شمارہ نمبر 1

ادبیات
پنجاب

اکادمی ادبیات پاکستان

Scanned by CamScanner

ادبیات پنجاب

شمارہ نمبر۔1، جنوری 2021ء

نگران: ڈاکٹر یوسف خشک

مدیر منتظم: محمد عاصم بٹ

مجلس مشاورت:

(پنجابی) پروین ملک، زبیر احمد، ڈاکٹر نوید شہزاد، خالد فرہاد دھاریوال

(سرائیکی) رفعت عباس، محمد حفیظ خان، سلیم شہزاد، ڈاکٹر جاوید چانڈیو

مجلس ادارت:

جمیل احمد پال (پنجابی)، مسرت کلانچوی (سرائیکی)، شیراز طاہر (پوٹھوہاری)

میر ظہیر عباس روستمانی

اکادمی ادبیات پاکستان

299اپر مال، لاہور

Scanned by CamScanner

بسم اللہ الرحمن الرحیم

پیشِ نظر کتاب ہمارے واٹس ایپ گروپ کے سکالرز کی طلب پہ سافٹ میں تبدیل کی گئی ہے۔ مصنفِ کتاب کے لیے نیک خواہشات کے ساتھ سافٹ بنانے والوں کے حق میں دعائے خیر کی استدعا ہے۔

زیرِ نظر کتاب فیس بک گروپ "کتب خانہ" میں بھی اپلوڈ کر دی گئی ہے۔
گروپ کا لنک ملاحظہ کیجیے :

https://www.facebook.com/groups/1144796425720955/?ref=share

میر ظہیر عباس روستمانی

03072128068

Scanned by CamScanner

ضروری گزارش

شامل اشاعت نگارشات کے نفس مضمون کی تمام تر ذمہ داری لکھنے والوں پر ہے۔اس کی آرا کو
اکادمی ادبیات پاکستان کی آرا نہ سمجھا جائے۔

قیمت موجودہ شمارہ:: 150 روپے (اندرون ملک)، 40امریکی ڈالر (بیرون ملک)
رسالہ اندرون ملک بذریعہ رجسٹری اور بیرون ملک بذریعہ ہوائی ڈاک بھیجا جاتا ہے۔

طباعت و سرکولیشن: محمد رضوان گل
لے آؤٹ ڈیزائننگ: محمد اعجاز/عبدالستار
مطبع: مکتبہ جدید، لاہور

ناشر
اکادمی ادبیات پاکستان، 299اپر مال، لاہور
ای میل:academylhr@gmail.com
فون:042.35751714

Scanned by CamScanner

فہرست

سید ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

ترجمہ

شاعری

میر ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

مضمون

میر ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

جناب شفقت محمود
برائے تعلیم و پیشہ ورانہ تربیت،
قومی ورثہ و ثقافت ڈویژن، پاکستان

وفاقی وزیر جناب شفقت محمود کا پاکستان کے تمام صوبوں سے ''ادبیات''
کے شماروں کے اجرا کے موقع پر خصوصی پیغام

اکادمی ادبیات پاکستان کے زیر انتظام پہلی بار تمام صوبوں سے 'ادبیات' کے شماروں کا اجرا ایک نہایت خوش آئند منصوبہ ہے۔ خوش گوار بات یہ ہے کہ ان پرچوں میں پاکستانی زبانوں کا ادب ان ہی زبانوں کے رسم خط میں شائع کیا جارہا ہے۔ ایسا منفرد اشاعتی منصوبہ جاری کرنے پر اکادمی داد کی مستحق ہے۔

یہ منصوبہ لسانی و تہذیبی ہم آہنگی کو تقویت دینے اور زبانوں کو ایک دوسرے کے قریب لانے کی طرف ایک نہایت مؤثر اقدام ہے۔ ساتھ ہی ساتھ ملکی ثقافتوں اور زبانوں میں موجود حکمت و دانش کی روایت سے براہ راست استفادے کی ایک کامیاب کوشش بھی ہے جو رواداری، محبت اور یگانگت کے پیغام کی حامل ہے۔ پاکستانی زبانوں میں بکھرے ہوئے ان حکمت و دانش کے موتیوں کو ایک لڑی میں پرونے کی ضرورت ہے جسے اکادمی ادبیات پاکستان کا زیر نظر اشاعتی منصوبہ کما حقہ پورا کرتا ہے۔ یہ اشاعتی منصوبہ پاکستان بھر میں لکھنے والوں کو قریب لانے کے عمل کو بھی تقویت دے گا اور ان کے لیے ایک دوسرے کو جاننے اور سمجھنے کے مزید مواقع پیدا کرنے کا باعث بنے گا۔ تاریخ گواہ ہے کہ کسی ملک کو ترقی کی دولت تب تک نصیب نہیں ہوئی جب تک کہ اس نے اپنے اہل قلم طبقے کی فلاح اور فروغ اور ملکی ثقافتوں اور زبانوں کے لیے ترقی کی راہیں نہیں کھولیں۔

پاکستان کے تمام صوبوں سے علیحدہ علیحدہ جریدوں میں مختلف پاکستانی زبانوں کے ادب کی منتخب تحریروں کی اشاعت سے ملکی ادبی منظرنامے کی جامع تصویر سامنے آتی ہے اور یہ اندازہ ہوتا ہے کہ لسانی اور ادبی سطح پر ہمارا ملک کیسا خوش رنگ اور ہمہ جہت ہے۔ بہت ضروری ہے کہ ان رنگوں اور خوش بوؤں کو ہر سو پھیلایا جائے تاکہ معاشرتی گھٹن کا خاتمہ ہو، مکالمے، آپسی افہام و تفہیم اور ہم آہنگی کی فضا کو تقویت ملے، بنیادی انسانی اقدار کو فروغ حاصل ہو اور ادبی سطح پر مزید ثقافتی اپنائیت پیدا ہو۔

میں خلوص دل سے چیئرمین اکادمی ادبیات پاکستان ڈاکٹر یوسف خشک کی ملکی ثقافتی اور ادبی ترقی کے لیے کاوشوں کو سراہتا ہوں اور ان کے جاری رہنے کی امید کرتا ہوں۔

نیک خواہشات کے ساتھ

(شفقت محمود)

Scanned by CamScanner

پیش لفظ

زیرِ نظر شمارے میں صوبہ پنجاب میں لکھے جا رہے پاکستانی زبانوں کے ادب کو انھی کے رسم خط میں شائع کرنے کا اہتمام کیا گیا ہے۔ صرف صوبہ پنجاب ہی میں نہیں، ملک کے تمام صوبوں سے اکادمی ادبیات پاکستان کے تحت ایسے ہی شمارے شائع کیے جا رہے ہیں جن میں ان صوبوں میں پاکستانی زبانوں میں لکھے جانے والے ادب کو انھی زبانوں کے رسم خط میں شامل کیا جا رہا ہے۔

زیرِ نظر اشاعتی منصوبہ ان تحریروں کو پاکستانی زبانوں کے رسم خط میں شائع کر کے اکادمی کو پاکستانی زبانوں کے ادب کا حقیقی ترجمان بنانے کی ایک مخلصانہ کوشش ہے۔ اس شمارے کے لیے پنجابی، سرائیکی اور پوٹھوہاری زبانوں کے تازہ ترین ادب کا انتخاب، جو میسر ہو چکا ہے، پیش کیا جا رہا ہے۔ ایک ہی پرچے میں مختلف پاکستانی زبانوں کے متن کی موجودگی قومی ہم آہنگی کی ایک مثال ہے۔ آئندہ شمارے "ادبیات پنجاب" کے لیے صوبہ پنجاب میں مقیم دیگر تمام زبانوں کے ادبا و شعرا کو بھی گزارش کی جاتی ہے کہ وہ اپنی تخلیقات مدیر منتظم کو ضرور ارسال کریں۔

"ادبیات پنجاب" سالانہ کا پہلا شمارہ آپ کے ہاتھوں میں ہے۔ یہ کوشش پاکستانی زبانوں کے ادب اور ادیبوں کو ایک دوسرے کے زیادہ قریب لانے کی حکمت عملی کا بھی ایک حصہ ہے۔ اس سے پاکستانی ادب کی رنگا رنگی اور ہمہ جہتی کا اظہار بھی مقصود ہے۔ اس سلسلے میں ہم اکادمی کے بورڈ آف گورنرز، اس رسالے کی مجلس مشاورت، مجلس ادارت کے ساتھ تمام تخلیق کاروں کا جنھوں نے صوبہ پنجاب سے شائع ہونے والے اکادمی کے اس اولین شمارے کے لئے ہمیں بروقت اپنی تخلیقات فراہم کیں، اور ان تمام اکابرین علم و دانش کا تہہ دل سے شکریہ ادا کرتے ہیں جن کی رہنمائی و تعاون کے بغیر اس شمارے کا بروقت اجرا ممکن نہیں ہو سکتا تھا۔

میں خصوصی طور پر صوبہ پنجاب کے ریزیڈنٹ اسسٹنٹ ڈائریکٹر محمد عاصم بٹ کو مبارک باد دیتا ہوں کہ انہوں نے اس رسالے ادبیات پنجاب کی ذمہ داری بطور مدیر منتظم خوشی سے قبول کی اور احسن طریقے سے نبھائی۔

یہ ابتدائی کوشش ہے اور امید کی جا سکتی ہے کہ قارئین کرام ہماری اس کوشش میں بہتری لانے کے لیے اپنی تجاویز سے نوازیں گے۔

ڈاکٹر یوسف خشک میریٹوریس پروفیسر

چیئرمین

Scanned by CamScanner

محبوب تابش

دعا

میڈا مولا! فقیریں دی سن التجا ہک دعا

شالا روہی دے راوے کوں ساول ملے

شالا روہ دے رو بیلے سکھیلے رہن

شالا پکھی تمیں نت سکھ دے میلے رہن

شالا دامان دے درد سارے ٹلن

شالا سندھو دیاں چھولیاں تے چھل رہ

ونجے

شالا ستلج تے بکوہ دلا پودن

شالا تھل دے تھلوچڑ تے جالیں وسن

شالا پیلے تے ٹیلیں کوں ست سالھیں وسن

بندہ شالا وطن تے نہ بے وس ملے

شالا دھرتی تمیں ڈکھ دی نہ کوئی ڈس ملے

Scanned by CamScanner

حمدِ باری تعالیٰ

بسم اللہ پڑھ حمد کراں اُس سوہنے رب دی
جیہدے سر سجدی اے شاہی شرق غرب دی

سوہنیا ربا! تیرے اگے رو رو عرض گزاراں
کدی تے ساڈی وی سن، توں سنا ایں سبھ دی

بہ جاندا اے بندا رب نال آڈھا لا کے
اوڑک نوں تے مٹی چیندی اوسے رب دی

تیرے کرم دی آسے، کیہ کیہ نہیں اساں کیتا
پردے کجیں سبھ دے، عزت رکھیں سبھ دی

اوہنوں چھڈ کے بندا کوڈی دا نہیں رہندا
اوہدا در چھڈیاں نہیں ڈھوئی کدھرے لبھدی

ایہو چنتا پچھلے پہرے سوّن نہ دیوے
کنج ہووے گی بخشش شاہدؔ جہے اڑبھ دی

Scanned by CamScanner

سید طارق مسعود

حمد

جیہڑا کل بلوڑیاں نال
پھوانٹیاں کھانڑاں
ست اسماناں سوں وی اگے گاش رھیا سا
اوہ وی تہاڑا

جیہڑا اج
باگاں توں کھنی
اُچیاں کنڈاں مگر
ساہو ساہ
گلیاں بزاراں بیہڑیاں اندر
اوہ وی تہاڑا

جیہڑا شئے آلا کل وی
آس نراس نے کوڑے سچے خواب کھنی کے آسی
اوہ وی تہاڑا ہوسی

مولا
نبیؐ رسول امام امام
تے دوآں جہاناں اندر باہر
جو کجھ وی آ تہاڑا
مہاڑا کیہ آ
میں تے خورے کیہڑی صدی نے دیگر ویلے
ہک میلے وچ گنوی گیا ساں
روہڑیوں روہڑیوں سئی گیا ساں
فر میں تہاڑے کولوں
کن فیکون دی ہک آواز نے سنڑنے آ سٹے
سنڑیں دیں سنڑیں دیں مری گیا ساں

Scanned by CamScanner

رحیم طلب

نعت

محمد محمد میں ابر دم پکاراں
ایہو تاں میں دل توں نہ اصلوں و ساران
دروداں سلاماں دے نذر انے ڈے کے
چماں جالیاں کوں تے قسمت سنواراں
خدا تے نبی دا زناں ذکر کرے
درود اں دی تسبیح میں ہاں تے شکاراں
نبھے زندگی سادے روضے کوں ڈیہدے
مدینے دے شہر اچ بھلویں تے گزاراں
مدینے ونجاں تا ں پیریں چھالے ہوون
وہن چھالیاں تو ں لہو دیاں دھاراں
کڈاں آسی او ڈیہنہ طلب زندگی وچ
مدینے دیاں پھر ساں گلیاں بزاراں

Scanned by CamScanner

ناول

Scanned by CamScanner

پیش خدمت ہے کتب خانہ گروپ کی طرف سے
ایک اور کتاب ۔
پیش نظر کتاب فیس بک گروپ کتب خانہ میں
بھی اپلوڈ کر دی گئی ہے 👇
https://www.facebook.com/groups/1144796425720955/?ref=share

میر ظہیر عباس روستمانی
0307-2128068 📱

@Stranger ❣❣❣❣❣❣❣

Scanned by CamScanner

زاہد حسن

کہانی اک ماں دی

(نویں ناول دا اک باب)

گھر جیہڑیاں کندھاں دے گھر چار ہمیاں وائیں لے اُڈیاں تے جیہڑیاں اتاں دا روشن ہولی میری اج ڈگدا ہے جیویں دھمہ نکلن گھروں کول دے پتراں توں تریل۔

ایس ای گھر دے اک کمرے وچ اوہ زنانی راہندی ہائی۔ نال ای اک ہور کمرہ دی اوہدے حصے وچ آیا۔ جیہڑے دے وچ دوئی تک تک پئی راہندی۔ ایس زنانی دے آتھے راہن نال ایہہ دوئیں کمرے گھر بن گئے ہائن۔ پر ایہہ گھر، گھر کدی کدی ای لگدا خاص کر اودوں جدوں اوہ ایہدے اندر ہوندی تے جدوں اوہ ایہدے اندر نہ ہوندی۔۔۔ ایہدی گل اسیں اگے جا کے کرسائیں۔ ایہی گل دس آسطے تاں اساں ایس زنانی دی گل چھیڑی ہے۔

تاں ایس ای گھر، بن جیہڑے ڈھاہندے گھر پچھواں تے ڈگرے روشن تیک اپڑن دی گل کرتاں ویلا وہجاون آلی گل ہووے گی، جیہڑے وچ

اوس آپنی بھجاں بھری حیاتی نوں آون والے سمے دے تختیاں نال بنیا تے جدوں اتھوں ٹری تاں آکھیا گیا۔ اگے اوہدی اُڈیک کیتی جا رہی آہی۔ "تاں جو اوہ مسئلے جو حل ای نہیں پے ہوندے اوہناں نوں حل کرن وچ اوہدی صلاح لئی جاوے۔"

سنیا ایہہ جاندا ہے پئی جدوں اوہ اپنے کچے پیڈے وجود تے بھرے پرے حسن نال گھروں کے کم آسطے نکلدی' تے ایہہ گل دی اوس حوتی دے لوکیں چنگی طرحاں جاندے ہائن جو لازم طور تے کوئی اجیہا کم ہے جو اوہنوں گھروں آپ نکلنا پیا ہے۔ تے ایہہ کدی کدی ای ہوندا۔ کئی واریں اوہدے نال اوہدا سائیں ہوندا۔ لنگڑاندا ہویا۔ دوہاں ہتھاں نال لکڑ دے اک کنڈھے سوٹے نوں پھڑی۔ اوہ ایہنوں انج پھڑی رکھدا جیویں اوہ اوہدے وجود دا ای کوئی حصہ ہووے تے اوہدے ہتھوں چھٹ جان مگروں اوہدے نالوں ترٹ کے ڈھاں جا پوی۔۔۔ پر اوہ زنانی بھاویں اکلی تے بھاویں آپدے سائیں نال، ایہدھروں اوہ گھروں نکلدی اودھروں وستی دیاں بزاراں تے تھڑیاں تے جمیاں مگلاں وچ بیٹھیاں وڈیاں بڈھیاں زنانیاں، اوہ وی حقے دی نڑی جیہناں دے مونہہ وچ ہوندی تے جو چونڈھیاں بھر کے نسوار اپنیاں ناساں وچ بھر رہیاں ہوندیاں۔ اپنے مونہہ وچوں حقے دی نڑی کڈھ کے تے کجھ وڈیاں نک وچ جا سکن والی نسوار نوں آپنیاں چادراں دے پلوواں نال ملدیاں ہوئیاں آکھدیاں:

ایہہ چھوہر تاں خیر دا مہاندرا ہے، اکا جمی ورھیاں دی عمرے وی جس عمر دا غرور تے وکھن آلیاں دا حسد رل مل کے شر دا روپ وٹالیندن۔"

اجیہیاں ای سنیاں تے ان سنیاں رہ جان آلیاں گلاں وچکارا ای اوہ ہمیاں لوواں ٹر کے چل پوندیاں جیہناں دے ملوریاں وچکارا ای ایہہ چھوہر اک اجاگن زنانی وچ وٹمن آلی ہائی۔ مڑ کے کئی دناں آسطے اڑن چھو ہو جاندی۔ وستی دے گھر تے بزار اوہناں بڈھیاں دیاں دوپہراں دے انیدرے دی اکلاہٹ وچ کنبدے راہندے۔ نیندر پوری کرتاں اوہناں دے لیکھ وچ نا ہیں۔ اتھوں تیک جو ایہدن گھراں دے کھرپچھ تے اتاں دا روشن ڈگن لگ پوندا۔

Scanned by CamScanner

دِتی دے بچے جیہناں دے جھگیاں دیاں کَھاں تے دامن اُگھرالاں تے جموواں دے نہ دھپن آلے داگاں نال بھرے راہندے ڈھیر چینڈا کر کے شاہراں وچ محنت مزدوری تے جا لگے ہائن۔ اوہناں دے پُرکھاں دیاں گوراں اُتے تیّیاں لوواں انج ای وسدیاں ہر سال۔ ویلے دا چلن اجیہا کُڈھیا جو اوس زمانی مگروں کوئی ہور نہ ہوئی۔ جیہدے بارے حقے دی نڑی مونہہ وچ لین تے نسوار سنگھن والیاں آکھدیاں: ایہہ چھو ہرتاں خیر دا مہاندرا میرا۔"

اپنے ویلے وچ رہندیاں ہویاں ہن اسیں ذرا پچھے جاندے آں۔ یاداں دیاں کھوکھلاں وچ ڈھلے اپنے اپنے ناؤں دے پتھر چنن آسطے۔ جیہناں نوں اسیں ہولی ہولی بھلا ای چھڈیا' تے جیہڑے ساڈیاں یاداں وچوں گھراں دیاں کدھاں دے کھرپڑاں آنگ ای جھڑ گئے۔ یاداں دیاں کھوکھلاں نے اوہناں وچ ساولیندے کجھ پیارے لوک کدی جیہناں نوں اسیں دی پیارے ہوواں گے۔ پر ایہہ زمانہ، ساڈے تے ساڈے پیاریاں وچکار بھُل جان دے پتھر میل گڈدا۔ اسیں کجھ ویلے آسطے اوس زمانے دے کسے ہوئے پنجے وچوں اپنا ہتھ چھڑاندے آں تے بھُل بھلیکھیاں دے ایہہ پتھر میل لنگھدے آں۔ اک اک کر کے دکھ دکھ رہ کے یاں اسیں اوہناں نال تے اوہ ساڈے نال، جیویں کجھ سال پہلے ہویا کردا آہا۔ تے ایتھے میں جو بیان کرن والا ہاں، حقیقت دے فرش توں اُٹھی کے یادی تھوکل وچ لبندیاں تسیں زمانے نوں جو ساڈے وچکار جڑے رہن دا اک وسیلہ ہے۔ اوہنوں پھڑ رکھناں۔ اوہ تھاہر جتھے اپڑ کے ہر شئے بھُل جاندی ہے کھوکھل جیہی اوس تھاہر وچ موجود زمانے نال تعلق جوڑ ناں لازم ہے۔ ایہہ میرا دھندہ ہے۔ میں اوس زمانے نال تعلق جوڑ کے پرتاں گا تے میں جدہ پرتاں گا تاں اوس بھلے زمانے دی پوری تصویر میریاں اکھاں وچ نقش ہووے گی تسیں ایس تصویر نوں کاگت تے لیک سکدے او پھیر ایس کاگت نوں تہہ کر کے اپنے کول رکھ سکدے او ہمیش ہمیش آسطے۔ جتھے چاہو ایہنوں کڈھو۔ ایہدیاں تہاں کھولو تے جیہنوں چاہو بھلے ویلے دی ایہہ تصویر وکھا دیو، تے یاد رکھناں چپ چاپ کھوکھل وچ میرے ایس لبھن نوں موت نہ آکھناں۔ میں تاں موت نال مجھو جھدیاں ہار جاون والیاں توں کجھ ویلا ادھار لین چلیا واں۔ ویلا جیہدے اتے یاداں دیاں ان گنویاں تہاں جمیاں نیں۔ ایہہ تہاں کھلیاں تاں یاداں مڑ کے جیو پوَن۔ اپنی ساری چمک دمک نال۔ تسیں سمجھناں جو ایہہ یاداں نوں کھوجن دا اک جتن ہے۔ جیہڑا میرے دلوں ہے۔ اپنی اپنی تھاہراں تے راہندیاں جیہدا جتن ہر اوہ پرکھ کردا ہے۔ جیہدے سینے وچ دل دھڑکدا ہے۔

ماں آکھیا آہا" میں اس ویلے دے نیڑے ہاں۔ جدوں میں وجود دی ایس عارضی کھوکھل نوں چھڈ کے روح دیاں اچیریاں بنیریاں تے جا بیٹھاں گی اوس ویلے دی میں ہری دھندیاں ایہناں ہریالیاں وچوں نکل کے لمیاں کالیاں سڑکاں تے جاندیاں تینوں تکیا کراں گی۔ جیہدے آسے پاسے گھنیریاں چھاواں آلے رکھاں وچکار توں ٹُریا کریں گا۔ توں سمجھیں یاں نہ، میں تینوں انج ای ویکھیا کراں گی جیویں ہن ویکھدی آں۔۔۔ تد پھبارا آنگ میرے کناں وچ اک اک کر کے اوہ اکھر ڈِگدے جیہڑے ماں دے ایس عارضی کھوکھل نوں چھڈ کے روح دیاں اچیریاں بنیریاں تے جا بیٹھن مگروں سجناں متراں میرے نال سانجھے کیتے ہائن۔

"پتہ نہیں ایہہ ماواں بناں تیمی دی گل وچکار کتھوں آ گئی توں تے جاندی ایں جو بھُل جاون والی کھوہ وچ ڈِھٹھن مگروں اسیں سارے اک برابر واں۔ ماواں دے ہوندیاں وی کئی واری یتیم تے بے آسرے۔"

"تے ماواں؟" اوس پچھیا۔

سنن والی آکھیا جو میری ماسی ہائی۔

میں اوہدے سوال وچ چھپی ڈونگھی چوٹ نوں وڈے جیرے نال سنیاان سنیا کردتا، تے اوس دکھ نوں وی جو کنّھی آنگ میرے تیک اپڑیا آہا۔ اوہ میرے دکھ نوں سانجھا کرن آسطے پچھلے ہفتے دی لاہور آئی ہائی'۔ تے اسیں دوویں رل کے یاداں تے بھُل جان دے گل نوں گھناون آسطے مونہہ نہاراں ای فرش تے وچھی چٹائی تے آن بیٹھدے تے اوودوں تیک گلاں کردے جاندے۔ جدوں تیک سانجھ دی چھایا

Scanned by CamScanner

ہر پاسے کھلر نہ جاوندی۔ نیندر ساڈی جاگ نوں بھل کے ساڈے لہو وچ تھرکن لگ پیندی۔ ماسی نوں اک وہم آ یا جو کئی واریں اوہنوں اوہناں گلاں دا پتہ لگ جاندا ہے جو اوہدے تجربے وچ نہیں وی آئیاں ہوندیاں اوہ ماں دے بارے کجھ اجیہاں ای گل کرن آئی۔ عمروں اوہ میرے نالوں کنے ورھے وڈی آہی پر اوہنوں ایس گل دا یقین آیا' جو جیہڑیاں گلاں میں تیرے نال کرن آئی ہاں اوہناں وچوں کنیاں ای اجیہیاں نیں جیہناں توں توں اج تیک بے خبر ایں۔ میں چاہوندی آں جو توں اپنی ماں بارے اوہ ساریاں گلاں جان لویں تے اپنی اولاد تیک اپڑا دیں" تو جاندا ایں جو کسے دی حیاتی دے ورس اک امانت وانگ ہوندے نیں۔ جنہاں نوں تسیں اپنے کندھاڑیاں تے چائی نہیں ٹر سکدے۔ اخیر نوں ایہہ بھار ونڈنا پوندا ہے۔"

"کدی یاد آئی۔۔۔ تینوں وچ آوندی اے ماں؟" اوس کجھ چر رک کے اوس پچھیا۔

کسے نے ایس بارے کدے کوئی گل تاں نہیں کیتی پر کجھ شریک جاندے نیں جو ماسی جنت نے ماں بارے ورھے لنگھ گئے اک اکھر کھولیا ہے۔ "اک اکھر کھولیا ہے" بھین جی' بھتیجیوں اوہ واج وی اوس ای چاہت نال نے آدر نال بولدی ہے۔

"نہیں" میں امانتی جیہی تے کدے نیہے انداز وچ آکھیا۔

چنگی گل ہے۔ اج جیویں اوس اپنے آپ نال گل کیتی ہووے۔

"توں ہر روز الحمد یاں ای قبر تے دعا کرن چلا جاندا ایں ناں؟"۔۔۔ چنگا کیتا لاہور وچ ای دفنا دتا۔ وتی وچ دفن ہوندی تاں کون ہر روز اینج سویرے سویرے فاتحہ پڑھن جاندا۔

"ہن وی کون جاندا ہے" میں اوہنوں حقیقت دسی

"تو جاندا ایں ناں؟"

"جاندا ساں۔۔۔"

"کی مطلب؟ میں تے کجھدی ساں جو ایہہ تیرا روز دا کم ہے تو ہر روز قبرستان جاندا ایں؟"

"کجھ کمزور ہو گیاں ایس توں ڈاکٹر نے ڈھیر ٹرن پھرن توں منع ای کر دتی ہے۔ ویلا وی ہولی ہولی گھٹدا جا رہیا ہے۔ میرے وچ تاں بہت ای گھٹ رہ گیا ہے۔۔۔۔ میں کجھ پلاں آسطے چپ ہو یا مڑ کے ویلے دی ونڈ دا حساب کر دیاں اوہنوں دسن لگا" دفتر گھر تے دوستاں یاراں وچ لنگھ جاون والے ویلے مگروں بہت گھٹ ویلا بچ رہندا ہے۔"

ماسی ہتھ دے دے کے نوں بک بنا کے تھوڑی تھلے رکھیا تے میرے الوں ڈوگھی نگاہاں نال ویکھناں شروع کیتا۔ اوہ کجھ بولی نہیں۔ پر میں بجھ چکیا ساں جو اوہ کجھ بول رہی آہی۔ میں ہولی ہولی رک رک کے بولدا گیا تاں ای نال میری واج وچ دکھ دی رتی رلدی گئی۔ جیہدا تعلق ماں دی قبر نوں جاندے راہ دیاں نشانیاں نال بہت گوڑھا آہا۔

ہر شئے اگے ودھ رہی ہے اگے ودھن دے جنون وچ جو پچھے چھٹ رہیا ہے۔ ہر کوئی اوہدے توں لاتعلق اگے ودھدا جا رہیا ہے۔ تعلق دا ابھار چکن دی ہمت گھٹ ای کسے وچ ہے۔ حیاتی دے ردھمیں ودھ گئے ہن۔ حیاتی دے ایہناں ردھمیاں وچ اوہناں شیواں نوں یاد کون رکھے۔ جیہناں اج یاں کل بھلیا دسریا حصہ بن جاونا ں ہے۔ "میتوں حالے دی اوس واج اپنے نال ای بدھا ہویا ہے۔ واج جس اپنا روپ وٹا لیا آہا جو بیماری دی ودھی ہوئی حالت وچ گھٹ کے بہت تھوڑی مقدار وچ رہ گئی آہی۔ شاماں پے رہیاں ہائن میں اکلا ای اوہدے نیڑے بیٹھا ہنیریاں توں لہندی ریہندی دی روشنی ویکھ رہیا آہا۔ ماں میرا ہتھ پھڑیا تے آپنیاں اکھاں دے اشارے نال سینے اوتے لیٹن آسطے آکھیوس۔ مڑ میرے والاں وچ ہتھ پھیدیں پچھیا۔ "توں پتر کس دا ایں؟" میں دس نہیں سکدا جو مایوسی تے نا امیدی دی ایہہ کیہوں حد ہائی' شاید اخیر لی۔" پر اوس ایہہ پچھیا کس آسطے آہا توں دس سکدی ایں۔۔۔؟"

"ایس لئی جو میرا پتر ہوندیاں میتوں بچا کیوں نہیں رہیا ایں؟" ماسی بڑی کرتا نال بولی۔

میر ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

پر، اوہنوں پتہ آہا جو بیماری اجیہی ہے جیہدے توں اوہنوں میں بچا نیں سکداں۔"

اوہنوں اک امید دس رہی آہی تے اوہ توں سیں" ماسی میری گل دے وچکار ای ایہہ گل کیتی۔ نا امیدی وچ ایہہ دی اک حد ہوندی ہے۔"

اوہنوں کینسر آہا، تے ایہدے توں کائی امید رکھنی، تینوں پتہ ہے۔۔۔ جیکر ایہدے وچ بہتری آوے تاں ایہہ کسے معجزے توں گھٹ نہیں۔"

"معجزے دی صرف آس رکھی جاندی ہے۔" میری ایہہ گل سن کے اوہ اک سہم جیہے دا رنگ اپنے مکھ تے اگھیڑ دی ہوئی چپ ہو گئی۔

میری بیوی جیہڑی نیڑے ای سوائی پئی کردی آہی اپنے کم نوں چھنڈ کے کھٹاک نال مشین نوں بند کردی ہوئی جھلھانی دل نوں ٹر پئی۔ اوس پانی آلا نلکا کھولیا تے برتن دھون دی واج کجھ چر واسطے سبھ واجاں اپر دوھ گئی۔

"توں کیہ سوچدی ایں اوہ زندگی نال محبت کردی آہی بہت چر کے ماسی دی واج آئی۔

"ایہہ عجیب جیہی گل کیتی ہے توں۔؟ میں جیہڑا اصل وچ اوہدے ایس سوال تے بھوچل گیا ساں

اپنے طور تے اسیں ایس گل دا اندازہ نہیں کر سکدے۔ جو اوہنوں زندگی نال محبت آہی یاں نہیں آہی۔ پر اک طریقہ ہے اسیں ویکھیئے کہ زندگی نال جڑیاں شیواں تے زندگی نوں زندگی دے روپ وچ بدلیاں شیواں نال اوہ کنی محبت کردی آہی۔ اوہنوں اپنے کھان پین دا کناں دھیان راہندا آہا۔ اوس زندگی دے نظام نوں کیویں ترتیب دتا ہویا آہس۔ ایہہ اوہ گلاں نیں جیہدے توں اسیں اوہدے زندگی نال محبت دے طریقے نوں جاچ سکدے آں۔۔۔ تے ایہو جیہی کائی گل اوہدی حیاتی وچ سانوں نہیں دسدی ہے۔ اوہ آپ کنی واریں تیرے گھر جا کے راہندی رہی ہے تینوں پتہ ای ہووے گا۔۔۔ آخر اوہدا روحانیت نال اک تعلق آہا تے اوس آپنیاں عبادتاں آسطے بہت سخت نظام بنا رکھے ہائن جیہدے اندر پل چھن دا راگے پچھے ہو جاوناں اس نوں قبول کائی ناہ جتھوں تیک کھان پین دا تعلق ہے، چھا اوہ ویلا، میز تے پیا پیا ٹھنڈا ہو جاندا۔ تھوڑے چر گروں جیہدے اتے اوہ اپنا ہتھ جھلا دیندی جیویں مکھیاں اڈاری ہووے۔۔۔ میں سمجھداں ایہہ گل کردیاں مینوں اپنی واج تے اوہدی ترتیب بدلی ہوئی جیہی لگی)۔۔ آخر میرا خیال ہے کھانا کھان وچ بے پرواہی تے بے قاعدگی اوہدے وجود دی کمزوری دا اک کارن بنی۔ اتوں شیخ چنن دین اینڈ سنز دے ٹریڈ مارک آلی سرخ نسوار اوہدے اندر اپنے پنجے سخت کر دی گئی۔۔۔ میں سمجھداں اوہنوں اپنے کھان پین وچ باقاعدگی لیان دی لوڑ آہی، پر شاید اوہنوں زندگی نال محبت نہیں آہی۔۔ توں پچھیا ہے تاں میں ایہی سمجھداں۔"

"پر میں سمجھدی واں اوہنوں زندگی نال محبت آہی تے ایہہ محبت اوہدے اپنے بچیاں کارن آہی" ماسی جس ماں جی دے قرآن دے رحل وچ پئی تسبیح کنڈھ لئی آہی تے اوس نوں پڑھدی جا رہی آہی۔ ماں دیاں بہت ہور نشانیاں آہن ایہہ تسبیح دی اک اجیہی نشانی آہی جیہنوں ویکھدیاں ای تسیں آکھ دیو گے ہاں، ایہہ اوہدی ای ہے۔ لگدا تسبیح دے دانیاں اپر اوہدیاں انگلاں دے نشان آ کر آئے ہاین اوہدے دانیاں وچ اوہدے وجود دی مہک رچ وس گئی آہی، تسبیح نوں ویکھ کے کجھ انج ای لگدا آہا مینوں۔"

اک گل ہے" میں رک رک کے گل شروع کیتی تاں جو میری بیوی دی ایس گل بات وچ رل جاوے۔ جو بڑے چر توں میرے جھگے دی کف اپر بٹن لان لئی سوئی وچ دھاگہ پاؤن دا جتن پئی کردی آہی۔ انج لگ رہیا آہا جو شاید سوئی دا نکا ای نکا ہے ہاں اوہدی نظر ڈھیر کمزور ہو گئی ہے۔

۔۔۔ جدوں اوہ بہت ڈھیر بیمار ہو چکی آہی تے ہر دوجے تیجے دیہاڑ اوہنوں لے کے ڈاکٹر کول جاوناں پوندا آہا ڈ تاں اک شام جون دیاں اخیرلیاں شاماں وچوں اک شام جون دیاں اخیرلیاں شاماں وچوں اک شام آسیں گلبرگ دی وڈی سڑک توں کیولری ول جاون والی سڑک تے مڑے تاں ساڈے کھبے ہتھ اک گھنیرا باغ آیا۔ رکھاں دی گھنیرے ہائن تے اوس موسم دی سہانا آہا۔ شام ہون وچھوں ایہہ حصہ

Scanned by CamScanner

ڈھیر سوہنا ہو گیا آہا۔ ایس ای جھے دے رُکھاں نوں ویکھ کے اوہدے مونہوں نکلیا آہا" خدا نے اپنی دنیا کنی سوہنی بنائی اے۔ ہریالے رُکھ، سوہنے باغ تے اوہناں اتے لگے پھل، پھل۔۔۔" مٹر؟"

" میرے اندروں ہُوک نکلی، ماں واسطے، جیویں ہن اوہنوں لگ رہیا ہے کہ شاید اوہ دنیا چھڈ کے جاون والی، دنیا جیہدے وچ اوہدے بچے وی ہون گے جیویں کہ تو آکھدی ایں، بھاویں کجھ وی اسیں جاندے وی آں جو اوہنوں دنیا دی پرواہ ای کدوں آہی۔۔؟

انسان نوں دنیا دی پرواہ نہیں وی ہوندی تاں وی دنیا اپنی پرواہ کرواون دا ڈھنگ جاندی اے۔"

" ٹھیک آہندی ایں، شاید اوس توں ودھ اپنی پرواہ کروان دا ڈھنگ کسے نوں وی نہیں آوندا"۔۔ پر جتھوں تیک میں نوں یاد آوندا اے۔ کجے ہوندیاں اوس میں نوں اک گل کیتی آہی، جیہدے توں لگدا آہا جو اوہنوں دنیا دی ایس ہریالی نال ڈھیر لگاؤ ناہیں۔"

اوہ کیہ؟"

" میں نوں یاد اے اک واری میں رُکھاں وی بہت ساری پنیری تے بیہہ کے آیا۔ بھوئیں وچ گڈن آ سٹے اوس میں نوں روک دتا تے آکھیوس: تیرا دادا آکھدا اے جو کوئی رُکھ لاوندا اے اوہ نہ تے سائے تھلے بیٹھ سکدا اے تے نہ ای اوہناں تے لگن آلے پھل کھا سکدا اے۔ میں پر بھاویں وتی دے اوس بابے بارے جاندا آہا جیس نکیاں ہوندیاں آپنے گھر دیا گے بوہڑ دا رُکھ لایا آہا تے اخیری عمرے جدوں۔۔۔ گیا آہا تاں دینہ بے رات اوہدے تھلے پئی منجی تے پیار ھنڈا اے تے وتی دے بال بالکے، بڈھے، تے زنانیاں بھریاں دوپہراں وچ اوہدے ٹھنڈھاں آن بہندے۔ اج بوہڑ دا ایہہ رُکھ اوس بابے نال وتی دے لوکاں نال ڈونگھی جڑت دا کارن بن گیا۔ انج اک ہور گل دی میری سمجھ وچ آئی جو رُکھ انساناں وچکار آپسی سانجھ بنائی رکھدن۔۔۔ بہوں سے گھروں پر، اوس لے میں ماں دی گل سنی تے سارا کجھ اوتھے ای سٹ چھڈیا۔ ماں اگے بولیا نہیں۔ تُو جاندی ایں اوہدے اگے کوئی کیہ بول سکدا آہا۔ اوہ اپنے ماملیاں تے گلاں وچ اپنی کھری تے سچی آہی۔۔۔" کیہ میں آکھ سکدا آں جو اوہ ساڈے وچکار سچائی تے سچائی نہ ہوون دی پرکھدی نشانی وانگ آہی۔"

" تیرا، تاں خیر لوکاں نال میل ملاپ بہوں ڈھیر رہیا اے۔۔ میں تاں نہیں جاندی جو کسے ہور نے حیاتی وچ اپنے ڈکھڑے جالے ہوون گھٹ ودھ میری زندگی وچ تاں کوئی ایسی زنانی نہیں آئی۔ تینوں تاں یاد ہوسی۔ جدوں تیک تسیں لاہور نہیں آئے ہا ہو اوہ وتی وچ اپنے سوہریاں دے ظلم جبر دی چکی وچ ای پیہہ دی رہی۔ اوہنوں ماریا کٹیا جاندا۔ انج جیویں اوہدا والی وارث ای کوئی نہ ہووے۔ دو اک واریں تاں اوہنوں مار مار کے اَدھ مویاں کر کے چھڈ گئے۔ اخیری عمرے جیہڑا اوہدیاں ہڈیاں وچ پیڑ راہندی آہی، تاں اوہدی وڈی وجہ وی تاں ایہی مار آہی۔ پر ہمت آہی اوس اللہ دی بندی دی جیہڑی ایس ہنیری تے طوفان اگے کھلوتی رہی۔ آپنے حصے وچ آن والی بھوئیں دے ٹوٹے، مجھاں تے بھیڈاں بکریاں دی بھال سنبھال وچ رُجھی رہی۔ تے ایہناں رُجھویاں دے نال وچے ای اپنی جوانی روڑھ چھڈی۔ اک سویر جدوں دودھ چون آسطے دھاری تے اپڑی تاں کیہ ویکھوس، لیاری مجھ دے تھن دا تری نال وڈھے پئے ہمین۔ بے دوسے بے زبان جانور تے ایڈا اوڈا ظلم تے اوہ وی اک میرے تے کاوڑ کڈھن آسطے اوس میں نوں دسیا بھوئیں رت نال رتو رت ہوئی پئی آہی۔ مجھ دے وچھے تے مجھ جیہیاں نگاہاں نال میں نوں ویکھیاس، دس ناہوں سکدی۔۔ اوہ اوس وراثت نوں جیہڑی بہوں گھٹ ہاس پر اخیریں تھانوں ڈھیون آلی آہی آپنی جان بدلے ہوئے اوہدی راکھی کردی رہی۔"

" ہانہہ۔ ایہہ گل تاں ہائی اوہ اپنا آپ لوڑھی جاوندی آہی، تاں، اوہ جو کجھ ساڈا اے اوہنوں سانبھ سکے۔ ایہہ اوہدی فطرت مڈھ لو دی آہی۔ میں نوں یاد اے جدوں ایس جائے کجے آہے۔ اک شامیں جدوں تھکی ترٹی گھر اپڑی تے اساں تریوے بھین بھراواں نوں بھکھ نال کرڑ کدھ نال لگیاں ویکھیوس تاں برداشت نہ کر سکی تے ویراسے وچ ڈگ پئی۔ جدوں کہ ساہویں ای ساڈیاں پھپھیاں تے چاچے، بابے کھا، پی کے حقہ چھکدے تے ہس ہس گلاں پئے کردے ہان۔۔؟ اوہ ساڈے آسطے آٹا گُنھ کے روٹیاں پکاون لگ پئی۔ میں نوں روٹی کھاندے نوں کجے آریں اوہندے ال ویکھ کے تیاس آیا، بھاویں تاں اوہندے آسطے روٹی بڑی گھٹ بچی۔ اپنی گھٹ جو اوہنوں کھا

Scanned by CamScanner

کے بھاویں اوہنوں نیندر روی نہ آوے۔ میں اپنے حصے دی روٹی اوہندے ال کھس کائی تاں ہسدے کھہ چنگیر پرتاندیاں ہویاں بولی'' جدوں میں بہت نکی ساں، تاں ساڈے گھر وچ بہوں غریبی آہی۔ ایس گل نوں میں جاندی آہی۔ ایس آسطے میری ماں مینوں کھان آسطے میں انج ڈری لگی ہوئی جاندی جیویں کوئی جرم کرن جارہی ہوواں۔ ماپیاں دیاں نگاہاں توں بچ کے کھاندی، گراہیاں ہولی ہولی چتھدی تے گرانہہ ہتھ وچ انج پکڑدی ہوندی جو ماں دی نظر پے جاندی

تاں گراہی ہتھوں ڈگ پیندی۔ بھاویں میں کھانا، ماں پیوتوں مگروں ای شروع کردی پر اوہ حالے کھااای رہے ہوندے جو میں مکا کے اٹھ بہندی۔ مینوں یادنہیں کہ کسے روز میری ماں مینوں روک کے آکھیا ہووے۔ بس کھادی لیا تھوڑا جیہا تے ہور کھالے۔'' ایہہ اوہ واج آہی جیہڑی میں کدے نہ سنی، پردیہڑے وچ، گھر دی چھت تے، تے رات نوں سون لگیاں میرے کن ایس واج دی اُڈیک وچ راہندے۔ ہوناں تے نہیں چاہیدا آہا پر ایس واج نہ آون دا اک خوف لا ہے ای میرے من وچ جاگدارا ہندا۔''

۔۔۔۔ میری ایس گل مگروں دیر تیک چپ جان جیہی رہی۔ جیہنوں اسیں پوری طرحاں سن سکدے ہادے۔ اوہ جیویں آکھدے نیں ناں، کئی واریں تاں چپ وی بولدی ہے۔

'' توں جان سکدی ایں جو بیماری دی اوہنوں پیڑ ہوندی ہووے گی''؟

نہوں۔۔۔ بے حد۔'' نیڑیوں میری زنانی بولی، جیہڑی سوئی دے نکے وچ دھاگا گھتی بیٹھی آہی اوہدی اپنی واج مینوں اوس پیڑ نال پرچی لگی، جیہڑی ماں دے وجود وچ بھکھدی آہی۔'' تیرے میرے ورگا چنگا بھلا انسان ایہدا اندازہ نہیں لا سکدا۔ خاص طور تے گرم راتاں وچ کھلن آلیاں لوواں، ہمس تے چپ جان وچ۔ رات دے اخیرے، جدوں اڈھا سوتا لنگھ جاندا۔ مینوں تے شاید ماں نوں وی، آلیوں دوالیوں اگھراڑیاں دیاں واجاں آن لگ پیندیاں۔ اوس جیویں میرے تے تجگر کیتی ہووے) اجیہی حالت وچ میں اوہدے ہونگن دی واج پوری طرح تاں نہ سن سکدی، پر میں اوہنوں محسوس کرسکدی آہی جڑ تاں اوہ ری ہندی آہی پر اوس مینوں کدی آکھیا نہیں' مینوں پیڑ پئی ہوندی ہے۔''

بماری دے ایہہ اخیر لے دیہاڑ اصل وچ حیاتی بھر دے ڈکھاں درداں دا وظیفہ آہا جیہنوں اوہ وظیفے وانگر ای بھوگناں چاہوندی آہی اوہدے بارے دس کے اوہدا ثواب ضائع نہیں نا ئیں جاون دیوناں چاہوندی۔ پیڑ جھل لینی پر دسنی ناں بہوں ہمتی انسان آہی اوہ۔۔۔ پر اوہدے بارے ایہہ گلاں سانوں بہوں مگروں پتہ لگیاں اوودوں جدوں اوہدی اپنی حیاتی دا وی اخیر آہا، ماسی میرے الوں ویکھدیاں ہویاں آکھیا۔

میں کئی آریں ویکھیا جو ماسی گلاں کردے کردے اکھاں اک خاص طریقے نال گھماندی، تے مڑ بدل لیندی تے اکھاں گھمان دا کم اوہا پنی جھبدے کردی جو اسیں گلاں کرن اک دوجے نوں بہت ای گھٹ ویکھ سکدے۔۔ ایہہ دینہ کمرے وچ بیٹھے، میرے نے ماسی، میری زنانی تے اوہناں ساریاں آسطے جو ماں دے اخیرے دناں وچ ساڈے نال رہے۔ ساڈے سجاں دیاں ذہناں دیاں پلیٹاں اپر اکر دتے گئے نیں۔ جیہناں نوں ان تختیاں تے بھل جان آلیاں کڑیاں توں کڑیاں کھرچناں وی محال ہے۔ ایہہ انج ای ہے جیویں تسیں کسے جنگ دی تباہی وچوں لنگھے ہووب۔ بھکھ پئی ہووے یاں بہت وڈا ہڑھ آیا ہووے تے سارا کجھ اپناں نواں نواں تے حرا ہووے جو اوہدے نشان ہر مکھڑے تے ہر جثے تے صاف ویکھے جاسکدے ہوون اخیری دناں وچ اوہدا اویکھناں وی دکھ دین آلا ای ہوندا آہا۔ حیاتی دی سدھر نال بھریا۔ بھریا یاد کرواں تاں یاد آوندا آہا۔ جو اوہناں اکھاں دا ویکھن ہمیش توں انج دا نہیں آہا۔ اک بے پرواہی آہی اوس پہلے ویکھن وچ تے ویکھن وچ ایہہ بدلا آون وچکار سے ای کیتا لنگھیا آہا۔ سارے رلا کے دا مہینے دی نہیں۔ ویکھیا جاوے تاں اٹھاٹھ ورھیاں دی حیاتی ایہناں داہ مہیناں دی معیاد ای کیہ ہندی پر سارا کجھ ای بدل گیا آہا۔ اسیں بدل گئے آں ہے۔ میں بدل گیا آہا تے منزہ، میری زنانی جیس ایہدا اظہار تاں کدے وی نہیں کیتا آہا، پر میں سمجھداں جو اندر ای اندر کوئی تبدیلی آگئی آہی اوہدے وچ وی۔'' ایہہ تبدیلی تیرے وچ

Scanned by CamScanner

دی تاں آئی ہے۔ ویکھیا جاوے تاں تسیں دوویں ای دبرے صدمے وچوں لنگھے او۔۔" ماسی جدوں ایہہ گل کہتی تاں منزہ رون لگ پئی۔
"ایس اپنے ترے بچیاں دی ماسوم سوت ویکھی۔" میں ہن منزہ بارے پیا گل کردا آہا۔ اوہ ایس سے دوران جس دکھ وچوں لنگھی ہے، اوہدے گھروں اپنے ہوش حواس وچ رہناں دی وڈی ہمت آلی گل ہے۔ ایس دکھ دا اثر پیدرے اتے ایہہ ہویا ہے جو ایہنوں اک تختے دی باری وچوں دوئے تختے وچ وڑ جاون دی عادت ہوگئی ہے۔ تے تختیاں وچ کجھ بولن تے ہکلاون دی۔ ہن پتہ نہیں تختیاں وچوں تختیاں ول لنگھ جاون وجھوں ہے یا پھیر ہکلاوئی وجھوں اوہ نیندروں جاگن گھروں پہلی گل ای ایہہ کردی ہے۔ "سفناں ویکھیاں تاں میں بڑا چکھدا ہویا ہے پر جاگن گھروں اوہدی کوئی اک گل وی یاد نہیں۔۔!" پر چنگی گل ایہہ جو ایس سارے دے ہوندیاں وی ایہدی داناائی تے معاملہ فہمی دیاں صفتاں وچ گھاٹا نہیں پیا۔ کئی معاملیاں وچ اوہ میتھوں ڈھیر بالغ، حساس تے مسلیاں نوں حل کرن وچ ڈھیر چج نال ورتدی ہے۔
"میں بھجدی آں جولائی دیاں ہمس بھریاں واکیں ماں دی پیڑ اوچ کی وجھاں بنیاں تسیں سوچ نہیں سکدے جیکر ایہی بیاری دسمبر تے جنوری دے دناں وچ درد جاندی تاں۔ اخیر لے چھ مہینے تاں میں اوہدے ہرساہ دے نال رہی۔ میں جاندی آں۔" منزہ دی گل مکدیاں ای ماسی آکھن لگی، ماسی دی گل دا
انداز ایہو جیاں آہا جیویں اوہ اپنے آپ گل کردی ہووے۔ اج جیویں ساڈے دوہاں دا ہوناں اوہدے آسطے بے معنی ہوندا جا رہیا آہا۔
"اک ویلا آوندا ہے جدوں انسان سمجھدا ہے جو دنیاں دے آسرے بناں ہن جیو یا نہیں جاوے گا۔۔ تیری ماں ایہہ نہیں قبول کیتا۔ اوہ وڈی انا پرست زنانی آہی، تے اوہدی انا دا اک تقاضا وی ایہہ آہا"
ماسی دی کہتی ہوئی ایس گل دے اگے تاں کجھ بولیا ای نہیں جا سکدا آہا میں جاندا ساں یقینی طور تے اوہدی ایس گل وچ پوری سچائی آہی! مزدی۔۔۔"
میں الجھیا تے اجیج کے ویہڑے وچ پئی چھنگا جیہی منجی تے لماں پے گیا۔ ہن تاں ایہہ کئی راتاں توں میری عادت جیہی ہوگئی آہی جو منزہ میتھوں سون توں پہلاں داون کسن دا آکھدی۔ پر ماں دی موت میرے اندروں جیون دی سدھر دی جڑ کیویں پٹ چھڈی آہی۔ میں کجھ ایجہے کم کرن توں وی چھڈ بیٹھا آہاں جو میری روز وار حیاتی دے کم آئن اوہ اگلی شئے نیندر ہائی جیہی توں میری جان نہیں چھٹی۔ اوس رات دی کجھ اج ای ہویا میں منجی تے چینڈے سار ای سوں گیا تے سفنے ویکھن لگ پیا۔ سفنے وچ میری حالت کجھ اج دی اس جیویں میں جاگدا ای ہوواں کجھ سفنے ایجہے ہیں ے جاگدے ہوندن جو اوہ سفنے لگدے ای نہیں ہین۔ بیبی آکے میری سرہاندی ال بہہ جاندی ہے۔ ہولی جیہی کنسو کردی ہوئی اک واریں مڑ کے میتھوں داون کسن دا آکھدی ہے تے مڑ جیویں جبت گئی ہووے۔ جیتو دا اج وچ آکھدی ہے۔ لے تو وی سن اج راتیں آون والا سفناں جیہڑا میتھوں پوری طرحاں چیتے ہے۔ تے یاد رکھ تم وچ نہ رہیا کر ہرا یلے بچم میرے سفنیاں وچ آون لگ پئے نیں۔۔۔ اوہ آکھدی ہے۔ میں ویکھدی ہاں جو اوہ دھپ تے پرچھائیاں وچکار کھیڈ رہے ہوندن جدوں اوہ دھپ وچ ہوندن تاں لبھاں ای پرچھائیاں وچ جاندن۔ اوہ میتھوں آکھدن: گھر وتاں اسیں تارے لبھن ٹرے آہے پر راہ وچ جنگل تے دشت بیابان آندن جیہناں وچ رات پے جاندی ہے۔ تاں ایہناں جنگلاں، بیابان وچ گواچ جاندے ہاں۔۔ میں سمجھیدی ہاں۔ ایہہ دھپ تے ایہہ سے وچوں لکھدیاں پر چھائیاں؟" ایہہ تاں کجھ وی نیں ایہہ دھپ تے پرچھائیں تاں تیرا وہم نہیں ماں "میتھوں احمد دسدا ہے" اوہ اپنے سبھ توں پلیٹھی دے پتر دا ناں لیندی ہے۔ پر عجیب گل تاں ایہہ ہوندی ہے۔ اے میرے دردمند مسیرا اوہ کھیڈ دے ہوئے میرے نال گلاں کردے تے مڑ اکا کے پچھے بچیاں آلا اہ سلسلہ سے اڈ جاندن جیویں پھیر وا ایہہ کیہو جیہاں سفناں ہے توں ایہدی تعبیر دس سکدا ایں ہاں پھیر کسے ایلے سفنے دیاں تعبیراں دس آلی کتاب اتے انھیں نوٹ کے شہادت آلی انگلی دھر کے ویکھیے؟"
میرے ادھے ستے ادھے جاگدے دیاں اکھاں کھل جاندیاں نیں۔ میں وسدا اں اوہ حالے ماسی نال بیٹھی اے تے ستاں

Scanned by CamScanner

جدوں میں ماں الوں کہتی جون والی اوس تیاری بارے گلاں پنیاں کردیاں نیں جو اوہ ایران زیارتاں تے جاون توں پہلاں کردی رہی، میں سوچداں: ''کیہ اماں اک ہور زیارت آسطے نویں چینڈے پے گئی؟'' کئے لاتوں اوہدے نال سوندیاں، اپنی بھنیویں تے دگی نوں تاں میں ایہی دسیا ہویا ہے۔ اماں چمن تے ٹر گئی اے جتھے اوہ تھانوں سوندیاں، کھیڈیاں تے پڑھدیاں ویکھدی راہندی اے۔ جدوں تسیں وڈیریاں ہوجاو دکیپیاں تے اوہ مڑ آوے گی، ایہہ سن کے میری بھنیویں آکھیا آہا چمن تے میراہنگی اے، میں جیہدھر جیہدھر جاوندی آں، اوہ وی میرے نال نال ٹریا جاوندا اے۔ میں چمن نوں آکھساں، اماں نوں اک واریں ملن آسطے ساڈے ال گھل دے میں اوہندے توں بڑا اوردی ہوئی آں تے تسیں جیہڑے ہرالیے مینوں ستاوندے راہندے او، اوہنوں دساں گی، مڑ تسیں ویکھناں!''

Scanned by CamScanner

سلیم شہزاد

بھورا بھورا خاب

(نویں ناول دا ہک باب)

اوکرڑی دی اَکھ اچ بیٹھا۔ اوں نامراد کوڑے کوں تریڑھیاں پایا ڈیہدا ریہا ہا..... جیڑھا ولا ولا اوندی اَکھ تے حملہ کرن دی کوشش وچ ہا..... اُجاں او ٹھیندا ای پیا ہا جو اوں کوڑے کوں اپنی اَکھ دی لشکار نال ہلالا تے کیری کرڈیوے..... اچاچیت اوندی دید فرش تے ڈُھدی کوبلی تے پئی۔ کوبلی اپنی ہٹس نور ہے توں کجھ منٹی ڈُھدی پئی ہئی اوکوں بھوا جو کوڑا اوندا اُن نہ کھس گھنے جیڑھا او آون آلے سیالے کیتے سانبھن چاہندی ہئی۔

اوندی دید کوڑے سانے کوبلی تے ہئی!

اوں چھرکی بھنی تے کوڑھ کرڑے دا انگ رنگ ڈٹا گھدا..... پر ہک رنگ اجھا ہا جیکوں کوڑا اوی سنجان سگدا ہا..... اتے اوں رنگ کوڑے دی دید اچ بیٹھا ریہا۔

کوبلی کوں تکھیں تکھیں دھروکڑی لیندے ڈیکھ تے کوڑے دی اپنی ڈکھیں تکھیاں کرڈتیاں۔

چھت دیاں کڑیاں وچ لگے ڈانور دی نظر اُنہاں ڈونہیں تے ہئی پر اوایں گالھ کوں نہ جاندی ہئی جو کئی کرڑی دی اکھ اچ بیٹھا اوکوں وی ڈیہدا پئے..... گھور یندا پئے۔

اوجیہڑی گھڑ تے کرڑی دی اَکھ اچ لک تے بیٹھا ہا اوکوں اوندی چتاونی کتیس پئی۔

''ہئی اُدھ میڑ اہوسے''

ہن وڈ ارا اوندے ہتھ ہا.....

کرڑی ایں سارے منظر توں بے خبر اپنی چس اچ ہئی۔

ایں چس اچ کرڑی اپنی ہئی اَکھ کوں پھیریا۔

اوکوں ہر پاسوں ساوا باغ نظر یا جتھ اوندے ڈیرن ڈیو سارنے اوہ ہکو وجا چھوڑ یا ہا جیکوں اوندے پرکھاں سانبھ رکھیا ہا۔

کہیں اَکھ پھیر لیس تاں رت ای رت ہئی۔

او ہئی اَکھ توں نکل تے رت دی سڑک تے اوں وڈے پکھی کوں گولن ٹریا جیڑھا اوندے پرکھیں دی منڈی سانبھ نہ سگیا ہا۔

کرڑی دے پچھے رت نال چڑے پئے ہن اوں اگوں ٹرن دی کوشش کیتی۔ تے ڈھاہ کرکے کوبلی تے ونج ڈٹھی۔

ہن سارے شہر دے ڈینگل پھر تے جام جھیپے، کوبلی دی لاش تے منکانی کر۔ اِچ قرار داد پاس کرتے آپنے آپ کوں اُچ جاہ ملھاون دی کوشش اچ ہن۔

اوں ہک بلا گھمبھری تے کوڑے دے سرتے ہہ تھیا لکھ کھن تاں کوڑا ایہ نعدا ریہا جو اوندے سرتے تاج آن پئے اتے او تخت تے ونج بیٹھے پر جیڑھا اں تاج توں کوڑھ کرڑے دے اوں رنگ دی جھال پئی جیڑھا اوندی دید اچ اَگے توں کھڑا ہا تاں.....

او بے خبر ہا جو کوڑا اوندی سنجان توں واقف اے۔ کوڑ لہانہ لہا، بادشاہ دے پچھوں.....

Scanned by CamScanner

اچاچیت ٹردے ٹردے مکوڑے کوں ایویں لگیا جو صدیں توں اوندے سرتے پیا غلامی دا تاج ہمیش اوندی آدر گھٹیندا آندے ڈل خیال آیوس ایہہ بے آدری اصل اچ آدر دی نشانی ہے کیوں جو آدر دا اولوں اوکوں صدیں پہلوں اوں اندھارے وچوں کڈھ کے گھن آیا ہا...... جتھ بس سوجھلا ای سوجھلا ہوندا ہئی۔

ہن پتہ نئیں کیوں لگدا ہس، جو آدر تاں کہیں ہے دی اے۔ او تاں چھڑا اوں توں وچ آئے اوکوں عزت دے خول اچ قتگی روبوٹ نے قید کیتا ہا اوندی کجی تاں تاج آلے کول اے۔

ایہہ گمان وی یچ اچ وسیج گیا۔

تاج دیاں آکٹوپس آلی ڈھنگ ساریاں جنگھیں نکل آیاں جیڑھیاں مکوڑے کوں گھٹن پے گیاں۔ مکوڑے جنگھیں وچوں نکلن دیاں کوششاں کیتیاں...... آپنے آرے سنویں تکھے ڈندیں نال چک پاون پے گیا...... ہک جنگھ کوں چیندا تاں ڈوجھی آن ولیٹھدی...... ڈوجھی توں جند چھڑویندا تاں ترجھی...... ترجھی دا زور گھٹدا تاں چوتھی...... پنجویں کوں چک مریندا تاں نویں سریوں ہجیاں جنگھیں جم پوندیاں۔ ڈانور ایہہ تماشا ڈیہدا پیا ہا...... اوکوں پتہ ہا جو اوں کیا کرنے؟

تاج توں چھٹکارے دی کوشش اچ مکوڑے کوں ایویں لگدا ہا جو او بھورا بھورا تھی تے کھنڈ ویسی۔

ہک واری تاں او حوصلہ ہار بیٹھا...... ڈل اوندی اکھیں اگوں او صدیاں پرانے اتاتے پھرن پے گئے۔ جیڑھے آکٹوپس سنویں جنگھیں آلیاں نگل گھدے ہن اتے اوکوں آپنے پرکھیں دا اتاشہ بنا گھدا ہا۔

اوکوں پک ہا جو ہن فنا توں اوکوں کوئی نئیں بچا سگدا۔

مکوڑے دے من توں آون آلے الانے اوکوں ہلا ڈتا ہا...... الا وچوں الا نکلدا پیا ہا...... جے فنا ای تھیونے تاں آپنا بان تاں پورا ماروں متاں کجھ بن ونجے۔

اوں منت بھری اکھیں نال ڈانور کوں ڈٹھا جینویں آہدا پیا ہووے...... جے توں وی تماشا ڈیہدا رہیوں تاں ول میڈا تماشہ وی ایویں بنسی۔

مکوڑے ہمت بدھ کے بھوئیں کوں چمیا...... ایویں لگیس تو بھوئیں آپنی ساری طاقت اوندی وجود اچ بھر ڈتی ہووے...... اوں وجود کوں ہلا ڈیون آلی انگریزی بھٹی تے بدمستی نال تاج الٹا ڈایا...... تلے سٹیا...... تے اوندے اتے ٹرن پے گیا۔ ہر پاسوں کیری کھنڈ گئی۔

ہن مکوڑا آزاد ہا۔

او حیاتی اچ پہلی وار کھلیا...... ولوں کھلیا۔ ڈانور اوکوں کھلدا ڈیکھ تے کرے وچ جالا اُن ڈتا...... جالے اندر سب جلیج گیا۔

Scanned by CamScanner

شیراز طاہر

موتیا

لُوریہ ناں ویلا سا
سرگ اُچی ہوندی گسّی سی
موہنہ چناخرہ ہی گیا سا
ٹلکو بانگاں وئی بس کری رئے سے
چڑیاں ناں نکا نکارولا وی مضا پئی گیا سا

رحمتاں نیں فرشتے زمیں اپر روزی تقسیم کری مُڑی اللہ نی بارگاہ وچ جُھکی رئے سے۔ نمازی نماز پڑھی مسیتی نیں باہر قاضی صاحب نی اڈ کے وچ موہنہاں اپر ماسک چاڑھے ہک دوجے سوں دور دور کھلتے اس بیمیوی وباہ نے بارے گلاں کرنے پئے سے۔

"ایہہ ویلا وی اساں ساہنے مسیتیاں، خانقاواں، امام بارگاں تے درباراں سوں کھلی کے مدینے جیاں ہر جاہ بند ہوئی گیسی۔ خورے قیامت اسیں آئی اے یا ویلا آخیر آ، پکل بندیاں نے دل ہک دوجے سوں دور ہوئے تھو وجود وی ہک دوجے سوں دور ہونڑیں شروع ہوئی گئے۔ ہک گھر وچ رہنڑیں آلے تھیاں پتر تے ماہیو بکھو بکھ ہوئی گئے۔ لوکاں نی تے گل ای ناں کرو۔ ناں کسے نے ادچھن ناں کھن ناں میل ناں ملاپ۔ جے بندہ کی اولادی کی وی بیمار ناں ہوئی سکے تے فرسوچنے آلی گل تھئی اے کہ نئیں۔ ایہہ قیامت نئیں تے ہور کہہ آ۔ ہک اوہ ویلا سا جے ہک دوجے کول گسنے ناں ویلا نئیں سا لبھدا، گلے تے تھوڑے نئے رہنڑیں سے کوئی مری گچھے تے پورا بزار کہہ ہک دکان بند نئیں سی ہونڑیں۔ تھو ہک بزار کہہ پورا جہان بند ہوئی گیا۔ جس کدے جیل نئیں سی گئی یا کدے نظر بند نئیں سا ہویا، اج اوہ وی نظر بند آ۔ تے آپڑیں نظر بندی اپر احتجاج وی نئیں کرناں بلکہ چپ ہلوی گیا لی تے ڈونگی چپ۔"

گلاں ختم کری سارے امام صاحب نی ڈِکے وچ تَکی پئے جے اوہ نکلن تے کوئی صلاح کی کریئے نئیں تے تھو جیاں سارے بندے ماوریاں نیاں دعائیں کھسی آپڑیں آپڑیں کماں اپر جُکی رہنڑیں سے ۔ بجلو پترو! اللہ نیک سبب کرے۔ اجے نُسّی تے بھاری واز مسیتی نی پچھلی گلی وچوں آئی۔ ساریاں مسیتی آلے پاسیوں نظراں ہٹائی گلی ور تکیا۔ امام صاحب وی باہر نکل آئے سے۔ حاکم امام صاحب ور موہنہ کری آکھوئیں پئے سے۔

"قاضی جی! الحمدللہ، میں تہجد وی پڑھی تے نماز وی پڑھی رہیا واں، سبق پڑھن لگا ساں تے نمازیاں نی واز آئی، باہر نکل آیاں واں، اللہ قبول کرنے آلا آ۔

تُساں نیک بندے او تے تالے کجھ دار وی، چار دیہاڑے مسیت بند تھی رئی تے کوئی پہاڑ نئیں ڈھنو لگا۔ میں تُساں کی کجھ بلائی ساری گل سمجھائی سی، جے سرکار تے تالے پوری دنیا تلی پئی، کجھ ریہو، کجھ ریہو۔ ساڑا خیال آ تُساں اج کل خبراں شبراں کوئی نئیں سُنو نے۔؟ ملک حاکم آپڑیں ساتھ نالی نے زُم اچ گل کیتی۔"

Scanned by CamScanner

"حاکم جی! میں تُساں نی ساری گلّے کی سمجھی گیا آں۔ پر کہہ خیال اے جے اللہ نیں کھمرے کی تالا ماری سٹیے۔" حاکم قاضی اوراں نے لہجے کی تگی تھوڑا نرم جیا پئی گیا تے آکھنڑ لغا،

"نئیں نئیں محاڑا ایہہ مطلب نئیں۔ تُساں ایویں گلّے کی دووے پاسے کھچنی گئے او۔ سارا گراں تُساں نیاں خدمات کی جانڑناں۔ دو بھائی سو سال سوں تُساں ناں خاندان مسیت خانے نی خدمت اپر نسل در نسل چلا اِساں، اساں ناں جمنڑاں مرناں موت مرگ شادی بیاہ تے حق نکاحے تک تُساں نے سپرد آ۔ تُس وارث او تے اللہ وارث آ، پر ایہہ تے پتہ اے ناں جے جیہڑا اللہ ناں سب سوں بڑا کھمر سا۔ اوہ بند ہوئی گیا، حج عمرہ ختم ہوئی گیا، طواف رکی گیا، آخر اس نی کوئی وجہ تے ہوسی ناں؟ تے ایہہ وجہ تُساں کی وی چنگی طرح پتہ ہے۔ میں ناںہہ جانڑاں جے کل اساں نی مسیتی نیں بوہے اگے پُلس کھلتی وے۔" حاکم خان ہی مچھے کی تھوڑا اینٹھ چاڑھنیاں ساریاں بندیاں در تگی گل کیتی۔ بندے وی ملکے نی اکھی وچ اکھ پا ہی تکنڑو لغے سے، جیہڑی اج رحا نگی نی گل سی۔

"حاکم جی اساں دعا کرنے آں جے تُساں نی حکومت تے سرداری دووے قائم رہنڑ۔ ایہہ سارے بندے محاڑی ڈیکھے وچ کھلتے وے۔ اج جمعے سوں بعد مسیتی نیاں ساریاں دریاں کی چائی سارے فرشے کی جراثیم کش دوائی نے محلول نال تھوایا گیسی۔ جنہاں نی ڈیوٹی لائی گئی سی اوہ سارے بندے وی بولی پئے۔ باہرے تے اندرے دواں گیٹاں کی سینی ٹائز کیتا گیسی، جتھے ہر صفے وچ ویہہ نمازی کھلنیں سے اُتھے چھ چھ نمازی کھلائے گیسن۔ سارے بندے کھمروں وضو کری ماسک لائی مسیتی ایسن۔ جے کج حکومت آکھو یں، ان شاء اللہ اس اپر عمل ہوسی حکومت ناں وی ایہے دل آ جے لاک ڈاؤن ایسا وے جے نظام وی چلنا رہئے تے جاناں وی بچیاں رہنڑ۔ رئی گل پُلس نی اوہ نئیں اچھن لغی، ایہہ میں تُساں کی گارنٹی دینڑاں آں" قاضی اوراں داڑھی اپر پھلا پھلا ہتھ پھیرنیاں جواب دتا۔

"محاڑا مطلب آ، ایہہ ناںہہ وے جے پورا گراں سِیل ہو یاوے، زمین دار بندے آں، کنڑکاں آلے مارنیاں پیاں، بدل بجرے جان نئیں چھوڑنے پئے، اپروں کرونا نی ہک نویں مصیبت ہور ناںہہ پئی گچھے۔ رار پار گراں در نظر ماری کھنو کہہ حال آ، اللہ معاف کرے۔"

حاکم خان اس واری کھبی مچھے کی تاء دتا۔ باوا بخشو فزریں فزریں ڈنگر کھولی کولوں لنگتا، بڈھا جمڑاں سا پر ماسک لائی تُساں پیا سا، اوکڑی کے سلام کیتا س، پر ایہہ پتہ نئیں دواں وچوں کس کی؟ بحر حال حاکم خان خش ہوئی گیا۔ انیس ریڑھی اج پاہ باہی سٹن خلیا سا، اس وی سلام کیتا پر حاکم مُشکے نی وجہ نال مونہہ پرے کری چھوڑیا۔ اجے مانویں یونس ہٹی ناں بوہا آنڑی کھولیا۔ لوکے لوکے دو جاتک پہل ای ہٹی نے بوہے اگے کھلتے وے سے۔ ہٹی نال ای گرائیں ناں بڑا کھوہ سا، کج زنانیاں اسنیاں تگی سارے اگے پچھے ہونڑ لغی پیے۔ حاکم خان ہٹی در ٹری پیا۔

"اچھو اچھو ملک جی! مانواں یونس ملک در تے کج زنانیاں در تگی بولیا۔ اج قاضی اوراں نال بڑی گفت گو ہونڑی پئی سی، خیر تے تھئی سی ناں؟"

"چھوڑ یرا قاضی کی۔۔ اُساں تے ہر ویلے دماغ خراب ای بنڑا رہنڑاں۔

توں سنا کوئی گرائیں نی نویں تازی۔" ملک اوراں اسے خشکی نال گل کیتی۔ گرائیں نیاں ساریاں گلاں تے خبراں عطراں نی اخبار مانویں یونس نی ہٹی اپر ای چھپنڑیں سی ہر خبر اتھوں ہوئی کے نکلنی سی، گرائیں نے ہر نکے مُنے، جوان تے بڈھے جنڑیں زنانیاں نیں بھیت وی مانویں نیں ہی کھاتیاں نال ای لغے ہونڑیں سے، جنہاں کی مانواں زیراں زبراں سمیت پڑھی کے سنانڑاں سا۔

"ہر بندہ آ پڑیں آپڑیں اندر وڑیا وا۔ کوئی ہٹی اپر اچھے گچھے تے پتہ لغے، ساریاں لوکاں دو دو مہینیاں ناں سودا اکٹھا اندر پا چھڈیا، خنڑ تکو کنڑکاں کی ہتھ لغانے تے کوئی نو را جو لا لغے۔" مانواں جاتکاں کی چیزاں دئی فارغ ہو یا تے بولیا۔

Scanned by CamScanner

"نالے تہاڈے کھاتے وی تے نویں پرانڑیں ہون ناں ۔ملک آخی اُٹھن لگا تے مانواں یونس بولیا خیر اے ناں ؟ کدھرے ناں چکرآ؟"

"پراسٹیاں آلے در جلناں ساں کنٹرک تیار اے۔" ملک اُراں بے دلیوں جی گل کیتی فراٹھی کھلتے۔" میں سوچیا سا تو کوئی نویں پرانڑیں باتیں پر۔۔۔۔۔"

"ملک جی کہہ ستاں؟ اج کل کوئی گل سُنڑنی اے تے ماسی مہراں تے نمبردارنی شگفتہ کولوں سُنڑو۔"

"اوہ پھاپ گٹھیاں۔"

"ہاں۔"

"اوہ تے ناکی لائی وی جانڑیاں تے لائی وی۔"

بھلی داری حاکم کسے زنانی کی دلوں تسلیم کیتا سا۔نئیں تے اوہ بڑے بڑے کھڑپیچاں کی آپے سوں اپر نئیں سا سمجھتاں۔

"پہ اے اج کل اوہ کہہ گڑھے پہیاں گنڈھنیاں؟" مانویں فراسے طرحے بڑی رازداری نال بو بے درتحو یاں گل کیتی۔

"کہہ گڑھے پہیاں گنڈھنیاں؟"

"ایہہ نئیں پتہ پر اندر جانڑے گل کوئی ضرور اے۔ٹساں نے پھاپے سلطان نے کھر اجکل بہوں گیڑے مارن ہونڑیں پئے۔"

حاکم کسے ڈونگی سوچے وچ پئی گیا،اس ناں خیال آ پڑیں پھتری سوتیادر چلا گیا۔جیہڑی ڈاکٹری پاس کری ہاؤس جاب کرنی پئی سی۔اس ناں داخلہ جے اس ویلے اوہ ناظم نانہ ہونڑاں تے ایہہ کم کسے صورت وی نئیں سا ہوئی سکڑاں۔تے ایہہ سارا کج اس آپڑیں جاتکے ماریوں کیتا سا،جیہڑا اس توں کوئی چار سال بڑا سا تے پر اپرئی ناں کم کرتاں سا۔

"ہلا ایہہ دسو مانویں اس کی سوچے سوں باہر کڈھیا ملک اوراں ناں تھوڑتراونگی گیا۔ایہہ جیہڑا بڑا لپاڑہ آ ٹساں ناں جس کی کدے کدے ست اتا جیا آکھویں سے،ایہہ کس باہنڑیں او پھاپا سلطان؟"

"جس لے فیصلے کیتے سے ایہہ لپاڑہ شروع ای سوں سلطان کول ای سا پتہ نئیں آپوں باہنڑاں یاکوئی ہور ایہہ گل کسی نئیں پتہ؟"

"مھاڑا خیال آ ایہہ لپاڑہ نمبردار باہنڑاں راہنڑاں تے اپروں جیہڑی یک خاص گل جیہڑی ٹساں نال بانڑلگا آں اوہ ایہہ جے لپاڑہ نمبردارے آپڑیں ناں وی لوایا وا۔"

مانویں ایہہ گل بلکل گوشے نے انداز وچ کیتی سی پر ملک اوراں نے کن جسرے نمبردارے نے ڈگ کتیاں پکھو کی پکھو کی ڈورے کری چھوڑے ہونڑ۔

"ایہہ کسرے ہوئی سکڑاں؟" ملک سنگ پھاڑی کے بولیا۔

"بس ہوئی گیا اج کل کیہڑا کم نئیں ہوئی سکڑاں۔نالے سلطان جانڑیں تے اس ناں کم۔سلطان اج تک ٹساں کولوں کیہڑی صلاح کدی۔ٹساں اس نی گڑی پچھے کتنی دوڑ کیتی سی۔اس ویلے پورے گرائیں وچ سلطان کول پیسہ آ،یافرتا جاں رنڈی کول۔اس ناں تے پتر وی ڈاکٹر بنڑی ہولی۔کیلی لگاوا۔اج کل پیسے آلے کدوں کسے کی بجھنے۔سکے ہونڑ یا غیر۔"

"مانواں!ضیا پیسے وچ وی بڑی طاقت اے پر سیاست ساریاں طاقتاں نی ماں اے۔جو کج ایہہ کرنی اوہ پیسہ وی نئیں کری سکڑاں۔تحیا کیسی جیہڑی اللہ کری۔ہلا میں ہنڑو جلناں آں چنگا پھلا دیہوں نکل آیا۔" ملک اوراُٹھی کھلتے،نالے مخو ملکے وچ بہنڑ یں نی تاب وی نئیں سی۔مانواں ساریاں ناں مانواں سا،اس نی گل کسے کی چنگی لگے یا مندی ملکے کی وی مرچاں ضرور لگیاں ہون پر مانویں ناں اصول سا،اوہ زیرزبر کریانڑاں نئیں سا،

Scanned by CamScanner

مانواں اس گرائیں سوں ذرے بخرے ای سا، نانہہ تے اس نی ذات کسے کی پتہ سی نانہہ قوم قبیلہ۔ قاضی اور اکثر آکھویں سے جے ایہہ پہل پہل مستی نی کندے نال سودالائی بیچناں ہونڑاں سا، ہولیں ہولیں فر اس لوبکی جی ہنی باہی کدی، چھڑا چھانڈ سا، نانہہ رن نانہہ کن۔ تھیا کائیاں سا، ہر نکے بڑے نی رگ جانڑ ناں سا۔

بہوں بہلا پورے گرائیں کی سمجھی گیا۔ غنزو دی ستراں بہتراں وچ آپر کہہ مجال جے ہک پیسہ اگے پچھے ہونڑ دے۔ ہاں ہک گل ضرور اے جے مستی تے قاضی اوراں نی خدمت پورے گرائیں سوں بدھ کرناں۔ آکھواں جے میکی مسیت خانے نی دعائی دی۔ نالے محاڑے سوں بعد ایہہ دکان دی مستی نے نائیں اپرائے۔ قاضی اور جانڑن تے دکان جانڑیں۔

قاضی اور دی جسرے مانواں کایاں سا، اسے طرحے اوہ وہ آپڑیں کے وچ کایاں سے نماز روزے تے دین داری کماں وچ قرآن تے حدیث توں باہر نیئں سے گسنیں، نالے دین اپرڈنے آلے نذر بندے سے ایہہ چیزاں اُنہاں کی ورثے وچ ملیاں سیاں۔ جنہاں کی گکھڑاں نی ہک گوتے سوگیال جیہڑے سوہاوے سوں اچھی اتھے آباد ہوئے سے اُنہاں اس خاندان کی آنڑی اتھے بسایا سا۔ آکھویں جدوں سوں ایہہ گراں آباد ہویا، ادھوں سوں قاضیاں ناں خاندان دی نال وتال چلا اسناں، اسے واسطے کوئی انہاں کی غیر نیئں سا سمجھتاں۔ گرائیں نیں چیرمین تے ناظم دی اُنہاں نی عزت کرنے سے۔ اس نکی جئی مستی کی انہاں آپڑیں کوشش نال جامع مسجد تک کھڑیا۔

آج دی مستی نے چار چفیری احاطے وچ چنگی صفائی کرائی، کنڈا تار پھیری گئی، تاکہ کوئی مال ڈنگر لیلا بکری اندر نانہہ اچھے۔ بڑے گیٹے تے اندرے نکے گیٹے کی سینی ٹائزر گن لائی گئی۔ فرشاں کی دی فینائل باہی چنگی طرح تھوتا گیا۔ مستی وچ جتھے ٹپیاں رکھیاں سیاں اُتھے ای نال کری ماسک دی رکھے گئے، جیہڑے بندے ماسک نیئں لائے کے آئے اوہ اتھوں چائی کے لائی گھنڑو۔ احتیاطاً ہک بندہ باہرے گیٹے اپر ڈیوٹی دیسی، جتنے نمازی ایسن اُنہاں نیاں ہتھاں کی چنگا سپرے ماری۔ سپرے ناں سامان دی بہوں سارا رکھیا گیا، جس وچ ڈیٹول، سپیرٹ تے صوفی آلیاں ناں تھوڑا اصرف دی۔ بلکہ وضوآلی جائی صابنڑ دی رکھایا گیا۔ مستی ناں اے سی دی مکمل بند کری سنیا گیا، آپڑیں دموں جیہڑیاں حفاظتی گلاں ہوئی سکڑیاں سیاں اوہ ساریاں کیتیاں گئیاں۔ بلکہ قاضی اوراں مستی وچ حکومت نی طرفوں جیہڑیاں ہدائتاں دتیاں گئیاں سیاں، اُنہاں اپر عمل کرنے بارے بار بار اعلان دی کیتا۔ نال ایہہ دی آکھیا جے نکے بچے تے بڈھے مستی اچ تراویح نانہہ دی پڑھن اچھن تاں دی کوئی برج نیئں، اللہ معاف کرنے آلا اے۔

تاجاں نے جانکے ڈاکٹر عدنان دی بہوں کج کیتا۔ ہسپتالے نی طرفوں دی اس کافی سامان آنڑی لوکاں کی دتا، نال ای کورونا بارے بچاؤنے طریقے دی سمجھائے۔ آئسولیشن کسرے کرنی، قرنطینہ کسرے کرنا، یا جس بندے کی ٹریٹمنٹ کرنی اس واسطے خود کی کسرے محفوظ رکھڑاں، ساریاں سوں بدھ اوہ آپوں دی ہوئے تھنئے آلے سے، جدی پشتی امیر چلے اشیں سے۔ ہونے دلیاں سوں بلیوایریے اسلام آباد وچ کروڑاں نی جائیداد بنڑتی دی سی۔ تاجاں نے کھمرے آلا بابرا ٹیلی جینس فورس وچ ملازم سا۔ پچھلے سال فوت ہویا تے اسکی کافی سارا پیسہ حکومت نی طرفوں دی ملیا۔ انہاں نی ذات بارے دی لوک گلاں کرنے سے، کہیاں جے ایہہ دی باہروں اچھی آباد ہوئے سے، پر اج کل ذات قبیلہ کنڑ تکھواں، آکھویں رزق راجاتے رت رانڑی۔ پورے گرائیں وچ اس دیلے پیسے داروں ساریوں سوں اپر سے۔ تے نالے پڑھے لکھے دی۔

Scanned by CamScanner

مرزا اطہر بیگ

ماندری

(نویں ناول دا اک باب)

ماندری نال میری پہلی ملاقات پرے دی نسل وگدی وا اچ اتھے پاوندی ساونی دی رُت اچ ہوئی۔ دل منے تے تُسیں اس رُت نوں برسات یا سون سون وی آکھ سکدے او، پر ساون بھادروں وچ پرے دی وا تے ساونی دی جھڑی دے کوتر سو کھکھاں دی گلاں ای کجھ ہور نیں۔ اُنج ایہہ نریاں میری آپنیاں گلاں نیں، ساون بھادروں نال ماندری دی گل میتھوں اُکا وکھا اے۔ او ہندی ہر گل سپ توں ٹردی اے تے سپ تے جا مُکدی اے۔ ماندری دا کہنا اے۔

"ایہہ مینے سپ جاتی دے طن دے مہینے نیں۔ لکھ کیڑا یاراں چناں دا ٹھنڈ ہیک کلم کلا گذاردا اے۔۔۔ سپ توں ودھ کے کلم کلا کیڑا ہور کوئی نہیں سائیں۔۔۔۔ پر بارویں چن اخیر ز کیڑا، مادہ کیڑا دوویں اپنے جوڑ دی آس اچ مست ہوندے نیں تے اک دوجے دی مشک تے نپ کے پاگل جھلار ماردے شوکردے نکلدے نیں تے اخیر اوہنوں جالیندے نیں۔ کنڈل اچ کنڈل ہو جاندے نیں۔ اخیر سائیں اخیر۔"

"ہو۔۔۔ کلا۔۔۔ کارا۔۔۔ بلکا۔۔۔ پلاشی۔۔۔ مالا۔۔۔ ویتا۔۔۔ ہو۔"

اوہو کسے انجانی اوپری زبان اچ جیہوی شیداُ کا کوئی زبان ای نہیں اک ڈرونی جیہی ہیک لاوندا اے تے اپنی گل اگاں ٹور دا اے۔

"مینہ وردا اے۔ پانی نہ دھرتی دی اونچ دیکھدا اے نہ نیچ۔ سبھو کجھ سوارا اک برابر ہو جاندا اے تے کھڈ اں وچ لکے ہو لکھ کیڑے باہر نکل آوندے نیں تے بیلے دی لمن پتری، جڑ بوٹی، ٹیلا پتھری، ڈھیلا مٹی دے اولہے چھوٹ لیندے نیں۔۔۔ سپ ای سپ سائیں۔ سپ ای سپ۔" ماندری کہندا اے۔ تے ماندری سپ پھڑن آلا اے۔

ایہہ ہونی اونج ماندری لئی بڑوں ودھیا اے۔ اوہ میتھوں دسدا اے کنج دشمن نوں اک ای لپا کے اچ اونج قابو کریئے پئی اوہنوں پتا ای نہ لگے کہ اجے بیلے اچ ڈگے لکھ کان ٹھلے لکیا آں یاں ماندری دی تھیلی اچ اپڑ گیاں۔ ہے ناں سوادی گل۔ اوہ ہسدا اے۔

"لے بن رہ بیٹھا اوں گھولدا۔ تے سائیں ایہہ اجیہے سے دی گل جیہا اچ اے۔ تھاں تھاں تے اک توں ودھ کے اک سپل جیوت پیا اے۔ کروڈیا ہووے کہ سنگ چور، وانسی ہووے کہ پدم۔۔۔ ششکارا، پھیبا، پھوا، دھامن ہووے کہ روندا کہ تیر مار۔۔۔ اک توں ودھ کے اک سائیں۔۔۔ جا ماندری چکدا جا تے تھیلیاں اپنیاں بھردا جا۔ دشمن ای دشمن۔"

دشمن اک ہورا کھرا اے جیہڑا ماندری سپ لئی ورتدا اے۔ لکھ، کیڑا، ویری، تیلا، سپ دوجے اکھر نیں۔ میں سوچناں شاید ایستاں ساریاں دے اکو ای معنے نہیں سگوں ایہہ ماندری دے سپ نال دکھو دکھر رشتیاں دے ناں نیں۔ میتھوں یاد آوندا اے سپ نوں انسان دا سدا وی دشمن تے آکھیا ای گیا اے تے دشمنی توں ودھ کے وڈا تے گوڑھا رشتہ ہور کیہ ہووے گا۔ شید ماندری گل نوں ایسے پدھر تے لینا چاہندا اے۔ تے فیر اوہ میتھوں کجھ سمجھاوندا اے۔

"مشک اچ پاگل سپ سائیں۔۔۔ بڑا ظالم دشمن اے۔ پر نہیں مشک اچ جھلی پھردی، سپ دی تانگھ کردی سپنی اوہندے توں ودھ کے وڈی دشمن اے۔۔ ودھ کے زہری۔۔۔ ڈھیر زہری۔۔۔ ہو خو۔۔۔ سپنی ڈھیر زہری اے" بن اوہنے کے نشے

Scanned by CamScanner

اچ لتھی واج اچ آ گھیا۔

ورھیاں پہلاں اجہی کسے سپنی نے ماندری نوں ڈھنگ لیا سی تے اوتھوں ای ماندری دی کہانی شروع ہوندی اے جیہڑی میری کہانی وی بن جاندی اے تے میری ایس کہانی دی کہانی وی۔ ایس لئی ماندری نال میری ملاقات اک اجہی گھنٹا اے۔۔۔۔۔۔ میں سوآ رنگیاں اکھاں ویکھتاں۔

ماندری نے اوہیو واج لی پھگی تے۔ الاپ فیر لایا۔

''ہو۔۔۔ کلا۔۔۔ کارا۔۔۔ کلکا۔۔۔ پلاشی۔۔۔ مالا۔۔۔ وینا۔۔۔ ہو۔''

اوہندیاں اکھاں ہور وی رتیاں ہو گیاں تے فیر اکوڑی اوہندا چہرہ وای نہیں، پورا جُسا ساون بھادروں دی گھنی برکھا وچوں کمب کے نکلی بجلی دی لشک اچ نہا گیا۔ اوہندے جُسے دی ساری کھل توں باہر نوں لمکدے کے اخروٹ جڈے وڈے ماس دے تھوبے میں اوس اک پل اچ اپنے صاف ویکھے جنے میں ہن تائیں لالٹین دی مٹھی لو وچ نہیں ساں ویکھ سکیا۔ ماندری بنا شک دنیا دا سبھوں کوجھا ای نہیں سبھوں ڈروناانسان سی۔

بجلی دی لشک فیر آئی تے انج پئی برپاسے چانن کر گئی تے اگلے ای پل بدلاں دی گرج دا کڑکا اجہیا پھٹیا کہ تاڑی پوردے اوس کنے جہے اُجاڑ ریلوے اسٹیشن دا ویٹنگ روم کنب کے رہ گیا۔ ماندری مسکرایا یاں خورے میں بھُجیا اوہ مسکرایا اے۔ بجلاں دے پھیلن نال اوہندے چہرے دے دوویں پاسے لمکدے ماس دے دوتن گولے اوتاں تھلے ہو گئے اجہی حیرانی جانک مسکان میں پہلاں کدے وی نہیں سی ویکھی۔ پر ماندری دی صرف مسکان ای نہیں برشے ای حدوں ودھ حیران کرن آلی سی۔ اوہندیاں اکھاں اچ نشے دی اوہ لوری جیہڑی میں پہلاں ای تاڑ گیا ساں پر اتھے وی کج عجب گل سی۔ میں کندھ اچ ٹھکے کل تے ٹنگی لالٹین نوں لاہ کے نیڑے رکھے میز تے رکھیا تے دھیان نال ویکھیا۔ اکو لنگوٹی اچ فرش تے بیٹھے ماندری دیاں اکھاں اچ مہان نشیاں دیاں دووین سُرتاں سن۔ ڈونگے نشے اچ ڈبن تے نشٹن دیاں سُرتاں۔ تے مینوں آپنے تے چنگا بھروسہ سی پئی میں انہاں دی چنگی پچھان کر سکنا آں۔

اصل اچ اک زمانہ سی جدوں میں ایناں نازک پر گھمبیر انسانی معاملاں دی کھوج کیتی سی۔ اسیں لوک کدی کدار اک صوفی بزرگ دے مزار تے ٹر جاندے ساں جتھے بھنگ تے چرس دی واری کُھل کھلا کے چلدی سی۔ اک خدائی بھُل ہوندی سی پر فیر کیہ ہویا کہ اوتھے نے شکیت جا کیتی۔ فیر کیہ سی، ادھی ادھی رات تک جانی دا کر دکی چین آلے تھون دے راکھے کج افسراں نے۔۔۔ جنھاں وچوں کج میرے بچ میٹ وی رہے سن۔۔۔ ''عوامی شکایات'' دا آپا کرن لئی لکائی دا اے روحانی اڈہ بند کرا دتا۔ پر صرف کُھل کھلا دی حد تائیں۔ سرکاری آرڈر پچھے لکیا سنہیا ایہہ سی۔۔۔ ''اوہ بھائی کجھ ہتھ ہولا رکھو تے کجھ اولا کرو۔۔۔ کجھ لکا کر لو۔۔۔ کجھ بچے کھچے ہو کہ ذرا۔۔۔ ہیں۔ نشہ اسیں وی کر لیندے آں۔ بلیک کیمیکل۔ سپر تاف وڈکا ای نہیں۔ Hash وjoint دی، پر سو پردیاں پچھے۔ تسی اتھے انج لگے او جیویں گل ای کوئی نہیں۔ ایہہ پردیاں آلا دیس سوہنیو اتھے کج خیال کرو۔۔۔ خیر ہو جے۔۔۔۔۔۔ تے خیر ہو گئی۔ دھمال تے قوالی تے بزرگاں دے مزار دے ویہڑے اچ ای چالوری پر سوٹے پیالے پچھاں نجریاں دیاں وتھاں اچ بہہ کھلو کے یاں کجھے کھجے زکھاں بوٹیاں دے اولھے تے کجھ انھیر پین توں بعد۔۔۔ تے خیراں ہو گیاں۔۔۔ حق مولا ای مولا۔۔۔

خیر۔ تے میں وی اوتھے جاکے آپ پرتن ہون دے نال نال اکثر حدوں پہنچیاں ہستیاں دے اندر باہر دا بڑے ڈھو گھے دھیان نال ٹوہ لان دی کوشش کر دا ساں، خاص کر اوہناں دیاں اکھاں پچھے لکیاں آ ونیاں جاونیاں دا۔ تے میرا خیال اخیر ایہہ بنیا سی پئی جتھے تائیں اکھاں دی گل اے نشے اچ ڈوبنا تے نشٹنا دووین نظر دے اندر نوں پرتن دیاں دکھ سُرتاں نیں۔ فرق صرف اینا اے کہ پہلی حالت وچ نظر واپس آونا نہیں چاوندی، کوئی بلائے وی تے اگلے ای پل بلان آلے دا تخول جیہا بنا کے فیر اندر نوں پرت جاندی اے۔ دوجی حالت اچ وی نظر اندر نوں پرتدی تے ہے پر اوتھے کجھ اجہیا ویکھدی اے کہ اگلے ای پل ڈردی کنبدی، دوہائیاں دیندی، معافیاں منگدی باہر آ جاندی

اے پر لکدی ایدھر دی نئیں اتے اندروں مڑن توں باز فیر وی نئیں آوندی۔ ہن ایہہ گل بجھنی اوکھی نہیں کہ نشے آلیاں اوتے ایہہ دو دیں حالتاں اِکو گھڑی اچ نہیں بیت سکدیاں۔ عوامی صوفی ڈیرے تے لوک اس دوجی حالت دیاں آپنیاں آپنیاں اوکڑاں لے کے آوندے سن تے چھیتی ای شانت ہو جاندے سن تے اُوہناں دی نظر تسلاں نال اندر بجے جا لکدی سی۔ ماندری نال ملاقات توں کجھ چر پہلاں میں دوی آپنی ایجی اوکھ مکان اوتھے گیا ساں تے اوتھے میرے نال اک عجب گھٹنا گھٹی۔۔۔۔۔ خیر اس قصے دی واری وی شیداگے چل کے کدھرے آ جاوے گی، پر اجے کرن آلی گل ایہہ وے کہ بھاویں ماندری تے وی ایہہ دوویں حالتاں اکو گھڑی وچ نہیں سن آوندیاں پر اوہ بڑی تیزی نال پلو پل ایک دوجی دی تھاں ملدیاں تے چھنڈیاں سن تے ایہہ اک بڑی اُدھمنت گل سی۔ اوہ ڈبدا ای پر اگلی ای گھڑی جویں کسی گل تے تر کے ٹُٹ کے باہر پرت آوندا ای۔ تے فیر شاید ایہناں دوواں ٹرتاں دی اوکھیائی وچ اوہندا اوہ منتر الاپ اُتاں اُٹھدا ای، تے آپنے دکھو دکھ شنوائی پر بھاؤ نال۔ کدے ڈونگھے نشے دی لور اچ جھومدا تے کدے گڑل چینڈے پنڈے دی پیڑ نال چیکدا۔

"ہو۔۔۔کلا۔۔۔کارا۔۔۔کلکا۔۔۔پلاشی۔۔۔مالا۔۔۔وینا۔۔۔ہو۔"

ہن اوہ فیر مڑے وچ سی۔

"اج اوہ آوے گا سائیں۔"

"کون؟"

"دشمن۔ جھوا ہن آوندا نئیں۔ بڑا سماں بیت گیا اے پر اوہ نئیں آیا۔ جُسا مُدا اے۔ جسا وی منگدا اے۔ پر دشمن نہیں آوندا۔ کِنیاں ای ساونیاں آئیاں، وریاں، اُڈ پڈ گیاں، اوہ نہیں آیا۔۔۔ پر اج اوہ آوے گا۔ میرے اندر کھنی دی شوکر سنتا ایں سائیں۔ ٹن سائیں ٹن۔۔۔ میں سمجھدا ساں مر کھپ گئی اے۔ پر میں اجے ہنے اُوندی شوکر سنی اے۔ ٹن سائیں ٹن۔ اج چنی والا نبو ضرور لگے گا۔"

"اوہنے فرش تے ڈیٹھیاں ڈیٹھیاں میرے نیڑے ہون دی کوشش کیتی تاں جے میں رج ٹن لواں تے فیر میرے منہ تے تراونکلن دی وا بھردی ویکھ کے اُچی اُچی ہسن لگ پیا تے نال ای اوہندی باہواں تے ڈھڈ تے تھاں تھاں لگے ماس دے گولے برپاسے نوں چھالاں مارن لگ پئے۔ اوسے گھڑی اوہندے نیڑے پئی میلے جیہے کھدر دی تھیلی اچ کسے شے نے تیزی نال ہل جُل کیتی تے میں خناں پئی میں فیر ڈر گیا تے ماندری دے ہاسے ہوروی اُچے ہو گئے۔

"اودھر بیر جو گوٹھ دی نہر کولوں دو لکھ پنجے نیں، پروائی وا اچ مست سوندے۔ اک سپ تے اک کھنی پر طن دا کوئی جھگڑا نہیں دکھ دکھ جاتی اے دواں دی۔ ماندری نے دوویں چِک لئے۔ ملاقات کرنی اے سائیں؟" اوہنے اک اکھ ٹوٹ کے پچھیا تے تھیلی ول ہتھ ودھایا۔

"نہیں۔" میں اک ان چیتا جھیا انکار کیتا تے نال ای شرمسار ہویا۔ ایڈی کیہڑی گل اے سپ ویکھن اچ کیہ برج اے۔ پر ایس توں اڈ کجھ ہور سوچاں وہیک ڈاڈیاں میرے من اندر اوگریاں۔ اک تے ایہ پئی ناں تے ماندری کوئی عام 'سپ آلا' سپاں دا تماشہ وکھان آلا' یاں 'سپ پھڑن آلا' اے تے ناں ای ایہہ سپ ایہ تھاں عام ایہ۔ میں اک اوتی تھاں دی اچرج گھڑیاں دے نورے اچ جا پھسیاں پر جو ہور بیا اے جو بیت رہیا اے اوہندا دوشی وی میں آپ ہاں۔ اوہیو گل جھیڑی صوفی سائیں دے مزار توں ٹُری اوہیو گل جھیڑی میں پچھے کیتی۔

ہفتے عشرے اچ اک ادھ واریں صوفی سائیں دی ڈیرے تے جا کے نہال ہون دا کُب کوئی نواں نہیں سی۔ کجھ یونیورسٹی دے زمانے دے پرانے سنگی تے کجھ سول سروس اکیڈمی دے بچ میٹ اے رل رلا کے ہفتاں چھیاں بندیاں دا اک ٹولا بندا ای جہناں وچ رل کے واردات کرن آلیاں دا سانجھ سی۔ تے اس سانجھ دا واری توں اڈ اک دکھ جس سی۔ جدوں دن دی لوٹنی چِپی، شام دا ہنیرا ہر شے دے

Scanned by CamScanner

نال سانوں افسراں نوں وی کجن لئی آون لگ پینا تے ٹیلی فوناں تے اِک دوجے نوں واری دا سدا کھڑکن لگ پیناں۔ اساں اپنے تھوڑے مہاندرے دی کجھ دلیتیوں دیسی کر لینے تے بزرگاں دے مزار تے پہنچ کے کوئی انھیری تھاں جہی تھار لبھ کے ورتارے کولوں پنج ست بکیاں سگھاں لے کے پھیرا اُور دینا۔ پہلے سوٹے تے ای سیکشن آفیسر پرویز ندیم نے اک گل ضرور کرنی۔

" I love hash. You know it is the least harmful of all the drugs."

اینہدے تے کسے نہ کسے کوئی گل ضرور کرنی جیویں کہ ہسٹری دے لیکچرار یاسین گوندل نے پرویز دی انگریزی نوں دکنا۔

''اوہ یہوا وے اینوں harmful نوں۔ لن سوردا۔ اُنے Harmful ۔ او ہئی نشہ ای کرنا اے تے فیر نفع کیہ تے نقصان کیہ۔۔۔۔آ سونہ جھاڑیں پیا۔''

پرویز نے نموجھان جہیا ہو کے سگٹ دی سواہ تے نہ جھاڑنی پر یاسین نوں اوہندے تواریخ دے استاد ہون تے اوویں ایک ماٹھی جہی چیکر کرن دی کوشش کرنی۔

''ہاں جی جنگ پلاسی دی فیرلنی جاندے او۔''

تے یاسین تے ٹلن آلی شے ای نہیں سی اوس آکھناں۔

''ہاں جی دِس کے لئے رہے آں تسی ستادسوسائٹی دی کتھوں لے رہے او اج کل۔۔۔۔اوہ بھجا۔۔۔وزارتِ داخلہ دے پاسیوں۔۔۔۔''

ایس تے سبھو نے ٹھا ٹھا ہسنا تے فیر داخلہ، خارجہ دے اکھراں نوں منگھ دے پنڈے تے اُسار کے کوتر سو گندیاں مندیاں تاویلاں ٹھٹانیاں۔ اک شطائی جہے سوادے تنگ اچ سعبناں لے لے ساہ لینے تے فیر کیہ ہوناپئی اچنچیت کسے کوئی دوھیک انٹلیکچول گل چا کرنی۔ فیر کسے اُس گل نوں چا کے اجہی بھوانی دینی کہ کسے نہ کسے انہاں حالاں اچ وی ٹپ پینا۔ لو جی فیر چل سو چل۔ اللہ دے تے بندہ لیے۔ دنیا جہان دے فلسفیاں، مہان گیانیاں دے وچاراں تے ہر کسے دی آپنی آپنی ہڈ بیتی دے نتخاریاں دا اجہیا کھوُمس پیناپئی رہے ناں سائیں دا۔ پر سوادی گل ہمیش ایہہ ہونی کہ واری دے پدرنے مالے نوں بھڑک کے پھیریوں باہر نہ جان دینا، سب کجھ اندر ای رہنا۔ ہر کسے آپنے دل دی گھنڈیں دی کنڈھی، دوجے نوں رگڑا وی لانا، کھو بکھ کے ڈُنگے نیوے دی لانے، اوکھیاں سیانپاں دیاں سٹاں دی لانیاں پر واری دے لور اچ رُجھ کے، آپنی تنگیاں وارداتاں دی سانجھ اچ۔ تے فیر اچیپے پدر اچ پرویز ندیم آکھناں۔

"You know, thats what I love about hash. It is pure peace."

گوندل آپنیاں رتیاں اکھاں اوہندے ول پھیرنیاں تے آکھناں۔ ''بچے بڑی گل اے تیری۔ آرانہہ کول آ تیری مجھی لواں۔'' بچے کول نہ آونا تے گوندل اوسے ساہے پچھناں ''ہور سنا فیر دیا وداکوئی سبب بنایا اے کہ نہیں؟''

'' I don't know یار لیکن آخر settle down تے ہونا ای تاں۔ آخر تے سب نیں settle down ہونا اے یہ صورت حال زیادہ دیر تے جاری نہیں رہ سکدی۔'' بچے دسنا تے، ڈی ایم جی دے فیصل رفیق، ایجوکیشن دے ممتار عالی تے میرے یونیورسٹی دے یار رفاقت علی جہڑا کجھ چر پہلاں ای ریڈیو پروڈیوسر بھرتی ہویا سی، سباں نے ایڈے گوڑھے سانجھ اچ سر ہلانے کہ جویں اصل مہان سچیائی دی گل تے کسے ہن بجھائی ہووے۔ settle down۔

ایئے اچ طبلہ کھڑکن تے ڈھول وجن دی واج تے نال ای مزار دا ویڑہ سارا دھمال دی دھمک نال کنبن لگ پینا۔ اساں وی آپنی لکو ویں تھاں چھڈ کے ذرا اگیرے ہو کے بہہ جانا پر لوکائی توں کجھ دور یڈا ای رہنا۔ ایہہ دھڑکا کسے نوں ووہ تے کسے نوں گھٹ لگا ای رہندا سی پئی کوئی سانوں ایتھے ویکھ کے پچھان نہ لووے۔ فیر دھمال اچ رُجھے کسے بندے نوں یا سوانی نوں حال پے کے جانا تے اوہنے حال کھیڈن لگ پینا، بے ہُرت، اچنت، من دی کسی اندرلی مست ترات دے سامنے بے وس اوہناں دے جُسیاں لف لف جانا تے انگ انگ نے اپنی

Scanned by CamScanner

ای کسے پھڑ کن اچ اجیہا قابو آ وندا پئی سب کجھ حالوں بے حال ہو جاندا۔ کسے دے مونہوں چانگراں نکلدیاں، کسے دے مونہوں حق حق دیاں صداواں تے کسے دے مونہوں کجھ وی نہیں۔ اساں اک دوجے ول ویکھناں، ایہہ قبولدی نظر نال کہ نہیں بھئی ایہہ ساڈا تجربہ نہیں۔ اسیں سر یرے تے من دی اجیہی اچرج ا یکتا دی راہ تے اک پیر وی پٹن جوگے نہیں۔ اسیں باہرو باہر نکل جان آلیاں وچوں آں۔ اسیں settle down ہون آلیاں وچوں آں۔

میتوں نہیں سمجھ آوندی انگریزی دے ایناں دو شبداں نوں کیہ آکھاں گے۔ 'بہہ جانا' 'وس جانا'، 'ٹھہر بنا کے بہہ جانا؟' سماج دے مان یوگ کساں چوں کوئی ٹل کے ٹھہ کے وس جانا' سارے ای کجھ نہ کجھ ٹھیک نیں پر ذرا بے تھوے جیہے نیں۔ اجیہی حالت اچ حرج کوئی نہیں جے اک ادھا اکھر آپنا ای گھڑ لیا جاوے تے میں ااجے ای کراں گا، میں settle down نوں 'من توں' 'ٹھہ وسنا' آکھاں گا۔ زبان دے کسے گیانی نوں کوئی سوڑ چینڈی اے تے چینڈی رہوے۔

چلو جی فیر اگاں ٹرے۔ تے ہویا انج پئی 'ٹھہ وسن' دی ایہہ تانگھ جیہوی۔ ایناں بندیاں دیاں اکھاں چوں گھڑی بچھوں جھاتیاں مارن لگ چینڈی سی اخیر ورھیوں دی ایس منڈلی دے اکو نوں لے بیٹھی۔ ٹھہ کے وسن آلیاں چوں پہلا تے سیکشن آفیسر پرویز ندیم ای سی۔ دیا وکرا کے، جی او آر اچ بنگلہ الاٹ کرا کے اینج لھتا کے ٹھہ وسیا کہ ورہیں اکتر ےای پہلا بال وی جم پیا۔ دوجا گھمن آلا مستقبل واڈی سی فیصل رفیق سی تے فیر جان آلا ایجوکیشن دی وڈا آہری ممتاز عالی بنیا تے اگوں واری آپنے یار ریڈیو پروڈیوسر رفاقت علی دی آئی تے اہو دی نیواں نیواں ہو کے نکل گیا۔ سب دواں ورھیاں اچ ای آپنے آپنے گھر باہر آلے ہو کے چڑی افسراں دی ایس منڈلی توں اپنا پلا کر گئے۔ ہسٹری دی لیکچرار یاسین گوندل نیں دا وا میرا ساتھ دیا پر جدوں تجی attempt اچ اُہندا وی سی ایس ایس ہو گیا تے سول اکیڈمی اچ بیوو کریٹ جن دے سبق پڑھنے پے گیا تے اک دیہاڑے جدوں میتوں صوفی سائیں دے مزار تے شاماں واوا ڈھکھیاں پے گیاں تے میں دو تریہ 'سونے کلیاں ای کچ لئے تے اونیں جی پا کے آیا تے آکھن لگا۔

"سانول یار میتوں لگدا اے میتھوں وی ہن اجیہے ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔"

"آیا نہیں جانا۔" میں لہندی گل اگدوں ای تھکدیاں ہسیا تے اوہ ہور وی بھیڑا پے گیا۔

"یار گل تے بڑی شرمندگی آلی اے پر میں سوچیا کجھ دیر لئی احتیاط ای کرلاں۔"

"گوندل ۔ ۔ ۔ یار گوندل ۔ ۔ ۔ ایہدے اچ شرمندگی آلی کہوی گل اے۔ حد پیا کرنا ایں۔ اُٹھن بہن سدا اک جیہا نہیں رہندا پر ایہہ احتیاط آلا کیہ مسئلہ اے؟"

تے فیر اُہنے گل دسی۔

"یار اوہ جتھے میرا او یاہ ہونا ہے۔ اوہناں چوں اک بندہ اے، بڑا ای جسوس ٹیپ، ہر کسے دی ٹوہ لیندا پھردا اے، پتا نہیں کدے ٹلس دا مخبر رہیا اے جو تیا ۔ ۔ ۔ اُہنے اِتھے کتی میتوں ویکھ لیا ۔ ۔ ۔ یار اُوس دن ای جدوں توں دوی دھمال آلیاں چ جا رلیا سیں۔"

"آ ۔ ۔ ۔ ہاں۔" میتوں چیتا آ گیا۔

"تے اُہنے میتوں اِتھے ویکھ لیا ۔ ۔ ۔ لگدا اے واہوا چر ای بیٹھا تاڑ دا رہیا ۔ ۔ ۔ تے فیر اودھر جا کے دسیوس ۔ ۔ ۔ پکی گل اے پہلاں ایہہ سب کجھ دس کے پئی نشیاں دا اڈہ اے، بھنگ چرس عام ای چلدی اے۔ اے شکر اے اوس نیم اسیں کوئی واری نہیں سماں لا رہے ۔ ۔ ۔ جا کے دسدا اے۔ اخے، "بھائی جان بھی وہاں بیٹھے ڈانس دیکھ رہے تھے۔" بے چوِل جیہا نہ ہووے تے۔ ایہہ اوہناں لوکاں لئی ڈانس اے۔"

"پر ہے تے گوندل ڈانس ای۔ ہے کہ نہیں؟" میں قہقہہ لایا تے جواب اچ گوندل نے دو چار گالھاں ایدھر اودھر تھپیاں۔

"فیر کیہ ہویا۔" میں پچھیا۔

Scanned by CamScanner

''ہونا کیہ اے، تیری بھر جائی۔۔مطلب ہون آلی بھر جائی دا فون آیا۔'' آپ وہاں ایسی جگہ پر کیا کرتے پھر رہے تھے۔'' دسو! میں خیر کہانی پائی۔ ایہہ کم تے فیر سانوں آوندے نیں ناں۔'' اوہنے اکھ مار کے کہیا۔

ایسے دیسے۔۔۔گوندل جی۔''

''میں دسیا پئی ایہہ اصل اچ سانوں مستقبل دے بیوروکریٹس نوں لوکل کلچر دا ذرا نیڑے ہو کے مشاہدا کران لئی ایس طرحاں دیاں جگہاں دےvisitوی کرائے جاندے نیں۔ بیوروکریٹ لئیcultural exposureبہت ضروری اے۔۔۔کھیہ تے سواہ ضروری اے۔۔۔خیر تے میں دسیا بی بی نوں۔۔۔ اسیں پورے نوٹس لینے آں تے بعد اچ بڑی زبردست ڈسکشن ہوندی اے۔ اگلے ہفتے بن اندرون شہر دیاں رنج تھاواں سنڈی کرنیاں نیں۔''

میں بڑا ہسیا۔'' بڑی شے ایں توں گوندلا۔ فیر۔۔۔من گئی ہونی اے وچاری؟''

''بالکل۔۔۔لئے دس۔۔۔لو جی فیر کجھ دیر ہور ایہو جہی انھوانھ مار کے میں پولا جہیا آکھیا۔۔۔ویسے ایہہ دسو میں تے خیر اوتھے سرکاری سنڈی ٹور تے گیا ساں ایہہ تہاڈے جاوید صاحب۔۔۔جویدناں اے شورے دا۔۔۔اوتھے کیہ کر رہے سن؟ میری جسوسی کر رہے سن یا آپ چرس بھنگ دے چکراں اچ گئے سن؟ سنیا اے بن اوہندی وی پچھ پرتیت ہو رہی اے۔''

میرا ہس ہس کے بُرا حال ہو گیا۔

''اخیر ہو گئی اے۔ پر احتیاط فیر وی بہت ضروری اے گوندل جی۔''

''بلکہ لازمی ضروری اے۔ بس ایہہ ویاہ ہو جائے فیر بھاویں آپ نہ جوید صاحب نوں پھڑ کے اوتھے لیا تاں پیا ساوی پیان لئی۔''

''ویسے ہے کون ایہہ بندہ؟''

''او یار ہر ٹبر برادری اچ ایہو جہیا کوئی نہ کوئی کیریکٹر ہوندا اے۔ بڑی بال نال لے کے دکھ ہو گئی سو۔ دو کاناں دا کرایہ گھر بیٹھیاں آ جاندا اے۔ روٹی ٹکر ٹھیک ٹھاک چل رہیا اے۔ ہور کرن نوں کم کوئی ہے نہیں۔ بس ہے جگے کنسویاں لینا شوہ لیندے پھرنا تے ہر کسے دی ٹوہ اچ رہنا۔ پر۔۔۔جیوں میرا ابہتا کھیڑا کیتیوس تے پھنڈ کھائے گا۔''

''نہیں ولا ای جاو گوندل جی۔avoidای کرو۔ ایجو جہے بڑے پھڈے وی پوا دیندے نیں۔''

جواب اچ اوہ موڈھے چھنڈ کے چپ ہو گیا تے میں وی رنج دیر سوچیا تے فیر آکھیا۔

''ویسے میرا وی اتھے بن کوئی مہینے دو مہینے چکر نیں لگنا۔''

''کیوں۔ خیر اے؟'' اوہنے حیران جہیا ہو کے پچھیا۔

''خیر ای خیر اے، اوہ میں سوچیا پئی ہور کرن نوں رنج نہیں تے۔۔۔'' میں گل کر دیاں کر دیاں ہس پیا۔۔۔'' تیرے جوید صاحب طراں ہر کسے دیاں کنسویاں تو ہاں لین دا شغل وی کوئی نہیں کیوں نہ آپنی زبان ادب دی رنج سیوں لا واں۔ ایم اے پنجابی ای چا کراں۔ رنج ٹک کے پڑھائی ای ہو جائے گی۔''

''great۔ یار ساندل ایہہ کم تے توں اعلا کر رہیا ایں۔'' گوندل نے بنا کسے وڈی اُتج توں آکھیا تے آپنے سیل فون تے ٹیم ویکھیا۔ اوہ کالجہ اچ سی تے میں وی بنا کوئی تمہیڈ کرایاں آکھیا۔

''توں نکل فیر۔ احتیاط ضروری اے۔''

''یدا بھئی ایس احتیاط نے۔'' گوندل نے پورے اپنے سجاوَ اچ کہیا۔'' بس ایہہ ویاہ ہو جان دے فیر ایہہ مکلاں انج ای چلن گئیاں۔ توں وی تے اجے دو مہینے پڑھائی کرنی اے۔ ایم اے پنجابی۔۔۔ہیں؟ کیہ پڑھ رہیا ایں اج کل؟''

ہن اوہ آپ ای گل لکا رہیا سی۔ ایہہ وی اوہندے مزاج اچ سی۔ کجھ دیہاڑے پہلاں پڑھدیاں اک شے میری نظریں پئی سی

Scanned by CamScanner

تے میرے دماغ اچ جا کے چنو ای گئی سی، جیویں کدے کدے گون نال ہوندا اے، اوہدے بول اجے تیاڈے اندر وڑدے نیں کہ گھڑی پچھوں آپنے آپ ای وجن لگ پیندے نیں۔ میں پہلاں انہواں بچپنا دسیائی میں پنجابی بولیاں، اکھان، ٹپے وغیرہ پڑھ رہیا ساں تے ایہہ بول نظریں پئے جیوے گوریاں دے nursery rhymes ورگے نیں پرسُنن آلے نیں۔

"آون دیو۔" اُہنے تھوڑی جہی اوکھیائی نال آکھیا تے میں دل اچ آکھیا، سُن بھگت۔

"سُن۔

بلی نے ساگ دھریا الن پا کے

کاٹو آئی ورتاون ٹھرما پا کے

چوہے آئے کھاون پگاں لاء کے

ال چڑھی سمائی بل وجا کے

ہاتھی چڑھیا پنل ستھن پا کے

کیڑی نے دتا دھمالت اڑا کے

گوندل ذرا ے باز تے ہے ای سی۔ اے بول سُن کے اُہتاں پیراں تے تھلے بہہ گیا۔

"اوے ہوئے ہوئے ہوئے سانول ایہہ تے اخیر اے۔ واہ۔ چوہے آئے کھاون پگاں لاء کے۔ اخیر اے۔ اخیر اے۔ ہاتھی پنل۔۔۔ بلی نے ساگ۔۔۔۔" اگوں اُہنوں یاد نہ آیا پر اینا رولا جوں پایا پئی آل دوالے لوک اپنے سرور بھل کے ساڈے ول ویکھن لگ پئے۔ میں اُہنوں باہوں پھڑ کے اُٹھایا تے کنڈ تے تھاپڑی دیندیاں آکھیا۔

"بس بہت ہن۔"

"آ۔۔۔احتیاط۔۔۔" اُہنے آپنے سیل فون دی بلدی بجھدی سکرین نوں ویکھدیاں کہیا تے صوفی بزرگ دے مزار دے پچھواڑے ول نس گیا۔

گوندل دی 'احتیاط' پر اوہندے ویاہ توں بعد وی جاری رہی۔ اوہندے ویسے تے اگلے پچھلے سب یار بیلی کٹھے ہوئے۔ رونق گھلن اچ کجھ دیری جس طرحاں ساڈے کٹھ ویاواں تے ہوندا اے، سب کول ٹیم لنگھان لئی گلاں دی کوئی تھوڑ نہیں سی۔ پر مینوں تھوڑی دیر بعد انج جاپیا پئی جویں گلاں ساریاں بھوں چوں کے اوہیو چوں پنجاں وشاں توں گاں نیں لنگھ رہیاں۔۔۔ باس، دفتر، گھر بار، بالاں دیاں سمیاواں، تیویاں دے آپنے سیاپے۔ پردوشاں، ٹرانسفراں دے کوتر سو گھل چھدر۔ اوہیو گلاں بار بار، مینوں انج لگا پئی چلو نوکری دے چٹیاپیاں یاروں تے میں وی کجھ آپنیاں ہڈ بیتیاں واوتا ندرا سب نال کر سکدا آں پر ٹھ کے وِن ڈے ود بے منڈ ملے پدر مطلب گھر گرہستی تے میرے کول کرن نوں کوئی گل ہے ای نیں۔ میں تھوڑا اک کے ایدھر اُدھر ویکھیا تے گوندل نظریں پیا۔ اوہ ساڈے ول ای آ رہیا سی تے ویاہ دے تھری پیس سوٹ اچ واہوا اپسب رہیا سی۔ پر مینوں شرارت دی اچجی ہوئی۔ اہو سب نوں کلاوامار کے کل بیٹھا تے میں آکھیا۔

"ویسے یار اک گل اے۔ ویاواں اچ سب وٹھیاں اکو جیہیاں لگدیاں نیں پر لاڑے ہر کوئی وکھو وکھ لوباتا۔"

ایندے تے واوا ہاسا پیا تے گوندل نے ٹائی تھوڑی ڈھلی کردیاں آکھیا۔

"سانول پتر تیری واری آوے گی تے ویکھاں گے۔"

"واری آوے وی تے سہی۔" سعید بولیا۔

"آخو یار ایہہ کم ہن توں وی کرای چھڈ۔" اک ہور واج آئی۔

"کلے بندے دی کوئی زندگی نہیں ہوندی۔" ممتاز نے آکھیا جیہنوں ہر چوتیا چالوگل نوں گمبھیر وچار بنا کے ورتان دی عادت سی۔

Scanned by CamScanner

آپنی فکر آپنے تے ای اکھدیاں ویکھ کے میں کجھ سوچیا نا جہیا ہو یا ای ساں کہ گوندل نے پچھیا۔

"سنا فیر اوایم اے پنجابی دا کیہ بنایا ای" تے فیر میرا کوئی جواب سنن توں اگدی ای اکوڑکی اوہنے ڈنڈ جہی پا دتی۔

"یار ساندل توں اینہاں نوں اوتنائی اے او پنجابی نرسری رائم؟"

"پنجابی اچ کوئی نرسری رائم نہیں ہوندی۔ ہاں رائم کہہ لوو۔" میں آکھیا۔

"ہاں او ہیو او ہیو۔۔۔بڑا سواد آیا سی۔ سنو یار سنو۔"

"کیہہ ہن شاعری کرن لگ پیا اے ساندل؟ ہوں۔۔۔ایہہ ہوندا اے۔ اکلا پے اچ لوک شاعری کرن لگ پیندے نیں۔" ممتاز نے فیر بڑی ڈونگھی گل کیتی تے میرا جی کیتا ایک لپڑ دیاں پاڈے نوں۔"

"اون دیو فیر۔ سنا یار۔ ارشاد" کجھ ہور واجاں آیاں۔

"یار ایہہ میری شاعری نہیں۔ مینوں کوئی اکلا پا ای نہیں تے شاعری کاندی کیوں ممتاز۔ ایہہ لائناں سن کدھرے پڑھیاں۔"

"سنا یار۔۔۔میں فیر اودھر جانا اے۔ ایڈیشنل سیکرٹری صاحب پہنچن آلے نیں۔" گوندل نے شادی ہال دے دروازے ول دیکھدیاں آکھیا۔ تے میں لائناں سنا دتیاں۔

بلی نے ساگ دھریا الن پا کے
کاٹو آئی ورتا دن سُرما پا کے
چوہے آئے کھادن ریگاں لا کے
ال چڑھی سمائی ٹِل وجا کے
ہاتھی چڑھیا پٹل سُتھن پا کے
کیڑی نے دِتا دھکا لت اڑا کے

مینوں لگا سب نوں ڈھیر سواد آیا اے سوائے ممتاز دے۔ مینوں پرویز ندیم نوں 'الن' 'کاٹو' تے 'سُتھن' دے معنے دسنے پے تے ترے دو ترے واری پڑھنیاں پیّاں۔ بڑا گوہا سا پیا۔ تے فیر ممتاز نے اوازاری نال آکھیا۔

"مینوں تے ایسی خلاف فطرت شاعری دا کوئی مقصد سمجھ نیں آندا۔ آخر ایندا فائدہ کیہ اے۔ ایہہ کس قسم دے جذبات دا اظہار اے؟"

ممتاز دی گل سُن کے اکو واریں سب چُپ ہو گئے جویں سمجھ نہ آوندی ہووے پئی ایہہ ہو کیہ گیا اے۔ جیسے کہ رو پے، فیر گوندل نے بڑا پیڑھا جہیا منہ بنا کے میرے ول ویکھیا تے آکھیا۔

"گل کر ہن سانول۔ چُپ کیوں ہو گیا اے۔ ایہہ کس قسم دا اظہار اے۔"

ممتاز توں سوا سب ہسن لگ پئے سگوں پہلاں توں وی ودھیک ٹھا ٹھا کر کے۔ آل دوآلے جانجیاں سوچیا ہونا اے، ایہہ جوان افسراں نوں کیہ ہو یا اے، سودائیاں وانگوں ہسدے نیں پئے۔ تے فیر کیہ ہو یا اک لہر جہی ساڈے ٹولے اچ ٹُر پئی۔ رفاقت نے cue چُکیا۔

"لیکن یار ممتاز صاحب دا اعتراض بالکل جائز اے۔ آخر بلی کنج ساگ پکا سکدی اے۔ انج کدی ہو یا اے۔"

".Indeed۔۔۔اور فیر کاٹو یعنی گلہری کیسے food catering کر سکدی اے۔" ندیم پرویز نے مایوسی نال سر ہلاندیاں آکھیا۔ میں ویکھ رہیا ساں ممتاز دی ہٹ لان اچ سب آپنا آپنا سیر پان لئی تیار سن۔

"چوہے ریگاں کس طرحاں پا سکدے نیں؟ ناممکن جہی گل اے۔" فیصل نے کہیا۔

"اِل اسمانی تے چڑھ سکدی اے پر ٹِل نیں وجا سکدی۔ ہاتھی سُتھن ای نہیں پا سکدا پٹل تے کیہ چڑھے گا۔ کوئی ہون آلی گل یار

Scanned by CamScanner

سانول۔'' گوندل نے مینوں تاڑ دیاں آکھیا۔

"Sure all this is against the laws of nature." ندیم پرویز نے فیصلہ دتا۔

'' ساری یار۔ میں تے جو پڑھیا سی سنا دتا۔'' میں سر سُٹ کے آکھیا تے ممتاز نوں ٹھک پے گیا، شید میں چنگا ایکٹر نہیں۔

'' تسی میرا مذاق اُڈا رہے او۔ مینوں پتا اے شاعری اچ علامتاں ہوندیاں نیں۔ پر definition ایہہ وی اے کہ شاعری جذبات دی آواز ہوندی اے۔ ایہناں بلیاں، بکریاں، ہاتھیاں، چیونٹیاں دے ذریعے کیہڑے جذبات دا اظہار ہو رہیا اے۔''

'' بالکل۔ سانول بنیادی سوال اے جو او تھے دا او تھے ای اے۔'' فیصل نے مینوں یاد دوایا۔

'' یار بن ایہہ ای ہو سکدا اے میں آپنے الفاظ واپس لے لواں۔ I am sorry '' میں معافی منگن دی پلاں پلاں کر دیاں آکھیا تے گوندل نے دبکالایا۔

'' واپس ای نہ لے بلکہ۔۔۔۔۔ او تے لیئے۔''

ایہدے تے چپ چپیتے سب دی ستائی راس دھارنی اگا ایہنہ ڈرکی تے فیر ہاسا پے گیا۔ ممتاز نے فیر وی میدان نہ چھڈیا۔

'' شائید ایہہ کوئی absurd symbolism اے۔ میں پڑھیا سی۔''

'' لن ہور دا اے۔'' گوندل نے مٹھی جہی واج اچ آکھیا پر سنیا گیا۔

''Exactly'' ندیم پرویز آکھیا تے فیر آپنی آئی تے آ گیا۔ "What the fuck do you expect from a statistician".

ممتاز عالی ایم ایس سی سٹیٹ کرن توں بعد سی ایس ایس کیتا سی۔ پر پرویز دی ایس جھیڈ تے کسے نے کوئی پرتا نہ وکھائی شید ایس ڈر توں پئی گل بہت ذاتی ہو جائے گی۔ ہر کوئی آپنی آپنی تھاں تے چپ دے گھبرا اچ آ گیا۔ پنجابی رائٹر دی ال بلی گل کن نیڑے آئی کھل سی۔ شید ایسے لئی فیصل نے سین لوکیشن لئی وا دا آپی ساری واج اچ او ہولین فیر پڑھی۔

چوہے آئے کھاون پکاں لا کے

تے نال ای ایڈیشنل سیکرٹری، جوائنٹ سیکرٹری، ڈپٹی سیکرٹری، ڈائریکٹر، ڈپٹی ڈائریکٹر تے گھماں دیاں بیگماں دی ڈھانی ایہہ ساڈے نیڑے آ پہنچی تے نال اُہناں دے ساڈی آپنی چیچ میٹ نائیلہ دورانی۔

سجاں جونیئر افسراں دا جیو کیہ تر او نکل گیا ہووے سب مشینی باویاں طرحاں اٹھ کھلوتے، ہر پاسے '' سر۔ سر '' "How are you doing" '' کیسے ہیں '' '' کیسی ہیں '' ''Hi Hi'' ہون لگ پئی تے میں ویکھیا گوندل دا وی اک واریں تے رنگ اُڈ گیا۔ اوہ '' بلی نے ساگ دھریا لن پا کے '' توں لعنتی آلیاں گھمبیر سمسیاواں اچ ایڈا الجھ گیا سی کہ مہمان پرونیاں دی باہر گیٹ تے ای آؤ بھگت کرن والا اوہنوں چیتا ای نہیں سی رہیا۔ افسراں خیر اوہنوں واوہ تھاپڑ شاپڑ دتی تے لاڑیاں نال کرن آلے کئی تحول کیتے۔ تے میں اک واریں فیر نائیلہ دورانی نوں ویکھیا جیہڑی وڈیاں بیگمات نوں بنیاں صوفیاں تے بٹھیاں فیصل، پرویز تے ممتاز ہوراں دیاں بکیاں بیگمات کول بٹھان دا آر کر رہی سی۔

'' نائیلہ جی۔'' میں آکھیا تے اوہ اوہناں پیراں تے ای رکی، ہسی تے آپنی سبھا موجب تیز تیز بولن لگ پئی۔

'' ہائے۔ ایہہ مینوں بڑا چنگا لگدا اے، '' نائیلہ جی ''۔ ہور کدی کسے نے مینوں نہیں کہیا ' نائیلہ جی '۔''

اوہندے کسیلے رنگ دیاں کپڑیاں اچ مٹھیاں جہیاں کالیاں دھاریاں پے ماردیاں سن، آپنے سبھا موجب تیز تیز بولدی دے سوہنے دند نظر آوندے سن، کنک ونے پتلے چہرے تے اوہندیاں وڈیاں وڈیاں اکھاں بڑے حساب نال کیتے eye shadow پاروں ہور وی اُگھڑ رہیاں سن۔

'' میں کہناں سی ایدھر آپنے ہاں دے سرکاری ملازماں نوں وی کجھ تیم دیو۔'' میں آکھیا۔

Scanned by CamScanner

اوہ فیر ہسی۔ ''میں ذرا انہاں مائیاں نوں سیٹ کر آواں۔ اے لوک ہر جگہ دی آئی پی پروٹوکول دی توقع رکھدے نیں۔ ویسے ایہہ گوندل دا کم سی۔ میں ہُنے آئی۔'' اوس آکھیا تے میں چھیتی نال اپنا مُنہ دوجے پاسے کر لیا سی کہ اوہ میری اکھوار یں اندروں اُٹھدی تے نہ ڈکی جان آلی مسکراہٹ نہ ویکھ لوے۔ میں اوہنوں صوفیاں ول جاندیاں ویکھیا۔ کپڑیاں رنگا ای اوہندا دوپٹہ کمر پچھے لمک رہیا سی۔ شک آلی ہن کوئی گل نہیں رہی سی۔

''کانو آئی ور تاون نُر ماپا کے''

میں مساں آپنا ہاساڈ کیا۔ میں کجھ ہتواں کھلوتا ساں پر پتہ سی سجاں دیاں نظراں میرے اتے نیں۔ پر ایس کانو دی آونی جانی اچے پدھر تے سی جے میں کسے نال وی سانجھی نیں ساں کر سکدا۔ میں تھوڑا اجیہا ہو کے پاسے نوں رکیا تے ویکھیا ہر پاسے لکائی بس رونی کھلن دی اُڈ کے اچ اے۔ میں گھابر کے اُوسے تھاں نوں پرت آیا۔ بھلا میں واپس سب کول جا کے کیوں نیں ساں جاہندا۔ میرا آپنا ڈپٹی سیکر یڑی وی اوتھے ای بیٹھا سی تے گھڑی پچھوں ترچھیاں نظراں نال میرے ول ویکھدا ای، سوچدا ہوتا اے ایہہ سیکشن آفیسر اک پاسے کھلوتا کیہ پیا کر دااے۔ تے میں۔۔۔۔ شید میرا خیال سی کانو مائیاں نوں سیٹ کر کے میرے ول ای آئے گی۔ شید اوہ اوتھے ای بیٹھی پروٹوکول دیندی رہوے گی۔ شید اوہ واپس آ کے سدھی اوسے افسر پرھیا وچ جاوڑے گی جندے نال اوآئی سی۔ شید میں اوہنوں ازمادا چوہندا ساں۔ شید میں آپنے آپ نوں ازمادا چاہوندا ساں۔ شید میں ایویں کوئی اجہی آس لائی کھلا ساں جندا مینوں آپ وی کجھ پتہ نہیں سی پئی کاہندی؟ اصل گل ایہہ ای سی چنگے بھلے تعلیماں بنھایاں میں اُس اکا ترلے دی پھاہی اچ جا پھسیا ساں جندے اچ بندے نوں کجھ سُرت نہیں رہندی اوکیہ کر رہیا اے کیہ سوچ رہیا اے۔ سوچاں آندیاں نیں پر آپنے نُسھا نال، کدے سُرت لیمدیاں چانن کردیاں تے کدے کسے اوبلے ہنیر وچ جا پھڑ کدیاں۔ نائیلہ دورانی مینوں آکھ گئی سی "میں ہُنے آئی۔"

ذرا سوچو۔ اک فائیو سٹار ہوٹل دے ڈائیننگ ہال اچ جتھے ون سونیاں سوانیاں دے مہنگے پرفیوماں دی خشبو بریانی قورمے دی ہواڑ اچ رل کے ہر پاسے لتھے بُھسیاں اچ اولیاں گرمائشاں پنگھر ا رہی اے۔ جتھے بوفے دے بھانڈیاں دی کھڑکن، بتر موئے سینیئر افسراں دی چیز چیز۔ بالاں دے چیک چہاڑے، تے پچھوں کدھروں آوندی مٹھی جہی انسٹر ومینٹل میوزک ایہہ سب دے رولے نوں کسے سندر ناری دا ہاسا چیر دا سلد لنگ جاندا اے، میں کلم کلا کھلوتا آں۔ کانو دی "میں آئی" لئی کھلوتا۔ تے میریاں نظراں اوہندے تے نیں، رنج اوبہت اچے پدر دیاں سیڈماں نال کہانی پا رہی اے تے خورے کنج کنج اُہتاں نوں وساہ رہی اے۔ نائیلہ دورانی، مینوں چنگی طرحاں اندازہ اے بڑی ہُشیاری نال بندیاں تے آپنا ٹیم invest کر دی اے۔ پئی اگے چل کے اوہ اُہندے لئی کس طرحاں ورتے جاسکدے نیں۔ بندیاں نوں ملو، یاری لاؤ پر ایس حساب نال اہتاں نوں وقت تے دھیان دیو جے اگے کدی لوڑ پین تے اوہ دونی کر کے تہانوں پرتان جوگے وی ہون۔ اجوکی دنیا اچ، نوکر شاہی دی گل ہووے یاں کوئی ہور، ترقی کرن دا ایہہ اک مہان گُر اے جندی نائیلہ دورانی بڑی ودھیا کاریگر اے تے میں اُکا اُنلا۔ پر اُس ادبھُت گھڑی اچ او میرے لئی اوہ نائیلہ دورانی نہیں سی، کانو سی جندی "میں ہُنے آئی" نے اک پدھر تے میری اگل کتھا ہمیش لئی لیک دتی سی۔

میں وساں 'کانو' نال میرا سمبندھ ڈھیر چر پرانا اے۔ میں اٹھویں جماعت پڑھیا بتر اے۔ کانسی کوٹ ساڈھے پنڈ اچ ماسٹر عبدالعزیز میرے اباجی دا مکان ساڈا گھر پنڈ دے باہرلے پاسے سی۔ کچے پکے اس مکان دی سب توں ودھیا گل اُوندا کھلا ویڑا سی تے بیری دا اک اوچا تے سنگھنا رکھ جندے تے گالڑ گالڑیاں دی نس بھج ہر ویلے لگی رہندی سی۔ مینوں اے جنور حدوں ودھ پیارے لگدے سن۔ میرا جی کر دا کوئی اک میرے قابو آ جاوے تے فیر ہمیش میرے نال ای رہوے۔ پر اوہناں نوں پھڑنا تے اک پاسے رہیا اوہ تے کسے نوں نیڑے وی نہیں سن لگن دیندے۔ کچے پکے بیر کُتر کُتر کے کھاوندی کسے کانو نے کھبرے مُنہ دا سواد بدلن لئی یاں کسے ہور پاروں تھلے ویڑے اچ لمنا تے ٹکلو ٹکلو یاں لئی پائے دانے دُنکے نوں چین ڈھ پیا۔۔۔ چک چک کُتر کُتر اوسے طرحاں اپنی اِکا گرتا نال جویں کہ آل دوالے دی

میر ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

کوئی ہوش ای نہ ہووے پر فیر ماڑی جہی کوئی ہل جل ہونی تے کانو نے ٹرت پو چھ گچھ پاں جھپاک نال پلا کی مارنی تے کندھ کول پئے بالن دیاں لکڑاں تے، تے کندھ تے، تے بیری دے ٹاہن تے، تے ایہہ جاتے اوہ جا۔ پھڑ لو سیں کانو۔

میں اک واری کھڑا اسپالا کے کانو پھڑن دے وی بڑے جتن کیتے۔ امرود، نگر دیاں برکیاں، گو تے ہور کئی سوادی شیاں نو کرے تھلے رکھیاں، پئی کہان آوئے تے میں رسی کھچاں۔ پر اوہنے بھاویں ول مونہہ ای نہ کرنا، تے میں کئی کئی پہر بیٹھا ری نوں وکھد یاں مونہہ سوارد یاں رہنا۔ اوہناں وناں چ ای اک دن ابے ہوراں مینوں سمجھایا۔

"ویکھ پتر سانول، ایہہ جیڑا جنور اے کانو ایہہ کدے وی پالت نہیں بندا۔ ایہہ بڑا من موجی جیوت اے۔ انہوں کسے دا کوئی آہر سار نہیں تے بندیاں دا تے اُکا نہیں۔ ایہہ کم چھڈ دے ایہدا کوئی فیدا نہیں۔ جے کر پھڑ وی لیں گا کانو تاں وی اخیر اوہنے نس جانا اے۔ گھر اچ پہلاں ای دو پالتو جنور نیں اوہ کوئی گھٹ تے نہیں۔"

میں اواز ار جہیا ہو کے اوہناں دی گل من لئی۔ پر نرا کھڑا اسپانہ لاں تا ئیں۔ کانو پھڑن دی تاگھ اُنج ای رہی۔ جنہاں دواں پالتواں دی ابا جی نے گل کیتی سی اوہ مجھو بلی تے ڈبو کتا سن۔ چنگے سن دووےں پر سارے گھر دے سانجھے سن۔ میں چاہوندا ساں کانو جہڑی شکنی میری ہووے۔ پر لگدا

سی ایہہ سفنا کدے وی پورا نہیں ہو سکنا۔ تے فیر اک گھٹنا ہوئی۔

گرمیاں دی بھکر دو پہری۔ سکولوں چھٹیاں سن۔ میں پانی پین لئی اندروں نکل کے رسوئی ول پیا جانا تے اکو واری لالیاں دی چاں چاں کنیں پئی۔ فیر کیہہ ویکھناں بیری تھلے کوئی گئی جہی شے پئی اے تے مجھو بلی آل دوآلے بھوتری پھر دی اے۔ پہلا خیال مینوں ایہہ آیا پئی لو گوانڈھیاں دی ٹکوی دا بچہ چا اج فیر پھڑ لیائی جے۔ بس نے آیا اُلاہا۔ تے فیر ماں ابا جی نوں آکھے گی۔ "انہوں کتے نال دے پنڈ سٹو جا کے، ایس ڈین مجھو نوں، ویکھوں نہیں سنے جاندے روز روز دے الاہے۔" ابے ہوراں حران جہی وا اج اچ آکھنا۔ "اچھا فیر پھڑ لیائی چو چا۔ کجھ کرنے آں ایہدا۔ پھڑ وا ایہوں۔ گئی کدھرا ے۔" میں تے وڈے بھرا صادق نے ـــــ دوا ای اسیں بھرا ساں ـــــ لبناں تے پتا لگنا بھجو لیاں پچھے لگی گھوردی پئی اے۔ میں ہمیش حران ہونا ایہوں پتا کنج لگ جاندا اے، گل میری پئی ہوندی اے۔ نہ اوس پھڑ میجانا نہ کے نال دے پنڈ لجا کے اہنوں سٹناں۔ سگوں چھاوے لے ماں نے آپ اوہنوں بھجو لیاں وچوں کڈھ لیاونا، کول بہا کے اوہنوں دودھ پیانا تے آکھنا۔

"ویرنے توں کیوں میری جان نوں سیاپا پایا اے۔ گھر تینوں تھوڑا کھان نوں لبھدا اے جے گوانڈھیاں تے چو ہے ڈگن اپڑ جانی ایں۔ ڈکھیے تینوں ہا بڑا کیہہ چنیدا اے۔ ہیں؟ ہُن توں انج کیتا تے میں آپ تینوں کرے ماچھی نوں پھڑا دینا اے، تے پہلے اج تینوں نہ سنایا تے میرا ناں وی شکراں نہیں۔"

نال ای کتھے بیٹھے ڈبو نے اگلیاں دوان ٹنگاں اچ سرسٹ کے ساری سیسانوں مہان اکا گرتا نال سدیاں ہوناں۔ اوس ناساں سنکیو نیاں، اکھاں جھمکیاں تے کن پھنڈ نیں۔ مطلب پئی "انج نہیں جے ہو سکدا۔" فیر ماں نے گوآلے چول پکانے تے تھالی بھر کے گوانڈھیاں دے بھیجنی۔ گل مک جانی۔

پر اوس شکر دو پہر بیری تھلے بھوتری پھردی مجھو گوانڈیاں دا بچہ چا نہیں سی پھڑ لیائی۔ اوہ کوئی ہور شے سی۔ میں نیڑے ہو کے ویکھیا تے میرا اُتے دا ساہ اُتے تے تھلے دا تھلے رہ گیا۔ اوہ کوئی کانو دا نکا جہیا بال سی، جہیڑا پکی گل سی اُتوں بیری توں تھلے ڈگا سی۔ ماڑا جہیا، ادھ مویا جہیا، بکیاں بکیاں اکھاں ٹکونداں۔ میں بڑاں بھار بہہ کے اوہ دل اوہنوں چاکے تلی تے رکھیا تے اوہندے ہو کدے پنجے دی کول گرمائش تے کُکے جیہے دل دی پھڑ کن میرے اندر لبھن لگ پئی۔ بیریں کہ خورے اسانوں تھا کانو دا او بال تلی تے دھر یا دھر یا میں اُنج ہولی ہولی اُٹھیا جویں دساہ پیا ہووے جے جرا آویں نویں ہوئی تے اوہ فیر تھلے جا پئے گا نس جائے گا یا اونج ای غیب ہو جائے گا۔ مینوں کانو نے اُٹھدیاں ویکھ کے مجھو نے بڑیاں بھڑیاں نظراں نال مینوں ویکھا۔ پکی گل سی اوہندی صلاح اوس سکین نوں کھان دی سی۔ میں اُہنوں ہٹکیا، شُشکاریا

Scanned by CamScanner

تے پیر جا کے ترا یا پئی ٹھنڈا کھایں گی۔ پر اوہ ہوروی کو جھیاں آوازاں کڈھن لگ پئی۔ کھاں کھاں آں آوں۔ میں خانف اندر جان دی کیتی۔ تے ڈنڈ پادتی۔ ''کانو۔کانو۔۔۔مینوں کانو دا بال لبھا۔مینوں کانو دا بال لبھا''

سارے جی جاگ پئے۔ کہانی سنی تے اے ہوریں ہس پئے۔

''چلو۔لگدا اے رب نے تیری سن لئی اے۔ پر ہن ایسا کریں گا کیہ؟''

ماں جویں اوہناں دے ایسے سوال دا جواب دین لئی اُٹھی۔ اوہنے پہلاں تے میری تلی تے پئے پئے کانو دے بال نوں بڑیاں نرل اُنگلاں نال نوہ نوہ کے ویکھیا تے ہوکا جیہا بھر دیاں آکھن لگی۔

''ایس شودے نوں تے لگدا اے سٹاں لگیاں نیں۔ ایہنوں ڈدھ اچ ہلدی پیاونی پئے گی۔''

اے ہوریں ہوروی ہسے۔ ''بھلیے لوکے ڈدھ ہلدی بندیاں دیاں سٹاں دا اُپا ہوندا اے گالھڑاں دا نہیں۔ اوہ ناں ہوئے تیری ڈاکٹری نال انج ای لمب جائے۔''

پر ماں نوں آپنی حکیمی تے پورا وشواس سی تے مینوں وی۔ چمچے اچ ڈدھ ہلدی گھول کے لیاندی گئی تے کانو دے بال دے مُنہ چ چوائی گئی۔ اُہنوں ہلدی نال پیلا ہویا آپنا نکا جیہا مُنہ چھنڈیاں   دیکھ کے سب ای ہسن لگ پئے۔ فیر اوہ پرانا پروا دوڈا سارا پنجرا لبیا گیا جندے اچ کدے بھا صادق دا طوطا شاداں ہوندا سی۔۔ اوہ اک وکھ کہانی اے۔ پنجرے دے ورلے کھپیاں نوں پورن لئی آل دوالے سیاولیا گیا پئی کانو دا بکوا اندر ای ترپار ہوے۔ کولیاں اچ بیر، امرود تے دانے پائے گئے۔ اک چھنی اچ پانی وی پادتا گیا پئی خورے پانی دی چینداہوے۔ کانو دا گھر اُسر گیا ہر شے پورم پور، میں بڑا خوش تے اوہنداں دی کانو ای چادھریا۔

میں اگلی جماعتیں چڑھیا تے کانو جویں میتھوں وی جماعتاں اگاں ودھ گئی۔ میں بال ای رہیا تے اوہ اپنی جاتی دا جوان جہان جنور بن گئی۔ میں سویرے سویرے اوہندے پنجرے کول بہہ جاناتے دن سونیاں سوغاتاں کولیاں اچ رکھنیاں۔ بڑے دھیان نال ہتھ اندر لجانا پئی کدھرے کسے وتھ وچوں باہر ای نہ نکل جائے۔ چھوٹے آل دوالے ای بھوندیاں ہونا، میں اوہنوں بنکنا، مینوں پتہ سی اوہندی نیت اجے دی خراب اے۔ کانو نے چک چک کردیاں سب کجھ کھانا پر اوہ جیہڑی میری اچھا سی پئی میرے ہتھ تے بہوے گی تے میرے نال کھیڈاں کرے گی، میں ہر پاسے اوہنوں چائی پھراں گا، اوہندے سر تے ہتھ پھیراں گا لاڈ کراں گا تے اوہ وی آپنا آپ دسے گی جویں بلیاں اوس توں ودھ کتا مالک نوں دسدا اے۔۔۔۔ ایہہ سب کجھ اُکا نہ ہویا سگوں ایس توں وکھا ہویا۔ مینوں ویکھدیاں ای اوس شدائیاں طرحاں پنجرے اچ چھالاں مارن لگ پینا تے چیں چیں کردیاں کھپیاں وچوں مُنہ باہر کڈن لئی زور لان لگ پینا۔ میرا دل بڑا خراب ہونا پر کجھ فیر وی نہ آونی پئی کانو چاہندی کیہ اے۔ فیر اک دن تے اوہنے میرے ہتھ تے دندی

چا کڈھ ماری۔ واہوا رت نکل آئی۔ اے ہوراں دی وہمی طبیعت، خانف مینوں نال دے پنڈ سول ڈسپنسری اچ لئے گئے۔ ڈاکٹر مجید علاقے دا ای سی تے چنگا سیانا ڈاکٹر سی۔ ساری گل سن کے اوہ ہسیا تے آکھن لگا'' ماسٹر صاحب تسیں بڑے اعلیٰ بندے او۔ تہاڈا attitue بڑا سائنٹفک اے۔ ہور کوئی ہوندا تے پرواہ ای نہ کردا۔ چنگا کیتا جے۔ کسے وی میڈیکل سچوایشن نوں lightly نہیں لینا چاہی دا۔ پر دیسے گل ایہہ دے کہ گالڑ، چوہے، خرگوش تے ایس طرحاں دے کجھ ہور mamals دے کٹن نال rabies نہیں ہوندی۔ خون نکلیا اے میں anti tetnus لا دیناں۔ لیا بلو باز وا دراں کرقمیض ادتاں کرشاوش۔''

''لو جی میں ٹیکا ٹھکا کے اوازار جیہا گھر واپس آ گیا۔ سیالے دن سن، رضائی اوتے پگی تے سوں گیا۔ شامی اُٹھیا تے کانو نوں ان پانی دین دا ویلا سی پر میرا دل نہ کیتا۔ تے فیر اے ہوریں میرے کول بہہ گئے۔ مینوں پتا سی پئی ہن گل کوئی خاص کرن گے۔ بھا صادق دی کول بہن لگا تے اوہنوں اکھیو نیں۔ ''پتر توں چل شاوس، ہن چھنی دا تھبا باہروں چک لیاں تیری نے تندوری تانی اے۔ صادق ماری دیاں اُٹھ تے گیا پر سوچدا ہوناں اے۔ اجہی کیہڑی گل اے جیہڑی بیوانیدے نال کرن لگا اے تے میرے نال نہیں۔ بھر اوان وچ انج ہوندی ای

Scanned by CamScanner

رہندی اے۔ تے فیر ایہو اوہ گل اوتھوں ای ٹوری جتھوں اک واری پہلاں وی کدے ٹوری سانے۔

"پتر! ایہہ کاٹو تھیوا جنور اے ایہہ کدے وی پالت نہیں بندا۔ بھاویں کنے وی جتن کر یئے۔ تھیوے توں کر بیٹھا ایں۔ مگے، بلی، گھوڑے دی گل ہور اے۔ اینا جنوراں دا جیون مرن بندیاں نال جڑیا اے۔ اینہاں نال پیار کرو گے اگوں او وی کرن گے۔ او جے۔۔۔۔۔" او اک پل رُکے تے فیر مس کے سوچدیاں آکھن لگے۔ "اج ملی دا میتوں فکر ای اے۔ اے وچوں بڑی بھیسے کٹھی ہوندی اے۔ پر چلو سچا سوجب ایہہ وی ٹھیک اے۔ کتا وچارا تے اُکا بندے دا غلام ہو جاندا اے۔ تے میتوں تے شوہدے تے ترس آوندا اے۔ پئی ویکھو بندہ کیویں کیویں ایندہ دھرو کردا اے۔ گھوڑے دا فیدا ای فیدا اے، بندا آپ ایندہ غلام ہو جاندا اے۔ رہی تیری کاٹو، تے ایندہ بندیاں نال کوئی لینا دینا نہیں۔ ایندا ایہا ای اے پئی دوروں دوروں انہوں ویکھو تے خوش ہوو۔"

او فیر چپ ہوئے تے میتوں سمجھ آ گئی کہ سوچ رہے نیں اخیر لی گل مُن کنج کراں۔ تے فیر میں او ہناں نوں ایہہ کھچل نہ کرن دتی۔

"ٹھیک اے ابا جی۔ اسیں ایہنوں چھڈ دینے آں کڈھ دینے آں۔" میں آکھیا۔

میرے اینڈے ارام نال تے چھیتی ای ایہہ گل کرن تے او تھوڑے حیران ہوئے پر خوش نہ ہوئے سگوں تھوڑے مسوسے جہے لگے۔ کجھ دیر سر ہلاندے، ہوں ہوں کردے رہے تے فیر اکو واری روا جیہا پا کے میرے موڈھے تے تھاپڑی دتی نیں۔

"چلو۔ چلو۔ کرنے آں۔ کرنے آں کجھ۔"

کاٹو نوں کڈھن، چھڈن پنجرے دی قید توں ازاد کرن دی وادا انج کھچی گئی۔ سب توں پہلاں تے مجھوں صندوقاں آلے کمرے وچ تاڑیا گیا پئی او ناں ہووے، کاٹو شودی نوں پنجرے توں نکلدیاں ای جھپٹ لووے۔ اینہے پچھے ابا جی والا ایہہ گولیوی پئی گل جہی تھاں اج ساری عمر گذارن پاروں کاٹو دے مسل پٹھے اجے کافی کمزور ہوں گے۔ بھتی نس بھج او ہندے لئی اجے اوکھی ہووے گی۔ پنجرے نوں اڈول چا کے بیری دے رُکھ دے نالوں لگدی کندھ تے رکھیا گیا تے فیر جدوں بھا صادق نے پنجرے نوں گھسڑ کے پھڑیا تے میں پنجرے دا دروازہ کھولیا دھڑے اج کھلوتی ماں نے آکھیا۔ "دھیان نال پتر۔" ابا جی دی واز آئی۔ "بوہے دا منہ بیری نال جوڑ کے رکھو۔" کاواں کاں کاں ڈنڈ پائی، ہر کسے نوں دس لئی پئی اتھے کجھ ہون لگا جے۔ تے کاٹو باہر آئی۔ پر میرا انجا خیال سی پئی باہر آوندیاں ای بیری نوں نس پئے گی انج نہ ہویا۔ سگوں اک واریں تے باہر آ کے او فیر پچھا پرت گئی تے دو چار چک مرودوں ماریوس۔ "انہوں آپے ای نکلن دینا۔ پچھڑ کے نہ کڈھنا۔" ابا جی دی instruction فیر آئی تھیوری لگیا کاٹو نے وی من لئی۔ اُو بے مرودا او تھے ای چھڈ کے باہر نوں منہ کیتا تے بیری دے ٹہن ول دو چار بیر پکیوس۔ تے رُکھ دی لکڑ تے بیر چیندیاں ای جویں او ہندے وچ بجلی بھر گئی۔ ابا جی دی مسل پٹھے کمزور ہون دی تھیوری غلط ثابت ہو گئی۔ کاٹو نے سوٹیاں توں پتلیاں ٹہنیاں تے انج چھالاں ماریاں کہ بیری دے سنگھنے پتراں وچ او ہندے غیب ہون دا پتا ای نہ لگا۔

اوہ دن جاوے تے اج دا دن آوے میں فیر کدی کاٹو دا نہ سوچیا۔ اودھوں وی نہیں جدوں میں او ال، چوہے، ہاتھی، کاٹو، بلی آلا اکھان پڑھیا سی۔ پر گوندل دے دیاہ تے میرے نال اتھہ ہو گیا۔ میں فیر سامنے صوفیاں ول ویکھیا، تائیلہ دورانی او تھے نہیں سی۔ کدھر گئی اے۔

"سانوں جی تسیں اجے اتھے ای کھڑے او" میتوں پچھوں واز آئی۔ میں مڑ کے ویکھیا۔ کاٹو سرمہ پائی کھلوتی سی۔ میرے اندر بھانبڑ نہیا اُٹھیا۔ "ایہہ کیہہ ہویا اے؟" میرے اندروں کسے پچھیا۔

Scanned by CamScanner

کہانی

Scanned by CamScanner

ناری واد

کجھ ساڈے اپڑن توں پہلاں ای اوتھے موجود لوکاں چوں کسے نے اوس بوڑھ دوالے اِک گول گھیرا اوا مچھڈیا سی۔
ٹلس نوں ویلے سر اطلاع کر دتی گئی سی۔شاید ایسے پاروں اوتھے چار پنج سپاہی ایدھر اودھر موجود لوکائی نوں دھرتی تے واہے اوس دائرے دی لکیر ٹپن توں مسلسل روک رہے سن۔ کسے نوں وی اوس توں اَگے بوڑھ نیڑے نہیں سی ہون دتا جار ہیا۔ ایس کارن قصبے دے لوکاں وچ کجھ نہ کجھ جوڑ توڑ ہونی وی شروع ہو گئی ہوئی سی۔ اوہناں وچ چوکھی تعداد مرداں دی شامل سی، بالاں تے زنانیاں نوں دُور کھلوتے دو سپاہی اودھر آون توں اکسار ہِک رہے سن۔
گرمیاں دا موسم اَتے اُپروں اتناں دا مہینو ...... جدوں ویاں آل دوال علاقیاں وچ کپڑے تے شوگر دیاں فیکٹریاں اُسرنیاں شروع ہو گئیاں سن اودوں توں اِی رہندے کھوہندے کھیتاں وچ رُکھاں تے بوٹیاں دی تعداد دِنو دن گھٹ ہوندی جارہی سی۔ ایس ماحولیاتی بدلاؤ کارن ہر آئے ورھے موسم وچ وی شدت وَدھدی جارہی سی۔ فیکٹریاں دے گندے پانی اَتے ہوائی آلودگی پاروں نال دے علاقیاں وچ آئے روز فصلاں دی اودھوتری وی چوکھی متاثر ہو رہی سی۔ اَگے جتھے کدی اِک اِک ایکڑ زمین وچوں پنجاہ سٹھ من کنک ہو جاندی ہوندی سی، ہُن اوتھے ای اوس وچ خاصی گراوٹ ویکھن سُنن نوں مل رہی سی۔ لوکائی دے پیون لئی اُنج تے حکومت ولوں صاف پانی دے پلانٹ کئی تھاویں ٹھیک کم کر رہے سن، پر تاں وی آئے روز جان لیوا بیماریاں وچ وادھا ہوندا جارہیا سی۔ پر ایس وی کسے نوں کوئی خاص فکر نہیں سی۔
اوس تھاویں پہلاں توں موجود لوک ایس وقوعے نوں ویکھدیاں ہویاں اپنا اپنا گلا دھوی فلسفا جھاڑ رہے سن۔ چنے موں ...... اونیاں گلاں:

"توبا توبا...... رب ویری دُشمن نوں وی......"
"شر کے وچ تے اِنج دی حرکت کوئی نہیں کر سکدا۔"
"اوہ سمجھ تے ایہدے پیو توں بہت پر کدے نیں......"
"ہاں ہاں! بڑا رُعب اے اوہدا...... ہیں کہ نہیں......"
"پچھلے دنیں ہوئیاں وارداتاں وچ وی......"
"میتوں تے لگدا اے ایہ کسے تیویں دا کم اے۔"
"کوئی عورت کسے مرد نوں اِنج کویں مار سکدی اے؟"
"ایہ کسے نویں گروپ دا کارا لگدا اے، دو سال ورھیاں وچ ایہ تیجا واقعہ اے۔"
"کسے نے تحصیلدار نال پرانا ویر لیا اے کوئی......"

ویلے سر میڈیا دی ٹیم وی اوتھے اَپڑ چکی سی؛ پر ٹلس والے اوہناں نوں کسے طرحاں وی کوئی کوریج کرن توں مسلسل ٹھاک رہے سن۔ ایس توں پہلاں وی قصبے وچ اِک دو واقعے ایجیہے ہو گزرے سن۔ پر اودوں اجے لوکاں نوں ایس گل دا پتہ نہیں سی ہو یا کہ ایجیہا کارا ایہلا

عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

کون کر سکدا اے؟ ایس حادثے بارے لوکاں دے اپنے اپنے وچار سن؛ کوئی آکھ رہیا سی ایس پچھے قصبے وچوں ای کسے بی دا ہتھ اے، کوئی ایس نوں اوس ہتھوڑا گروپ دی گی کسے ڈھانی نال جوڑ رہیا سی، جہڑی کجھ ورھے پہلاں پنجاب وچ اجہیا خوف پھیلان وچ سکھل رہی سی کہ اوہناں دے ڈرتوں لوک اپنے اپنے گھراں چوں باہر نکلن توں وی تربھندے سن۔ اوس ویلے ہر جنتا کھنا اپنی جان دی حفاظت لئی اپنے کول کوئی نہ کوئی ہتھیار ضرور رکھن لگ پیا سی۔ اوس خون خار ہتھوڑا گروپ پچھے کسے سیاسی پارٹی دا ہتھ سُنید ا سی، اوہ ایویں ٹرے جاندے ناحق لوکاں نوں ہتھوڑے مار مار کے قتل کر دیندے سن۔ جدوں کہ کجھ لوکاں دا خیال سی کہ ایہ کسے تریمت دا کم اے۔ پر ایہ کجھ ای دناں وچ ایس مجوہ وچ واپرن والا تیجا واقعہ سی جہڑا اِن بِن اُنج دا اُنج ای واپریا سی جویں ایس توں پہلاں دے دو واقعات ......

جیون دی لاش اوس پُرانے بوڑھ نال ٹنگی ہوئی سی جہدے دوالے دائرا اوا ہیا ہویا سی۔ اوس نیڑے جاون دی ہر اک نوں مناہی سی۔ لاش نوں دیکھ کے ایہ صاف سدھ ہو رہیا سی کہ کسے نے اوہنوں مارن توں پہلاں ضرور چوکھی اذیت دتی ہوئی اے۔ اوہدے ہتھاں پیراں دے ناخن اُکھڑے ہوئے سن۔ اوہدے جُثے تے نیل اُتے لاساں دے نشان سن۔ اِنج اوہدے جُثے اُتے کسے تیز دھار شے دے ٹک (کٹ) وی صاف دِس رہے سن۔ اوہدے تیز کوئی وی کپڑا نہیں سی جہڑا اوہدے ننگ نوں کجھ سکدا۔ اوہدے ہتھ وچ گوشت دا اِک لوتھڑا لمک رہیا سی جدکہ اوہدیاں لتاں ڈگے ہوئے خون نال لالو لال ہوئیاں سن۔ اوہدے موں ✻ وچوں اوہدی زبان ماڑی جہی باہر نوں لنک رہی سی جہڑی سامھنیوں کٹی ہوئی جاپ رہی سی۔ ہو سکدا اے مرن ویلے اوہ چانگراں مار رہیا ہووے تے مارن والے نے زبردستی اوہدی زبان پھڑ کے وڈھ دتی ہووے۔ شاید ایسے پاروں اوہدا کجھ حصا اجے وی اوہدے دنداں تھلے دبیا ہویا سی۔ اُنج تے اوہدے دوویں ہتھ مُڑے تُڑے ہوئے سن۔ پر اوہدے جہڑے ہتھ وچ گوشت دی بوٹی لنک رہی سی، اوس توں صاف سدھ ہو رہیا سی کہ کسے نے زبردستی اوہدے ہتھ وچ اوہ شے دبیڑی ہوئی اے۔

اوتھے موجود لوک ایس ہونی دیاں تنداں اوہناں واقعات اُتے اخباری خبراں نال جوڑ رہے سن جہڑیاں آئے دن ٹی وی چینلاں تے اخباراں وچ چھپ رہیاں سن۔

"لہور: شاہدرے دی اِک شمین نامی عورت نے اپنے مالک مکان نوں اوہدیاں نت دیاں گندیاں حرکتاں توں باز نہ آون پاروں اوس نوں چھریاں دے وار کر کے جانوں مار دِتا۔"

"قصور وچ اِک طالبعلم لڑکی نے اپنے اُستاد ہتھوں جنسی زیادتی دا نشانہ بندیاں ہویاں خُد کُشی کر لئی ......"

"کراچی وچ عورتاں دی اِک ستھ نے ڈکھ ڈکھ گھراں وچ کم کار کرن والیاں ماڑیاں ڈبڑیاں سوانیاں دے حقاں وچ مرداں دے خلاف ہتھیار چُک لے۔"

دِنو دن اجہے واقعات دی بھرمار ایدھر اودھر ودھدی جا رہی سی۔ اِنج جاپ رہیا سی جیوں جیوں تعلیم دا چانن آل دوالے ودھ رہیا اے تیوں تیوں عورتاں دی سوچ اُتے زندگی گزارن دے ڈھنگ وچ وی چوکھے بدلاؤ ویکھن نوں مل رہے نیں۔ ایس وچ چوکھا ہتھ اوس ولایتی فنڈنگ، این جی اوز اُتے ترقی پسند تحریک دے کامیاں دا وی سی جہڑے آئے روز لہور دیاں سڑکاں اُتے عورتاں دے حق وچ 'میرا جسم، میری مرضی' دے پلے کارڈ ڑچک کے مظاہرے کرن لئی نکل چھیندے سن۔ اوہنیں دنیں اوہناں دی تاری داد بارے جاگرک سوچ دا وی میڈیا تے چوکھا داویلا سی۔ جدوں کہ ہر آئے دیہاڑ اجہے اَن ہونے تے اخلاقی گراوٹ دا شکار واقعات ویکھن سُنن نوں مل رہے سن کہ اوہناں دا لفظاں چ ویروا بیان کرنا چوکھا مشکل اے۔ ایس توں شہ پا کے کئی گھریلو عورتاں وی اپنے خلاف ہو رہے ظلم ورودھ اُٹھ کھلوتیاں سن۔ کجھ لوکاں دا خیال سی کہ سرکار نوں چاہیدا اے کہ اِنج دیاں خبراں نوں میڈیا توں کوہاں ڈور رکھیا جاوے۔ پر کجھ ایس نوں مرد پردھان سماج خلاف کھلمی سازش قرار دے رہے سن۔

اوتھے کھلوتیاں ڈن ڈن دیاں گلاں سُندیاں ہویاں، اپنے آسے پاسے ہو رہی بل بَل ویکھن ویلے خورے کیوں میرے اندر جیون

Scanned by CamScanner

نال ہمدردی دا جذبہ پیدا ہو گیا۔ میتھوں اوہدے نال بڑی جانکاری پاروں بچے سے وچوں آپ مہارے کجھ گلاں چیتے آون لگ پیاں۔

جیون اپنے پیو دے دوجے ویاہ وچوں سی۔

اوس دا باپ اوس بجوہ دا تحصیلدار سی تے اوہدے کل چار ویاہ ہوئے سن۔

اوس دی پہلی بیوی وچوں کوئی نیانا نہیں سی۔ اوہ کسے وڈے گھر دی عورت سی جیہدا اپنے کسے کزن نال معاشقہ چل رہیا سی۔ اوہ تحصیلدار دے گھر بہتا چر نہ ٹک سکی۔ اوہ چھیتی ای اپنے اوس پرانے عاشق نال کدھرے اُچالا کر گئی۔ اوہدے بارے پچھے خورے کنا چر ایہ گل مشہور رہی اے کہ اوہ بنا نکاحے اپنے اوس عاشق نال خورے کدوں تائیں سوجاں کھٹدی رہی اے۔ اوہ اِک پھر اکل تے ہس مکھ عورت سی، سوہنی تے الھڑ وی......

تحصیلدار دی دوجی ووہٹی وچوں دو بچے سن: اِک جیون تے دوجی اوس توں وڈی اوہدی بھین تانیا۔ جیون دے کہن مطابق اوہدی ماں اپنے ویاہ دے پنجویں ورھے ٹیبر یے دا بخار وگڑ جاون پاروں مر گئی سی۔ تحصیلدار کولوں جنا ہو سکیا اوس اوہدا علاج معالجا کروایا، پر اوہنوں کسے شے نال بھورا فرق نہ پیا اتے اوڑک بیماری نال جھو جھدیاں ہویاں اوہ اک دن اگلے جہان چلی گئی۔ جیون اودوں اجے ڈیڑھ ساں کو مہینیاں دا سی تے اوس دی وڈی بھین ساں تناں سالاں دی...... جیون دا پیو تحصیلدار کھاندا پیندا بندا سی۔ اُنج وی جوان جہان...... اوس اپنے بالاں دی چنگی تربیت تے ودھیا ودھتری لئی، جیون دی سکی ماسی جموری پہلاں ای کسے تھاں توں طلاق ہوئی سی، اوس نال ویاہ کر لیا۔ اِنج اوہدے گھر دا چلھا چونکا تے چلیا ای...... ایس دے نال نال اوہدے بالاں دی چنگی سانبھ سنبھال تے دیکھ ریکھ دا بیڑا اوہ چکیا گیا۔ اوس توں کدھرے مگروں جا کے تحصیلدار نے اک واری فیر پچھلی عمرے اِک پٹھانی کدھروں ٹُل لے آندی تے فر اوس نال نکاح کر لیا۔

تحصیلدار اُنج وی باہردا پھیرو اتے ڈگرا ڈھکا سی۔ ویسے وی اوہنوں ایدھر اودھر موہن ٹ ہ مارن دی عادت سی۔ اوہ کوئی بہت چنگا جی نہیں سی، دو جیاں دا حق کھوہ کے کھان وچ اوہ چوکھا راضی رہندا سی۔ اوہ کدی کدھرے کوئی شراب شباب دی محفل ہوندی تے اوتھے ویلاں کراں وچ سبھ توں اُگے اُگے ہوندا۔

جیون اودوں سولھاں نہیں تے ستارھاں ورھیاں دا ہووے گا۔ اوس توں ست اٹھ سال وڈی اوہدی اوہ متری ماں سی جموری اوہدے پیو نے کدھروں ٹُل لے آندی سی۔ اوہ ویکھن وچ بہت سندر سی۔ اوس دے متھے اُتے ہرے رنگ دا اِک نکا اجیہا پھُل بنیا ہویا سی۔ اوہ ارکاں تک چوڑیاں تے چاندی دے سونے سونے کڑے پہنی رکھدی۔ اوہ ہمیش دو گتاں بھدی رہی اے، اوہ اپنے سر اُتے موٹی ساری چادر تے گتاں وچ سونے دیاں ٹوٹیاں پائی رکھدی ہوندی سی۔ اکلے جیون نوں ای نہیں اوس دے متریے بھیناں بھراواں نوں وی اوہ اِک اکھ نہیں سی بھاندی، اوہ وی اُگوں اوہناں پرتی انھا ویر رکھدی رہی اے۔ اوہ اوہناں بھین بھراواں نوں آئے دن کسے نہ کسے نویں مصیبت وچ پھسائی رکھدی ہوندی سی۔ تحصیلدار اوس دی آکھی کدے نہیں سی موڑ دا ہوندا...... اوہ جو سوہوں کڈھدی رہی اے، اوہ اُگدوں اِی اوس نوں سرے چاڑھن لئی اتاولا وکھالی دیندا رہیا اے۔

ساڈے وچوں سبھ توں پہلاں نصرانی نوں ایس گل دی بھنک پئی کہ جیون دی متری ماں اوس نال گندی اے۔ ایس بارے نصرانی نے سانوں دسیا:

"تحصیلدار کولوں منن کجھ بندا، مر دا جو نہیں اے...... اپنے جیون نوں اِی بھن سٹ کرنی چیندی اے۔" اوہ اپنی گل وچے چھڈ دیاں ہویاں کجھ اہا سا سسدا رہیا۔

پہلے تے ایہ گل مُن کے میتھوں چوکھی حیرانی ہوئی، پر جدوں اوتھے بیٹھیاں منڈیاں وچوں جیون نوں وی ایس گل تے کوئی اعتراض نہیں سی، تے فیر میتھوں نصرانی دی بھلا ایس گل نال اختلاف کیوں ہونا سی کہ جیون اپنی متری ماں نال......

شروع شروع وچ میتھوں جیون نال ایڈی اپنائیت کوئی نہیں سی تے اُپروں اوس بارے اِنج دا برا بھلا مُن کے میتھوں اوس تے بہت

Scanned by CamScanner

کاوڑ چڑھدی رہی اے۔ اوہ واقعی پاگلاں دا شہنشاہ سی۔ اوہ ایہ سارا کجھ ایس لئی کر رہا ہوندا سی کہ اوس دی متری ماں نے اوہنوں چنگا چوکھا ڈرایا دھمکایا ہویا سی کہ جے اوہ اِنج نہیں کرے گا تے اوہ اوہنوں گھروں باہر کڈھوا دیوے گی تے اوس دی بھین دا ویاہ اپنے اِک بڈھے نشی رشتے دار نال کروا دیوے گی۔

اوہ کجھ وی کر سکدی سی۔ اوہدے توں کجھ وی بعید نہیں سی۔ اوہناں دے گھر وچ اوہدے حکم بنا پتا وی نہیں سی ہل سکدا۔ اُنج وی تحصیلدار اوہدے آکھے تے کہے کار وچ سی۔ اوہ ہمیش اوہدی ہاں وچ ہاں ملاوندا رہیا اے، چاہے اوس دا دل ایس گل دی شاہدی بھر دا وی ہووے یاں نہ کہ اوہ جو کجھ وی آکھ رہی اے ٹھیک اے یاں غلط، سچ اے یاں جھوٹھ۔

جیون مدھرے قد دا گٹھیا تے گول مٹول چہرے والا منکھ سی۔ اوہ بڑے ولے دو جیاں نوں ہساون والا وی سی۔ اوس نوں ایجیاں گوں لوک کتھاواں، لطیفے، گیت تے جگتاں یاد سن کہ اِک مکدی تے اوہ دوجی چھو لیندا۔ اِنج اوہ تند نہ ٹٹن دیندا۔ اوہدی ایس عادت پکھوں لوک وی اوہنوں پسند کردے سن۔ ورنہ اوس وچ کئی ہور وی بھیڑا جے سن کہ اوہناں بارے سوچاں سوچ کے مینوں تے کنبنی چھڑ جاندی اے۔ اوہ اکثر محلے داراں دیاں ککڑیاں چوری کر کے اگے پچھے کر دیندا رہیا اے۔ باہر کھیتاں وچ جنگل پانی لئی جاندیاں سوانیاں نوں لُک چھپ کے تاڑنا اوہدا روز دا معمول سی۔ اوہ موبایل اُپر کُڑی دی آواز وچ کئی بندیاں نوں عورت بن کے لُٹ چکیا سی، جہناں وچوں کجھناں بارے دیروے نال نھرانی تے ہور دوجے ساتھیاں کولوں میں سُنی بیٹھا ساں۔

جیون دی زندگی خاندانی رشتیاں دی اُکھاڑ پچھاڑ پکھوں شروع توں اِی مصیبت بھری تے کٹھن رہی اے۔

شروع شروع وچ اوہ اپنی ماں نوں اُکا پسند نہیں سی۔ اوہدی ماں اِک تے پہلاں طلاق ہوئی سی، دوجا اوس دے گھر بیٹھ اُپر تن دھیاں پیدا ہو گئیاں ایس لئی اوہ جیون نوں بہت ناپسند کردی سی۔ دوجا جیون شروع توں شرارتی تے مزاحیا طبیعت دا مالک سی۔ اوہ دوجے ایانیاں نوں اگے کر کے اپنے اِی گھر وچ بہت نویں کوئی نہ کوئی بھسوڑی پائی رکھدا رہیا اے۔ یاں فیر اوہ گلی محلے دے کسے وڈیری عمر دے بابے دی نقل اِنج لاہندا رہیا اے کہ روز کوئی نہ کوئی اُلاہما اوس توں وی پہلاں اُڈاری بھر کے اوہناں دے گھر اپڑ جاندا ہوندا سی، جس پاروں اوہنوں اپنے پیو کولوں چوکھی کُٹ وی پیندی رہی اے۔ پر اوہ کجھ زیادا اِی ڈھیٹھ اُتے ضدی سی۔ اوہ خورے کس مٹی دا بنیا ہویا سی۔ اوہنوں کسے دی آکھی دی کوئی پرواہ نہیں سی۔ اوہ ہر اگلے دن فیر کوئی نہ کوئی نویں شرارت کر دیندا رہیا اے جس پاروں اِک واری فیر اوہنوں اوس مرحلے وچوں لنگھنا پیندا ہوندا سی، جیہڑا ہُن اوہدا روز دا معمول بن گیا ہویا سی۔ سکول وچ وی اوہ پڑھدا لکھدا گھٹ اِی سی اُتے شرارتاں وَل زیادا دھیان دیندا ہوندا سی۔ جتھوں تائیں مینوں یاد پیندا اے، مینوں نہیں چیتے...... اوس کدھرے کسے استاد نوں کدے کوئی سبق وی یاد کر کے سنایا ہووے یاں فیر اوہ اپنا ہوم ورک گھروں لکھ کے لیایا ہووے۔ شاید ایسے پاروں کُٹ کھا کھا کے اوہ ہُن اوہدا عادی ہو چکیا سی۔ اوہ ہمیش موڈھے اگاں X ونوں جھکا کے ٹُردا۔ اوہدے سر دے وال جو کھے گھنے سن اوہ اوہناں نوں کرنے دے تیل نال چوپڑی رکھدا رہیا اے، اوہ زیادا تر شلوار قمیض وچ اِی ملبوس ہوندا سی۔ اوہ کدے کدے پینٹ شرٹ وی پہن لیندا رہیا اے۔ پر اوس بارے وی اوہدیاں گلاں سُنن والیاں ہوندیاں سن۔ ایہ گھڑی مینوں فلاں سہیلی نے گفٹ کیتی اے، ایہ پینٹ شرٹ فلاں نے مینوں لے کے دتی اے تے ایہ جوگر فلانے بندے نے وغیرا وغیرا۔

اوہدی متری ماں نے اوہنوں ہور وگاڑن وچ کوئی کسر باقی نہیں سی چھڈی۔

اوہ ہمیش ایس تاڑ وچ ہوندا سی کہ اوہ کسے نہ کسے طرحاں کسے وی عورت نال جایز ناجایز طریقے نال اپنا سنبندھ بنا لوے۔ ایس پکھوں اوہنوں ویاہیاں زنانیاں زیادا بھاوندیاں سن۔ اوہدا خیال سی کہ اوہ ذرا اُن جھک ہوندیاں نیں۔ اوہناں نوں کنواریاں کڑیاں وانگ سبھ کجھ آسانی نال کرلین وچ کوئی پرابلم پیش نہیں آوندی۔ اوہ مسی خشی اوہ سبھ کر لیندیاں نیں جو عام حالات وچ کنواریاں ایڈی کھلھ نال نہیں کر سکدیاں۔ ایہ سبھ کرن ویلے اوہناں نوں اوس طرحاں دی کوئی جھجک یاں سنگ نہیں ہوندی جویں دی گھٹ عمر دیاں کڑیاں وچ

Scanned by CamScanner

ہوندی اے۔ اُنج وی لوک اوہناں دے دیا ہے ورھے ہون پاروں اوہناں تے کسے قسم دا کوئی شک وی نہیں کردے کہ اوہ وی اِنج دے بھیڑ کر سکدیاں نیں۔

اوس عورتاں نال مرداں دے بڑے کئی کم کرن بارے سوچیا: جویں اوہناں دے کپڑے سلائی کرنے، مہندی لگانا، چوڑیاں چڑھانا اُتے آرٹیفیشل جیولری دا کم...... اِنج اوہ آنے بہانے اوہناں دے ہور نیڑے ہو سکدا ای۔ پہلے پہل ایس سلسلے وچ اوہ کم سکھن دی نیت نال اک درزی کول وی گیا۔ پر اوتھے اوہ بہتی دیر نہ ٹِک سکیا۔ اوہ ایس لئی پئی جیہڑی وی عورت اوتھوں کپڑے سوان لئی اپنا ناپ (میچا) اوتھے چھڈ جاندی ہوندی سی، اوہ اوہدے وچوں اِی کوئی نہ کوئی کپڑا غایب کر دیندا رہیا اے۔ ایہ تے ساڈے تے بہت بعد وچ جا کے کدھرے کھلیا کہ اوہناں چوری کیتیاں کپڑیاں نوں اکثر اوہ فارغ ویلے سمکناں توں چوری، لُک لُکا کے سنگھدا رہیا اے۔ شاید ایتھوں اِی اوہنوں لوکاں نوں اوہناں دی مہک توں پچھانن دی عادت پئی ہووے۔

ایتھے کم کردیاں اِی اِک سوانی نال اوس دا جھگڑا وی ہو گیا سی: جیہنے اپنے بھراواں نوں بلوا کے اوہنوں اوہ کُٹاپا چاڑھیا سی کہ رہے رب دا ناں...... ایس معرکے وچ اِک پسلی ٹُٹن کارن اوہنوں کجھ دن ہسپتال وچ وی داخل رہنا پیا سی۔ پر فیر تندرست ہون مگروں اوہنے اپنے کسے بیلی دی صلاح تے اپنے پیو دی مدد نال موبائل کارڈز اُتے ایزی پیسے دی اِک شاپ بنا لئی۔ ایتھے وی اوس دے چالے کجھ ٹھیک نہیں سن۔ اوہ ایزی لوڈ کروان لئی آوندیاں سوانیاں دے نمبر اک وکھری کاپی وچ نوٹ کر لیندا ہوندا سی اُتے فیر اوہناں نوں کسے نویں ناں نال میسج یا مس کالاں مار مار کے لاین تے لے آوندا رہیا اے۔ ایس وچالے اوس کِنیاں نال اپنے جھوٹھے سچے پیار دیاں ڈھنگھاں وی ودھائیاں......

جیون نال دے قصبیاں تے شہر وچ ایدھر اودھر آئے دن منعقد ہون والیاں ادبی تے فنون لطیفہ نال جُڑیاں محفلاں وچ طوز وری اکثر شریک ہو جاندا رہیا اے۔ ایس کر کے آل دوال وسن والے چوکھے لوک اوہدے جانو وی بن گئے ہوئے سن۔ اوہ راہ چلدیاں ہویاں لنگھدیاں مہریاں اوس نوں آواز دے کے اپنے کول بلا لیندے ہوندے سن۔ جیون وَن پونیاں گلاں کر کر کے اوہناں دے ڈِھڈ اں وچ گُڑل پائی رکھدا۔ اوہ اِک چھنڈ دا، ڈوجی چھوہ لیندا...... اوہ بندا اِی کجھ اِنج دا سی کہ اوہدے توں متاثر ہوئے بنا رہیا اِی نہیں سی جا سکدا۔

مینوں جدوں اوہدی لاش بارے خبر ملی، اوددوں میں شہروں واپس آ رہیا ساں۔ مینوں حیرت ہوری سی کہ کسے نے اوہنوں ایڈی بے دردی نال مار دتا سی کہ میرے اندر نہ چاہندیاں ہویاں وی اوہدے لئی ہمدردی دا جذبا جاگ پیا۔ میرا دل کیتا کہ میں اُگے ڈوھ کے اوس دی لاش نوں ڈکاں توں چِٹھاں لاہ کے رکھ دیواں اُتے اوتھے پہلاں توں موجود کسے دی کولوں چادر پھڑ کے اوس دا ننگ ڈھک دیواں...... پر پلس والیاں نے پچھے تھانے وچ فون کر کے ہور بندے بلوا لئے سن تے اوہ کسے نوں وی اوس بوڑھے دے نیڑے نہیں سی ہون دے رہے جتھے جیون دی لاش ننگی ہوئی سی۔

تحصیلدار دے گھر ے سے سر اطلاع کر دتی گئی سی۔ پر اوہ تے اوہدی گھر والی آپ دو دناں توں کدھرے غایب سن۔ پلس والے شاید کسے وڈے افسر دی اُڈیک وچ سن کیوں جے تحصیلدار دی پہنچ دور دور تک سی تے سرکارے دربارے ودھیرے لوک اوہنوں جاندے وی سن۔ جیون دے مرن دا ہر کسے نوں ایڈا دکھ اجے تے نہیں سی۔ پر اوس دی لاش نوں ویکھ کے ہر تکنے کھلنے دے دل وچ اوہدے نال ہمدردی دا جذبا پیدا ہو گیا جاپدا سی۔ تاں اِی تے اوتھے موجود لوک وَن وَن دیاں گلاں کردے ہوئے سپاہیاں نوں اوہدی لاش چِٹھاں لاہ کے رکھن تے زور دے رہے سن۔

جیون وکھن وچ ایڈا اساوا اُتے سوہنا نہیں سی جنا اوہ اپنے یاراں بیلیاں وچ اپنے نت دے قصیاں پاروں مشہور سی۔ اُنج اوہ اپنے باقی بھین بھراواں نالوں ذرا مختلف سی: اوہ اپنی مذاقیا طبیعت، ظاہری وکھاوٹ تے ذوجیاں نال گھُل مِل جاون والے ملاپڑے سبھاء پاروں اوہناں سمکناں نال اُکا میل نہیں سی کھاندا۔ اوہ جتھے کدھرے وی جاندا، اوہ اوہناں کولوں ڈکھ تے دور دور اِی رہندا۔ وکھدیاں اِی

Scanned by CamScanner

ویکھدیاں اوہدے دوالے لوکاں دے جُث بجھ جاندے۔ اوہ نت کوئی اجہی شُرلی چھڈ دیندا رہیا اے کہ لوک ہس ہس بھاوے ہو جاندے ہوندے سن۔ اوہ جیون نوں کسے ٹی وی چینل دے شو وچ ذلت کرن دا مشورا دیندے۔ پر اوہ اپنی زندگی توں مطمئن وکھالی دیندا سی۔

لوکائی دے چوکھا زور پاون تے دوڈھڈل جہے سپاہیاں نے اَگے ودھ کے جیون دی لاش نوں رُکھ نالوں ہیٹھاں لاہ لیا ہویا سی۔ اپنے چر وچ اوتھے موجود کسے بندے نے اوس دا ننگ ڈھکن لئی اپنی چادر دے دتی ہوئی سی۔

تحصیلدار اجے وی اوتھے نہیں سی بہوڑیا......

پلس والے آپس وچ اِی گھسر پھسر کردے ہوئے جیون دی لاش نوں اپنے ڈالے وچ رکھدے ہوئے اِک دوجے نال اوہدی لاش دا پوسٹ مارٹم کران بارے آپس وچ گلبات کر رہے سن۔ کجھ پلسیے اوتھوں لوکائی نوں پچھے دھکن دا ترلا مارن ڈیہ پئے تے فیر اِک دوجے دی ویکھا ویکھی باقی لوک وی ہجے ہجے اوتھوں تتر بتر ہونا شروع ہو گئے۔

تحصیلدار اپہنچ والا بندا سی، اوہنے منڈے دا قاتل لبھن لئی اپنا پورا تل مارنا سی۔ پر کسے نوں کیہ پتا...... ایتھے کسے دا کوئی وس نہیں سی چلن والا اُتے نہ اِی کدھرے تھانے کچہری وچ روپے پیسے کم آونے سن۔ ایس لئی اوس جوہ وچ واپریاں پچھلیاں دوخونی گھٹناواں وانگ جیون دے قاتل دی وی کوئی اُگھ سُگھ لگن دا سوال اِی پیدا نہیں ہوندا۔ اوس توں ٹھیک دو دن مگروں لبڑاں دے کماد دے کھیتاں چوں جدوں موئے ملکے تحصیلدار دی لاش لبھی تے لوکاں نے ویکھیا اوہدے نال وی ہونی ہتھ کر گئی ہوئی سی۔ جیون وانگ اوہدے وی ہتھاں پیراں دے ناخن اُکھڑے ہوئے سن تے اوہدے اِک ہتھ وچ وی اُنج اِی......

Scanned by CamScanner

امجد علی مرزا

ہک پھیڑی جئی خاب

راتیں نے دو بجی گئے پر نیندر اس کولوں بہوں دراڈے سی تے او پاسے پرتی پرتی تنگ پئی کے اٹھی گیا تے اپنی گئی تے بہی کے سر ہتھاں وچ پوڑی لے لے ساہ گھٹ لئی پیا۔ باری تے پردیاں وچوں گلی نی لو اندر کرے وچ اس طراں کھلری پئی جیاں اس نے گراں نے فضلو کمہارے نیں ویہڑے اچ بھانڈیاں نیاں شیاں بکھراں کھلریاں ہوندیاں سن تے اج اس نے اپڑیں گھر ے نے بھانڈے وچ تریڑاں پئی گھیاں تے ہر ویلے ایہہ ڈر اس نی جان کڈ نا پیا سی جے کس ویلے ایہہ بھانڈا ٹھیکی ٹھیکی ہو جاسی...... اس کی اپنے بے بے نی گل یاد آئی جیہڑا اوہ اس نی ماؤ کی آکھڑاں سا۔

"اے راجاں! جیہڑی پلیٹ یا گلاس ترکی جائے اس کی بیٹھکی کے باہر سٹی چھوڑ' جے گھر ے وچ پھوٹ پئی جائے تے اوہ پچھلی کے سارے چیلے دی سیڑی چھوڑ نا۔"

اس ویلے او بہوں نکا جا کت سا تے ایہہ رمزاں اس کی سمجھ نہ آئیاں۔ پر ہن باوے نیاں اک اک گلاں اوہ یاد کری ہولے ہولے سر ہلانڑاں تے ٹھنڈی آہ بھری سوچنا میں کیوے کیوے بھانڈے کی بھنکاں تے کس کس کی باہر سٹاں...... ایتھے تے

گھر ے ناں ہر بھانڈا اس ترکی گیا اے تے ہر گھرو ے وچ پھوٹ پئی گئی اے......

کدوں تکر میں اپنے چیلے بچائی رکھساں......

اوہ اٹھیا تے اک لما جیہا ساہ تے آ کرو بیٹھکی ساہمنیں دوئی گئی تے ستی اپڑیں زنانی

ریشماں کی تکیا جیہڑی اپڑیں بانہہ سرے ہیٹھ رکھی ان گھوک ستی پئی سی اوہ ہولے ہولے پیر رکھڑاں کرے توں باہر نکل گیا تے ساہمنیں نے کرے ناں بوہا کھولی اندر چلا گیا ایہہ دوئے بڑیاں کڑیاں نا کمرہ سا جس نے وچ بڈی کڑی جمیلہ تے اس نے ساہنے آلی گئی تے شکیلہ کمبل کیہے ستیاں سن اوہ جیہڑے گھوری کھلتا نیہرے وچ تکڑاں رہیا اس نے اندر اک رولا جا پیا ہو یا سی اک پاسے پیو نی حرص تے پیار اس کی جھکی جھکی باہر تھبر وکن لغا سا تے دوئے پاسے غیرت تے غیرت ناں جن موہنہ وچوں جھگ کڈ ناغصے وچ پاگل ہوئی اس کی اگے جھکواں تے مجبور کرناں سا...... اوئے اگے ودھ بے غیرتا......!!

اس نال پئی کری توں گدی چائی تے ہولے جیا جمیلہ نی گئی کول کھلو گیا۔ تھوڑے تھوڑے نیہرے وچ جمیلہ ناں موہنہ جس تے بالاں نیاں لٹاں وکھرے ہوئی کے کھلریاں سن تے اوہ کیڈی بھولی جئی لغو یں پئی سی...... اس نے ساہمنیں اج لغا جیاں ایہہ جمیلہ نہیں...... ایہہ تے رضیہ ستی پئی اے...... جیہڑی ویہہ ورے پہلے اس طراں اس نے گراں نے بڑے کرے وچ گئی تے لیٹی ......اسے طراں اس تے ساوے رنگاں ناں ڈیہاں آلا کھیس پیا' تے اس نے بالاں نیاں لٹاں وی اسی طراں کھلریاں اس نے موہنہ تے پیاں سن...... پر سوہے سوہے لیو نال رنگیاں لٹاں جیہاں تے اسی رت جمی کے موتیاں آر لغو یں پئی سی...... جمیلہ آر کیڈی سوہنڑی تے بھولی جئی دسی سی رضیہ اس نی بڈی بھینو۔ جیہڑی اج راتیں کو ٹھے توں ڈھہ پئی تے اس نے گاٹے نی ہڈی ٹٹی گئی پر پتہ نہیں کیوں اک جوان کڑی نے مرنے تے اس نی ماں اس تے ٹھڈاں کھا کھا جیہڑی پھرے پر پیو نی اکھاں وچ کل وی نہ آئی! لوک تے برادری رو انو جے سکتہ ہوئی گیا اے۔ جوان کڑی نے مرنے تے کیہڑا ایہہ نہیں روندا ں...... پر اس نا پیو نا نہہ رویا......

Scanned by CamScanner

ایہہ تے بہوں درھیاں بچھوں اس کی تاں پتہ لغا جے بکی راتی باداتے ماہ دوئے پھوڑی پئے تے ماؤ روونڑیاں آ کھیا" وے ظالما کہہ جواب دیسیں اللہ کی محاڑی جوان تھیو کی ماری کے۔ اس نی بچی تروڑی چھوڑی آ...... لوکاں اگے تے پردہ باہی کھدا ای اللہ اگے کیہہ جواب دیسیں" ۔ تے بادے اگوں ہوئی کے زنانی نی گت پوڑ کدی تے دند پیچ کے بولیا۔

توں اک لفظ جے موہنیں وچوں کڈھیا تے تہاڑی بچی دی مروڑی چھوڑ ساں...... میں تگی آ کھیا ایہا جے کھرے تاں پھانڈا ذرا وی مرکی جائے تے اس کی پھنی چھوڑنے تاں اوہ بتھے موہنے کی نانہہ کپی چھوڑے!" اس نی ماؤ بڈھے بادے کی چھنڈ اماری پرے کیتا تے اکھاں کڈھی بولی۔

"وے پرے ہٹ کسے مولوی نے کھر جمیا سیں یا کسے کہارے نیں ساری جوانی

توں گراں گراں پھیریاں رناں نے پچھے مجرنیاں گزاری۔ توں ایہہ کدی نہ سوچیا جے تہاڑے کی کتیاں پھوناں پیاں...... تہاڑی بچی تے کسے ہتھ نہ رکھیا پر محاڑی رضیہ ناں ایہو قصور جے اس تہاڑے پھکیئے پترپے نال ویاہ کرن توں نانہہ کیتی تے ملکاں نے بڈے جاکتے ناں ن آں لیا تکی غیرت آ گئی۔ محاڑی شیشے نی گڈی کی بھرے اج پتا کی توں اس نیاں بکراں بکراں کری چھوڑیاں۔ پہلے اس گناہ کی پچائی کھن فرمازی بچی پھنسیں۔

اس ایہہ سنڑ یا تے اس نے پنڈے وچ اگ لگی پراوہ منجی تے وڑوٹی ستا رہیا پیو کولوں اس کی دی بڈا ڈر لغداں سا...... فیر کئی ورہے لنگی گئے اوہ دی منجی تے اوکھا ہوئی پیار ہیا تے مارنے مرنے توں بعد تے اس نی ہورای حالت پھیری ہوئی گئی دیہاڑی لتاں تھر و کڑاں رضیہ نی قبرے تے جاہبڑاں تے متی پٹ پٹ سرتے باہی روہزاں۔ جھلا تے باؤلا ہوئی ہوئی کے مویا گراں نیں لوک لنگڑیاں چھکی چھکی کھر آ نڑنیں تے دکھ منانڑیں جے شوہدے بادے کی اپنی جوان تھی نے مرنے ناڈاہڈا دکھا اے...... پر وچلی گل گنوجانڑناں جے بادے نے اندر کوئی ہورستاں مارنا پیا...... ہتھ وچ گڈی پوڑی اوہ کبی جیا گیا...... اوہ محاڑیا اللہ میں کہہ کرن لغا ساں...... اج جمیلہ تے انگلینڈ وچ جمی پلی کالجاں تے یونیورسٹی وچ پڑھی بنک وچ ملازم اے۔ جے اس نے اج محاڑے گراں وچ اک دسویں پاس ماسٹر نال ویاہ کرن توں انکار کیتا تے ایہہ اس نا قصور نہیں...... زندگی گزارن ناحق تے رضیہ کی وی ساجھڑی اٹھ جماتاں پاس کری کے پھیڈاں چگانڑیں آلے نال ویاہ توں انکار ہوئی تے اپڑیں برابرنے جاکتے نان آں لیا پر اج توں ویہہ ورہے اتنی گل سوچنی وی گناہ سی...... ہیوکی اج جمیلہ، شکیلہ تے اس ناں کا پھرا...... میں کتنے سارے گھوڑے پھنساں......؟؟ اس اپڑیں موندھے اپر رکھے بتھے کی نڑوی کے تخیا تے اس نی زنانی جاگی کے پچھے کھلتی سی" ادھی راتیں جاگی کے تساں کڑیاں نے کمرے اچ کیہہ کرنے پئے او؟" بیوی ہولے جئے پچھیا۔

"کچھ نئیں...... کچھ نئیں ...۔ توں سیئی رو) بس ایویں پھیڑی جئی خاب آئی تے کھبرائی کے کڑیاں نے کمرے وچ آئی گیاں...... شکر اے ایہہ دوئے ٹھیک ٹھاک یاں۔

Scanned by CamScanner

پروین ملک

اسیں بھِن بھِن توں چھٹیا سے

ناں تے اوہدا برکت سی پر بے برکتی اوہنوں ہر ویلے گھیرا پائی رکھدی۔ پتہ نہیں کنج تے کیویں اوہدی کھٹی کھٹی بن جاندی۔ جدوں دی سُرت سنبھالی اوہنے خورے کیہڑے کیہڑے کھکھن کیتے پئی اوہ وی کماؤ پتر اکھوان جوگا ہو جاوے جیویں بھا رفیق تے اکبر ن پر جیہڑے کم وچ ہتھ پاندا اوہ مٹی دی ڈھیری بن جاندا۔ بن اوہ گنڈ دیاتے ہے نہیں سی جے مٹی چٹ کے گزارا کر لیندا۔ جیہدی جان نوں سولوڑاں تھوڑاں لگیاں ہوئیاں نیں، دو جے اوہدی سر ہیوں دی گندل ورگی منگیتی پکے بوہے تے بیٹھی بیٹھی کھوہڑی ہو جاوے نہ اوہدے ہون آلیاں سوہریاں نوں منظوری نہ برکت کولوں جریا جاندا سی، پر برکت وچارا کرے تاں کیہ کرے؟ سچ توں پہلاں اوہنے پیودادے آلے کم نوں ہتھ پایا۔

اوہناں دا ٹبر خورے کدوں توں جتیاں بنان تے گنڈھن تروپن دے آہرے لگا ہویا سی، ہور وی کئی کاریگر ہوئے ہونے نیں پر برکت دے دادے ماں دا تاں چوڑاں پاسیاں دیاں پنڈاں وچ انج لشکدا جیویں اوہدیاں بنائیاں جتیاں اُتے طلا۔

آل دوالے دیاں زمینداراں دے منڈے جدوں تیکر اوہدے دی بنائی جُتی نہ پالیندے، آپنے آپ نوں جوانی چڑھیا نہ سمجھدے۔ ایہو جیہے کاریگر داناں تے کم برکت دے پیو کولوں اُنج تے نہ سنبھالیا گیا جیویں سنبھالن دیاں شرطاں ہوندیاں فیر وی اوہنے کم ٹوری رکھیا۔ پر تیجی پوڑھی تیکر اپڑدیاں اپڑدیاں ساری فنکاری تے کاریگری انج اُڈ گئی جیویں کھل تھاں تے پئی خوشبو کدھرے ہوا وچ گھل جاندی اے۔ اتوں ویلا وی ہور دا ہور ہوندا گیا۔ مشیناں تے بنے بوٹ تے سینڈل بھاویں کچیاں وتاں دی مار کھان لئی نہیں بنے پر دیکھن وچ اینے سوہنے لگدے جے بندے نوں اک پیر دی اگا نہ نہ پچھن دیندے پر کچیاں تے اوبڑ کھابڑ راہواں تے پاون آلے دا ساتھ ایویں چھڈ جاندے جیویں بھیڑے ویلے سنگ ساتھ کوئی نہیں بن دا۔

رفیق وڈا سی اوہنوں گنڈھن تروپن دا کم لبھن لگ پیا پر اوہدے تے سارے ٹبر دی گزران کیویں ہوندی، اوہ شہر وچ اک جتیاں دے کارخانے وچ نوکر ہو گیا۔ دادے دا تھوڑا بہتا سایہ شاید اوہدے تے پے گیا سی، کجھ چر پچھوں سرکڈھویں کاریگراں وچ گنیا جان لگا۔ کارخانے دے نت نویں ڈیزائن ویکھ کے گھر بہہ کے کم کردا تے واہ واہ سوہنیاں جتیاں بنا کے پنڈاں وچ پھیری لا کے ویچ آندا۔ چار پیسے پلے پئے تاں نکا جیہا کارخانہ لا لیا تے نکے بھرا اکبر نوں وی نال رلا لیا، دووی بھرا چنگی کھٹی کمائی کرن لگ پئے۔ ماں نوں ہاں وی ویاہ لیائی تے آپ برکت نوں لے کے پنڈ آلے گھر دا جندرا آن کھولیا۔ انج نہ کردی تاں شید نونہاں ہتھوں پت لبھ ایہدی جیہناں دا آپنیاں جتیاں دی کمائی اُتے مان، لئے چھتر وانگوں ودھدا جا رہیا سی۔ بچیں پڑھدے برکت نوں سکولوں اُٹھا کے ماں نے ہتھ وچ رنبی تے آر پھڑا دتی تے آکھیوس ''توں وی اوہناں دا بھرا ایں، جیہڑا کم اوہ کر سکدے نیں توں کیوں نہیں کر سکدا''

برکت نوں تھوڑا بہت پتا سی پئی جُتی کیویں گنی دی اے پر بتا ہونا ہور گل اے تے ہتھیں کرنا ہور۔ اوہنے پنسل نال کاغذ تے نقشہ جیہا بنایا۔ ماں کول ای پیڑھی تے بیٹھی ویکھ رہی سی، خوش ہو کے بولی ''ہیں دے دادی مری توں تاں جیتوں لگدا اے اوہناں توں وی اگے جائیں گا۔''

برکت نے لہر وچ آ کے چمڑے دے ٹوٹے تے رنبی چلائی تے خورے کیہ ہویا اوہدے کھبے ہتھ دے دو پوٹے لتھ گئے، دو

Scanned by CamScanner

دھاری لہو وگدا ویکھ کے برکت دا دل گھٹ گیا، ماں نے جھٹ نال سردی ٹھیکی جیہی چُنی ہتھ دوالے ولھیٹی تے پانی دا چھٹا برکت دے منہ نوں لا یا نال نال رولا پائی جاوے" وے لوکو! میرے پُتر نوں کجھ ہو گیا جھٹ بوہڑو.................."

"کیہہ ہو یا ماسی!" ریشم جان لہاری کندھ توں جھاتی مار کے پچھیا۔

نی ریشمے! کسے نوں سدنی۔ ایہدے تاں ہتھ دے چھوڑے ای لہہ گئے۔

تھوڑے چر نوں سکین تے افسر دوڑ دے ہوئے ویڑھے آن وڑے۔ خونوں خون ہوئے برکت نوں ٹانگ کے پنڈ دے "ڈاکٹر" کول لے گئے۔ ماں حال دہائی پاندی پچھے پچھے۔ جدوں پٹی کروا کے گھر آئے تاں سارا پنڈ ویڑھے وچ کٹھا ہو گیا۔

بھراواں نوں وی خبر ہوئی۔ تیجے دیہاڑے آئے تے اوہدے اگے ہتھ جوڑ کھلو تے" ویکھ او بھائی! کیوں پیو دادے دے ناں نوں لج لا نا ایں، توں نہیں ایس کم جوگا۔ ایتھے ای چھڈ دے" جاندیاں جاندیاں اوہ ماں دے ہتھ خرچا جو گے کجھ پیسے پھڑا گئے تے اگوں داوعدہ وی کر گئے۔

مہینہ ڈیڈھ ماں نے سرفے نال گزارا کیتا پر کدوں تیکر۔ فیر اوہو بھکھ بھنگڑے۔ اودھر شیراں دے آپنے رونے گونے اُتوں وڈی اکھو آئی۔ اوہنے وڈیاں پتراں نوں چیتے نہ کرایا پئی پنڈ وچ تہاڈی ماں وسدی اے جیہڑا ڈھڈ روٹی منگدا اے، فیر برکت نوں ای ہلا شیری دتیوس" اُٹھ دے پُترا کوئی کم کار لبھ، اکھے" بھٹھ اوہناں دا جیونا جنہاں بیگانی آس" آسیں کسے دیاں ہتھاں ول کیوں تکیئے"

نال دے پنڈ اک بندے نویاں نویاں پاورلوماں لائیاں سن۔ اوہنوں لیبر دی لوڑ سی، برکت نوں وی اوہنے دیہاڑی تے رکھ لیا۔

دیہہ پنجھی دیہاڑے خیری مہری لنگھ گئے تاں ماں نے سکھ دا ساہ لیا، تے گوانڈھناں نوں آکھن لگ پئی" اگلیاں میں پر وکھاں وچوں لیائی ساں، ہن میں آپنی لیائی اے" گل ہوندی ہوندی برکت دی ماسی تیکر اپڑی تے اوہ وڈی بھین دے ویڑھے آن وڑی،" نی آپاں! تیرے تے ہاں اُتے چربی چڑھ گئی اے تینوں میر ویڑھا نہیں دسدا جتھے تر نڈ ادھیاں دا پھردا اے۔ میں تیرے بھنوئیے کولوں چوری آئی آں۔ آتے اوہدے نال گل کر لے۔ خورے بھیتاں بھیتاں فیر رل بیئے۔

برکت دی ماں نوں بھین دی گل بڑی پسند آئی اوہنے بھنوئیے اگے سوال پایا۔ وہ من گیا تے کلثوم برکت دی منگیتی بن گئی۔

دونویں ماں پتر ڈاڈھے خوش سن۔ وڈے بھرا، بھرجائیاں دی راضی پئی مسئلا کم تے لگ گیا اے۔ ہن تیکر برکت کولوں اُتلے کم لئے جاندے سن پر اوہ ویکھدا رہندا سی کیویں مشیناں چلائی دیاں نیں تے کوئی تند ترٹ جائے تاں کیویں گنڈھی دی اے۔ اک دیہاڑے نفری بہت گھٹ سی، استاد نے پچھیا" اوئے برکت! مشین تے کھلو جائیں گا؟"

"آہو جی" برکت نے آکھیا۔

"آجا۔ ایدھر۔ کم اوکھا کوئی نہیں پر دھیان نال کریں" استاد نے آکھیا تے آپ دوجے کھاتے ول ٹر گیا۔ تھوڑے چر مگروں تڑاک کر کے آواز آئی۔ استاد نسیا آیا۔ برکت ٹُٹی ہوئی مشین کول کھلوتا سجا ہتھ گھٹ رہیا سی۔ اوہدے منہ تے جیویں ہر ول دھوڑی گئی سی۔

"اوئے.............. استاد نے اک وڈی ساری گال کڈھ کے آکھیا" او بے غیرتا! ایہہ کیہہ کیتا ای۔"

"میں کیہہ کرنا سی۔ تند ٹُٹ گئی تے مشین وگی جارہی سی، ایس ڈنڈ کے نال کھلارن لگا تے میرا ہتھ چھنڈیا ہو یا اوہ گیا"

"لہہ جاندا تیرا ہتھ۔ ہن میں مالکاں نوں کیہہ جواب دیاں گا۔ اوہناں تے میری بھوں کھل بھر دینی اے............ چل دفع ہو، نکل ایتھوں" آلے دوالے ہور کاریگر آن کھلوتے سن استاد اوہناں نوں چٹک کے پیا" ایتھے کوئی تماشہ ہو رہیا اے، منہ اڈ کے کھلو گئین کنجراں دے کنجر۔ نسو ایتھوں"

برکت گھر آ گیا۔ ماں نے خیر منائی جے پتر دا ہتھ بچ گیا۔

Scanned by CamScanner

پنڈ اں وچ جہیز بن دیاں کوئی ڈھل نہیں لگدی۔ گل وچ آندیاں جاندیاں کدی برکت دے رنی چلان تے کوئی چکر کر جاندا
"سنا فیر برکت توں آپنے ځم دیاں جتیاں سانوں پواؤ سیں" سارے سخن آلے ناہ ناہ ہس پیندے۔ برکت آپ وی نسو جہا نا جیہا ہس پیندا
پر اوس دیہاڑے ماں نال لڑ پیندا اکھے توں روٹی کوڑی پکائی اے۔

اوہ نک تے انگل دھر کے کہندی "ہا۔ہائے وے! میتوں تے نہیں کوڑی لگی، توں دھریک تے نہیں چپ آیا"

ماں دی گل تے اوہ بھو گر گای وانگوں سیّے تے جا ڈھیندا۔ ہر ویلے اوہدے اندر جھکھڑ جیہا جھلدا رہندا "ہن میں کیہ کم
پھڑاں؟" پر سارے کم پیسہ منگدے سن، ایہی پاون توں لے کے جھاڑی لان تیکر پیسہ چاہیدا ای۔

اخیر ماں نک مٹھی وچ دے کے رفیق نوں آکھیا "جیویں تینوں رب نے سر جیا اے، بھرا شودے دا وی کجھ خیال کر"

رفیق متھے تے وٹ پا کے بولیا "اماں! میں ایدے توں تنگ ساں جدوں ابا جنتی ہویا۔ اوس ویلے دا لگا واں ہتھ پیر مارن تے ہن
جا کے ساہ وچ ساہ آیا اے، میری بانہہ پھڑن آلا کون سی؟ نا کیاں واوکیاں وچ اجاست ہے نہیں سی تے ہور کون بیلی بن دا۔ ایہہ کوئی نکا تے
نہیں جیہوے کم وچ وڑ دا اے ترقی چھوڑ کر دیندا اے۔ میں ایتھوں کارخانے واڑ لیا، تاں میرے سالے پچھے رہن گے۔ میں اگے اوہناں
نوں ساں کھلو کے بیٹھاں............اماں! توں آپے انصاف کر میرے گھر مفت خدا کیوں کڑ پاپوانی ایں"

ماں چپ کر کے دانے بیٹے پتر دیاں گلاں سندی رہی رفیق تھوڑا چر اینج ای گھوری وٹی بیٹھا رہیا فیر باہر نکل گیا۔ کندھاں دے
سوچے کول کھلو تے برکت نوں ساہمنے ویکھ کے رفیق دے پیر ذرا اتھر کے جیویں کول کھلو کے برکت دے سوڑھے تے تھاپڑا دیون لگا ہووے
پر اوہ مڑ کے گلی دے انھیرے وچ گواچ گیا۔

برکت نوں کوئی انھیری اُڈا کے وڈے مسے وچ لے گئی "کیہ کیہندا اِی؟" اوہنے ماں کولوں پچھیا۔

"کجھ نہیں" ماں نے اُساس جیہا بھریا۔

"نہ کر اماں! میں سبھ سن لیا اے، کیوں آپ دی بے عزت ہونی ایں تے............" آواز اوہدے سنگھ وچ پھس گئی۔

"تے کیہ دے۔ سناں جو گیا ہے توں کے کاری ہوندا تاں میں کیوں بے عزت ہوندی توں ای اوہناں دیاں اکھاں دا کنگرا
سیں میتوں تاں دوہواں لیھا ای جاندے۔ اُتوں آنے کڈھدا ویکھو توں کیہو کے للیر لائے ذرا پتہ تاں لگے" ماں نے رفیق دے حصے دا
غصہ وی برکت تے ورھا دتا۔

پہلی وار ماں توں ایس طرحاں جھاڑ جھم ہوئی، کیہڑی نالوں ماڑا تے گکھوں بھولا ہویا برکت کول پئے جھلکے تے موڈھے منہ
ڈھیہ کے ڈسکن لگ پیا۔

ماں بیٹھی وان دی منجی دیاں گھڑیاں سوار رہی سی پر برکت دے اتھرو اوہدے تے ڈگ رہے سن۔ تھوڑا چر اوہ جردی رہی فیر
ڈھائیں مار کے رون لگ پئی۔ برکت نے تر بھک کے پاسا پرتیا تے اٹھ کے ماں دی پواندی آن بیٹھا۔

جدوں دوہواں دے اتھرو منک گئے تاں ماں نے اُساس بھر کے آکھیا "سجھا دے پتراوا۔ ساڈے نصیب" اوہدے ایہناں
بولاں نے جیویں ڈھلے ہوئے برکت نوں فیر پیراں تے کھلیار دتا۔

راتیں چراں تیکر ماں پتر صلاحیں پئے رہے۔ فیر فیصلہ ایہہ ہویا پئی برکت شہر چلا جائے۔ سبزی منڈی وچ پنڈ دے ہور وی
منڈے مزدوری کرن گئے ہوئے سن۔ کوئی نہ کوئی لڑ پھڑا ای لوے گا۔

اگلے دیہاڑے برکت نے دھوتے ہوئے کپڑے پائے دوجا جوڑا تھیلے وچ پایا، ماں نے تڑکے اُٹھ کے مروڑا ابلا دتا۔ تے کہن
لگی "میتوں پتا اے توں مروڑے دا بہوں شوقی ایں پر اوہناں نوں وی دئیں۔ سیانے کہندے نیں "ونڈ کھائیے تے کھنڈ کھائیے"۔

"سجھا اماں! میں ایڈا وی کمینہ نہیں ہے کے نوں گل ست ای نہ کراں توں بس دعا کر: جاندیاں ای کم بن جائے"

Scanned by CamScanner

"وے پتر! میں تے اُنّیں مصلّی ڈاہ کے بہہ جاواں گی تے رب سوہنے کولوں مراد لے کے ای اٹھاں گی"

برکت ہس پیا تے ویڑھیوں باہر ہو گیا۔ منڈی اپڑ کے برکت نوں سمجھ نہ آوے کیہڑے پاسے جائے جے مزدوری لبھن دی کرے تاں سامان دا کیہہ بنے گا؟ چنڈ دیاں منڈیاں نوں لبھے تے کیویں لبھے؟ اوہ وچارے کوئی اوتھے دفتر بنا کے تھوڑا ای بیٹھے سن۔

اوہ حالی ایسے گھمن گھیری وچ پیا سی جے چاچا ابراہیم اوہدے ساہمنے آن کھلوتا" اوئے آ وئی برکت، توں کدھر آیا ایں؟ گھر تے سب خیر مہراے نا"

"سلاما لیکم چاچا" برکت خوش ہو کے ابراہیم دے گل لگ گیا۔

ابراہیم اوہدے پیو دا سیری تے مدتاں ہوئیاں شہر آن وسیا سی، ایتھے اوہنے ماڑا موٹا ڈھابا پا کے کم چھوہیا تے ہن چنگا بھلا نکا جیہا ہوٹل چلا رہیا سی۔ بندہ حرص محبت آلا سی، جدوں برکت دا پیو مریا تاں سنے ٹبر چھوڑی تے آکے بیٹھا پر فیرکماں دیاں رولیاں گولیاں وچ کدھرے گواچ گیا۔ اوہ بھاء رفیق کول رہن لئی شہر آئے تاں اک دوواری چاچے ابراہیم دل وی گئے سن۔ ایس ویلے چاچے دا مل پینا برکت نوں انج لگا جیویں کوئی لاٹری نکل آئی ہووے۔ ابراہیم کہن لگا" چل تینوں چاہ پلا ئیے۔ ایتھے اک میرا یار اے بڑی سپیشل چاہ بناندا اے۔"

دونویں اک نکے جیہے چاہ دے ہوٹل وچ آن بیٹھے۔ ابراہیم نوں ویکھ کے کاؤنٹر تے بیٹھے بندے نے ہس کے ہتھ ہلایا تے فیر پیسے وصولن لگ پیا۔

چونواں پاسے نس بھج رولا جیہا مچیا ہویا سی۔ بندے گڈیاں ریڑھے، تانگے گھچ مچ ہوئے جے کھبے آ، جا رہے سن۔ برکت دا سر گھمن لگ پیا۔

بھاء رفیق تے بھاء اکبر دا کارخانہ شہر نال لگدی اک نویں وستی وچ سی اوتھے کدی اوہنے ایہو جیہا گھڑمس نہیں سی ویکھیا۔ "برکت کیہہ سوچ رہیا ایں، چاہ ٹھنڈی ہو جائے گی" ابراہیم نے کیہا تاں برکت نے ملائی آلی چاہ دی نکی جیہی پیالی چک کے منہ نال لائی۔ گھٹ بھر کے آکھن لگا۔ "چاچا! میں ایتھے کم لبھن آیا واں..........."

"اوہ کم بڑا یار۔ توں ارمان نال چاہ پی۔ میں ہوٹل لئی سبزی گوشت آپ ای لے جاناواں۔ تدای چار چھلڑ بچدے نیں۔ اَج تے توں میرے نال ای گھر چل، کل تیرا کجھ بندوبست کراں گا۔ ایہہ دس تیرا شناختی کارڈ بن گیا اے؟"

"نہیں چاچا۔ کہندے اگلے ورھے بنے گا۔"

"ہوں۔" ابراہیم بولیا" کوئی نہیں کدھرے نہ کدھرے وسیلہ بن ای جائے گا۔"

برکت دا دل کیتا چاچے دے پیریں پے جاوے، اوہدے ہتھ چم لوے، کیہہ کرے؟ ایڈا دلاسہ اوہنوں اَج تیکر کسے نئیں سی دتا۔ ہوٹل توں اٹھ کے دوویں اوتھے آن کھلوتے جتھے سبزی دے ڈھیر لگے سن تے آل دوالے ریڑھیاں آلیاں جھرمٹ پایا ہویا سی، ایتھے رولا دی حد دل و دھ سی۔

گھسکلی جیہی چادر دی بکل ماری اک بندہ سائیکل ریڑھدا ریڑھیاں دے وچکار اپڑیا تے برکت دے کول سائیکل سٹینڈ تے کھلہار کے آپ دوجے پاسے مڑ پیا۔ "او بھائی!" برکت نے اوہنوں اواز ماری" اوئے ایہنوں تالا تے لا جا" اوسے ویلے ساریاں اوازاں سنے برکت دی اواز دے اک کن پاڑ دھماکے وچ گواچ گئیاں۔ ساریاں سبزیاں تے لہو دا تروکا لگ گیا۔

اگلے دیہاڑے ساریاں اخباراں دے پہلے پنے تے حاشیے وچ برکت دے مونہہ دی تصویر سی جیہنوں لنگار بھر کے مساں سدھا کیتا گیا سی تے نال حکومت ولوں اعلان سی" ایہہ اوس خودکش حملہ آور دی تصویر اے جیہنے سبزی منڈی وچ دھماکا کیتا۔ ایہدے بارے دس آلے نوں پنج لکھ روپیہ انعام دتا جاوے گا۔ تالے اوہدا ناں پتا لکا کے رکھیا جاوے گا۔"

دور مصلّے تے بیٹھی ماں تیکر ایہہ اخبار کدی نہ اَپڑے تے بھراواں نوں اخبار ویکھن دی ویلھ ای نہیں سی۔

Scanned by CamScanner

تنویر احمد راجا

ساگری موڑ

اس قیامت بھرنے بدلے وچ ویگن ہوا ہوئی، سڑک اپر کھلتے پانڑیے کی تاراں نال کپڑیں، دو پاسی جے جنڈاں بوٹاں اپر ست رنگے موتیاں نے چھانٹے مارنی دوڑنی پئی سی۔

اوہ محاڑے آلی سیٹے اپر محاڑی بھی نال جڑیا بیٹھا وا سا۔ سوچاں سوں عاری جھوا جیا مونہہ، بھوے پر میٹے، گھنگرے بال تے چنگا بھارا بُت پوری ویگن وچ ساریاں سوں بجڑے تے رج اوپرا جیا سا۔ اُس نیاں بکیاں بکیاں گول اکھیاں بکس نیاں سایاں ار آسے پاسے پیاں ہر چیزے کی چوری ناں مال بھی تکو یاں پیاں سیاں۔ کجھے موڈھے نال ٹھنیا وا اس ناں لوہکا جیا جاتک تے جھولی وچ بڑا اسارا بیگ، جس وچ پتہ نئیں کیہ سا۔

ویکھے نیاں شیشیاں وچوں ٹھدی ٹھنڈی واؤ نے جھولے محاڑے سونے اپر ویٹرتے محاڑے سینے اچ ٹھنڈ باہنڑیں بھو، پر فردی اندرلنی ہک اگ جئی جین نانہہ کھمن دے تے نالے ویکھے وچ بکرتاں ناں جھوں وی رج زیادہ سا۔ جس نال بیکی تنگی آئی وی سی ویگن ساوڑے نیں بدلاں نال چڑھے ہاڑاں اپر ترنی لتھوییں سی۔ ہر پاسے پانڑی ای پانڑی ہویا وا سا۔ سواریاں اس بدلے نی تیز پھوہرے نے حرے کھمیاں تے آسے پاسے بدلے نال جھوتیاں جا ئیں نیاں نظاریاں اچ کھمیاں سیاں۔

چین چک ہک موڑے نے چڑھنے پاسے ہک گنبھ نما چیز ویکھے نے بڑے شیشے نے ساہمنیں اچھی کھل گئی۔ جیھوی بہوں دور تیز بدلے نی ٹھد ھے اچ کہیت بنیاں اپر نیلے نیلے نصیر ے وچ پلیتی بڑی بہوں بڑی دندی ار کھلوتی وی سی۔

بدلے نی رم جھم نرے تے ویگناں نے جھوے سازے نے جنکار جیھوی ڈوہنگی چپ سی، اُس وچ فر جسرے مکمل جیا آ گیا۔ اوہ منح! اوہ منح! اگی نظر آیا؟ اُس گنبھ در شارا کرنیاں بڑی حیرانی تے خشی بھری اچڑیاں اکھیاں نال کنگوے اچ گھے پتر ے کولوں پچھیا۔ اس اکھیاں ملیاں تے بڑی دیری جیاں دور تیز بدلے نی ٹھد ھے اچ رج تکویں نی کوشش کرناں رہیا۔ تھوڑی دیری سوں بعد اس نیاں باچھاں دسر ے اڈیاں کھیاں ابوا! ہو! اوہ۔۔۔۔۔۔۔۔اوہ کہہ آ۔؟

پتر اوہ توپ (سنوپا) آ۔ اگی توپ آ کھویں "توپ منگیالہ" انہاں "توپاں" نے بارے بڑے قصے مشہور اے۔ کوئی آکھویں ،انہاں توپاں نے تھلے بندے کھانڑیں آلیاں بلائیں کی قید کیتا وا۔ کوئی انہاں کی بادشاہاں ناں ٹھکانڑاں دسیں۔ کوئی آکھواں انہاں نے تھلے بڑا مال تے دولت دبی وی۔ ہک ایہہ وی روائیت اے ہے ہک شہزادے نی شہزادی جس اپر ہک جن عاشق ہوئی گیا سا۔ اس نی لاش دبی وی۔ آ چڑاں خیر وباوا آکھواں سا جے روا تے آ لے قصے سوں کھمی اس توپے جیاں ہک نرنگ کھوتی وی۔ جیھوی اس ویلے نیاں بادشاہاں آ چڑیں برے ویلے واسطے اپڑیں بچاؤ کدیوں رکھی وی سی۔ ہک جیا سجا پاگل وی اس نے تھلے موجود آ۔

پچ سُنو نے پچے او تاں؟ باوا خیر وآ کھواں سا جے اساں لوکاں آ چڑیاں انہاں گناہ گار اکھیاں نال ایہہ سب رج تکیا۔ اس نے اگے پچھے گول پوہڑیاں اپر چوٹی تک گسیاں سیاں۔ اساں بڑی احتیاط نال کائی نیں مارے سادے سادے تے کالیاں بنیاں کی پلوی پلوی چڑھنے سیاں۔ جنکار بڑا اسارا سنگھار سا جس وچوں ہک کھوہ نظر آیا جس ناں پانڑی ہک تارے ار نظری اسناں سا۔ کھیاں کھوج لانڑیں آلیاں اس کھوہے اچ تی بالی کے رسی نال لکائی پر جس ویلے باہر کڈھی تے اوہ اسی وی ہوئیں سی۔ ایہہ وی سُنو یا جے کوئی پاگل یا ہر پھرا

Scanned by CamScanner

اس وچ لبھی گیا تے فرمُوی کے اپر نئیں آیا۔ ہِک سیاح ایہہ وی آکھواں سا جے اس نے لبھنڑیں پاسے واقعی ہِک سرنگ اے۔ جس وچوں لوکاں کی بہوں سارے سونے نیں گہنڑیں وی ملے۔

میں تحیا پہاڑے نی لبھنڑیں پاسے دور کسی نے پار بوٹیاں نی رکھی۔ سریاں نیں پھُلاں نال بھریاں باڑیاں تے بتاں نے پار بسنیاں ٹھوکاں تے دکڑیں آلے پاسے بگراں نیاں اُچیاں تے لمیاں لینڑاں تے کنڈی پچھے ڈوہنگیاں کسیاں تے دندیاں کھتنڑیاں پھلائیاں نیاں بوٹیاں نال بھریاں ویاں سیاں۔

تھوڑی دیری سوں بعد اساں بڑے اوکھے توپے سوں بن لتھے آں۔ بڑے پھر اوُنے آکھویں تے ضد کرنیں اپر اساں بوٹیاں نی رکھے تک وی گئے آں، رکھے نیں اندر سرنگے نا اندازہ تے ہونڑاں سا پر اساں کی سرنگ نئیں لبھی۔ بدلے نی بکی بکی پھوہر اچرے دی لگی وی سی، شعیت مزہ کھینے ماریوں اس تھوڑی جتی ساہی کڈھی تے فر اساں دواں در چھوڑیں جتی نظر پاہی کے بولیا۔

بزرگاں کولوں سُنڑ نیں آئے آں، اوہ آپڑیں بزرگاں کولوں، حقیقت خورے کوئی وی نئیں جانڑناں۔ جدوں میں سکول پڑھنا ساں۔۔ اوہ آکھواں پیاسا۔ اس نی عمر ہِک سو ویہہ سال سی۔ اوہ اساں نے سکولے نے بڑے بوہے اگے تلائے نیں ساہمڑیں بوہڑی نیں بونے ہیٹھ ہِک بانڑیں نی منجی اپر ٹیک لائی بیٹھی رہنڑیں سی۔ اس نیں مونہے اپر سوچاں نیاں جھُرڑیاں پیاں ہسنیاں سیاں۔ اوہ آکھویں سی اپڑیں پیو دادے کولوں اسے طرحے نیاں کہانڑیاں سُنڑنی آئی آں۔

بچُو تُس سُنڑ نیں پئے اوناں۔ اوہ اساں ورگی کے اساں کی مخاطب کرے۔ اوہ وی اسے توپے ار بڑی ڈوہنگی سی۔ اوہ بولنا گسناں سا میں خیالے ای خیالے وچ اس نیں سکول پجی گیاں۔ نِکی تاریخ نی ہِک کتاب سی۔ ماسٹر اساں کی جیہڑا وی تاریخ نا سبق دینڑیں سے اوہ اس کی الف سوں بے تک سارا زبانی اساں کی سنائی یاد کرائی چھوڑے۔ اسرے ہر واقعہ اساں نیاں اکھیاں نیں ساہمڑیں آ گچھے۔ تفریح نیں ویلے اساں نی پوری جماعت بوہڑی نیں تھلے ڈڑی بانڑیں نی منجی نے چار چفیری ہوئی گچھے۔

تخو پترو! اس شعیت فر اساں کی آپڑیں در متوجہ کیتا۔ کتاباں اج تے بادشاہاں نیں قصہ کہانڑیاں تے پرانڑیں زمانے نیں حالات واقعات ناں خاص خاص ذکر ہونڑاں۔ جسرے ہِک شہزادہ ساجیہڑا بڑا بہادر سا۔ کھلیاں کئی کئی پہلواناں نا مقابلہ کرناں سا۔ شیراں نا وی مقابلہ کرناں سا۔ اس کئی لڑائیاں وی لڑیاں۔ پر کسے کولوں نئیں ہاریا۔ اس بہوں ساریاں شادیاں کیتیاں سیاں تے عشق وی کیتے۔ تے کئی شہر بسائے۔ اوہ تاریخ وچ اج وی جینڑاں آ۔ اوہ ایہہ سارے واقعات اسرے سنائے جسرے اوہ آپڑیاں اکھیاں نال تکڑیں پئی وے۔ اساں اپڑیاں استاداں کی دساں تے اوہ وی اس اپر حیران ہوئی گچھنو۔ اوہ ایویں تھوڑی دیر چپ رہیا تے فر بدلے اپر نظر ماری س۔ بدلے اچ ذرے فرق نئیں پیا سا۔ میں وی تھوڑی دیری آسطے بدلے ناں نظارہ کھِن ن لگی پیاں۔

تُساں یقین کرو یا نا نہ کرو میں فر اس نیاں گلاں اچ ڈُبی گیاں۔ میں آپڑیاں اکھیاں نال تحیا اوہ آکھواں پیا سا اوہ پنج سیر بھُجا وا گوشت کھائی گئی۔ اس نیں مونہے وچ ہِک وی دند نئیں سا۔ اوہ کوئی بڑے پیونی بڑی کبھی سی، توپے ار نانہہ سمجھا سنیں آلی۔ اوہ ہِک واری فر رُکیا، ویکھنے نیں اندر چپ تے بسکرتاں نا تھواں اسے طرحے سا۔ لوک باہر بدلے نا نظارا کھِنسیں پئے سے پر گجھ جیہڑے اساں نیاں سیتاں نیں نال نال سے اوہ اساں ورکن لائی اسنیاں گلاں سُنڑن لگی پئے۔

آخری مغل بادشاہ نے زمانے نی گل اے، اس ناں پیو صوبیدار سا اوہ دسنی پئی سی۔ جے اساں پیو اساں نیں ساہمڑیں پورا بکرا کھائی گسناں سا۔ ہنڑ اساں نی حیران ہونڑیں نی باری سی، اس ناں پتر تے پہلوں ای حیران سا۔ مونہہ اڈی پیو ور تحواں سا۔

بچو! اوہ پچھلے مانس لوک سے۔ اُنہاں نے کھُ اصول سے۔ اساں ار نئیں سے۔ بے اصولے، لالچی، طمع نے مارے وے ـــــــــــــ کدے کدے اس نی واز انجنے نی وازے وچ گم ہوئی گچھے۔ اس واری اُس اساں کی مخاطب نئیں کیتا بس باہر پئی تھمبے اچ کھورنیاں کھورنیاں آپڑیں آپے وچ گجھ بانڑلگی پیا۔ اساں سکولے نے پچھوکڑ پرانڑیں قورستانے وچ گسنیں ہونڑیں سیاں

Scanned by CamScanner

توبہ! توبہ! اج دنیا کل قیامت۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔اساں وی مرناں۔ہک دیہاڑے اوہ اساں نال قورستان چلی گئی۔اس نے موہنے نیاں گُھمرڑیاں تنڑیاں ویاں سیاں، اکھیاں اچ حیران ہوئی پھنڑے اپر آیاں وی سیاں۔اساں نے بار بار پچھنے اپر اس دسیا کے! اتھے مسلماناں تے ڈوگریاں نی جنگ ہوئی سی۔دواں پاسوں بڑے زورے ناں بھیڑ ہویا۔۔۔۔۔۔۔۔۔دوئے بڑی جی داری نال لڑے۔لاشاں نے ڈھیر لگی گئے۔ٹک دے تے ہنڑوی سبھی پٹی کے تکی کھو۔۔۔۔۔۔۔۔چار چار بندے ہک ہک قورے اچ دبے وے۔

اساں وچوں کُس کی قور پٹنے نی ہمت سی؟ یقین کیتیاں بغیر ہور کوئی چارہ نئیں سا۔ایویں وی! اچرے جیاں اُس جو کج آکھیا سا سچ ای آکھیا سا۔اوہ آٹھویں پئی سی جے سکولے نے بڑے دروازے نے ساہمڑیں بوہڑی ہٹھ رار پار پے! اتاں نے سرہانڑیاں تھلے راجہ رنجیت سنگھ نے زمانے نیاں تکواراں دبیاں ویاں۔لوکاں اوہ جاہ پٹی کے تکی، حرف بہ حرف سچ نکلا۔

"پترو سُنو نیں پے او ناں۔۔۔۔۔۔۔۔۔اوہ اساں ورتی فر آکھنو لگی۔کم از کم میں تے کن سٹی اس نیاں ساریاں گلاں سُنڑناں پیا ساں۔فر وی اس اساں کی آپڑیں درمخاطب کیتا ایہہ اناں تکیہ کلام سا۔

"پتہ اے پترو! ہک ہک تکواری کی دو دو بندے چانڑیں سے۔صدآفرین اُنہاں کی جیہڑے کھلیاں دو دو تکواریں چائی تے جواں مردی نال لڑو نیں سے۔

"اوہ تھوڑی دیر چپ رہیا۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ایویں ہک چھوڑی جئی نظر اساں اپر باہی س۔اسنیاں اکھیاں اچ میکی کج پریشانی جئی نظر آئی۔

"فر اوہ اللہ کی پیاری ہوئی گئی۔۔۔۔۔۔جیہڑی اساں واسطے تاریخ نی زندہ کتاب سی۔بہوں ڈونگی تے گُجی اس توپے ار۔اس توں بعد میں فر کدے جاتکاں کی اس بوہڑی نے تھلے مجمع لایا نئیں تکیا۔فر اساں جدوں سکولوں فارغ ہوئے آں، تے آپڑیں آپڑیں

تھمندیاں اچ لگی پئے آں۔ویلے نا پتہ ای نئیں لگا۔۔۔۔۔پتر دو ویلا وی اسے طرے ٹوری گُستاں جسرے ایہہ سفر۔"

میں باری چوں باہر تکیا، چنو ناں زور کج ٹرٹی گیا سا۔ویکن وی آپڑیں منزل نے نیڑے لگی گئی سی۔پتہ نئیں مہاڑیاں اکھیاں اس نے موہنے اپروں کیاں نئیں ہٹیاں سیاں؟ جتھے ڈاہڈی اداسی تے غمگینی نی چھتر چھاں پئی گئی سی۔پر اوہ بڑا اکایاں بندہ سا۔ہک دم تاڑی گیا۔ہسیا تے ہسی کے آکھنو لگا۔

"ہک روز مہاڑا اجماعتی دینو آپڑیاں باڑیاں وچ ہل باہنڑاں پیا سا جے ہل کسے سخت چیزے نال اڑی گئی۔اس بہوں زور لایا پر ہل نا نہہ نکلی۔ایہہ خبر پورے گرائیں اچ پھیلی گئی لوک جمع ہوئی گئے۔ساریاں رلی ملی زور لایا پر ہل نئیں نکلی۔جسرے زنویں نال چمٹی گئی وے۔مجبوراً کہیاں تے پھولیاں نال کھون شروع ہوئی گئے پر بے سود۔"

تھوڑی دیر اوہ چپ رہیا، بولیا نئیں۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ہک نظر ساریاں اپر باہی س، تے آکھنو لگا۔

"جدوں اوہ جاہ کھنوتی گئی تے پتہ کہہ ہویا۔۔۔۔۔۔۔۔؟۔اساں ساریاں نیاں اکھیاں اڈیاں گئیاں۔توبہ! توبہ!۔۔۔۔۔۔۔اج دنیا کل قیامت۔اساں وی ہک روز مرناں۔پترو! اس نی واز ذرا جئی کنبی گئی۔

اس ٹوئے وچ ہک بہوں بڑی پڑی سی جس نے ہٹھ چار پنج لاشاں نے ٹھانچے دبے وے سے۔اُنہاں نے ہٹھ چھوٹیاں لمیاں زنگ لگیاں تکواراں۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔جنہاں کی دو بندے نا نہہ چائی سکنو۔تے جانڑنیں او۔۔۔۔۔۔اس ویلے میں بالکل جوان ساں۔"

"تے جانڑنیں او۔۔۔۔۔۔اس گل ادھے اچ روکی۔۔۔۔۔۔مہاڑی ہنڑویں اپر ہتھ رکھی کیدا۔اس نی ہک انگلی تہاڑی

Scanned by CamScanner

بنزیں نی ہڈی رونھی سی۔ اوہ دیوآ رجنواں سا، کے تے بیرے نی نورا کھانزیں آ لے۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ تے لسیاں وینزیں آ لے۔"

اساں دواں ورتگی اوہ فر اساں نال بانزلنی پیا۔ ٹس لوک تے بولنولنی وینزیں او۔۔۔۔۔۔۔۔ دو قدم تیز کرو تے ٹساں کی ساہ چڑھی گسناں۔ پُترو!۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ مہاڑی عمر اُس ویلے سٹھ سال سی۔ میں ہنزوہ ٹساں دواں کی چائی توپے اپر چڑھی سکڑاں آں۔ اس آ پڑیں مُٹی تھموزموڑی اساں ورتگی تے بولیا، اس نے واز ے روہانگی جئی ہوئی گئی سی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ تے دنیا جہان ناں دکھ اس نے موہنے اپر کٹھا ہوئی گیا سا۔

"دینو نی بازی وچ میں سب کجھ آ پڑیاں اکھیاں نال تکیا سا۔ اج نی نسلے اپر نظر ماراں آں تے میکی اگے کھنڈے نظر اشیں۔ آ پڑیاں جاتکاں تے اج کل نیں جواناں ناں کل نھیرا بنزی مہاڑیاں اکھیاں اگے کھلی گسناں۔ کوئی امید نظر نیئیں اشی۔"

میں آ پڑیاں خیالاں اچ اس نیں موہنے وچوں نکلنے لفظاں نی شکل دینزیں نی کوشش وچ گم سم ہو یا واساں، میکی اس رے پتہ لغا جسرے اس نے پُترے تے مہاڑے بشکار ہک توپ کھلی وی۔ دل ایہ کرے جے اوہ بانزاں روتے میں سُنزناں رہیاں۔ ساری زندگی اساں اسے طرحے بیٹھے بیٹھے گزاری چھوڑاں۔ اوہ بولناں روتے تُھمند پئے اس بدلے ناں چینڈا کدے ختم نا نبہ وے۔

ویکن رُکی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ اس مہاڑے سرے اپر آ پڑاں بڑا تے پھارا ہتھ پھیریا تے دلے کی تھمی بنزلی گیا۔ اس ناں پُتر اس نے پچھے پچھے سا۔ اس بھنزوے پرمھٹیاں نے تھلے گول گول اکھیاں نال بس میکی چھبزیں نظریں تکیا۔ ویکن فر ہوا ہوئی گئی۔

ساونڑے نے اس بدلارے وچ جدوں ٹُرے ویکنے وچ بہی سفر کرناں آں تے اوہ موز نظری اساں تے جھمریاں نال بھرے موہنے آلی بڈھی، چڑھنے پاسے آلی اُچی توپ تے سلیٹے جئے چھبوے موہنے، بُھنگرے بالاں، بُھنزویاں پیر مھٹیاں، گول گول اکھیاں تے بھاری جئے بنے آلا اوہ جنزاں، ترے مہاڑیاں اکھیاں اگے آ گسنیں تے ویکنے وچوں اوہ باز ابھنزولنی وینزیں۔

:پُترو اسُنزو نیں پئے اوناں۔" تاں میکی اوہ گسے "توپے" کولوں بُھنٹ نیئیں لغزواں۔ بہوں اِی ڈو ہنگا تے گیا۔

Scanned by CamScanner

جاوید آصف

پنڈھ دَر

فضل کوں جیلھے ربی ماچھی ڈسایا جو طالب کلاچی میڈے وڈے بھرا لعل بخش نال بھو ہے تاں فضل بغیر کہیں اگوں پچھیں طالب کوں گھروں وچ سڈ یا اتے اوندے بہر آون تے اوکوں ڈانگیں نال آ گیا۔ ایں لوہ راہے تے جے تئیں طالب دے بھرا اکٹھے تھیندے تھے فضل، طالب دی بکری مکھن کڈھ گھدی اتے ہنیں دے کٹھے تھیون کنوں پہلے بچ تے گھر آ گیا۔

ہن سیٹھ لعل بخش دی پھپھوی پھپھوی کنہدی پئی ہئی۔ اللہ اے ہن کیا تھیندے؟ اوکوں فضل تے کاوڑ لگی پئی ہئی جیں اوندے کیتے اے عذاب سر کھڑا یا ہا۔ لعل بخش ہک کاروباری بندہ ہا۔ او سوچیندا پیا ہا۔ جان دا خطرہ تاں سوا، ایندے علاوہ اوکوں کجھ ڈینہہ سا گئے دکان وی بند کرنی پوسی۔ حیدری کپڑے مصوا اردی وکری ہزاریں وچ ہے۔ اوکوں وکری دے ونجن دا ارمان اوہنی جان کنوں وی کجھ چوکھا ہا۔ اوں خود کلامی دے انداز اچ اپنے آپ کوں آکھیا" جے کر طالب میکوں دھکا دھوڑ ڈے وی گھدا ہا تاں فضل کوں چپ چا کرنی چاہیدی ہئی۔ مسئلہ تاں ہن میڈے کیتے ہے۔ ایں چندری جئی گالھ کیتے اے جھیڑا اروّلا رہا۔۔۔۔ ہن کیا تھیسی میڈے کاروبار دا۔

اوں فضل کوں سڈ تے اوندے نال کوڑ ہیندیں آکھیا۔

"وہی چودآ۔۔۔! تیکوں جیلھے پتہ ہا جو او کینے بندے ہن۔ بھراویلھے جھیڑے کوں گلے کر یندن۔ تیکوں ہنیں نال بلو چکی ڈکھاون دی کیا ضرورت ہئی۔ اساں شریف لوکیں دا ہنیں نال کیا مقابلہ۔۔۔۔ تئیں جے کر جھیڑا کرنا وی ہا تاں میڈے نال صلاح تاں کریں ہا؟ لیکن میڈا کیا گارا ہے۔ جھیڑے کرن نال میڈی تاں اپنے لوں یاریں وچ بھوت بن گئی جو فضل ماچھی بھرا دا پورا چاگھدے۔ نقصان تاں ڈوہریا میڈا تھیسے۔ گھر دی تاں لگ تے نسے ہیہ سگدے ساکوں ہیر دے ہزاراں کم۔ ہزاریں روپائیں دی ڈہاڑی اینج برباد۔ ہن ہنیں نال صلح وی کروں تاں او کیر ہے سوکھے تھیسن۔ اوتاں ڈوہیں جتھیں نال چٹی کوں چنے مریسن۔ تریکل وت چوکھے شریف آدمی ہوندن۔ ساڈے وسیب دے وی آپنے قانون ہن۔ جھیڑے دے ایسر اوہے ہون جیرھے سب کوں وڈے لب اتے کینے ہون۔ جیرھے فیصلہ کرن والے لچے ہون ہنیں کہیں شریف دی کیا وقب کرنی اے۔ اوتاں اوندا ساتھ ڈیسن جتھوں ہنا ئیں کوں کئی فائدہ تھیندا ہووی ہنیں کوں اساں کنوں کیرھا فائدہ تھیونے۔ جے کر ہنیں وچوں کئی ساڈے نال تھیا وی سی تاں ساری حیاتی ساکوں ڈنگل کھتی رکھسی کہیں ویلھے کئی مجت کریسی تاں کہیں ویلھے اساں کنے کئی کم پوری وداہوی۔ میں تاں اہداں نہ جئیں دی دشمنی چنگی اے نہ بھنا۔۔۔۔
بس پرے پرے تے ہاں پیا تھرے "

"اوڈاتوں بچ اہدا ہیں، طالب کمینہ بندہ اے او جھیڑا ضرور کریسے۔ جے کر میڈی آپنی گالھ ہوندی، اوں میڈے نال کئی زیادتی کیتی ہوندی تاں میں شیت چپ کر ویندا۔ پر اوں تیکوں وودھ گھٹ الائے میڈے وڈے بھرا کوں دھکے ڈتن جیندے سر تے میڈے پیو دی پگ ہے۔ میں ول کیویں چپ رہ سگدا ہم۔ بے تئیں میڈا خیال اے طالب کوں سبق سکھاون ہاوی بھوں ضروری۔ اساں اج جے کر چپ چا کر یندے تاں او کڈاہیں ساڈے اُتے تنگا نہ ہدے ہا۔ میں اے تئیں اہدا او ساڈے نال جھیڑا نہ کریسے لیکن او جھیڑے کرن کنوں پہلے سوچیسی ضرور، میں جیندے نال کجھ ہندا ییاں او وی چوڑیاں کائی پاتی ودے۔ ہنیں کوں جیلھے موقع ملیا معاف کائنا کریسن"

Scanned by CamScanner

''یارتوں آپنیاں گالھیں کریندیں میں اہداں ساڈا کاروبار رُل گیا۔ توں سوچ تومی سگدا ایں ڈ۔ جیہڑی بندکرن نال کاروبار کتنا پچھوں تے وَنج پوندے۔ ایں کنوں اوہو دھکا دھوڑا چنگاں ہا کناں اے جیڈا نقصان؟'' سیٹھ لعل بخش اپنی دُکان دے بند تھیون دا کھپارا چِٹھا کھیدا ہا۔

''اڈا توں جیویں سوچیں میڈے نزدیک میڈے پیسے یا ء کنوں، میڈے کاروبار کنوں میڈی عزت ڈھیر قیمتی ہئی، جتھوں میکوں اے قدم چاونا پے۔ تاں میکوں گھوں اچ وتا مارن دی لوڑھ ای کیا ہئی''

''بس یار وبیندا اکر عزت۔۔۔عزت۔۔۔۔عزت۔۔۔اے لفظ سُن سُن تے میڈے کن پک گن۔ تیکوں پتے ساڈی جے کر کجھ لوک عزت کریندے دی ہن تاں ایں پیسے یا ء دی وجہ کنوں، جیلھے پیسہ نہ ریہا عزت خاک راہسی''

''تیکوں پتہ نئیں میکوں اے مقام بناون سانگے کتنا محنت کرنی پئی اے۔ پیسے کئی در ختیں تے نئیں لگدے جو میں پٹ تے کٹھے کر گھِسن۔ پیسہ بناون سانگے میکوں ڈ۔ جیہہ رات ہک کرنا پے تاں اے جائیداد کٹھی تھئی اے جیڑھی ہُن میڈی بختا گی دُوں ضائع تھیندی پئی اے''

''اڈا نار اض نہ تھیویں تاں ہک گالھ کراں؟''

''ہک۔۔۔کیا ا ہدیں؟'' لعل بخش وڑ کے نال فضل کوں آکھیا۔

''چاچا سجاول ڈسیندا ہا جو ہک وقتے میڈے بھرا دلاور ڈاڑھی نہ بناون تے اقبال نائی کوں منہ دے گالھیں کڈھ گھدے۔ ہے ڈ۔ جیہہ جیلھے میں اُوں کنے رُخ تھیو اون گیوم تاں اوں میکوں دلاور دی دھاں ڈِتی۔ میکوں دلاور تے بھوں کاوڑ لگی جو اے غریب ساڈیاں لکھ عزتاں کریندن، دلاور اقبال کوں منہ دے کڈھ تے چنگاں نئیں کیتا۔ میں سوچیا جے کر دلاور کوں ہُن نہ جھلیا گیا تاں ول ساڈے ہتھیں نہ اوسی۔ میں اقبال کوں آکھیا میں دی آپنے وسوں اوکوں ضرور گھیساں، تُساں ایں کرو جیں ویلھے او اتھائیں شہر آیا ودا ہووے۔ تُساں اوندے نال بھڑنا نئیں ڈ انگاں سونٹے چاتے اوندے اگوں پچھوں ایویں پھرنے جا اوکوں لگے مارکہ میڈے نال بھڑدن۔ ہے ڈ۔ جیہہ میڈی صلاح تے جیلھے دلاور گوشت گھنن کیتے سا ہن والے آیا ودا ہا۔ اوکوں ڈراون سانگے نائیں دے کجھ چھوہر ڈانگاں سونٹے چا آئے کئی لکڑ چاتے اوندے اگوں آن لنگھیا تاں کئی پچھیں کوں وٹ ڈیندا شکار پور والی سڑک تے اوندا اگ ونج ملیا جیلھے دلاور ڈ ٹھا نائی مار کے دی نیت ٹھیک کائنی تاں اوں گھر سیتیا پٹھوایا جو میکوں سا ہن والے کنوں گھن ونجو اتے میں سا ہن والے آتے اقبال اتے دلاور کوں آپت اچ گلے پوا تے ہتھیں دی صلح کرا چھوڑی''

''اے قصہ توں میکوں کیوں سُنو یندا پئیں'' سیٹھ لعل بخش آکھیا۔

''اجاں تیں پوری کہانی نئیں سُنی اگوں تے سُن تیکوں آپے پتہ لگ ویسی جو میں کیا آکھن چاہندا پیاں''

''سُنا سئیں اگوں تے میں سُندا پیٹھاں'' سیٹھ لعل بخش طنز کریندیں آکھیا۔

''سجاول خاں آکھیا ہے ڈ۔ جیہہ جیلھے اساں سارے بیٹھک تے کٹھے تھئے بیٹھے ہاسے، میں دلاور کوں آکھیا۔ واہ وے دلاور خاں تیڈی بہادری، نائیں کنوں ڈر گھیں؟

تاں دلاور آکھیا'' توں وت آپنیاں گالھیں کریندیں، میں ڈ ڈکلو گوشت گھدی ودا ہم بھڑاند پے ویندی تاں میڈا گوشت تاں ضائع تھی ویندا، میکوں کھل آ گئی '' میں آکھیا بھڑاند وچ تاں زندگیاں لگ ویندن تیں وت ڈ ڈکلو گوشت پیارا کیتے پیا؟''

لعل بخش ڈ وہیں ہتھیں دے بُجے فضل ڈے تڑ یندیں فضل کوں آکھیا

تیڈی اے جیڈی تھعہ بدھن دا میکوں پتہ لگ گئے جو توں کیا آکھن چاہندا ہاویں؟''

''میڈا مقصد ایہو ہا ناں۔۔۔؟ میں عزت دی بجائے ڈ ڈکلو گوشت کوں پیارا پیا کریندا اں، تاں ایویں سہی، جیلھے بندے دے خون پسینے دی کمائی دے پیسے ہوون تاں واقعی ڈ ڈکلو گوشت دی بھوں اہمیت رکھیندے''

Scanned by CamScanner

"عزت کنوں وی زیادہ؟"

"ہا عزت کنوں وی ڈھیر۔۔۔"

"میڈے خیالات سُن تے میکوں استاد نذیر دی اے گالھ بالکل سچ لگدی پئی اے

"پیسے والا بندہ اپنی عزت دے دشمن نال وی تھیوا نتیں کرسکدا اساں پیسے لگ ونجن" تئیں اج ثابت کرڈتے جو نذیر فیض ٹھیک اہداہا

"ہک اوہ ڈینہہ دکان بند تھی ونسی تاں کیرھا اسان ڈھے پوسی۔ سوچی دی ہکا گالھ اے میڈا کاروبار اتے میڈا کاروبار۔۔۔پچھیں ہر گھے دا بندہ ساکوں گھٹے مارے کھڑا اساں ایں ڈرتوں گھوہ چاماروں جو پیسے لگ ویسن۔۔۔۔۔ انجھے پیسے کوں بھاہ لیسیں جیرھا بندے کوں بے غیرت کرڈیوے"

فضل کوڈیج تے اے گالھ کریندا ہا پرگھتا گیا اتے سیٹھ لعل بخش اوکوں پچھوں سندے گالھیں کڈھیندا رہ گیا۔

سیٹھ لعل بخش، طالب ہوریں دے ڈرکنوں ڈوترائے ڈینہہ تاں گھر بیٹھا۔ پر کے تئیں جیلھے اُوں دل اچ حساب لاتا جوا گرا تناڈینہہ دکان بند نہ تھیندی تاں کتنا وکری اتے اُوں وکری وچوں کتنا منافع تھیوے ہا تاں اوندا دماغ پھٹ گیا۔ اُوں دل اچ فضل کوں مُنڈن دے رج کیتے۔ اتے اپنے ہک ڈودوستیں ڈے سنیہا بھجوائس جتنا جلدی تھی سگے میکوں ملو۔ جیلھے لعل بخش دے دوست اوندے سدے تے اُوں ڈے آئے تاں اُوں انھیں کوں آکھیا۔

فضل دا تھیوے اوانھیں نال آپ نبیڑے، میں اوندے راہ تے آپنا نقصان نئیں کرسگدا؟ میں تو آکوں ایں سانگے سڈوائے جو میں گلا تہیں نال بنھ درکرن چاہنداں"

سیٹھ لعل بخش دے دوست اوندی گالھ سُن تے حیران تھی ڳئے جو سیٹھ لعل بخش دا دماغ تاں خراب نئیں تھی گیا۔ انھیں اوکوں آکھیا" سیٹھ کیجھی گالھ پیا کریندیں، فضل تاں طالب نال بھریا دی میڈے کیتے ہے نتاں اوندا طالب نال کیا ڈیوݨا لاہݨا ہا۔ توں ہُݨ خود اُوں تھیوے کنوں پکا پتا تے سارا بوجھا اوندے سرڈیوݨ چاہنداہیں؟ اساں کنوں پچھدیں تاں ساکوں میڈا اے فیصلا اصلوں پسند نئیں آیا"

"او جو ہُݨ روز روز کہیں ناں کہیں نال بھڑے کھڑا، میں بئے سارے کم چھوڑ تے اوندے تھیوے نبیڑاں بیٹھا۔ تساں اہو او میڈے سانگے بھڑے، کیا میں اوکوں بھڑن دا آکھیا ہا یا اُوں بھڑن کنوں پہلے میڈے نال صلاح کیتی ہئی؟ جیلھے اُوں میکوں ایں ساری صورت حال کنوں رکھیا وی بے خبر اے تاں میں کیوں اوندی خاطر سارے کم کاروبار چھوڑ تے گھر بیٹھا راہواں۔ تہاکوں علم اے میں ہک کاروباری آدمی ہاں۔ میڈا سارا گھر بار ایں کاروبار دی ہٹ تے چلدے۔ میں جے گھر بہہ راہواں تاں میڈا گھر کیویں چلسی۔ سب توں وڈی گالھ میں تہاڈے بھتر بچے دی فیس کتھوں انیساں جیرھا سیلف تے ڈاکٹر بݨدا پئے۔ ڈوجھا تہاکوں پتے ساڈی دکانداری اکثر اودھار تے چلدی اے۔ ہُݨ پھٹی دی موسم اے۔ اِنج جے کر میں اُدھار نہ اگوڑسگم تاں ول جیلھے زمیندار کپاہ دے پیسے انھیں کہیں لاکھڑے میکوں کیا ڈیسن؟ بس جے کر تساں میڈے مخلص تھی ہاوٗ تاں میڈے نال ایہا بھلائی کرو گلا تہیں جُل تے میڈی بنھ درکرڈیو۔ فضل آپے انھیں نال لڑے بھڑے ودا"

"ٹھیک اے اساں میڈے نال ٹُلݨ کوں تیار ہاوٗں، ساڈا کیا فضل نال، جیلھے توں بھرا تھی تے اوندی نوں سوچیندا پیا۔ ساکوں کیا پئی اے فضل دی؟" کرم الٰہی آکھیا۔

"چلو یار مرضی دا مالک ہئیں جیویں تیکوں چنگی لگے" ملک حضور بخش، کرم الٰہی دی ہاوچ ہا ملیندیں آکھیا۔

سیٹھ کرم الٰہی اتے ملک حضور بخش دے ونجن دے بعد ڈو ڈینہہ جیلھے سیٹھ لعل بخش ہوریں بنھ در سانگے ونجݨا ہا سیٹھ کرم الٰہی یا حضور بخش وچوں کئی ہک کتھائیں اے گالھ کرچھیا جو لعل بخش، طالب گلاچی ہوریں نال بنھ درکرن چاہندے۔ جتھوں اے گالھ پندھ کریندی فضل تونی پئی تاں پہلے تاں اوکوں اصلوں یقین نہ آیا اوں سنیہا گھنݨ آلے کوں آکھیا" اے گالھ سچ اے جو میڈا بھرا پیسے نال

Scanned by CamScanner

بھوں پیار کریندے پر اوندی رت حالی اتناوی پانی نئیں تھئی جو او سکے بھرا کوں تھیوے وچ کلہاسٹ تے آپ مرے ودا کرے"
جیلھے اوں بندے فضل دے اگوں اللہ دی قسم چاتی جو میں بالکل سچ پیا اہداں تاں اوکوں بھرا دی ایں خود غرضی دا بھوں ارمان لگا۔ اوں دل اچ آکھیا ایں کنوں وڈی قیامت کئی ہئی کیا اودی، میڈا اسکا بھرا، میں جیکوں ہمیشہ پیو دا درجہ ڈتے۔ جیندی خاطر میں اپنی جان دی پرواہ کیتے لڑیاں بھڑیاں، میکوں کلہا کرتے انہیں نال خود صلح کرن چاہندے۔ اوکوں لعل بخش کنوں اتنا وڈی بے حیائی دی توقع نہ ہئی۔ اوندا اچھا پھرن لگا اتے او اُتھائیں بہہ تھیا۔
لعل بخش اتے فضل تراۓ بھینیں دے ڈو بھرا ہن جنھاں وچوں لعل بخش وڈا او ڈاا تے فضل ترۓ بھینیں کنوں چھوٹا ہا۔ جنیں دا پیو الٰہی بخش اپنے جیندے ہیں دھیریں دی شادی دے فرض کنوں سبکدوش تھی تے مویا ہا اتے فضل حالی کنوارا ودا ہا۔ پیو دی وفات دے بعد گھر دا کرتا دھرتا لعل بخش ہا جیرھا انہیں چلا کیں نال ہر شے اپنے ناں کرا، ڈوگھر چھوڑ تے ہک ڈو کنال دے گھر وچ اپنے ونج بیٹھا ہا اتے فضل کوں اپنی بڈھڑی ماء نال اپنے پرانے گھر اچ چھوڑ گیا ہا۔ پہلے کجھ مہینے تاں لعل بخش اپنے نکے بھرا فضل اتے بڈھڑی ماء دا خرچ برداشت کریندا ریہا۔ ول اے آکھ تے انہیں کنوں ہتھ چا گھدس جو میں ہکا ڑا بندہ اپنے بالیں دی کراں کناں تہاڈی؟ میں کنوں ہُن پرائی نئیں تھیندی۔ ایں سانگے ہُن تُساں اپنا خرچہ پانی آپ کیتا کرو۔ جیندے اُتے انہیں دی ماء لعل بخش نال کوڑ کھن پئی تاں فضل آکھیا" اماں گئی ڳالھ نئیں او دے دا وڈا اسار ابھر اے اساں ڈوتاں بندے ہاؤں اپنا گزارہ کر گھنسوں"
لعل بخش دو ستیں دی میڑھ کھن تے کلاچیں ڈے پنجھ در کرن سانگے روانہ تھی گیا ہا۔ فضل کوں رو رو تے آپنیاں چنگا ئیاں یاد اَمدیاں پیاں ہن۔ اوکوں یاد اَمدا پیا ہا جیلھے لعل بخش اپنے پیو ڈاڈے دے ڈو کنالیں تے نویکلا گھر بنایا ہا تاں اماں دے الاون تے اُوں بھرا دی وٹب کریندیں آکھیا ہا
"اماں اڈے کوں ضرورت ہئی جے کر اُوں مکان بنوائے چا تاں کیا فرق پے گئے۔ جیلھے ساکوں ضرورت پوسی ساکوں وی اللہ ڈے ڈیسی"
ایندے علاوہ لعل بخش کوں کاروبار سانگے ماء اپنے سارے گانڑے گٹھے جھل پتر اتے مال چھک ڈتا تاں ول وی فضل کئی اعتراض نہ کیتا۔ اجھیاں کئی ڳالھیں ہن جیرھیاں فضل کوں ڈکھارا پیاں کریندیاں ہن۔ فضل اے ڳالھ ماء کوں نہ ڈسی ہئی جو او کلاچیں نال پنجھ در ودا کریندے۔ اوندا خیال ہا جو اماں کوں اے ڳالھ ڈسن، اوکوں بڈھیپے وچ جانڑ بجھ تے ڈکھ پچاوݨ والی ڳالھ اے۔ اُوں ترٹھسیں چٹھسیں سیف دی دراز کھولی اوندے وچوں کئی شے چاء تے باہر نکھتا گیا۔ لحظہ کھن پریشانی دے عالم وچ اولیڈے اوڈے پھردا گھردا ریہا۔ ول اوکوں کئی اجھا خیال آیا او کلاچیں دی وستی روانہ تھی پیا۔ جیویں اُوں تھولا پندھ کیتا اُوں لعل بخش اتے اوندے دوستیں کوں وستی کنوں واپس اَندا ڈٹھا۔ لعل بخش کوں حیرانی تھئی جو فضل ایڈے کیویں آیا ودا ہوسی؟ جے تئیں لعل بخش اے سوچیندا تھیا فضل اُوں ڈے پستول سدھا کریندیں آکھیا۔
" آوت اچ میں تیکوں پکی پنجھ در کرانواں، میڈا ابھلا کلاچیں نال کیا جھیڑا ہا میں جے کر انہیں نال بھڑیا ہم تاں میڈے کیتے جیلھے تیکوں میڈا ایہو خیال اے تاں میں کیوں پچھوں راہواں۔۔۔۔"
فضل دی ڳالھ تے لعل بخش وہلا تھیندیں جے تئیں اہدا تھیا" وے اے کیا پیا کریندیں پستول دامنہ تاں ہک پاسے کر"
فضل دے پستول دی گولی لعل بخش دے سینے وچ لڳا تھئی اتے او اُتھائیں زمین تے کھڑیاں مارن پے گیا۔

Scanned by CamScanner

جمیل احمد پال

رابعہ

منصور حیران سی۔ کیہ ایہ اوہی رابعہ اے جنہے اک واری اوہدے دل وِکھ کے ٹھک دِتا سی تے جہدی اک جھلک لئی اوہ ترسدا ہوندا سی پر اوہ منصور ول ویکھدی وی نہیں سی۔

اج اوہی رابعہ اوہنوں دعوت دے رہی سی۔

پہلاں تے منصور سمجھیا کہ اوہدے نال مذاق کر رہی اے۔ اج کئی سال بعد دوہاں دی ملاقات ہوئی تاں رابعہ دا لہجا ای بدلیا ہویا سی۔ پہلاں تاں اوہ منصور ول ویہندی وی نہیں سی۔ جے کدی اوہ کوئی گل پچھدا تاں سدھے مونہ وی نہیں سی بولدی۔ منصور اوہدے پچھے پاگل ہویا پیا سی۔ ایہ پاگل پنا عشق والا نہیں سی سگوں فرسٹیشن سی۔ منصور جوان ہویا تاں اوہدی جوانی کجھ بہتی ای رنگین سی۔ کنک ونا سوہنا رنگ، سوہنا قد کاٹھ، چہرے اُتے بھرویاں مچھاں پاروں مردانگی دا تاثر، اُتوں شرتی اکھاں جہناں وچ لا نشا اُڈدے پنچھی نوں تھلے سٹ لیندا سی۔ کڑیاں اوہدے اُتے اج ڈگدیاں جویں شہد اُتے مکھیاں۔ تے اوہ وی قدرت دے دتے ایہناں تحفیاں دا بھرواں فایدا چکدا۔

پر رابعہ اوہدے واسطے چیلنج بن گئی سی۔

رابعہ اوہدی زندگی دی پہلی کڑی سی جنہے اوہدی پرواہ نہیں سی کیتی۔ جیوں جیوں منصور اوہدے ول کھچیدا جاندا، اوہ دور ہٹدی جاندی۔ اک واری جدوں گلی خالی ویکھ کے منصور نے اوہدا راہ ڈکیا تاں رابعہ نے غصے نال آکھیا سی: ”بندے دا پتر بن کے پاسے ہو جا نہیں تے میں جُتی لاہ کے تیرے سر اُتے اک وال نہیں چھڈنا۔“ تے منصور چپ چپیتا پاسے ہو گیا سی۔ اپنی عزت ہر اک نوں پیاری ہوندی اے۔

بس اوہ دن سی جہدے مگروں اوہنے رابعہ دا خیال چھڈ دتا۔ منصور دی زندگی وچ کنیاں ای کڑیاں آئیاں۔ اوہدے سنگی اوہدے اُتے رشک کردے۔ کجھ سمجھدے کہ اوہدے کول کیہ گدڑ سنگھی اے پر اوہ کیہ دسدا۔

فیر کنے ای سال گزر گئے۔ رابعہ دا ویاہ ہو گیا۔ اوہ ویاہ کے پچھلی گلی وچ گئی سی۔ شروع شروع وچ اوہ روز ای پیکے آ جاندی پر ہولے ہولے ایہ کم گھٹدا گیا۔ ویاہ دے اک سال مگروں اوہدے گھر پہلی کڑی جمی۔ رابعہ دا پیکے آونا گھٹ گیا۔ جدوں اوہدے گھر دوجی کڑی جمی، اوددوں تیکر منصور دا ویاہ وی ہو چکیا سی تے اوہ دو بچیاں دا پیو وی بن گیا ہویا سی۔ بی اے کر کے منصور نوکری لئی ہتھ پیر مارن لگ پیا سی۔ فیر اوہنوں پولیس دے محکمے وچ نوکری مل گئی۔ ایہ نوکری کافی سخت سی۔ پہلاں تے کئی مہینے ٹریننگ لئی دوجے شہر رہنا پیا۔ پاسنگ آؤٹ مگروں تعیناتی تے نیڑے ای ہو گئی پر نوکری بہت سخت سی۔ ہفتہ وار چھٹی وی نہیں سی ملدی۔ کجھ نہ کجھ ہو جاندا تے چھٹی کینسل ہو جاندی۔ کئی واری اوہ حادثہ سڑک کنڈھے ڈھیچ کھلوتا چینا کیوں جے حکمران نے اوتھوں لنگھنا ہوندا سی۔ ایہدے باوجود منصور تے اوہدی ماں خوش سن کہ منڈے دی نوکری لگ گئی اے۔ نوکری لگی تے ماں نے منصور دا ویاہ وی اپنے بھرا دے گھر کر دتا۔ اوہنے بہت پہلاں ای سیالکوٹ والے بھرا دی دھی شازیہ اُتے نظر رکھی ہوئی سی۔

شازیہ نے منصور دی زندگی وچ آ کے رنگ بھرے۔ پولیس دی مشکل تے ویلا کھاؤ نوکری توں اوہ گھر پرتدا تاں شازیہ مسکرا کے اوہدا استقبال کردی۔ اوہدی پسند دیاں چیزاں پکاندی تے اوہدے لئی چنگے چنگے کپڑے سواندی جہناں نوں پا کے منصور دی مردانگی ہور نکھر آوندی۔ شازیہ منصور دی بیوی ای نہیں، عاشق وی سی۔ منصور نے وی شازیہ نوں لبھ کے باقی سارے ناتے توڑنے شروع کر دتے۔ عالیہ، فایزہ، منی، ایمن، انجم، زنیرا...... اک لمی لائن سی جہدی ویاہ دے مگروں صرف شازیہ تیک محدود ہو گئی۔ شازیہ نے ای منصور نوں پیو بنن دا اعزاز

Scanned by CamScanner

بجھیا۔ ویاہ دے دس کو مہینے بعد منصور دے گھر پہلا پتر جمیا۔ ویاہ نوں اجے دو سال ہوئے سن کہ دُوجا پتر وی جم پیا۔ اوہدی ماں بہت خوش سی پر منصور دے دوست ہسدے تے اوہدا مذاق اُڈاندے۔ ''تسیں میاں بیوی ایڈے کاہلے کیوں او؟ ملک دی آبادی پہلاں تھوڑی اے؟''

منصور ہس چھڈدا۔ اوہدا دوست بشیر آکھدا ''جے تسیں ایسے رفتار نال بچے جمدے رہے تاں مرن ویلے تیرے گھر دو درجن بچے ہون گے'' منصور ہس کے دسدا کہ دُوجا بال تے انجول پنے وچ ای ہو گیا اے۔ اوہ ایہدے لئی تیاری نہیں سن کر رہے پر پتا اودوں لگیا جدوں گل وسوں نکل گئی ہوئی سی۔

منصور دے پرہیز دے باوجود اوہدے ویاہ دے چوتھے سال اوہدا تیجا پتر پیدا ہو چکیا سی۔

ہُن منصور تے اوہدی بیوی نوں وی تشویش ہون لگ پئی۔ دو ویں جی ایہے زرخیز آں تے بالاں اُتے کجھ روک لانی پوے گی۔ اک تے بہتے بال سانبھنے اوکھے نیں' دُوجا ایہناں دے کھان پین تے تعلیم دے خرچے کتھوں آون گے۔ آپ تاں اوہ پولیس وچ معمولی کانسٹیبل سی۔ پولیس دا محکمہ بدنام بہت اے پر ہر اک پلیسے واسطے رشوت کھان دا موقع نہیں ہوندا۔ تے معمولی تنخواہ وچ کنے کو بچے پالے جا سکدے نیں۔ منصور نوں تیجے بچے دی پیدائش دے بعد کالج دے پروفیسر جمیل دی گل اکثر چیتے آوندی۔ اوہ کلاس وچ ان جھک ہو کے آکھدے ہوندے سن...... ''منڈیو یاد رکھو بہتے بچے پیدا کرنا کوئی بہادری نہیں۔ ایہ کم تے کتے وی تہاڈے نالوں بہتر کر سکدے نیں۔ انسان نوں چاہیدا اے کہ صرف اونے بچے پیدا کرے جہناں نوں چنگا کھوا سکے' چنگی تربیت کر سکے۔ جہڑے بچے نوں تسیں چنگا کھوا پیا نہیں سکدے' چنگے سکول وچ پڑھا نہیں سکدے' اوہنوں پیدا کرن دا تہانوں کوئی حق نہیں۔''

تے منصور نے پروفیسر دی نصیحت اُتے عمل کرن دا فیصلا کر لیا۔ اوہنے شازیہ نال طے کیتا کہ اپریشن کروا لیا جاوے۔ تن منڈے بہت نیں۔ ہور اولاد دی سانوں ضرورت نہیں۔ اگلے مہینے موسم ذرا ہور بہتر ہو جاندا تاں شازیہ نے اپریشن کروا لینا سی۔ معمولی جیہا اپریشن جہدے وچ صرف پندرہاں منٹ لگدے نیں تے آئندا لئی ہور بالاں توں بچاء ہو جاندا اے۔

اج کل شازیہ پیکے گئی ہوئی سی۔ منصور دی ماں وی اوہدے نال ای بھرا نوں ملن ٹر گئی سی۔ منصور گھر وچ کلا سی۔ نون [illegible] وسس نوں گیاں اجے چھے دن ہوئے سن پر جویں اوہ گھر دی ساری رونق نال لے گئیاں سن۔ اجے اک ہور ہفتے بعد اوہناں نے واپس آونا سی پر منصور واسطے مشکل بن گئی ہوئی سی۔ اوہدے کولوں بیوی دی جدائی برداشت نہیں سی ہو رہی۔ پتراں دی یاد آوندی تاں اوہ موبائل فون سیٹ وچ اوہناں دیاں تصویراں کڈھ کڈھ کے ویکھدا۔ روز ای بیوی تے ماں نال فون اُتے وی گل ہوندی پر فیر دی رات دا ویلا گزارنا اوہنوں اوکھا ہو جاندا۔

منصور دے محکمے وچ چھٹیاں بہت گھٹ سن۔ اکثر اک دن پہلاں پتا لگدا کہ آون والے کل دی چھٹی کینسل ہو گئی اے۔ بڑی کھجھ چڑھدی۔ اج کل حالات کجھ مناسب چل رہے سن ایس لئی انچارج نے واری واری ساریاں نوں چھٹی دین دا آکھ دتا۔ منصور دی چھٹی جمعرات والے دن دی منظور ہو گئی سی۔

تے بدھ والے دن ای اوہ واقعا ہو گیا۔

منصور نوکری توں چھٹی کر کے گھر آ رہیا سی۔ گلی دی نکر اُتے ای رابعہ نظر پئی۔ اوہ منصور ول ویکھ کے مسکرائی۔ منصور خوش ہون دی بجائے پریشان ہو گیا۔ ایہ واقعی رابعہ سی؟ اکھ دے پلکارے وچ اوہنوں کئی سال دی کوفت یاد آ گئی۔ اوہدے کولوں جواب وچ مسکرایا وی نہ گیا۔

''چھٹی کہڑے دن کر دے او؟'' رابعہ نے بغیر کسے تمہید دے پچھیا۔ گلی خالی سی پر اوہنوں پتا سی کہ کسے وی ویلے کوئی آ سکدا اے۔ کسے گھر دا بوہا وی کھل سکدا اے۔

''میری کل چھٹی اے'' منصور نے مشکل نال آکھیا۔

Scanned by CamScanner

"میں کل دس وجے نال آ واں گی" رابعہ نے جھٹ نال آکھیا تے نال ای اگے نوں ٹُر گئی۔

حیران پریشان منصور نے مُڑ کے ویکھیا۔ رابعہ کافی اگے جا چکی سی۔ اوہ کتھے آوے گی؟ کیہ اوہدے گھر؟ کیوں آوے گی؟ منصور سوچدا ای رہ گیا۔ بیوی فریج وچ کئی دناں دے سالن پکا کے رکھ گئی سی پر اوہ مُن لگ بھگ مُک چکے سن۔ روٹی اج کل اوہ بازاروں لیندا آوندا سی۔ اج وی لے آیا سی۔ فریج وچوں دو انڈے لے کے آملیٹ بنا کے اوہنے روٹی کھا لئی۔ فیر چاہ دا اک کپ بنا کے پیتا۔ اوہدے کولوں کوئی کم وی اج دھیان نال نہیں سی ہو رہیا۔ جدوں تھوڑی دیر بعد اوہنے روز وانگوں بیوی نوں فون کیتا تاں وی اوہدا دھیان رابعہ ول سی۔ بیوی نے فون دے ڈوجے پاسے وی انداز لا لیا تے پچھن لگی۔ اج تہاڈا دھیان اُلجھیا ہویا لگدا اے۔ ٹھیک تے او سر تے نہیں دُکھ رہیا۔

"کجھ نہیں، بس تھکیا ہویا آں"

"فیر تسیں ارام کرو مُن۔ اینی سخت نوکری کردے او" بیوی دے لہجے وچ شفقت وی سی تے خلوص وی۔

پر منصور نوں ارام کتھے سی؟ اوہ بار بار سوچدا۔ رابعہ نے کیہ واقعی اَنج آکھیا سی۔ اوہنوں سُنن وچ غلطی تے نہیں لگی؟ راتیں نیندر وی چنگی طرحاں نہیں آئی۔ خاب وچ بار بار رابعہ آ جاندی۔ اک واری اوہنے خاب ویکھیا کہ رابعہ آئی اے، اوہ اوہدے نال جڑ کے بیٹھا اے تے اچانک بوہا کھول کے شازیہ آ گئی تے اوہنے رابعہ نوں گُتوں پھڑ کے مارنا شروع کر دتا۔ پریشانی نال اوہدی اکھ کھل گئی۔

سویرے جلدی جاگ پیا۔ معمول مطابق منصور نہا کے باہر ناشتا لین ٹُر گیا۔

ناشتے توں ویلھا ہو کے اوہنے مُکھانا امتحان دی تیاری لئی کتاب کڈھی۔ دو مہینے بعد امتحان ہون والا سی تے منصور دا خیال سی کہ امتحان دے کے ترقی کرے۔ پر کتاب اوہدے ساہمنے ہو کے وی کدھرے دُور پئی سی۔ اوہدا دماغ تے رابعہ ول بھٹک رہیا سی۔ کدی اوہدا خیال جیہے آوندا، کدی جتی لاہ کے وال نہ چھڈن والی گل۔ فیر وی رابعہ اوہنوں چنگی لگدی سی۔ منصور نے سوچیا جے شازیہ اوہدی زندگی وچ نہ آوندی تاں رابعہ دی کمی ہوروی محسوس ہوندی۔ ایہ کی ساری زندگی لئی سی پر رابعہ نے کیہا کیہ سی؟ کیہ واقعی اوہنے آون دا کیہا سی۔ منصور نے اوہدے فقرے بارے غور کیتا۔ اوہنے آکھیا سی "میں کل دس وجے نال آ واں گی"۔ کتھے آ واں گی؟ ایہ گل نہیں سی دسی پر کتھے آسکدی اے۔ ایدوں پہلاں اوہنے ٹبر بارے وی پچھیا سی۔ کیہ اوہنوں پتا سی کہ اوہدے بیوی بچے گئے ہوئے نیں تے اوہ گھر وچ کلا اے؟

منصور نے باہر لا بوہا بغیر کنڈی دے چھڈ یا ہویا سی۔ گلی وچ کوئی کھڑکا وی ہوندا تے اوہ جھٹ نال بوہے ول ویکھدا۔

ساڈھے دس وج گئے۔ فیر بوہا کھلیا۔ رابعہ ای سی۔ جویں اوہنوں یقین سی کہ بوہا کھلا ہووے گا۔ اوہنے اندر وڑ دیاں ای بوہے دی اندروں کنڈی لا دتی۔ منصور اوہدے ول ویکھی جا رہیا سی۔ ویڑھے وچوں ہوندی ہوئی اوہ برانڈے وچ کُرسی اُتے بیٹھے منصور کول آ گئی تے کمرے دے اندر ویکھدی ہوئی بولی۔ "بیوی بچے تے ماں جی سیالکوٹ گئے ہوئے نیں" اوہدے لہجے وچ سوال نہیں سی سگوں اطلاع لگدی سی۔

"تینوں کویں پتا لگیا؟"

"بس لگ گیا۔ زنانیاں نوں انج دیاں گلاں دا پتا لگ جاندا اے۔ اندر کمرے وچ نہ چلیے؟ میرے کول ٹائم بہت تھوڑا اے۔"

"چاہ پیئیں گی؟" منصور نے پچھیا۔

چاہ نوں چھڈ، اندر چل۔

اوہدی اواز اوہدے لہجے دا ساتھ نہیں سی دے رہی۔

منصور چپ چپیتا اُٹھیا تے اندر کمرے وچ جا کے بیڈ اُتے بہ گیا۔ ایہ اوہدا تے بیوی دا سانجھا بیڈ سی جیہڑا اوہ داج وچ لیائی سی۔ رابعہ وی اوہدے نال آ بیٹھی۔

"میں سوچیا منصور کالج دے زمانے توں میرے پچھے پیا ہویا اے" اج اوہدی من ای لواں۔ ایہ آکھ کے اوہنے مسن دی

Scanned by CamScanner

کوشش کیتی۔ پر اوہ ہاسا نہیں سی۔

منصور نوں کسے وی گل دا یقین نہیں سی آ رہیا۔ اج سورج کہڑے پاسیوں چڑھیا سی؟ اوہنے رابعہ بارے اک زمانے وچ پتا نہیں کیہ کیہ سوچیا سی۔ اج رابعہ اوہدے نال بیٹھی ہوئی سی تاں اوہ سارا کجھ بھل کے منصور بونتریا ہویا سی۔

''کیہ ہویا اے'' اوہنے مشکل نال پچھیا۔

''ہونا کیہ اے، کجھ وی نہیں ہویا' میں بس تیری پرانی سدھر پوری کرن آ گئی آں۔ پر میرے کول ویلا بہت گھٹ اے جھیتی کر'' رابعہ نے انج آکھیا جویں اوہ چور ہووے۔

پر منصور دا دماغ کدھرے ہور سی۔ ''اج ہویا کیہ اے؟'' اوہنے فیر پچھیا

''منصور میں تینوں آکھ رہی آں' ویلا ضائع نہ کر۔ میں کس نال جھوٹھ بول کے آئی آں کہ بازار جا رہی آں۔ بازار آون جان وچ بہت تھوڑا ویلا بچدا اے' بس اونے ویلے لئی میں تیرے کول آں۔ اپنا چاہ پورا کر لے''

منصور اجے وی حیران سی۔ کیہ گل اے' خاوند نال لڑائی ہو گئی؟'' اخیر اوہنے پچھیا۔

''لڑائی کیوں ہونی؟'' اوہ چنگا بندا اے۔ رابعہ آکھن لگی۔

''فیر؟''

''فیر کیہ؟ توں ویلا گلاں وچ ضائع کیوں کر رہیا ایں؟'' اوہ کھجھ گئی۔

''تیرے خاوند وچ کوئی کمی اے؟ مشکل نال منصور نے آکھیا۔

رابعہ بولی: ''نہیں میرے خاوند وچ کمی تے کوئی نہیں' اوہ تے سگوں بہتا ای مرد اے' جان چھڈانی اوکھی ہو جاندی اے۔''

''فیر میرے ول آون دا کیہ مطلب ہویا؟'' منصور نے پچھیا۔ ''جدوں میں منڈا اکھنڈا ہوندا ساں' اودوں تے توں موں ×ہ نہیں سی لاندی ہوندی۔ میں تیرے گھر گھر ہوندا ساں تے توں ......'' اوہنے گل ادھوری چھڈ دتی۔

''بس ہے ناں' کوئی مطلب۔'' رابعہ نے گل پرتاون دی کوشش کیتی۔ بڑے چاہ نال آ کے تے منصور نال جڑ کے بیٹھی دا اوہ سر یخ ٹھنڈا ٹھاری۔

پر منصور کتھے باز آون والا سی۔ ایہو رابعہ سی جہنے اک واری اوہدے ول ویکھ کے تھک دتا سی۔ منصور نوں اک اک گل یاد آ رہی سی۔ اوہی رابعہ ہن اوہدے اپنے گھر آ کے اوسے کم دی منگ کر رہی سی' جہدے لئی منصور دس سال پہلاں ترسدا رہیا سی۔

''جویں کجھ مرداں نوں دوجی ہانڈی دا چسکا پے جاندا اے' کوئی اوہو جہی گل تے نہیں'' اوہ آکھن توں نہ رہ سکیا۔

''منصور! تینوں چنگی طرحاں پتا اے' میں ایہو جہی زنانی نہیں۔ بس توں اپنی مرضی پوری کر لے' جو آکھیا اے' اوہ کر' ویلا تھوڑا اے' میں کس نال بہانا بنا کے آئی آں' توں جلدی کر'' رابعہ نے آکھیا۔ اوہدا جسم اجے وی ٹھنڈا ٹھار سی۔ جویں کوئی لاش ہووے۔ بسترے تے سیج والی گرمی تے نرمی دا اوہدے وچ ناں نشان وی کوئی نہیں سی۔

''فیر وی' پتا تے لگے ہن کیہ ہو گیا اے کہ تیرے ورگی سوانی میرے اُتے مہربان ہو رہی اے۔'' منصور نے جانن لئی اصرار کیتا۔

''منصور! میریاں دو دھیاں نیں۔ میری زندگی دن بدن مشکل ہوندی جا رہی اے۔ سس نوں پوترا چاہیدا اے۔ اوہ پوترے لئی میرے خاوند نوں دوجے ویاہ دے مشورے دیندی اے۔ دوجا ویاہ کرن لئی آکھدی اے۔ تیرے تن پتر نیں۔ میں سوچیا' تیرے نال اک واری سوں ویکھاں' کیہ پتا ایہدے نال ای رب میرے اُتے مہربانی کر دیوے تے میرے گھر دی پتر جم پوے۔'' رابعہ نے بگلی گچ اواز نال آکھیا تے دوجے پاسے مونہہ پھیر لیا۔

Scanned by CamScanner

حمید رازی

لمی چپ

نہاوندیاں اوہدی نظر بجی پسلی اُپر پئی تے اوہنے جھسّتی نال نہاناچھڈ دتا تے تولیے نال جساپونجھیا تے شیشے نیڑے ہو گیا۔ ایہہ کیہ؟ ایہہ داغ تے میں کدی تکیا ای نہیں۔ اوہ روز شاور تھلے نہاوندا، میں کدی اپنا جسہ ای دھیان نال نہیں تکیا۔ ایہہ داغ کدوں دا اے؟ ایہہ تے نہیں بئی ایہہ پہلاں نکا ہوئے تے میری کدی نظر نہ پئی ہووے، ہن ایہہ وڈا ہو یا اے تے میں ایہنوں ویکھ لتا اے۔ اوہنے ایہدے اتے ہتھ پھیریا تے ایہہ کجھ اُبھریا جھیا لگا۔

اوہنے جسے اتے فیر نظر ماری۔ موڈھیاں تے دھون دوالے تکیا۔ اوہنوں کجھ ہور داغ دسے۔ ایہہ تے کالے تل نیں تے پتہ نہیں کدوں دے نیں۔ ایہناں نوں اوہنے پتہ نہیں کئی واری ویکھیا ہو یا سی۔ ایہناں وچوں دھون دے کھبے پاسے آلا تل تے شناختی کارڈ اتے وی لکھیا ہو یا اے۔ اوہنے وار دواری ساریاں اتے ہتھ پھیریا، اک ادھ نوں چھڈ کے باقیاں اتے ہتھ نے کجھ محسوس کیتا ای نا۔

اوہنے فیر بجی پسلی اتے ہتھ پھیریا ایہہ تے کجھ وڈا وی اے تے ابھریا ہو یا وی اے۔ اوہ گھابر جہیا گیا۔ اوہ کمرے وچ آیا تے موبائل لے کے کندھ اتے لگے شیشے ساہمنے کھلو گیا۔ باہر لگ بوہا کھڑکان لگ پیا۔ اوہنے سوچیا ہونا اے صاحب تے ایہنا کدی وی لیٹ نہیں ہو یا۔ ویلے سر ناشتہ کرلیہدا اے تے ٹائم اتے دفتر جاندا اے۔ اوہنے شیشے ساہمنے کھلو تے ای لگ نوں ناشتے بارے آکھیا تے آپوں ہور شیشے نیڑے ہو گیا۔ اوہنے کمرے دیاں ساریاں بتیاں بال دتیاں تے چار پنج تصویراں کھچ لتیاں، کجھ نیڑے کر کے تے کجھ دوروں تے فیر اک اک کر کے تصویراں تکن لگ پیا۔ دور آلیاں تصویراں تے انج ای سی جیویں اوہ داغ دسدا ای پر نیڑے آلیاں تصویراں ویکھ کے اوہنوں متھے اتے پرسے آ گیا۔ کمرے دا اے سی ٹھاراں نمبر اتے چل رہیا سی پر اوہنوں گرمی جہی لگ رہی سی۔ ایہہ تے وڈا لگدا اے تے ایہدے دوالے چنا ک جہی وی اے۔ کمرے دا بوہا فیر کھڑکیا اوہنے جھسّتی نال کپڑے پائے تے لگ لئی بوہا کھول دتا۔

اوہ پچھلے اک ڈیڈھ سال توں اسلام آباد وچ اک وزارت وچ کم کر رہیا سی۔ باقی ٹبر لہور سی۔ اوہ تن چار دن اسلام آباد رہندا تے باقی دیہاڑے اپنے علاقائی دفتر لہور ہوندا۔ انج اوہنوں ایہہ دن لہور رہن دا موقع لبھ جاندا سی۔ اوہ ایس واری لہور گیا تے اوہنے دوروں کھچیاں ہویاں تصویراں بیوی نوں وکھائیاں۔ اوہ تک کے ہس پئی۔ ایہہ تے وڈا تل اے ہور کجھ وی نہیں۔ جدوں اوہنے نیڑیوں کھچیاں تصویراں وکھائیاں تے اوہ چپ ہو گئی۔ ساتوں کسے ڈاکٹر نوں وکھانا چاہیدا اے۔ اوہدے ایہناں لفظاں نال اوہ اندروں کجھ ہور گھابر گیا۔ پر اوہنے کسی نہیں ہون دتا۔ اوہنے اپنے اک ڈاکٹر بیلی نال گل کیتی تے اوہنے تصویراں گھلن دا آکھیا۔ تصویراں ویکھ کے اوہنے سرکاری ہسپتال دے سکن دے ماہر ڈاکٹر کولوں ٹائم لے دتا۔

اگلے دیہاڑے دوویں میاں بیوی ہسپتال گئے۔ ڈاکٹر دا کمرا دوجے فلور اتے سی۔ پوڑھیاں چڑھن آلے لوکاں دی بہوں بھیڑ سی۔ اوہ اوکھے سوکھے ہو کے اُپر گئے تے ہال لوکاں نال بھریا ہو یا سی۔ زنانیاں تے مرداں دیاں وکھو وکھ قطاراں بنیاں ہوئیاں سی۔ ایہناں قطاراں دی گنتری کرنا وی اوکھا سی۔ مرداں، زنانیاں تے بالاں نے چیک چہاڑا پایا ہو یا سی۔ ہال وچ پرے تے روگاں دی بو کھلری ہوئی سی۔ ایس بھیڑ وچ پروفیسر ڈاکٹر جیکر اپڑنا وی اوکھا سی۔ اوہنے آل دوالے نظر ماری تے ساہمنے پروفیسر دا ناں لکھیا ہو یا سی۔ اوہ

Scanned by CamScanner

لوکاں دیاں قطاراں چیر کے پروفیسر دے کمرے ول ودھے تے اگے ٹھلا جیہا بھاں آلا چوکیدار کھلوتا سی۔ اوہنے اوہناں نوں برتوں پیراں تیکر تکیا تے دو دلیلاں جیہا ہو گیا جے ایہناں نوں ڈکناں اے یا پروفیسر تیکر جان دیناں اے۔ اوہ بے دلی نال کجھ اگے ہویا، اوہنے ہتھ نال سہانت کرائی تے اوہ پچھے ہٹ گیا۔ ساہمنے پروفیسر دا کمرا سی تے اوہدے اتے جندرا لگا ہویا سی۔ اوہ مساں کمرے ساہمنے کھلوتے ای سی جدوں اک پاسیوں اک بندا بھجدا آیا۔

'سر تسیں محسن صاحب او؟'

'جی'، اوہنے نکا جیہا جواب دتا۔

اوہنے جندرا لاہیا تے پروفیسر صاحب اپنے دو بیلیاں نال اندر بیٹھے سی۔ اک ادھ گل مگروں اوہنے اک لیڈی ڈاکٹر نوں سدیا تے محسن نوں اوہدے حوالے کر دتا۔ اوہدا کمرا نال ای سی۔ پچھے آوندے محسن نوں آکھیا 'تسیں باہر بیٹھو میں بلاندی آں۔' اوہ باہر بنچ اتے بہہ گیا۔ اتے پنکھا اوکھے اوکھے ساہ لے رہیا سی۔ اوہدی بیوی ساہمنے کوئی فون سن رہی سی۔ اوہنے محسن نوں بنچ اتے بیٹھا ویکھیا تے فون بند کر کے آ گئی۔ 'تسیں کیوں باہر بیٹھے او؟' اوہ کجھ آکھن ای لگی سی تے اوہ فیر بول پئی 'پروفیسر دے کمرے وچ اڈیک لیندے آں۔'

اوہ دوویں اودھر جا رہے سی جدوں لیڈی ڈاکٹر دا قاصد بھجدا آ گیا 'ڈاکٹر صاحبہ تہانوں بلا رہیاں نیں۔'

اندر لیڈی ڈاکٹر نے اک ہور ڈاکٹر دی سدی ہوئی سی تے لیپ ٹاپ کڈھ کے بیٹھی ہوئی سی۔ اوہنے دوواں ول ویکھدیاں آکھیا، 'اصلوں میں لیپ ٹاپ سدھا کر رہیاں ساں۔' محسن اوہدے نال کرسی اتے بہہ گیا۔ اوہنے داغ اتے ٹارچ ماری تے لیپ ٹاپ اتے تصویراں آون لگ پیاں۔ اوہ بہوں نیڑیوں ٹارچ مار رہی سی۔ محسن دی لیپ ٹاپ تے ایہہ تصویراں تک رہیا سی۔ اوہدی بیوی وی اگے ہو کے ویکھن دی کوشش کر رہی سی۔ اوہنے تصویراں دوجی ڈاکٹر نوں وی وکھائیاں، فیر اوہدی بیوی ول مونہہ کر کے بولی، 'حالی میں کجھ آکھ نہیں سکدی ایہہ کیہ اے۔ تسیں سال مگروں فیر آوؤ تے ایہنوں انچی ٹیپ نال ناپ دے رووؤ، جے ایہہ ودھن لگ پوے تے فیر چھیتی آ جانا......' ایہو گلاں اوہنے پرچی اُتے وی لکھ دتیاں۔ اینے چر وچ پروفیسر وی آ گیا۔ لیڈی ڈاکٹر نے اوہنوں ایہہ سبھ گلاں فیر دسیاں۔ پروفیسر نے سال نوں چھے مہینے کر دتا تے آکھیا 'تسیں چھے مہینے مگروں آوناں اے۔'

اوہ اوہدے کمرے وچوں باہر آئے تے ہال وچ لوکی انج ای کھلوتے سی۔ کھورے کجھ بھگت گئے سی تے کجھ ہور آ گئے ہوئے سی۔

اوہ گڈی وچ بیٹھے تے اوہ سوچن لگ پیا۔ ہن میں چھے مہینے تیکر سوچاں تے چنتا وچ پھسیاں رہواں گا۔ ایہہ چھ مہینیاں دا نواں ای رپھڑ پے گیا اے۔ اوہ انج ای سوچدا رہیا پر بولیا کجھ نہیں۔ گھر تیکر گڈی وچ چپ کھلری رہی۔

اگلے دیہاڑے اسلام آباد لئی گڈی دی پچھلی سیٹ اتے بیٹھا تے گوگل اتے داغاں بارے پڑھدا رہیا تے تصویراں وی تکدا رہیا۔ اوہدے داغ ورگے تے گھٹ ای سی فیر پاکستان بارے کوئی رپورٹ ای نہیں سی۔ اوہ چار ساڈھے چار گھنٹے ایہدے بارے سبھ کجھ ویکھدا اتے پڑھدا رہیا۔

اوہ تن چار دن مگروں ایہنوں ناپدا رہیا تے کاپی اتے نال تریخ وی لکھدا رہیا۔ اوہدا گھبرا کجھ گھٹ ہو رہیا سی جے ایہدا قد بُت ودھ نہیں رہیا۔ اوہ روز نہاندیاں ایہنوں ویکھدا ضرور سی۔

مہینے ڈیڈھ مہینے مگروں اوہ اسلام آباد اپنے کمرے وچ ستا سی جے ادھی راتیں اوہ جاگ پیا۔ اوہنوں لگا داغ وچ پیڑ ہو رہی اے۔ اوہ بے کھبے پاسے پرتدا رہیا پر پیڑ انج ای رہی۔ اوہنوں لگدا جیویں ایہدے وچ کوئی شے ٹُرک رہی اے۔ کجھ چر پچھوں ایہہ پیڑ مُک گئی۔ سرگھی ویلے ایہہ شے فیر ٹُرک پئی تے کجھ دناں لئی ایہہ شے انج ای ٹُرکدی رہی۔ اوہنے بیوی نوں وی سبھ کجھ دس دتا۔

اوہ جدوں لہور گیا تے میاں بیوی فیر ہسپتال گئے تے اوہدی بیوی گڈی وچ بیہندیاں سار ای بول پئی 'تینوں یاد اے امی نوں شوکت خانم وچ وکھان توں پہلاں اوہ چنگی بھلی سی۔ فیر ٹیسٹ ہوون لگ پئے۔ دوائیاں شروع ہو گیاں۔ امی لسی ہوون لگ پئی۔

اوہناں دے ہر دے سارے وال ڈھ پئے۔ تینوں پتہ اے میں اوہناں نوں کنج سانبھیا سی۔ کنا خیال رکھیا سی۔ توں گھابر نا نہیں، میں تینوں وی انج ای سانبھاں گی۔ میں بھیناں نال گل کیتی اے اوہ آکھدیاں نیں محسن نوں وی کوئی انج دی بیماری ہووے گی۔ توں چنتا نہیں کرنی۔ میں تیرے نال آں۔ ایس بیماری اتے پیسہ بہوں لگدا اے۔ ساڈے اتے رب دا کرم اے۔ گھابر نا بالکل نہیں۔'

اوہ چپ کر کے اوہدے ول ویکھی جا رہیا سی تے اک لفظ نہ بولیا۔ اوہدے دل دی دھڑکن وددھ گئی سی۔ متھے اتے پڑسے آ گیا پر اوہ چپ چپیتا گڈی وچ بیٹھا رہیا۔

ہسپتال پوڑھیاں تے ہال وچ اوہو حال سی۔ اوہو چوکیدار باہر کھلوتا سی۔ ڈاکٹر دے دفتر اگے اوہو جندرا لگا ہویا سی۔ اوہو منڈا بھجدا آیا، 'سر تسیں محسن صاحب او؟'

'جی'، اوہنے اوہو جواب دتا۔

اج ڈاکٹر اندر اکلا بیٹھا سی تے کجھ پڑھ رہیا سی۔ اوہناں نوں تکدیاں ای بولیا، 'تسیں اپنی چھیتی آ گئے او.......'

محسن نے ساری گل دس دتی۔

اوہنے اوہنوں کرسی نال بٹھالیا۔ اوہدے داغ اتے ٹارچ ماری۔ دو تن واری دھیان نال تکیا تے بولیا، 'میں جیہے سالاں دے تجربے پاروں آکھ سکدا آں ایہہ وڈا الرجی اے، ہور کجھ وی نہیں۔ گھابرن دی لوڑ نہیں۔ جدوں پیڑ ہووے بس ایہہ کریم ایہدے اتے لا لیا کرو۔'

اوہ ہال وچوں لوکاں دیاں قطاراں وچوں باہر آ گئے تے گڈی وچ بہہ گئے۔ اج اوہ بولی جا رہیا سی، 'رب دا شکر اے میتوں کجھ وی نہیں۔ ایہہ بس وڈا الرجی ای اے ہور کجھ وی نہیں۔ میتوں گھابرن دی کیہہ لوڑ اے تے توں وی نہ گھابر۔' اوہنے اک وار تکیا پر مونہوں کجھ نہ بولی۔ بس باہر تکدی جا رہی سی تے باہر موٹر سائیکلاں، گڈیاں، رکشیاں، بساں دا شور سی تے اندر چپ ای چپ۔

Scanned by CamScanner

رفعت عباس

پرفیوم

اوں ہوا آپڑیں نال ترے وعدے کیتے، پہلا: اوہ اتھاہیں چولستان اچ خوشبو دا کرخانہ لیسی۔ ڈوجھا: شیشیاں پرفیوم دیاں اوہ آپ بنڑیسی۔ تریجھا: ایں دنیا دے ہر جنے تئیں پرفیوم پجیسی

کرخانہ لگ گیا۔ پانڑیں دے تلا پکے۔ اکھل دے ڈرم۔ عرق دے کپے، بھٹیاں نیلو یاں۔ رنگ رنگ دی جڑی بوٹی۔ نبواں دے شریہاں دے نالبیاں دے لگراں دے بور، پھل ہن، پھل ہن، پتر ہن ڈیلھے بھاپ وچوں پانی وچوں لنگھدن۔ صندل، کیوڑہ، عود اے بارشاں مٹی گھا۔ کرخانے وچ کالے ہرن آندے ہن سارا ڈینہ چردے ہن کستوری آپڑیں اپناڈے کراہیں ہئی خوشبو کھن ویندن۔ ویل مچھی عنبر کراہیں ہئی خوشبو کھن ویندی۔ ہر کہیں دی اپنی خوشبو..... باجھوں کہیں دردہ دے ڈھپ دے۔ باجھوں کہیں مُل دے موت دے۔

شیشیاں کو ہلی توں نکیاں گینڈے توں وڈیاں اوں بنایاں۔ ہک شیشی ہرن وجھی اینویں مور ترنجھی طوطا۔ شیشی ہک نیل کنٹھ۔ شیشیاں اُٹھ بیٹھے ہوئے اٹھوال اپنے ناچ وچ۔ شیشیاں تکونیاں چوکونیاں ہیرا کانواں مرجانی یاقوتی فیروزی۔ شیشیاں ہن گوپے سالبیں جھکے۔ چولستانی بندے ہن پگڑیاں ہن ساویاں رتیاں نیلیاں ایہے ڈھک ہن۔ چولستانی عورتاں گھگھریاں چنیاں چوڑے۔ کہیں اونکوں آکھیا چین دیاں بوتلاں سستیاں۔ بہوں پوندیاں۔ فرانس دیاں اٹلی دیاں شیشیاں سوہنڑیاں ڈھیر لگدیاں۔ اوں چین توں جاپان توں ولایت توں شیشیاں منگوائیاں چنگیاں اونکوں لگیاں اوں ہک پاسے رکھ ڈتیاں۔ اوں شیشہ آپ بنڑایا ڈیزائن جیڑھا کیتا پرفیوم اوندا بھیا تے ڈوجھا وعدہ ہیوناں پرفیوم دیاں شیشیاں اوہ آپ بنسی۔

ترجھا وعدہ اوکھا ہئی ایہو سمجھ توں سوکھا تھی گیا۔ دنیا دے ہر جے تئیں شیشی پرفیوم دی اوں آپ پجائی۔

Scanned by CamScanner

رفعت عباس

دنیا حکایت تھیونڑا چاہندی

ایہہ تر سلا دی گالھ بھانویں ہووے یا نہ ہووے اخلاق یا کوئی فلسفہ ڈِکھے یا نہ ڈِکھے' شعری کہیں منطق دا سہارا گھاوے یا نہ گھاوے' ایں دنیا دی ہر شے حکایت تھیونڑا چاہندی ہے

حکایت۔ حکایت کوں تو پہلے اج جاگی ہے' ہک بگلا دریا دو وِچھڑا ہویا حکایت وِچ لتھے' جل پری دیر تانڑیں حکایت دیاں گلیاں وِچ بھوندی اندر خانے وڑ گئی' عاشق کوں پتہ لگیا محبوب اوندا حکایت وِچ موجود ہے اندر او وَ لنگھ گیا' حکایت وِچ کرسیاں میزاں پلنگ نویں نویں بنڑے ہن' ہک تربیت نے بوہے اُتے تھمیا حکایت دے باورچی خانے مائی اوہ پکاونڑاں چاہندی' اوہ اندر آئی براندے وِچوں نکھڑی حکایت دے رہائشی ہک بڈھڑے تے عاشق تھی گئی' حکایت گودے جا کنوں توں پہلے پہلے شاعر، کیمیا گر، فوٹو گرافر، اخبار والا حکایت وِچ داخل تھئے' اُنہاں ڈِسیاں ہک دنیا حکایت وِچ شامل تھیونڑا آندی پئی ہے۔

حکایت گودی اکو گلی حکایت وِچ بھوں سارا شور ہئی' حکایت وِچ کمرہ در کمرہ تھیں دی رہائش ہئی' حکایت وِچ باغ در باغ دکھیں دی سیر ہئی' حکایت کوں سوچیا" حکایت توں کون باہر رہ گیا ہے' شائت دنیا بنڑاونڑ والا"

"دنیا بنڑاونڑ والا حکایت وِچ موجود ہے" کہیں پاسوں آواز آئی۔

Scanned by CamScanner

زبیر احمد

چونک

ہن اوہ چوک بدل گیا اے۔

پہلے اِنج نہیں سی۔

ہن اوتھے دو چھولیاں آلیاں دیاں ریڑھیاں، دو تن پھلاں آلے، دو مچھیاں وچن آلے، گنیاں دا رس وچن آلے، کدی اک رس وچن آلا ہوندا اے، کدی دو ہو جاندے نیں۔ مچھیاں لاون آلے دوویں گرمیاں وچ پھل لاندے نیں۔ وڈی عیدنوں اک مچھی وچن آلا سری پاوے دی بھُندا اے۔ کیوں جے سری پاوے بھنن دی مَنائی اے ایس لئی اوہ گھر دے باہر کری میز رکھ کے ہٹی بنالیندا اے۔ اک دن میں وڈی عیدنوں سری پاوے پھڑ کی بھنن والے نوں لبھدا پیا ساں کہ اوہ مینوں دس پیا۔ آکھن لگا' کتھے لگے جاندے او۔ میں کیہا' ایہہ سری پاوے بھننے نیں'۔ اوس آکھیا' دیو میں ایہو کم کرنا پیاں آں'۔ تھوڑے چر نوں مینوں اُگلی منزل توں لڑائی دیاں واجاں آئیاں۔ میں اُتے گھر ول تکیا۔ اوس اپنے گھر دے باہر کری میز ڈھائی ہوئی سی۔ میں پچھیا لڑائی کیوں ہوندی پئی اے۔ میرے اچنبے نوں ویکھدیاں اوہ بولیا' میریاں دو بیویاں نیں'۔ میں اوہدی شکل ویہندا رہ گیا۔ میرا خیال سی وچارے دا کیویں گزارہ ہوندا ہونا اے۔

اصلوں میرا گھر لہور شہر دی اک وچکارلی بستی وچ اے۔ ڈیفنس ورگی تاں نہیں پر ہن شہروں کجھ نیڑے ہو دن کر کے تھاں دائم ودھ گیا اے۔ پچھلے پنجاہ سالاں وچ تھاواں دائم ودھیا تے بندیاں دا گھٹیا اے۔ دو کنال توں لے پنج مرلیاں تیک دے گھر نیں۔ پر گل تاں میں چونک دی چھوہی سی۔ پندراں سولھاں ورھے پہلاں جد میں گھر بنا ربن لگا، چونک اُکا ہی مسان سی۔ کدی کدی کوئی رکشے والا کجھ چر رکدا تے پھیر سواری نہ ویکھ کے وڈے چونک ول ٹُر جاندا۔ رات نوں کوئی سٹریٹ لائٹ نہیں بلدی سی۔ سڑک توں پار وڈیاں وڈیاں کوٹھیاں سن جیہناں دے باہر ڈرائیور تے نوکر نوکرانیاں نظریں پے جاندے سن پر مالک کدی نہیں دسے سن۔

اک دن دوپہریں گھر جاندے مینوں سڑک توں پار فٹ پاتھ اُتے اک کری ڈٹھی جس اُتے بیٹھا بندہ شیو کراندا پیا سی۔ کمال، ایہہ حجام کتھوں آ گیا۔ میرا وچار سی اوہ دو چار دناں مگروں نس جائے گا پر اوہ اج وی اوتھے بیٹھا ہویا اے۔ جے تُسی فٹ پاتھ اُتے پئیاں کرسیاں دے حجام کدے تکے نیں تے اوہ کرسیاں بڑیاں خاص ہوندیاں نیں۔ تھوڑیاں جیہاں اُچیاں ہوندیاں نیں۔ بڑی پکی لکڑی دیاں بنیاں ہوئیاں تے پچھے ٹھوہ لان لئی وکھری لکڑ لگی ہوندی اے جس نوں اُچا کر کے بر نال ٹھوہ لا دیندے ہن۔ نال اک ہور لکڑ دا بکسا ہوندا اے جس وچ اوہناں اوزار رکھے ہوندے نیں۔ ایس لکڑ دے بکس دیاں نُکراں اُتے لکڑی دی پتری لگی ہوندی اے تاں جو بکسا ٹلے نہ۔

کم مگروں اوہ شام میں اپنی کری دوالے موٹا شاپر بنھ کے ٹُر جاندا اے۔ بیٹھاں کری دے اک پاوے نال زنجیری نال بکسا وی بھنیا ہوندا اے۔ تے اوس اُتے وی شاپر ولیٹھیا ہوندا اے۔ چونک وچ سبھ توں پہلاں اوہ ای آیا۔ چونک وچ چار سڑکاں ملدیاں نیں۔ اک بجیوں، دوجی کھبیوں۔ پھیر دو آر پار۔ گھروں جے میں گلی وچوں نکل کے باہر سڑک تے نکلاں تے کھبے ہتھ ہو جاندا آں تے نکر آلی کوٹھی اُتے چونک اے۔ ایہہ چار کنال دی کوٹھی اے تے اک ریٹائر افسر دی اے جیہڑا کدی ایل ڈی اے توں ریٹائر ہویا ہونا

Scanned by CamScanner

ے۔ پر اصلوں اوہ فوج توں ریٹائر افسر اے۔ معاف کرنا مینوں اوہناں دے عہدے دا نہیں پتہ پر بن وڈے افسر ای، چار کنال دی
ٹھی جو ہے۔

جتھے ساڈی گلی مکدی اے تے باہر سڑک نکلدی اے، کھبے ہتھ چونک تیک اوہناں دی کوٹھی دی کندھ جاندی اے۔ پہلے تاں
ندھ نکی ہوندی سی تے اوس اُتے بازو دی گلی ہوئی سی۔ پر پچھے کندھ نوں کجھ اُچا کر کے اوس اُتے لوہے دیاں نوکدار برچھیاں لا دتیاں
نیاں نیں۔ برچھیاں اُتے ہن واڑ لا دتی اے۔ تاں کوٹھی آلیاں دا پتہ نہیں کیہ اے پر کوٹھی دے چونک والی نکر تے الرحیم دی پلیٹ لگی
ئی اے۔ میں اک واری اوہناں دے گھر گیا ساں جد اسیں اوہناں دی چار کنال دی کوٹھی دی پچھلی گلی وچ پنج مرلے دا پلاٹ لیا
ی۔ رحیم صاحب ملے دی سن۔ میری ووہٹی وی میرے نال سی۔ میں اوہناں نوں دسیا سی پلاٹ لین بارے تے اپنے بارے۔ پر
ہناں دی ووہٹی سانوں ملن باہر نہیں آئی سی۔

اوہناں بڑی خوشی وکھائی سی جی آیاں نوں آکھیا سی پر چھ مہینے جد تیک ساڈا گھر بندا رہیا اوہناں سکھ ساندوی نہیں لئی سی۔ جد کہ
ماڈی اک گواہنڈھن جد اسیں نویں گھر آئے جھٹ ساڈے لئی روٹیاں پکا لئے آئی سی۔ خیر جد سڑک دے پار حجام صاحب ڈیرا لا یا
دنک وچ آواجادی چھوہی۔ دنے بھلاں دیاں ریڑھیاں والے آون لگ پئے۔ پھیر پتہ نہیں کتھوں گنیاں دی مشین والا آ گیا۔ جد
رکیٹ کول اک وڈے انگریزی سکول توں باہر سوز کی ڈبے آلیاں نوں ہٹایا گیا اوہ سارے ساڈے چونک آ گئے۔ اتھے دس سوز کی
بے والے۔ اک دم واوا رونق ہوگئی۔ سوز کی ڈبے آلے رحیم صاحب دی کوٹھی دی نکر تے بنے تھڑے اُتے سارا دن بیٹھے رہندے
تے ہاسا ٹھٹا کردے رہندے۔ اوہ دنے ای آجاندے تے رات نوں جاندے۔

ایہناں ڈرائیوراں وچ گھبرو وی سن، ادھکڑ وی تے بڈھے وی۔ بڈھا خورے اکو سی مینوں لکھدے نوں ہمیش سلام کردا، میرا
یال اے اوس نوں پتہ سی میں پچھلی گلی رہندا آں۔ اوہ ہمیش ای کے لوے منڈے نوں گھیری گھیں لگا ہوندا سی تے اوہدے سوڈھے
تے ہتھ اِنج رکھے ہوندے سن پئی اوہ کتھے نس نہ جائے۔ باقی اک دو کول کھلوتے بڈھے دیاں گلاں سندے رہندے، جیہو اوچ وچ
گلاں کردا لوے منڈے دیاں گلھاں وی پٹ لیندا۔ پر ہولی ہولی اوہناں ڈرائیوراں دا رولا بن گیا۔ زنانیاں نے شکیت کیتی ایہہ
رائیور سانوں گھوردے نیں۔ ساڈا ایتھوں لنگھنا اوکھا کر چھڈیا اے۔ اک دن بڈھے ڈرائیور مینوں لکھدے نوں ڈک لیا۔ 'سرکار رحیم
ماحب نوں سمجھاؤ، سانوں ایتھوں چکوں نیں، پہلوں سانوں گرامر سکول کولوں نسایا، ہن ایتھے وی ساہ نہیں لین دیندے۔ ایس بڈھے
جسم دے تن بال نیں۔ دو باہر نیں، تیجا اللہ لوک اے۔ ایہ پچھو اپنی وڈی کوٹھی کیہ کرنی اے۔'' پر ہولی ہولی ایہہ ہویا پئی سوز کی
بے والیاں دی چھٹی ہوگئی۔ گلے دیاں زنانیاں سکھ دا ساہ لیا۔ کجھ دن مینوں چوک بڑا اچپ جیہا لگا۔ اک واری رات نوں میں چر کے
گھر آیا چنگ چین رکشا مینوں کافی پچھے لا کے ٹردا ہویا۔ اوس دن میبہ وی پیا ہویا سی پر ہن ترکھی ہوا پئی وگے۔۔ گھپ انھیر ا۔ لائٹ
ی خورے گئی ہوئی سی۔ دوروں چونک اچرج جیہا لگے پیا۔ بجلی کڑکے پئی۔ پہلے تاں میرے اگے اچرج جیہاں شکلاں آون، جیویں
لنے ای جی تھلے اُتے نسے ہوون، کدی لگے ہاتھی بیٹھا ہویا اے، کدے لگے اونٹھ نیں۔۔ پر نیہں کول گیا تاں اوہ گنے دارس وکن آلی
شین سی تے جیہدے اُتے موٹا تاٹ انج لپیٹیا ہویا سی پئی دوروں اوہدیاں اچرج شکلاں بن رہیاں سن۔

رحیم صاحب دی کوٹھی وچ لگے رُکھاں وچوں شاں شاں دیاں واجاں آ رہیاں سن۔ دوروں سائن بورڈاں دے ڈگن دیاں
جاں آئی جاون۔ گھپ انھیرے وچ لگیا جیویں تھڑے کول کسے دے کھنگن دی واج آئی۔ میں رحیم صاحب دی کوٹھی دے نکرے
تھڑے کول گیا۔ اصلوں ایہہ تھڑا نہیں سی ایہہ اک اُچی جیہی تھاں سی جیویں پھل بوٹے لاون لئی وڈیاں کوٹھیاں دے دوالے بنی کیاری
بندی۔ پر اوس دے پھل بوٹے تاں کدوں دے مک گئے ہوئے سن تے میبہ نال اوس وچ پانی کھڑا ہو جاندا سی۔ میں تھڑے دے
کول گیا تے اوس کیاری ورگی ڈونگی تھاں وچ کوئی جی گھوک ستا پیا سی تے گھٹے دے دو بولو کڑے اوہدے چینڈے نال لگے چوں چوں

Scanned by CamScanner

کردے پئے سن۔

پر ایہہ دی بڑی پرانی گل اے۔ چونک اوتھے ای اے۔ اجکل بس چھولیاں آلے ہوندے نیں۔ ٹھنڈے سیت سیال وچ ادھی راتیں دی مُنڈے کجھ مسیاں فُر وڑ کیلے رکھ بیٹھے رہندے نیں۔ دنے چھولیاں کول چوکھا رش ہونداا ے۔ اک دن میں کھلو کے ویکھیا۔ چھولیاں دی ریڑھی اُتے لکھیا ہویا سی۔ ''المشہور سموسہ، پکوڑا، بگی، فش فرائی، کالا رہو، رانا سموسے پکوڑے اینڈ اسپیشل نان نگی، رانا جی تے نال فون نمبر۔''

سویرے چونک خالی ہوندا اچیٹے بدل وانگر۔ راتیں چپ چاپ۔ رحیم صاحب نے اوہ کیاری ڈھادتی ہوئی اے۔ پر کدی کدی راتیں چونک وچوں لنگھدے مینوں سوزوکی دے ڈرائیوراں دیاں واجاں آندیاں نیں۔ جیویں اوہ سارے مُڑ اتھے آ بیٹھے نیں۔ پتہ نہیں ہن اوہناں دا ٹھکانہ کیہڑا اے۔ اج اوتھے اک ہور چھولیاں آلا آ گیا اے۔ میں پڑھیا: 'نام ہی کافی ہے، یا سر چکڑ چھولے، ہر قسم کے پراٹھے دستیاب ہیں، پراٹھا، مرغ چنے، انڈا چنے۔''

Scanned by CamScanner

صابر علی صابر

مرد

کمی گھم تے دیسی کالے چنیاں دے دانے ورگے موکے نازک تے باریک جیہے بلھاں تے گوڑھی رتی لپ اسٹک نال ہلکے پھلکے میک اپ والا بھارا گورا گول مٹول چہرہ ساڈی یونیورسٹی دی جان سی جیہدے توں تقریباً سارے وڈیاں مچھاں والے پروفیسر ڈرن دے نال نال سڑدے وی سن۔میڈم کاہدی شیرنی سی شیرنی۔

ہے تاں بس اپنے شعبے دی چیرمین سی پر پرسنیلٹی تے سجا پاروں وی سی توں گھٹ نہیں سی لگدی۔

فلسفے وچ پی ایچ ڈی سمیت لٹریچر، تصوف، تاریخ، جغرافیے وچ وی اپنی مثال آپ ہون کر کے وی سی صاحب ڈھیر عزت کردے تے یونیورسٹی دے اہم فیصلیاں وچ میڈم دی رائے نوں بہت آدر دتا جاندا۔

سٹوڈنٹاں نال رویہ ماں تے دوست وچکار رکھدی جد کہ پروفیسراں نال پتا نہیں کیوں نہیں سی بندی، ہاڑ سیال سرد جنگ جاری رہندی۔ کڑیاں منڈیاں نال اینا موہ پیار شاید اوہدے بے اولاد ہون دا ری ایکشن سی یا فر وڈیاں مچھاں والے پروفیسراں نال کھچ دا۔

کتے دی کڑی منڈے نوں کٹھیاں ویکھ لیندی تے دوجے پروفیسراں وانگوں گھوری پا کے کھمن دی بجائے ناصرف خوش ہوندی، سگوں کسے اک دی گھم تے چونڈھی وی دے جاندی۔ کنٹین تے چاہ پیندے سٹوڈنٹاں اگوں بسکٹ پھڑ کے کھا لینا اوہدے لئی عام جہی گل سی۔ اج تے سارے سٹوڈنٹاں نال ای بڑا پیار کردی پر میتوں اوکھی کنڈ تے ہتھ رکھ کے ملدی سی جیویں احساس دوانا چاہندی ہووے کہ پتر تیرے نال آں میں، آیا ایں تے چھا جا۔ بی ایس دے دوجے سمسٹر دے آخری دناں وچ میں تے کرن تقریباً خالی جہی کنٹین دی نکر والی میز تے آمنے سامنے بیٹھے بے تائی جہی بریانی اڑا رہے ساں۔ میرا اندر کنبدا ول سی تے اوہدا باہروں۔ پندھراں ویہیاں منٹاں توں میرے سامنے بڑی ایزی ہو کے بیٹھی کرن نے دوپٹہ سوارنا چاہیا تے میتوں دھون بھوا کے پچھانہہ ویکھنا پیا۔

میڈم آ رہی سی، میں کرن ول ویکھ کے اپنا ہاسا بلھاں وچ نپ لیا کیوں جے اوہ حالی بلکل نویں سی تے میڈم نال تعارف وی نہیں سی ہویا۔ سٹھ فیصد خالی پئی کنٹین دیاں میزاں دا معائنہ تے بھرویں مسکراہٹ نال کڑیاں منڈیاں نوں بیٹھے رہن دا اشارا کردی ہوئی میڈم ساڈی میز تے آ گئی۔ اسیں اپنیاں سیٹاں چھڈ کے کھلو گئے تے اوہنے بڑے مذاقیا جیہے موڈ وچ بہہ جان دا اشارا کر دتا۔ جیویں آکھ رہی ہووے، بہہ جاؤ، بہہ جاؤ بڑے دکھرے ہو کے بیٹھے جے۔۔

دوجے ای پل کرن ول ویکھ کے مسکراندی ہوئی نے میری پلیٹ چوں چاولاں دا پورا کوچھ بھریا تے اپنے باریک بلھاں دی رتی لپ اسٹک توں بچا کے کلیاں ورگے دنداں دی مدد نال منہ وچ کر لیا۔ میڈم تے چلی گئی پر کرن کنا چر ای حیران ہو کے بیٹھی رہی۔

اس واقعے توں تن چار مہینے مگروں ای نیچراں دی سیاست دے نتیجے وچ میڈم دا نالدی یونیورسٹی وچ تبادلہ ہو گیا۔ پر اکو شہر وچ نال نال دو یونیورسٹیاں ہون کر کے اینا محسوس نہ ہویا، ہفتے وچ اک ادھی واری ملاقات ہو ای جاندی تے کنڈ تے ہتھ وی لگدا رہندا۔ بی ایس مکمل ہو گیا سی۔ اک لٹریری فیسٹیول دے سلسلے وچ دوجے ملکاں چوں آئے کجھ پروہنیاں نال گل بات تے کھانے دا پروگرام سی جیہدے وچ شاعراں ادیباں دے نال نال لٹریچر نال جڑے استاد تے اسٹوڈنٹ وی شامل سن۔ دو سو کرسیاں دے ہال وچ ڈیڑھ کو سو لوکاں دا بڑا بھرواں تے خوشگوار پروگرام چل رہیا سی۔ گل بات تے وقفہ سوالات توں مگروں کھانا کھل گیا۔

چکن بریانی قورمہ سبزی رائتہ سلاد ویجیٹیبل نان تے مٹھے وچ فرنی نال رنگ برنگے کسٹرڈ کیک۔ دوستاں دی گپ شپ نال وچے پلیٹاں خالی کرن لگ پئے۔

ایس دوران میڈم دو واری کولوں لنگھی تے میں اگے ودھ کے ملن دی کوشش کیتی پر اوہنے دوجے پاسے منہ کر لیا جیویں جان کے نہ ملنا

Scanned by CamScanner

چاہندی ہووے۔ تجی کوشش چ کولوں لنگھدے دا موہڈا دی لگا پر کھانے دی میز دوالے معمولی جہے رش وانیدا چکدی ہوئی پر انہے نوں منہ کر کے لنگھ گئی۔ بڑا افسوس ہویا، کیہ ناراضگی ہوسکدی اے؟ مینوں تے نہیں یاد، حالی پچھلے ہفتے ملاقات ہوئی اے۔ اوہو کنڈ تے ہتھ رکھ کے شاباش دین والا ای اندازسی۔ اج کیہ مسلہ اے؟ بھکھ تے تقریباً مرگئی سی پر پلیٹ ہتھ چ رکھنا جیویں مجبوری ہووے۔

دوستاں نال گلاں باتاں چ رجھ گیا تے پنجاں ستاں منٹاں مگروں ای میرے سمیت تقریباً ادھے کولوکاں نے کھانے توں فارغ ہو کے پلیٹاں رکھ دتیاں۔ اسٹیج دے سجے ہتھ لگیاں کرسیاں دی دوجی لائن چ پلیٹ لے کے بیٹھی چاول کھاندی میڈم تے نظر پئی۔ جیہدے کھبے پاسے اک کرسی چھڈ کے دوتن جوان میڈماں بیٹھیاں ہوئیاں سی جد کہ سجے پاسے دیاں ساریاں کرسیاں خالی سن۔ پتا وی نہ لگا میں کیہڑے ویلے خالی کرسیاں والے پاسیوں میڈم کول پہنچ گیا۔ پلیٹ چ بوٹی توں بغیر تھوڑے جہے چاول تے اتے اوئی کوای سلادسی۔ میڈم دی پلیٹ چوں کھیرے دا ٹکڑا پھڑ کے اپنے منہ نوں لاندیاں پچھیا۔

"میڈم جی میرے نال ناراض جے؟"

میڈم نے ہولی جہی "نہیں" کہندیاں ہویاں نظراں نال ہال دی کھبی کندھ ول اشارا کیتا۔ چار کو کرماں دور صاف ستھرے کپڑیاں چ عام جہی شکل والا اک پکی عمر دا بندا کھلوتا سی، فوراً کھیرے دا ٹوٹا منہ چ پا کے اوسے ہتھ نال اوہنوں سلام کیتا تے میڈم نال کوئی ہور گل کیتے بناں ای پچھلے پیریں پچھانہہ آگیا۔ کھانے توں بعد بڑی ودھیا چاہ دا وی انتظام سی۔

وڈے سارے تھرماس چوں چاہ دا کپ بھریا تے فر دوستاں نال گلاں چ رجھ گیا۔ تاں کوں منٹاں مگروں کندھ نال کھلوتے اوس بندے ول دھیان گیا، حالی وی اوتھے ای کھلوتا سی تے ہن اوہدے کول میڈم دی کھلوتی گلاں کر رہی سی۔ سوچیا ایس بندے نوں ملنا چاہیدا اے۔ چاہ دا خالی کپ لبڑیاں پلیٹاں کول رکھدا ہویا اوہناں کول پہنچ گیا تے اوس بندے نال ہتھ ملایا۔

"اسلام علیکم جی"

"وعلیکم السلام"

اس توں پہلاں کہ کوئی ہور گل ہوندی، میڈم نے مینوں پچھیا۔

"تینوں پتا ایہ کون نیں"

میں تھوڑی کو حیرانی نال اوس بندے نوں ویکھدیاں ہویاں بولیا

"نہیں جی"

"ایس پورے ہال چوں ایہ واحد مرد نیں جیہناں دے جھج نال میں کھا سکنی آں، ایہ عمر صاحب نیں، مائی ہیز بنڈ"

مینوں اک بے نائی جہی ہچکی آئی تے تھوڑا چر پہلوں میڈم دی پلیٹ چوں پھڑ کے کھادا کھیرے دا ٹکڑا میرے سنگھ چ آگیا۔

Scanned by CamScanner

(ڈاکٹر صغرا صدف)

کلیہٹ

میریاں سکھیاں مینوں ہمیش آکھدیاں کر توں بچ ٹی وی تے ای جمنا اے۔

میں ہس کے آکھدی آخوا تھوں ہسپتال وی نیڑے ای اے۔ کوئی گل نہیں۔

میرا ستواں مہینہ چل رہیا سی۔ ٹی وی تے اک ادبی پروگرام دی میزبانی کرن جا رہی ساں۔

اوس دن وی میں دفتر توں اپنی وڈی چٹی گلٹس وچ بہہ کے ٹی وی ول نکلی ساں۔ میرا تے سدھم سدھارستہ سی۔ نہرو ضمیر تے فیر مال توں اگلے سٹاپ تے ٹھنڈی سڑک توں کھبے مُڑ کے بس راہ وچ پریس کلب آندا تے کدی کدی اوتھے جھٹ گڈی ہولی چلانی پیندی سی پر ڈاگھٹ ای لگدا۔

پر اج جیل روڈ توں پہلوں ای ٹریفک بلاک ویکھ کے مینوں تے کانبا لگ گیا۔ آل دوال سبھ پیک، نہ مرضی نال سجے کھبے مُڑ سکو نہ پچھاں پرتن دا کوئی چارہ۔ کجھ پتہ ای نہیں سی چل رہیا کہ ہویا کیہ، دھوئیں تے گرمی وچ ہر بندے دا مندا حال۔

اپنے چڑ وچ کجھ بیز نظری پے تے کھلیا کہ کسے دینی جماعت نے کسے کافر ملک دے خلاف کوئی وڈا جلوس کڈھیا اے۔

ایمان آلے بہوں جوش نال اپنے لوکاں نوں کافراں دیاں کرتوتاں دسن لئی آہر کر رہے سن۔ ولاں ایڈے جوش نوں ڈکنا فلس دے وس وچ کنج ہو سکدا اسی۔ فیر ڈک کے اوہناں آپ گنہگار ہونا۔ پر فلس آلیاں دا بھلا ہووے اوہ بےوس لوکائی نوں کسے راہ پان دا حیلہ ضرور کر رہے سن۔ گڈی نال گڈی جڑی ہوئی تے سکوٹراں نوں جتھے تھاں لبھدی وڑ جاندے۔ اخیر پولیس آلیاں ٹریفک دا ابھار گھٹ کرن لئی کھبے پاسے گلیاں وچ ٹریفک موڑ دتی۔

خورے اوہ کیہو یاں گلیاں سن، میں تے اودھر کدے پیر وی نہیں سی دھریا تے اج گڈی لے جانی پئی۔ گڈیاں دا ریلا پچھاں تے مڑ نہیں سی سکدا بس مشین وانگ جدھر گلیاں جا رہیاں سن سب جا رہے سن۔

جدوں گڈی وچ پٹرول دی سوئی بہوں تھلے لڑ گئی تے میری تے جان ای نکلن آلی ہو گئی۔ پٹرول تے چنگا بھلا سی خورے پہلے گیئر وچ گڈی چلان کارن گھٹ ہویا ہووے۔ گرمی، گڈیاں دے دھوئیں تے آل دوالے گھراں وچ لگے اے سی دے آؤٹر چوں نکلدی اگ نال حبس ایناں ودھیا ہویا سی کہ دم گھٹن آلا ہویا۔ میں اے سی بند کر چھڈیا پر پورا شیشہ کھولن دی ہمت نہیں سی ایس لئی کہ ایڈی گھٹ رفتار وچ ایہہ خطرہ مُل نہیں لیا جا سکدا اسی۔

بڑی اوکھت نگروں میں میکلورڈ روڈ دے اشارے تے کراپڑ گئی۔ پروگرام کیہ کرنا سی بس جا کے کجھ چر ساہ لینا تے ٹریفک نکلن مگروں فیر پرت آونا سی۔ میں ویکھیا چوک تے لگے کھنبیاں نوں 15، 20 ورھے دے منڈے ڈنڈیاں تے ڈانگاں نال بھن رہے نیں۔ چور چور بلب سڑک تے پئے سن۔

ڈاہڈا اول ڈکھیا۔ میں نے پاسے ویکھ رہی ساں۔ ساہمنے نظر پئی تے اک منڈے نوں ڈنڈا ہوا وچ پھیر کے میری گڈی ول دوڑ دیاں ویکھیا۔ اوہنے میری گڈی دا فرنٹ شیشہ بھن لئی پوری قوت نال ڈانگ چلی۔ ساڈیاں نظراں ملیاں تے خورے کنج زور دی چیک شیشے پھاڑ کے اودے تیکر اپڑی۔ اک ہتھ نال سٹیئرنگ پھڑی رکھیا تے دوجے ہتھ نال اوہنوں رُکن دا اشارہ کیتا۔ اے اشارہ نہیں اے ترلہ تے منت سی۔

خورے کیہ ہویا اوہ اوتھے ہی کھلو گیا پر اوہ اک لحہ ایڈا بھارا سی کہ دسیا وی نہیں جا سکدا تے بھلیا وی نہیں جا سکدا۔ ایہہ وی اک نکی سی۔ نقصان جناں چوکھا ہوندا، جلسہ اوناں ای کامیاب سمجھیا جاندا۔ مینوں لگا شیشے دے ٹکڑے میری کُکھ وچ نیانی جان نوں چُبھ جان گے۔

Scanned by CamScanner

مینوں اپناتے دھیان ای نہیں سی۔ اوس ویلے میرے من وچ ڈاہڈی تے ڈونگھی کلیسٹ وڑ کے بہہ گئی۔ میرے اندر اپنی اُتھل پُتھل ہوئی کہ ساہ اتھرو بن گئے۔

میں تگڑے احساس دی مالک ساں۔ ڈکھ جَر گئی۔ اوہ ڈانگ میرے شیشے تے نہ وجی پر میرے احساس نوں ٹوٹے ٹوٹے کر گئی۔ کیسے ماں دا بچہ اک ہور ماں نوں کیہوی سزا دے رہیا سی۔ دنیا وچ جو ہو رہیا سی اوہدے وچ میرا تے کوئی قصور نہیں سی۔ نہ ای پاکستان دی ریاست دا کجھ لیندا دینا اے۔ فیر

کئی ورھے لنگھ گئے پر خورے اسیں کتھے کھلوتے ساں، خورے پِشاں وَل ٹُر پئے ساں۔ ویلا سانوں نال لے کے جان توں انکاری سی یاں ساڈے پیر جم گئے سن۔ رُتاں آندیاں جاندیاں رہیاں پر چیتے وچ لگی ایہہ گنڈھ پیڈی ہوندی رہی۔ جو خوف میرے نال ٹُریا اوہ میرے بچے دے نال نال جوان ہویا۔

میں کراچی کسے کانفرنس چ گئی ساں۔ کانفرنس دے آگوواں نے مینوں لین لئی گڈی بھیجی۔

ایئر پورٹ توں نکلدیاں ای ڈرائیور نے آکھیا، "باجی! شہر وچ ہڑتال اے پر میں کجھ رستے لبھنا۔"

میں پچھیا، ایہہ چین چک ہڑتال کیہ ہوگئی۔

اوہ آکھن لگا، وڈیاں دی مرضی جدوں چاہن بزار کھلن، جدوں چاہن حیاتی دے بُوہے ڈھو دین۔ اج سویرے ای اعلان کیتا گیا سی۔

سارے جگ وچ ہڑتالاں ہوندیاں نیں پر جیون سُولی تے نہیں چڑھدے۔ طریقے نال اپنیاں منگاں بارے سرکاریاں ساہ چیکر گل اپڑائی جاندی اے۔ ساڈے دل تے لوکائی دا ساہ بند کر دیندے نیں۔ سرکار نوں کسے کیہ آکھنا؟ جیہڑا نقصان ہونا اوہ وی اساں ای مُڑ بھرنا۔

میری سوچ سیاپا کردی رہی تے اوہ خورے کیہڑیاں گلیاں چ وڑ گیا۔ بھونتریا تے ڈردا ابھردا رہیا۔ ہَیر پھیر تے میرا وی دل کنبیا۔ ڈاہڈی تریہہ لگی سی پر کھلو کے پانی خریدنا وس وچ نہیں سی۔ ساڈھے تِن گھنٹے اسیں کچ پچ ادھ دیاں کھنڈراں تے گند نال اٹے علاقیاں چوں لنگھے کہ بھل بھلیاں دا مطلب سمجھ وچ آ گیا۔ راہ وچ پبلک ٹرانسپورٹ دے سٹاپاں تے آن جان آلے چنگے ویلے وانگ بساں اُڈیک رہے سن جیہڑے بے خبری چ گھروں نکل پئے سن۔

گھنٹیاں توں کھلوتے بیمار تے لاچار لوکی ولکدے ہوئے ویکھے۔ خورے اوس دیہاڑے ایمبولینس وچ کنیاں موتاں ہوئیاں ہونیاں جیہناں نوں ہسپتال تیکر اپڑن دا راہ ای نہ دتا گیا۔ نہ بس دی شکل دسی نہ ہارن وَجیا۔

ایڈے وڈے شہر وچ کنیاں حاملہ ماواں نویں جی نوں حمد یاں آپ ڈُگ کھیاں۔ کنے دیہاڑی دار مزدوراں دے بال اپنے گھراں وچ روز دی آمدن نال آن آلی روٹی نوں ترسدے رہ گئے۔ میں راتیں ٹی وی تے تباہی دے منظر ویکھ ویکھ پھاوی ہوندی رہی۔

جد میں کراچی توں لاہور مُڑنا سی اوس دیہاڑے لاہور نوں بند کرن دا اعلان ہو چکیا سی۔ بھلاں شہر کدوں بند ہوندے نیں۔ اوہ تے گارے مٹی دے مکان، دکاناں، سڑکاں لوکاں نال آباد ہوندے نیں۔ ایہہ آکھو لاہوریاں نوں بند کرنا ایں۔ میرا گھر کنٹونمنٹ دے نیڑے اے ایس لئی میں تے حفاظت نال گھر اپڑ گئی پر جیہڑے منظر میریاں اکھاں آپ نہ تکے اوہ مینوں ٹی وی نے بار بار دس کے میرے احساس نوں چنگا زخمی کیتا۔

زنانیاں نوں دتے دھکے تے ٹُٹے میں اپنیاں وکھیاں تے جھلے۔ جواناں دے سِراں چوں نکلن آلا لہو اپنے بھوچن نال پونجیا۔ اتھرو گیس دا کوڑا گھٹ میرے ساہ ای بند کر گیا۔ اکھیں تے اسیں پہلے ای انھے آں۔

جیہناں جلوس کڈھیا اوہ تے انقلاب لئی سبھ کر رہے سن تے ساڈے دیس وچ انقلاب اپنی حکومت لئی لیاندا جاندا رہیا اے۔ دوجیاں دی حکومت نوں ظلم کُھسن دا رواج خورے کدوں مکنا۔ فیر ساڈے اندر ڈنڈے نال کھوہن دی روایت دی اینی پیڈی ہو چکی اے کہ نویں

Scanned by CamScanner

پڑھائی دی ایہہ اگھ نہیں وگا ڑ سکی۔

شامیں انقلابیاں نے موتاں تے زخمیاں بارے کھلے دل نال معذرت کر کے اپنا شملہ اُچا کر لیا تے سکھ نال سوں گئے۔

پر اوہ ماں جاگدی رہی جیہنے نو مہینے اک جیون دی پالنا کیتی۔ احتیاط نال اک اک پیر اگے ودھایا۔ تخلیق دا درد وی جھلیا پر اوہدا کرشمہ ٹھیک ویلے ہسپتال ای نہ اپڑ سکیا۔ خالی جھولی لے کے آ گئی۔

اوہ بال روندے تے سہمے رہے جیہناں دا حرد ور پیورش تھلے آ کے مندھیا گیا تے ہن اوہدی لاش دی وگڑی حالت اوہناں نوں جیون دے انھے ور تے بارے دس پا رہی سی۔

ٹی وی والے مرن والیاں دے انگیاں چتھلیاں دے انٹرویو لے رہے سن۔ سڑکاں تے ڈلھے لہو تے کھلرے بھوچھن دس رہے سن پر ڈکھ دا مداوا کون کرے گا؟

میرے پیٹ وچ اوہ ای کیسٹ جاگ پئی۔ جدوں میری گڈی دا پٹرول مکن والا سی، اے سی وی بند ہو گیا سی تے حبس تے خوف نال میرے ڈھڈ وچ کلی جیہی روح دی تڑفن لگ پئی سی۔

ماں ورگی ریاست جنگل کیویں بن گئی۔ ساڈی نویں نسل دے ذہناں وچ نفرتاں تے ویر دا بارود کیویں پرچ گیا۔

کجھ دناں بعد اک ہور شہر بند ہو گیا۔ میں کنبدی نے ٹی وی آن کیتا تے اک کورتج کرن آلی کڑی نوں منڈے اِنج دھریک رہے سن جیویں اوہ بے جان شے ہووے۔ اوہدے تے خالی بوتلاں اِنج سٹیاں جا رہیاں سن جیویں اوہنوں سنگسار کیتا جا رہیا ہووے۔

خالی پلاسٹک دیاں بوتلاں نال اوہنوں کوئی سٹ تے نہ لگی پر ایہناں نال جیہڑی تذلیل ہو کے سٹی گئی، گالاں کڈھیاں گئیاں اوہنے اوہدا دل تے روح زخمی کر چھڈیا تے ایہہ کم کوئی اک بندہ نہیں پورا جتھہ کر رہیا سی۔

اوہنے آل دوال ویکھیا کوئی مہربان چہرہ نہ دِسیا تے فیر اوہدے اتھر چھم چھم وسن لگ پئے۔ پولیس دے آن تک اوہدے خوف نال پیلے پھٹ مکھ دے تاثرات دس رہے سن کہ اوہ اندروں مر چکی اے۔ جیہنوں اک واری فیر اوہ ای کیسٹ پئی تے میں سوچیا میں کدوں تک اپنے احساس دی کُکھ وچ پلن آلی اولاد نوں ایہناں وحشی لوکاں توں بچا پاواں گی۔

Scanned by CamScanner

طاہر سندھو

آر دے نہ پار دے

پہاڑ پاسیوں وگدی نہر سینکڑیاں پنڈاں وچوں لنگھدی کھیت کھلیاناں نوں پانی ونڈدی، دکھن پاسے وادھو پانی سنبھالدی راوی وچ ڈگ پیندی اے۔ ایہدے چڑھدے تے لہندے پاسے وسدے پنڈاں نوں کئی نموے نکلدے نیں تے ایہناں وچوں ای اگوں چھوٹے سوے فیر کھال۔۔۔۔ انج نہری پانی دی ونڈ پیلیاں تیک بڑے طریقے نال کیتی گئی ہے۔ نہر کنڈھے وسدے پنڈاں دی واہی بیجی تے فصلاں دا اجھاڑ ایہدے توں ہٹویں پنڈاں نالوں بہتا ہے۔ کسے زمانے تے ایہہ نہر اپنے کنڈھے نال دی بھوئیں نوں سُکن ای نہ دیندی، سلابہ انج ای نال نال وگیاں بنالیندا، کدھرے کدھرے چھمب تے ڈھاب دی جاہندے، ایہدے کنڈھے نال کوئی فصل بیجی نہ جاسکدی۔ مونجی، جھونا وی بارشاں ہون نال تے نہر دے ہمدے پانی وجھوں ڈوبے نال مرلنگ جاندا۔ بیج، کانے سرکڑا، نڑا، سر، کاہی، دب تے ڈیلا اُگیا رہندا۔ سون بھادروں دے مینہہ نال پانی دے چھپڑ، چھپڑیاں ہور بن جاندے جیہناں وچ بعدوں کمیاں کھڑدیاں تے ایہی بتر دے چھپڑ خوبصورت وسدے۔ ایہناں دے صاف تے نترے پانیاں وچ بگلے، جل ککڑیاں تے ٹھنڈے علاقیاں ولوں آئے مہمان سیل، مگ، ہنس، نڑیاں، کونجاں تے مرغائیاں ورگے خوبصورت پنچھی، آن بہندے، لمے سفرتوں بعد ساہ لین رُک جاندے فیرا گے دکھن ول اڈاری مارن لئی تیاری پھڑدے۔ جویں جویں ایدھر گرمی ودھدی پنچھی وی آپنے آپنے علاقیاں نوں پرت جاندے۔ کجھ تے ایویں اجھکدے نے کئی دا ہواچر بیٹھے رہندے۔ پہاڑ پاسے سائبیریا دے برفانی علاقیاں تے ٹھنڈے ملکاں وچ رہن والے ایہہ پنچھی پھگن چیتر وچ آپنے وطناں نوں مڑ جاندے تے اسوں کتیں چ دکھن نوں جاندیاں رکدے۔ ایہہ پروہنے پکھوانی کو گنتی وچ لنگھدے کہ ایہناں دیاں ڈاراں دی گنتی کرنا مشکل ہوندا، باقی موسماں وچ مقامی پرندیاں ایہناں چھمباں، چھپڑاں تے ڈھاباں وچ بہنا۔

ایس نہر دی اک حد وچ ایہدے دوہاں کنڈھیاں اتے امنے سامنے اکو جہے، لگ بھگ اکو جہی ابادی دے دو پنڈ آباد نیں۔ ایہناں پنڈاں دا آپنا کوئی نام نہیں۔ ایہدے دوہاں پاسے وسدے لوک آپنے آپ نوں آردے تے دوجے کنڈھے وسدیاں نوں پاردے آکھدے نیں۔ ہن بھاویں دکھودکھ پرشناختی کارڈ تے ہور ریکارڈ وچ دوویں "پنڈ آردے" لکھواندے رہے۔ ایہہ دوویں پنڈ انگریزاں دی ایہہ نہر نکلن توں وی ڈھیر پرانے نیں۔ اوس ویلے وی ایہناں پنڈاں دے کوئی نام نہیں سن۔ اوہ ایس کرکے کہ نہر آؤن توں پہلاں اک برساتی وڈا نالا، سیم نالا ایہناں پنڈاں وچکاروں لنگھدا ای جینے ایہناں پنڈاں نوں وکھ کیتی رکھیا۔ اوس ویلے توں ای ایہہ آردے تے پاردے سدیندے رہے۔

ایہناں پنڈاں دے لوک پُشتاں توں ڈنگر ڈھور پالدے تے واہی بیجی کردے آرہے نیں۔ ہمیشہ توں جت لگی رہندی کہ کدھرے پاردے پہلاں فصل گڈ نہ لین، وڈھ نہ لین۔ پانی دوہواں پاسیں نہری، کھیتاں نوں اکو جیہا وتر دیندا آیا اے۔ دوجے کنڈھے (پاردے) لوک کھلوتے، تُردے پھردے، کم کاج کردے تے مجھاں چاردے وسدے نیں۔ چھیڑوواں دی ماہیئے، ڈھولے تے گاؤن گاؤندیاں دی آواز دوجے پنڈ دی آؤندی۔ رات ہوندیاں نال ای لالٹین دی جھلارتوں پانی دی شاں شاں ودھ جاندی اے۔ ایہناں نال کجھ پرانیاں گلاں تے کہانیاں وی جُڑیاں ہوئیاں نیں جیہڑیاں ایہناں دی وسوں دی وارتا تے تریخ بارے دس پاندیاں نیں۔ دوویں پنڈ کسے زمانے توں

Scanned by CamScanner

آپسی وڈے دشمن رہے، اک دوجے نوں جردے نہ، ویر پرانا ہوون پاروں کدی رل مل نہ بیٹھے۔ ویر تے پرانی کھچ نے جتھے دکھ کیتی رکھیا اوتھے لال پُل راہیں ایس نہر نے ایہناں نوں جوڑن داوی سدا اوتی رکھیا۔ ایہہ پُل ایہناں پنڈاں توں اک میل پہاڑ پاسے ہے جس نوں لوکاں آر پار جاون تے آپسی بجّت لئی کدی نہیں ورتیا۔ جے کوئی ڈنگر ڈھور نہر پار کر جاندا تے اوہنوں موڑ لیاؤنا اوی چینداہ ڈنگراں نوں موڑ لیاؤن لئی اک شرط متھی گئی اوہ ایہہ کہ جس راہیں جھاں آئیاں اوسے راہیں لے جانیاں چین گیاں۔ جے جھاں نہر وچوں تر کے اک کنڈھے آئیاں تے واپس وی اوکدی نہر وچوں دوجے کنڈھے جاون گیاں۔ چھیڑو یا مالک پُل توں کلا لنگھ سکدا اسی پر ڈنگراں نوں پُل تھانی آپنے نال نہیں سی موڑ لیا سکدا۔ کئی ڈنگر ازی کر جاندے تے نہر وچوں پچھانہہ نہ پرتائے جاندے اج اوہ آر دے نہ پار دے رہندے تے آپنی موج وچ بعدوں آپنے آپ ہی آ جاندے۔ ایہناں پنڈاں دے آپسی اصول ڈنگراں لئی چنگے تے بڑے پکے سن، جیہڑا ڈنگر ڈھور اودھر اوز جاندا اوہدا خیال رکھدے ،اوہنوں کھُلا چرن دیندے تاں جے جدوں مرضی پچھانہہ پرت جائے۔ کلے ڈنگر نوں وی پُل تھانی لنگھن دی روک نہیں سی۔

ترنج وچ پہلی واری دوہواں پنڈاں دے لوک آپسی لڑائی جھگڑے بھُل بھلا کے سنتالی دی لُٹ مار دے دناں وچ ایسے لال پُل اُتے اکٹھے ہوئے۔ اوہناں دناں وچ آر دے تے پار دے پنڈاں وچکار لے ایس پُل توں جنے لوک لنگھے، اونے ایہدے جنن توں ہُن تیک نہیں لنگھے ہونے۔ اوس علاقے توں ہٹ کے لہندے پاسے دے سینکڑیاں پنڈاں وچوں سکھاں دے نکلن والے ہزاراں چھوٹے وڈے قافلیاں ایسے پُل نوں ہی ورتیا۔ لال پُل اتے قافلیاں دے لنگھن دا چوکھا خطرہ سی۔ ایہناں دوہاں پنڈاں وچ وی سکھاں تے کجھ ہندوواں دے گھر سن۔ قتلام دے وقت آر دے تے پار دے پنڈاں دے چودھریاں، نمبرداراں تے سکھ بھائی چارے والیاں ایہہ مل بیٹھ کے طے کر لیا کہ آپنیاں جوہاں وچ قافلیاں دی حفاظت تے ایس پُل نوں پار کروان دی ذمہ واری دوہاں پنڈاں دی رہی۔ اج پہلی واری ایہہ دوویں پنڈ آپسی دشمنی تے کرودھ بھُل بھلا کے اک وڈی تے سانجھی ذمہ واری لے کے کٹھے ہو کھلوتے۔ دوہاں پنڈاں دے چودھریاں مذہبی لوکاں دی نگرانی شروع کر دتی تے ملوانیاں نوں مسیتاں وچوں کجھ دناں لئی کڈھ کے کسے ہور تھاں بٹھا دتا۔ اوس ویلے کسے مولوی دی مجال سی کہ پنڈ دے نمبردار، چودھریاں پرھیا دی گل تے فیصلے توں انکاری ہو کے آپنی من مرضی کرے۔ امام مسجد ملوانا اوس وقت پنڈ دا کمی ہی گنیا جاندا سی ایس کر کے جو پنڈ والے کہندے اوہ منناں پیندا۔ ایہناں دوہاں پنڈاں دے مولوی تے کسیکے وی نہ تے نہ کسے بلوے دی تیاری دی حمایت کیتی۔

لال پُل دی نگرانی لئی دوہاں پنڈاں وچوں چالھی چالھی جنیاں دے جتھے بنائے گئے جیہناں دا کم ایہہ سی کہ جیہڑا قافلہ لہندے ولوں آوے اوہ لال پُل تیک با حفاظت چڑھدے والے جتھے دے حوالے کرے، اگے چڑھدے والیاں دی ذمہ واری اگے کسے نیڑے فوجی کیمپ یاں باڈر جاون والے وڈے قافلے تیک اپڑاون دی سی۔

پنجاب دے لوکاں دے قتلام دیاں خبراں پنڈ پنڈ اپڑ گئیاں، وڈھ ٹک تے لُٹ ماردیاں وارداتاں کنیں چیدیاں نال ہی ایہناں دوہاں پنڈاں آپنے سکھ بھراواں دیاں جاناں عزتاں بچان دا فیصلہ کر لیا۔ اوہنیں دنیں ایسے وڈی نہر دے پانی تے لال پُل دا رنگ اوجیہا ہو گیا۔ اتلے (پہاڑ) پاسیوں وڈھیاں ٹکیاں لاشاں تھاں تھاں نہر دے کنڈھے جا لگدیاں۔ پُل تھلیوں لنگھن والیاں لاشاں ایچیاں کو سن کہ اوہناں دی گنتی کرنی مشکل سی۔ پُل تھلیوں لنگھدیاں لاشاں آر دے پار دے لوکاں نوں دسدیاں جا رہیاں سن کہ جیہڑی تسیں ذمہ واری سکھاں دیاں جاناں بچان دی چکی اے اوہ کنی کوا وکھی اے۔ پنج سو بندیاں نوں جے کر ایسے پُل اتے اک وقت وچ ہی ٹک وڈھ کے نہر وچ سُٹ دتا جاوے تے پانی دی اوہناں نوں آپنے نال روڑھن دا زور نہ رکھے۔ پُل تے کھلوتے راکھے جدوں تھلے وگدے پانی وچ جھات ماردے تے لاشاں رڑھدیاں ویکھ کے تربھک جاندے تے کناں نوں ہتھ لاندے۔ رت دا ایہہ روڑھ کئی کئی دن چلدا رہیا۔ کنڈھیاں نال لگیاں لاشاں بھُل کے پاٹن لگیاں، پنڈ دے لوک باہر نہر والے پاسے اشنان تے جنگل کرن جانا چھڈ گئے۔ کسے دی ہمت نہ پیندی کہ کنڈھیاں نال لگیاں مُردیاں نوں دھک کے اگانہہ پانی دی روڑھ وچ کر دیوے۔ کجھ دن مگروں مینہہ ورھدا تے کجھ بندے لاشاں نوں اگانہہ پانی وچ روڑھ دے آوندے جہدے نال پنڈ واسیاں نوں کجھ سکون ملدا انہیں تے مُردیاں دی بو نے پورے پنڈ نوں ساہ نہ لین دیتا۔ لوک

Scanned by CamScanner

بیمار ہوون لگ گئے۔ انج پل تھلیوں دی زُکدیاں، اڑدیاں لاشاں نوں اوتھے کھلوتے بندے اُڑن نہ دیندے، جیوں کیوں ہمت کر کے ڈانگاں سوٹیاں نال ہجاں مار مارا اگے روڑھ دیندے۔ انج ایہناں دوہاں پنڈاں اپنی ذمہ واری توڑ چاڑھی تے سکھاں دے قافلیاں نوں اپنی حدود وچ ازاں نہ آون دتی تے حفاظت نال اگے اپڑایا۔

پنجاب دی ونڈ ہوگئی۔ ایدھروں لوک لُٹیج کے اودھر تے اودھروں مردے مروانڈے ایدھر آ گئے۔ نہروں چڑھدے پنڈ سکھ بہت گھٹ سن بس دو تن گھر ہی سن۔ انج لہندے پنڈ وی دس کو گھر سن جیہڑے باحفاظت اگے اپڑا دتے گئے۔ انج انڈین پنجاب وچوں ہجرت کر کے آئے مسلماناں نوں ایہناں دوہاں پنڈاں وچ بحالی پروگرام اندر وسایا نہیں سی گیا۔ اتھے اوہی پرانی آبادی رہی۔ دوجے نال دے کئیاں پنڈاں وچ اودھروں آیاں دی گنتی مقامی آبادی نالوں ودھ گئی۔ سیٹلمنٹ دے محکمے نے اوہناں وچ سکھاں دی چھڈی ملکیتی واہی بیجی والی بھوئیں تے گھر الاٹ کردتے۔ ایہناں پنڈاں نوں بعدوں پرانے ناواں دے نال اک ہور وادھا ''مہاجراں دا پنڈ'' کر کے بولیا جان لگیا۔ اودھروں آیاں دی بولی، رہن سہن، ورتوں ورتان اتھے دے جدی پشتی لوکاں نالوں تھوڑا جیہا وکھرا سی۔ اودھروں آئے تھوڑی تھوڑی بھوئیں نوں محنت نال واہ بیج کے گزارا کرن لگ پئے، سرکاری دفتراں وچ نوکریاں واسطے گئے تے اوتھے فوری اوہناں نوں نوکریاں لبھ گئیاں، مقامی لوکاں کدی وی سرکار دی نوکری نہ انگریز دے ہوندیاں کیتی نہ واہوا چر پاکستان بنن مگروں۔ بس واہی بیجی کردے رہے، منڈی ٹُلدے گئے تے زندگی دا نوروا توری رکھیا ....ایتھوں تیک کہ نہروائیاں دے انگریزاں دے محکمے وچ آپنے ویلھے منڈے بھرتی نہ کرائے، بیلدار، میٹ تے ہور کسے چھوٹی نوکری واسطے آپنے پنڈ دے ماچھیاں، نائیاں، مراثیاں، قصائیاں، چوکیداراں، موچیاں، عیسائیاں تے ہور اجیہیاں ذاتاں دے منڈیاں نوں بھرتی کرا دتا۔ آردے تے پاردے دیاں وڈکیاں بس چیلی بنے تے ہی گزارا کرن دی سوچ اپنے بعدوں آون والی پیڑھی وچ وی پا دتی کہ اسیں جٹ زمیندار، ساڈے مال ڈنگر وادھو، ساڈی باڑی سونی چنگی، سانوں لوڑ ہی کیہی نوکریاں مزدوریاں دی تے چنگا چوکھا پڑھاون لکھاون دی ....دوہاں پنڈاں دی چودھراہٹ نے علاقے دے دوجے پنڈاں دی ترقی وانگ اپنے لوکاں نوں ترقی نہ کرن دتی۔ تعلیم، صحت، کاروبار دے ویلے کنٹھے نہ کیتے۔ بس پانی وادھوا وہلے، فصلاں بیج دتیاں تے وڈھ گاہ لیتیاں، سال دی کنک مونجی (چول) سانبھ لئے۔ فیر جد ہولی ہولی پانی گھٹدا رہیا، موگھے تنگ ہو گئے، پانی دی چوری اتے قابو پایا جاون لگا۔ جیہناں تھلویں پنڈاں دے ماڑیاں واہیواناں دیاں پیلیاں وچہ دیاں ہی نہیں سن، اوہناں ہمت کر کے ایہناں دوہاں پنڈاں دی مخبری کرنی شروع کر دتی۔ نہروائیاں دے محکمے دے افسراں پلس نال لے کے چھاپے مار مار پانی دے غیر قنونی وڈھ، گوڈے، نجائز موگھے پھڑ پھڑ پانی چوراں اتے پرچے چا دتے۔ گرفتاریاں تے وڈے جرمانے ہوندے گئے۔ نال ہی آبادی دا بڑدی آوندا گیا۔ اک دی گھٹی پوری نہ پیندی تے چنتا ہون لگی۔ ایدھر اودھر ویکھن لگے، نویں پور نے سرکڈھیا تے بھکھ دی اکھاں وکھاون لگی۔ پیلیاں ونڈی چوں لنگھ کے مربعیاں توں کلیاں، بکلیاں توں ویکھے تے کنالاں توں مرلیاں وچ آن کھلوتیاں۔ باہروں آئے خریداراں مرلے خرید خرید کلیاں توں مربعے بنا لئے۔ آل دوال دے سینکڑیاں پنڈاں وچ خوشحالی، سڑکاں، گھر دی کارخانے، بجلی، گیس، ہسپتال، ہائی سکول تے بزار بن گئے، ترقی دیاں لہراں بہراں ہوگئیاں۔ پر آردے تے پاردے لوکاں دے حالات پیسے دھیلے کھنوں مندے توں ہور مندے ہوندے گئے۔

آردے تے پاردے ہن حالاتاں نال لڑن لئی تیار کھلوتے سن انج اوہناں آپنے آپنے کجھ گنتی بندیاں جدی ریت بھلا کے شہراں وچ محنت مزدوری لئی تور دتا، ذورڈور فیکٹریاں وچ جا لگے۔ زمانے دے ترکھے پھیر اندر ہی اوہناں تھلی مہارت، کلا، سکھیا، کاروبار دی جانکاری تے سمجھ توں ودھ مزدوری کرنا سکھ لیا۔ محنت مزدوری اتے یقین بنھ لیا، شہراں وچ جا جا کم کردے رہے۔ چھوٹیاں موٹیاں نوکریاں وی کیتیاں، بھانت بھانت دی دنیا ویکھی۔ جد آردے تے پاردے لوکاں آپسی ریس نال نویں نسل نوں باہر کڈھیا تے اوہناں تیزی اری وی سکھ لئی۔ کجھ پردیس جا کے لگے کمائیاں کرن۔ باہر دے ملک گئے جے اک پنڈ دیاں "گھلیاں نوں چنگا چوکھا بھیجیا تے دوجے پنڈوں دی ریس نال ملکوں باہر جان لگے۔ ہن ایہہ نواں بھنوٹیں منڈیر نوں چمٹ پیا، انج پاردیاں دا منڈ اتن مہینیاں وچ اُلّی اپڑ گیا، اوہ کمان دی لگ گیا تن منڈے

Scanned by CamScanner

فرانس وچ سیٹ ہو گئے نیں، اپنے دیس تے اپنے فلاں فلاں ملک...... دوہاں پاسے کئی گھراں رہندے کھوندے دو دو کلے دیچ کے منڈے ریسورسیس باہر گھل دتے ـــ ۔ اجنبیاں دوہاں پنڈاں نوں بڑا کھادا، کجھ جیویں کیویں کر کرا کے ٹردے ٹراندے، کنٹینراں وچ بند ہو کے جنگلاں، دریاواں، سمندراں نوں پار کر کے غیر قنونی طریقیاں نال اک باڈرتوں دوجے تے فیر تریجے وی ٹپ کے یونان اگلی "فرانس اپڑ گئے، کجھ راہواں وچ گواچ گئے، کجھ راہواں وچوں پرت بنے۔ پر باہر دے ملک جاون دی اڑی نہ چھڈی۔ کئی اج وی اجنبیاں کول پیسے پھسا کے ویزیاں دی اڈیک وچ بیٹھے نیں۔

اج ایہناں آردیاں تے پاردیاں کول پیسہ تے آیا پر اوہ پیسہ تعلیم، صحت تے لوکاں دی بھلائی اتے خرچ نہ کیتا سگوں دوہ توں دوہ ہتھیار تے گولیاں خریدن تے لایا۔ اک دوجے دی کنڈ لاون واسطے اجوکی پیڑھی وچ وی اج دا اج ہی چھلیا رہیا۔ پرانے ویر نہ بھلائے سگوں اک دوجے نال ہور کھیہن لگے۔ رت کوئی نہ کوئی پھڑ بھجار ہندا تے نہر دے دوہاں کنڈھیاں اتے گولیاں دی تڑ تڑ ہوندی رہندی۔ ایہناں نوں آپنی غمی دے مارن دا خیال تیک نہ آیا نہ ہی جان کے اندروں مارن دی کوشش کیتی، بس میں نوں ہتھ تے اکھ دی شکل وچ سراتے چاڑھ کے رکھیا۔

فیر ایہناں ساریاں نوں وی عالمی بماری نے آن گھیریا۔ جیہڑے لوک شہراں وچ کاروبار، محنت مزدوری تے نوکری کردے سن شہراں وچ لاک ڈاون ہوون پاروں کم چھڈ کے پٹھاں آردے پاردے پرت آئے۔ پنڈ والے جتھے روز شہر کم کار لئی چکر لاوندے اوہ پنڈ وچ ہی قید ہو گئے۔ بماری کل دنیا وچ کھلری گئی۔ دنیا دے باڈر واری واری بند ہوندے گئے۔ ایتھے دی حکومت نے آپنیاں سرحداں بند کر دتیاں۔ جہاز اُڈنے بند ہو گئے۔ باہر دے ملکوں جیہڑے کجھ دن پہلاں آئے اوہ جانہ سکے تے جیہڑے باہر دے ملک سن اوہ اوتھے دے اوتھے ہی پھس گئے۔ کجھناں دیاں اوتھے نوکریاں تے کم کار ٹھپ ہو گئے، مشکل وچ آن پھسے، نہ اوتھے رہن نوں کجھ پلے نہ پنڈاں وچ پرتن دی کوئی واہ گی۔ قو ماتری وباہ جیہناں دنیں چین توں مگروں ایران، اگلی یورپ تے امریکا وچ تباہی پھیر رہی سی اوہنیں دنیں حکومتی وزیراں دی سفارش نال کجھ باہر دے ملکاں وچ پھسے آپنے بندے اوتھوں کڈھ لیاون لئی اچیچیاں فلائیٹاں اُڈائیاں تے ایس دا فیدا چک کے ایہناں دوہاں پنڈاں دے منڈیاں چکیا تے آپنے پنڈاں وچ پرت آئے۔ اوہناں دی تیزی تراری اوہناں دے کم آئی، کجھ دے دوا کے ایئر پورٹ توں قرنطینہ جان دی بجائے سدھا آپنے پنڈاں وچ آن وڑے۔ بڑے نو ہر نال لوکاں نوں ملدے رہے، نال آپنی سیانف تے چالاکی دے کارناے دس دے رہے کہ کیویں ایئر پورٹ توں دا ملالے پنڈ وڑے ـــ

آردے تے پاردے دوہاں پنڈاں وچ پرتن والے جیہڑے اگلی "فرانس" "سپین توں آئے اوہناں دا اتا پتا ایئر پورٹ والیاں کول سی، اوہناں پچھا کیتا، شناختی کارڈ تے پاسپورٹ اتے آردے پنڈ لکھیا ہویا سی۔ جدوں تیکر ایہہ خبر انتظامیا تیک اپڑی اودوں بہت دیری ہو گئی سی۔ باہروں آئے منڈیاں آوندیاں نال ہی پنڈ دے لوکاں نوں ملنا گلنا شروع کر دتا، محفلاں جما جما سمندروں پار دے قصے سناوندے رہے تے جودے رہے۔ آپنے پنڈاں نوں پرتن دی خشی وچ دعوتاں تے اکٹھ کیتے، دیگاں چاہڑھیاں کھانے کھوائے۔ کھیاں تے دیاہ دی ورڈ لئے۔ ایہہ محفلاں تے کٹھ کجھ دن ہی چلے تے لوکی بیمار ہوون لگ پئے۔ ایہناں دوہاں پنڈاں دے لوکاں وچ عالمی روگ تیزی نال پھیل گیا۔ جدوں انتظامیا سمجھ ی ہوئی آردے پاردے اپڑی تے اوہناں خیال ہی نہ کہ ایتھے کوئی بندہ باہر دے ملکوں ایہناں دناں وچ آیا اے۔ کہیا کہ اسیں تے پاردے پنڈ دے ہاں آردے دوجے کنڈھے والے نیں۔ ایہہ وی دسیا کہ اوس کنڈھے پنڈ دے کجھ بندے باہروں آئے سن چار پنج دن پہلاں۔ اج دوجے پاسے پنڈ آلے وی انکاری ہوئے کہ ایتھے تے ساڈا کوئی باہر دے ملکوں نہیں آیا اوہ تے پاردے پنڈ آئے نیں۔ ریکارڈ مطابق آردے پنڈ لکھیا سی جد کہ مُن دوہیں آردے آپنے آپ نوں پاردے دس کے بچنا چاہندے سن کہ کدھرے ایس مرض دے ماملے وچ چیک کے لیورنہ لے جاون۔ ایس چکر وچوں نکلن لئی انتظامیا دے اہلکاراں پلس دی مدد نال ایہناں دوہاں پنڈاں دے باہروں آئے بندیاں نوں پھڑ لیا۔ اوتھے ہی مرض چیک کرن مگروں واہوا گنتی وچ بیمار بندیاں نوں پھڑ کے اوہناں اتے خلاف چڑھا

Scanned by CamScanner

کے ایمبولینساں چ نٹ کے لبھ لے گئے تے پلس دی مدد نال دوہاں پنڈاں نوں مکمل سیل کر دتا۔ حالات لوکاں دے پہلاں ای خراب ہو چکے سن پر فیر وی دوہیں اپنی ہٹھ، اپنی اپنی میں نوں قائم رکھن لئی انتظامیہ نوں پہلاں خبر دتی نہ سرکاری ہسپتال جا کے ڈاکٹراں نوں دسیا نہ آپنے بندیاں دے ٹیسٹ کراون چ پہل کیتی۔ ایتھے آپنی میں مار کے پہل جیہڑا کردا اوہ خورے آپنے کئی لوکاں نوں بچالیندا۔ جتھے ساری عمر ہر کم چ پہل کردے رہے اوتھے اج ہٹھ، ضد نے اوہناں نوں پہل نہ کرن دتی تے ڈھیر جانی نقصان چکیا۔ ٹیساں مگروں پازیٹو آون والیاں دی گنتی ودھنا شروع ہوئی تے لوکاں نوں گھراں وچ بند کر دتا گیا۔ مریضاں نوں پنڈوں باہر رکھن دا فیصلہ کیتا۔ ایتھے نیڑے تریڑے اج دی آردے پاردے دیاں کوئی سرکاری ہسپتال نہ بن دتا سی۔ ایس خطرناک تے جان لیوا بماری لئی ایمرجینسی ہسپتال دی فوری لوڑ سی۔ چار سو بندیاں دے ٹیسٹ پازیٹو آون اتے ایہہ سمجھیا گیا کہ وائرس سارے لوکاں نوں لگ چکیا ہے۔ مریضاں نوں شہر لیجا نہیں سکدے، اوتھے ہسپتالاں وچ تھاں پہلاں ای نہیں لبھ رہی۔ کرنا ایہہ پیا کہ دوہاں پنڈاں دے روگیاں لئی لال ٹِل نوں ورتیا گیا۔ ٹِل دی لمائی چوڑائی نوں ویکھدیاں صحت دے محکمے نے اوہنوں دوہاں پاسیوں بند کر کے، دوال دیاں کندھاں نوں تھوڑا اُتا نہہ شیٹاں لا کے ڈھک دتا، اُتے چھت وی شیٹاں دی بنالئی، انج اٹھاں پہراں وچ ہسپتال بن گیا۔ دو ڈاکٹر، تن نرساں تے ہور ملازم ایتھے لا دتے۔ ایس عالمی وباء دے روگیاں دی دیکھ بھال شروع ہوگئی۔

ایہہ دوجی واری کہ ایس لال ٹِل نے آردے تے پاردے دیاں نوں وچکار لیا اکٹھا کیتا۔ ایہہ وباء جتھے پوری دنیا وچ موتاں ونڈ رہی سی اوتھے ایہناں پنڈاں دے مریضاں نوں وی تیزی نال آپنے ولیٹے چ لینا شروع کر دتا۔ ایس وقتی ہسپتال وچ موتاں ہون دے نال نال لوک گھراں وچ وی مرن لگ پئے۔ سوتوں ودھ سیریس مریضاں وچوں صرف پنجاں نوں شہر وینٹی لیٹراں تے کھلن دی اجازت ملی۔ ہُن دوہاں آردے پاردے دیاں نے آپنا آپنا ٹِل لا ماریا کہ ساڈے ودھ توں ودھ مریض شہر جاون، پر ایہہ عالمی بیماری کتھے ویکھدی سی کہ آردے کون نیں پاردے کون نیں، کیہڑا ماڑا تے کیہڑا زور آور اے۔ کیہڑا آردا اے کیہڑا پاردا اے، اوہناں نوں ہُن پتہ لگا اوہ تے لکھ دی نہیں، ایویں اک دوجے توں طاقتور ہون دے دعوے کردے رہے، ایویں آردے پاردے دے آکھدے اکھواؤندے رہے تے اج اوہ وچکاردے بن کے رہ گئے تے اخیری لال ٹِل دی پناہ وچ آ گئے جیس نوں اوہناں کدی وڈیائی نہیں سی۔

ایتھے ہُن روز دے روز مرن آلیاں دیاں قوراں کڈھنیاں اوکھیاں ہو گئیاں، پرانے قبرستان وچ دفناون توں ڈک دتا گیا، نواں قبرستان بناونا پیا، اوہ تے ایتھوں تیک دی مشورے ہوئے کہ لاشاں لال ٹِل تحصیل نہر چ روڑھ دتیاں جاون پر وارثاں تے حکومت نے اجازت نہ دتی، کٹھیاں قبراں کڈھ کے چھن دا آہر کیتا گیا۔ ٹریکٹر نال لمے لمے ٹوئے کڈھ کے اوہناں وچ پالاں دیاں پالاں مُردیاں دیاں دب دتیاں۔۔۔ جنازہ وی محکمے دا اک بندہ یاں پلس والے پڑھاندے کیوں جے مسیت دے مولوی نوں وی بند کر دتا گیا۔

کجھ مہینیاں مگروں وباء دا زور جد ٹُٹا تے ٹِل دے نیڑے ای دوہاں پاسے دبیچے مُردیاں دا ریکارڈ محکمے نے دوہاں پنڈاں نوں دے دتا، اوہناں دے ناں ولدیت دی لسٹ اوتھے ٹِل دے وچکار جڑ دتی تے دس دتا کہ اینے ٹِل دے اک پاسے تے اینے دوجے پاسے دبیچے ہوئے نیں۔ کسے دے ناں اگے آردا یاں پاردا نہ لکھیا گیا۔ اوہناں لئی ریکارڈ مطابق سارے ای آردے سن تے مرن مگروں آردے، پاردے کنڈھے دب دتے۔

جیہڑے بچ گئے اوہناں دی زندگی نویں سریں اگے ودھی تے لال ٹِل اُتے چہل پہل شروع ہوگئی۔ لوک پہلاں ٹِل وچکار لسٹ ویکھن آؤندے فیر آر تے پار جاندے۔ آپنے مویاں دے دبیچے تھاواں اتے جا کے اوہناں لئی دعا منگدے۔۔۔ اج مرن والے نہ آردے رہے نہ پاردے۔ جیہڑے جیوندے سن اوہناں وی آپسی فیصلہ کر لیا کہ اوہ اگوں توں نہ آردے سدیون تے نہ پاردے۔ پر اک اوکڑ اوہناں واسطے ایہہ جم پئی کہ اوہ ہُن شناختی کارڈاں، پاسپورٹاں اتے آپنا اتا پتا کیہہ لکھواون۔؟ دوواں پنڈاں دی اک پنچائیت بیٹھی، گل چھڑن توں پہلاں ای سارے رلتیاں من ای من وچ سمجھ لیا کہ اسیں اج توں آردے نہ پاردے۔

Scanned by CamScanner

عبدالوحید

بابا رحمتا

اوہ نیاوچ کھلرے ہوئے ہزاراں چوہدریاں ورگا اک چوہدری سی۔ جاندروچوہدری ہون پاروں اوس سیانف توں ڈھیر دوری کہ بندیاں دے اکٹھ نوں چوہدری دی لوڑ ہوندی کیوں اے۔ بس اوہ اک اجیہا چوہدری سی جنھوں اپنی پچھوکڑ بارے بس اینا پتا سی کہ اوہ پنڈ وچ راج کردے سی۔ پنڈ دساں وچ اوہدے وڈکیاں کئی سیانف ورتی اوہ ایہدے بارے کدی سوچ ای نا سکیا۔ نا ای اوہنے کدی ایہہ گویر لائی چاہی کہ اوہدے آلے دوالے آخر لوکی چوہدری بن دے کس طرح پئے نیں۔ اپنے آپ وچ مگن ایسا کہ ہولی ہولی اپنی حویلی جوگا ای ہو کے رہ گیا سی۔ اُنج ای جیویں بڑھتھن باجوں پانی لیہہ الیہہ اخیر دریا دے کینڈے وچ آجاندا اے۔ پر چوہدری دا بڑھ جدوں تھاتے کج کھنڈیاں وچ اوہدے خاص بندیاں دی شکل وچ پانی کھلوتا رہ گیا جیہڑا کج ویلے بعد ای اپنی بو مارن لگ پیا۔ اوہ بونک جاندی جے چوہدری دا بڑھ کج ویلے بعد دوبارہ آکے اوہناں کھنڈیاں وچ تازہ پانی پا جاندا یا اپنے نال لیائی زرخیز مٹی نال ستاے لوکاں دے دلدر دور کر دیندا۔ پر کم ایدھے توں وی اُلٹ انج ہویا کہ آوارہ ہوا اوس نال آئی مٹی اوہدی وچھائی زرخیز مٹی نوں وی دبان لگ پئی۔

رحمتا دو ڈیٹھیا اپنے کچے مکان توں چوہدری نوں اپنی حویلی جوگا ہوندا ویکھدا رہیا۔ اوہ ایس توں پہلے چوہدری دے پیودادے نوں بھگتا چکیا سی جنھاں وچوں کوئی وی ایس جوان چوہدری وانگر اپنے کماں توں بھجدا نہیں سی۔ پنڈ دی ترتیب وچوں اگر چوہدری دے وڈیاں نوں کڈھ دتا جاندا تے پنڈ دے پلے کج نہیں سی بچنا۔ رحمتے دے وڈے جس طرح چوہدری دے وڈیاں توں راضی سن، اوس طرح اوہ چوہدری توں سکھی نہیں سی۔ اوہدے ویکھدیاں ای ویکھدیاں چوہدری دے کم ای بدل گئے سن تے پنڈ دا شاید ای کوئی گھر چوہدری دے ظلماں توں بچیا ہوئے۔ ہُن تے انج جاپدا سی جیویں پورے پنڈ دے واسی چوہدری دی قید وچ ہون۔ رحمتا اپنے آپ نوں وی کلیاں کلیاں محسوس کر دا سی پر اوہ چوہدری دی زورآوری اگے بے بس سی۔ اُنج وی اوہنوں پتا ای تیئیں سی بھئی چوہدریاں دی زورآوری اگے کھلوئی دا کیویں اے۔ پر اوہنے چُپ چپیتے چوہدری دی حویلی وچ اوہناں اناڑی تے اکھڑ کھلون والیاں نوں ضرور ویکھیا سی جنھاں دی ہار باجوں چوہدری دا دبدبہ ہور ودھ گیا سی۔ ایس لئی اوہنوں اینا پتا ضرور لگ گیا سی کہ کتوں کس ویلے چوہدری اگے تیئیں کھلوتا چاہی دا۔ چوہدری دی برولے نوں لین دا ایہہ مطلب نہیں سی کہ اوہ آپ چوہدری بننا چاہندا سی۔ اوہ تے بابا بننا چاہندا سی جیہدے وجود وچوں دوسریاں لئی رحمت نکلے۔ اپنے ناں دی طرح لوکائی وچ رحمتاں دا مینہ پاوے، جیہدے وچ نہا کے لوکی ہر طرح دے مَیل توں صاف ہوجان۔ ساری لوکائی دے دلدر دور ہوجان تے ہر پاسے کرم ہو جائے۔ اوہ خیر دا مرکز بن کے پیغمبراں تے ولیاں وانگ لوکائی وچ اپنا فیض ونڈے۔ اوہنے جدوں پنڈ دے کج ہور بندیاں نال اپنے خیالاں دی سانجھ کیتی تے اوہ جان کے حیران رہ گیا بھئی ہر بندہ اوہدے وانگ بھلائی کرنا چاہندا اے۔ جدوں کج ہور پھر ولیا تے اوہنے پتا لگیا کہ بوہتے لوکاں ایہجے خیال بس اپنے آپ نوں

پرچارن لئی سوچدے سن۔ لوکائی دی ایس سوچ تے اوہدی اندروں ڈول گیا کہ ہورے اوہدی اپنا انجھار اضی رکھن لئی اک سفنیاں دی دنیا تے تیئیں بنا کے بیٹھا ہویا۔ کدی خیالاں وچ اگر اوہ اپنے نال کسی ہور نوں وی لوکائی دی مدد کردا ویکھدا تے تاں وی اوہنوں بھیڑا لگدا۔ کیوں جے اوہ چاہندا سی کہ کل جہان دی ساری چنگیائی صرف اوہدے ہتھوں ای ہووئے۔ اپنے جیہے لوکاں نال لڑن بھڑن توں بعد جد اوہ اپنے خیالاں نوں

Scanned by CamScanner

پورا کرن بارے سوچدا دے تے ہر پاسے اہنوں چوہدری اپنا رستہ ڈکیا کھلوتا نظر آندا۔ تھیر اسو چیا پر او سر ا ہتھ نہ آیا جنوں پھڑ کے چوہدری نوں ادھیڑ دا تے اپنے آپ اُن دا۔

رحمتے دی حیاتی بابا جن دی راہ ویکھدے ویکھدے جھیتی جھیتی لنگھدی جارہی سی پر او فیر وی مایوس نہیں ہویا۔ ویلا لنگھن دے نال اک پاسے تے ایہہ ہویا کہ جتھے اوہدے خیال پکے ہوندے رہے اوتھے چوہدری وی بس اپنی حویلی جوگا ہو کے ای رہ گیا۔ پنڈ وچ چھنڈے چوہدری دے بندیاں نے ہوراُت چکی تے لوکی وی چوہدری پاروں نکونک ہو گئے۔ لوکاں دیاں چوہدری بارے بدلیاں گلاں تواونے گو یرلائی کہ بابے اساناں توں نئیں تھدے بلکہ ایہہ تے ویلے دے موڑ تے پئی او گپ اے جنوں کسے ناکسے چنک کے اپنے سر تے رکھنا ہوندا اے۔ پراے خیال دی اوہنوں ایویں ای نئیں آ گیا بلکہ اک پہلے توں سنے قصے نوں دوبارہ سُن کے آیا۔ مسیت وچ جداو۔ نے دی تے فرعون دے قصے نوں سنیا تے انج جاپیا جیویں کج نواں سنیا ہووے پر نواں کی سنیا سی ایہدی سمجھ اونوں اوتھے بیٹھ کے نہ آئی۔ مولوی کولوں کتاب منگ کے گھر لے گیا تے اُوس قصے نوں کئی واری اوتھوں تیکر پڑھا جدوں موسیٰ اپنی قوم نوں لے کے فرعون دے ملک وچوں بھجیا۔ اگے وی پڑھن دی کوشش کیتی پر سواد ای ناں آیا تے اوہنے کتاب اک پاسے رکھ دتی ت۔ اوہنوں چوہدری وی اک فرعون ای جاپن لگ پیا۔ پر اک سوال اوہدے دماغ وچ گُربل کرن لگ پیا کے جے فرعون وی اے جان دا سی کہ اوا اک عام انسان سی تے فیر اواپنے آپ نوں رب کیوں کہندا سی۔ کی اوہنے اپنے پیو دادے نوں مردے نئیں سی ویکھیا۔؟ کی اوہنوں اے نئیں سی پتا کے اووی اک زن دا جمیا ہویا سی۔؟ کی اک بادشاہ اینا ں بیوقوف وی ہوسکدا اے؟۔

ایتھوں تیکر سوچ کے اوہدے دماغ نے کم کرنا بند کر دتا تے اگے صرف ہنیرا ای ہنیرا اوہن لگ پیا۔ پتا نئیں کدروں اوہدے دماغ وچ خیال آیا ایناں سوالاں دا جواب اوہدے وسوں بارا ے ایس لئی اے سارے سوال باؤ کا فر کولوں پچھے جان، جیہڑا ہر دوجے تیجے مہینے اپنے ماں پیوں نوں ملن پنڈ آندا رہندا سی۔ کج دناں دی اُڈیک باجوں باؤ کا فرشہروں پنڈ آیا تے رحمتا پنڈ والیاں توں لُکدا لکاندا اوہدے گھر جا وڑیا۔ پہلے تے باؤ کا فر دے گھر والے اونوں ویکھ کے تربک گئے کہ اوا وضاں نوں کیویں ملن آ گیا اے، کیوں جے پنڈ والیاں باؤ کافر پاروں اوتاں دا حقہ پانی بند کیتا ہویا سی۔ باؤ دے گھر والیاں دے ایدھر اودھر ہون توں بعد رحمتے نے اپنے سارے سوال اوہدے اگے رکھ دتے۔ پہلے تے باؤ اوہدی گل تے حیران ہویا کہ ایہہ سارے سوال اوہدے دماغ وچ کتھوں آئے تے فیر فرعون دے ویلے بارے اک لمی گل شروع کر دتی۔ دو تن واری رحمتے نے باؤ نوں ٹوکیا وی کہ اوانھوں فرعون دی خدائی بارے دسے پر باؤ اُونوں اوس ویلے بارے ای دس دا رہیا۔ اوہدے سوالاں دا باؤ نے سدا جواب تے کوئی ناں دتا پر فیر وی او باؤ دیاں گلاں دھیان نال سن دا رہیا۔ باؤ دی گل پوری ہون تو بعد او جدوں آپنے گھر ول پرتیا تے اونھوں انج لگیا جیویں باؤ نال گل بات دا کوئی فیدا نئیں ہویا۔ پہلے دو دن اودل ای دل وچ باؤ کافر نوں بھیڑا کہندا رہیا پر تیسرے دن اوہدا دھیان باؤ دیاں گلاں ول جان لگ پیاں۔ ہولی ہولی کج گلاں اپے آپ اوہدے دماغ توں جھڑن لگ پیاں تے کم دیاں گلاں اوہدے سامنے آن لگ پیاں۔ پہلی گل جیہڑی سمجھ آئی او ایہہ سی کہ فرعون کول سارے خیال گھڑے گھڑائے سی تے اوہدے کول اپنا نواں کج وی نئیں سی، او ظلم دے رواجاں نوں منن والا اک بندا سی۔ دوجی گل جیہڑی سمجھ آئی او ایہہ سی کہ او دیوی دیوتاواں نوں منن والا زمانہ سی تے ایس منن وچ فرعون دا تے فیدا سی پر لوکائی اوس ویلے دے دیوتاواں دے پجاریاں دیاں مانگاں ہتھوں ڈاڈھی تنگ سی۔ ایسے ویلے گیان دھیان دے جبریل نے موسیٰ نوں دسیا کہ دیوتاواں دا کھلارا بہت ودھ گیا اے تے لوکاں نوں منن اک خدا دی لوڑ اے جدے کول ساریاں طاقتاں ہون۔ اوس ویلے جے گیان دھیان دا دیوتا فرعون کول آ جاندا تے اووی موسیٰ وانگ امر ہو جاندا پر سوچن دا سیا پا تگڑے بندیاں دے وس دی گل نئیں ہوندی۔ اوس ویلے لوکائی خدائی سوڑ تے کھلوتی سی جدکے فرعون دیوتاواں دے پرانے رستے تے سدا لگا جا رہیا سی۔ لوکائی خدائی موڑ مڑ گئی تے فرعون اپنی وڈیائی دے سمندر وچ غرق ہو گیا۔

جس دن رحمتے نوں فرعون دی حقیقت سمجھ آئی اونھے اپنے کچے مکان توں نکل کے چوہدری دی حویلی تے نظر ماری تے اوہنوں

میر ظہیر عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

حویلی کسے دی نظر آئی۔ بجائے ایہدے کے اوا پنے گھر اندر وڑدا او پنڈ دے لوکاں ول ٹر پیا۔ جدے جدے نال چوہدری نے ترو کیتا سی او اوہناں لوکاں نوں چوہدری دیاں زیادتیاں یاد کران لگ پیا۔ ہر زیادتی پچھے چوہدری دا کوئی نا کوئی فیصلہ سی۔ چوہدری اگے آپ کھلون دی بجائے او پنڈ دے واسیاں نوں چوہدری دے خلاف کھلارن لگ پیا۔ لوکاں دے اکھ وچ رحمتے نے چوہدری نوں اپنی واری فرعون آکھیا کہ پنڈ دے سارے وسنیک وی چوہدری نوں فرعون ای آکھن ڈہے پئے۔ لوکائی دے دل دی گل جدوں رحمتے پاروں اوہناں دی زباناں تے آئی تے لوکی اوہنوں رحمتا چھڈ بابا رحمتا کہن لگ پئے۔ لوکائی نے اوہنوں بابے دا خطاب دے کے اپنے ولوں فرعون دے مقابلے وچ موسیٰ لا دتا سی۔ بابا رحمتا سمجھ گیا سی کہ لوکائی وچ رحمتاں ونڈن توں پہلے چوہدری تے قہر لانا بوہت ضروری اے۔

جدوں حمکر حویلی جوگے ہوئے چوہدری نوں اپنے فرعون ہون دی خبر ہوندی اوتی دیر حمکر بابے دی ڈانگ اژدہا بن کے چوہدری دے سپاں نوں کھان لگ پئی سی۔ بابا تے دوردی گل سی چوہدری کولوں تے پنڈ دا مراثی ای نئیں سی سانبھیا جا رہیا جیہڑا گلی گلی بابے رحمتے دیاں عجیب وغریب کہانیاں سنا کہ مجوے گھڑن ڈیا سی۔ چوہدری نے اپنے طریقیاں نال لوکاں نو دبان دی کوشش کیتی پر لوکائی اکٹھی ہو چکی سی ایسے لئی چوہدری نے وی اَت چکن توں اپنے آپ نوں روک لیا تے اک

واری فیر کن لپیٹ کے حویلی جوگا ای ہو گیا۔ پر ایس واری کم ہو چکا سی، چوہدری تے رک گیا پر لوکائی نے اپنے اندر بابے دی لائی اگ نال چوہدری دی حویلی پھوک سٹی۔ او سارے لوک جیہڑے چوہدری دے اگے روئے تے گڑلائے سی اپنے اپنے ہتھیاراں سمیت چوہدری دی حویلی نوں اگ لان آئے۔ بابے نے دوروں اپنے کوٹھے تو چوہدری دی پکی حویلی نوں سڑدیاں ویکھ کے ایہی سمجھیا کہ کوئی فرعون اگ دے سمندر وچ غرق ہو رہیا سی۔ جدوں چوہدری ای نہ رہیا تے اوہدے خاص بندے وی رحمتے اگے ہر شٹ کے کھلو گئے۔ بابے نے وی دل وڈا کر کے اوہناں نوں پنڈ رہن دی اجازت دے دتی پر نال ای اوہناں نوں منافق کہہ کے پنڈ والیاں اگے اوہناں دی ہمیش لئی مٹی وی پلیت کر دتی۔ بابا دلوں اوہناں نوں پنڈ وچ نئیں سی رکھنا چاہندا پر اوہناں نال جڑیاں ہوئیاں برادریاں دے ڈر پاروں اوہنوں اپنی رحمت دے دروازے کھولنے ای پئے۔ چوہدری نبیڑن توں بعد لوکاں نے انصاف کرن دی پگ وی بابے دے سر تے رکھ دتی۔

بابا جدوں منصف بنیا تے اوہنوں انج جاپیا کہ جیویں چوہدری دے خلاف کیتی گئی بغاوت داخل ایہی پگ سی، جدے راہیں او لوکاں وچ رحمتاں ونڈ سکدا اے۔ پنڈ دے لوک تے خیر پہلے وی کدی تھانے کچہری دے چکر وچ نئیں سی پئے تے ہن بابے دے منصف ہن باجوں لوکاں دا یقین ہور وی ودھ گیا۔ پنڈ دے لوکاں دے بابے تے بھروسے نے بابے دا مان ہور وی ودا دتا۔ بابے نے پکا فیصلہ کیتا کہ چوہدری وانگ او کے فیصلے وچ ڈنڈی نئیں مارے گا کیوں جے بابے دی نظر وچ سب لوگ برابر سی نہ کوئی نیواں تے نہ کوئی اُچا۔۔۔۔ سب برابر۔ چوہدری دا انجام ویکھ کے پنڈ دے کسی بندے نوں ہمت نہ ہوئی کہ او پنڈ دا چوہدری بنن دی کوشش کرے۔ بابا اپنے انصاف دے سر تے پنڈ دا بے تاجی چوہدری بن چکیا سی۔

پنڈ وچ انصاف بڑی دیر توں رکیا ہویا سی ایس لئی اکو دم انصاف لین دی آپا دھاپی پے گئی۔ نویں پرانے ہر طرح دے مسلے بابے کول انصاف لئی آن لگ پئے۔ اک پاسے لوکاں نوں انصاف دی لت لگن لگ پئی تے دوجے پاسے بابے تے انصاف کرن دا جنون وی وَدھن لگ پیا۔ بابا پنڈ وچ ہویاں پرانیاں زیادتیاں دی کنڈھ کنڈھ کے انصاف کرن لگ پیا۔ اگلیاں نسلاں پچھلیاں نسلاں دا حساب چکان لگ پیاں۔ کسے دے دادے نے جے کسے دی زمین تے قبضہ کیتا سی تے بابے نے اوہدے پوتڑے کولوں وی قبضہ چھڈا کے زمین حقداراں نوں واپس کیتی۔ بابے دا اوس چلدا تے پنڈ دیاں گلیاں وچ انصاف لیلو انصاف دیاں آوازاں لاندا۔ مدعی ست تے گواہ چست دی جوت چلاکی نوں جمن والے لوک، مدعی ست تے منصف چست والی بجھارت نہ بجھ سکے۔ سویرے سویرے پنڈ وچ انصاف دا چنڈا چکن نی اگر کسے نوں کھوتے تے بابے کے گھمایا جا رہیا ہوندا تے لوڈے ویلے کسے دا منہ کالا کر کے بوز تھلے کھلار دتا جاندا تے شام حمکر بابے دی یانف دے حساب نال کسے نوں شرم دوان لئی اوہدا ویاہ کسے بکری نال کر دتا جاندا۔ تے اگلے دن لوکی کسے جوان جوڑے نوں بوڑ نال بن

Scanned by CamScanner

کے روڑے مار رہے ہوندے۔ پنڈ دا میلہ وی بابے نے ویلا برباد ہون دا کہہ کے بند کروا دتا تے لوکی فیر وی چپ رہئے کیوں جے پنڈ وچ انصاف دا میلہ لگ چکیا سی۔ گل تے ایتھوں تیکر اپڑ گئی کہ جس دن پنڈ وچ انصاف دی کوئی نویں کہانی سامنے نہ آندی تے لوکی بابے نوں ترسیاں نظراں نال ویکھن لگ پیندے۔

انج ای بابے دا انصاف پنڈ دے لوکاں نوں اک لمے ویلے تیکر سواد دیندا رہیا پر ہولی ہولی لوکی ایس سارے کھلاڑے توں اکتان لگ پئے۔ خاص کر او لوک جنہاں نوں اے انصاف بھگتنا پیا سی او تے بابے دے خلاف ہون لگ پئے۔ بابے نوں وی لوکاں دی مجھ نا آن والی بے چینی نظر آن لگ پئی۔ اونوں اے جاپیا کہ سب کجھ اوس طرح نئیں چل رہیا جس طرح چلنا چاہی دا اے۔ روز دیہاڑی انصاف دے نویں رنگ اوہدے سامنے آن لگ پئے سن۔ لوکی چھوٹے چھوٹے مسلیاں اُتے وی اوہدے کولوں انصاف منگن آن لگ پئے سن۔ جیہڑے معاملے صبر نال برداشت کیتے جا سکدے سن اوہ وی داد و انصاف ہون پاروں بابے کول آن لگ پئے۔ لوکی اپنی کیتی گئی زیادتی نوں ظلم بھن توں حالے میر دور سن۔ پنڈ دی رہتل حالے انصاف توں صدیاں دے پینڈے تے کھلوتی سی جتھوں ویلا ای لانگ سکدا اے۔ بابا رحمتا ایس ساری اُلٹ پلٹ نوں بس تھوڑی دیر دی گل سمجھدا ای کہ لوکی اجے چوہدری دے کجھ ہوئے نے تے اخیر ہولی ہولی چنگیائی دی راہے پے ای جان گے۔ ایسے لئی بابا انصاف کرن تے اڑ گیا۔ شائد بابے دے اندر انصاف دا جنون ودھ رہیا سی تے لوکی وی حالے انصاف دا ہور سواد چکھنا چاہندے سی۔ بابے دے ہر نویں فیصلے بعد پنڈ دے کجھ لوگ بابے ول آن کھلوندے تے کجھ لوک پرلے پاسے ہو جاندے تے کجھ جھگڑوں کسے ہور فیصلے توں بعد او فیر بابے ول پرت آندے۔ کوئی وی انصاف تو ہٹ کے گل کر کے چوہدری والی صورتحال وچ واپس نئیں سی جانا چاہندا۔ کیوں جے چوہدری نوں ٹبر سمیت مارن دا فیصلہ کسے کلے بندے دا نئیں سی اوہدے وچ سارا پنڈ شامل سی۔ ایسے لئی کوئی وی اپنے اوس فیصلے تے شرمندہ ہونا نئیں سی چاہندا۔ پر کجھ جھگڑوں جدوں بابے دے سارے فیصلے وخے چین لگ پئے تے بابے نوں آپ دی تھر تھلی پے گئی۔ اوہ زمین جیہڑی بابے نے کسے ظالم دے قبضے توں چھڈا کے حقداراں نوں واپس دتی سی او حقداراں کول آن توں بعد وحیان نا منن پاروں اپنی ہریالی گوا بیٹھی۔ انج ای پنڈ وچ حکیم دے علاج دے باوجود بندے پہلے وی مردے سن پر بابے دے پنڈ سنبھالن باجوں جدوں اک بندا حکیم دے دوادارو کرن دے باوجود مر یا تے اوہدا مدا حکیم تے پا کے اُہنوں پنڈوں کڈ دتا گیا۔ اوس دن سارے پنڈ نے بابے دے انصاف دی جے جے کار کیتی سی پر کجھ دناں مغروں جدوں پنڈ دے واسیاں نوں دوادارو لئی دوجے پنڈاں دے چکر لانے پئے تے نفرت آ گئی، تے اوس دن نوں رون لگ پئے جس دن حکیم نوں پنڈوں کڈیا سی تے نال ای اے وی یاد آ گیا کہ موت نوں تے ہونی نوں کوئی نئیں ٹال سکدا۔ پنڈ واسیاں نے بتھیرا زور لایا کہ کسے ہور حکیم یا ڈاکٹر نوں پنڈ وچ لے آن پر بابے دے اُنے انصاف توں ڈردے مارے کوئی وی پنڈ آن نوں راضی نہ ہویا۔ انج ای پنڈ دے لوکاں دے اُدھروں وی وارے نیارے ہو گئے جدوں بابے دے حکم تے پنڈ دے لوکاں نے ساہوکار دے پیسے نپ لئے، شاید ای کوئی اجیہا بندا ہووے جنوں بابے دا اے حکم بھیڑا لگا ہوئے۔ ہور تے ہور لوکاں نے ساہوکار تے اوہدے ٹبر نوں چوہدری دی سڑی حویلی وچ قید کر کے اوہدے سارے بہی کھاتیاں تے سرکاری کاغذاں نوں وی اگ لا دتی۔ پر سال باجوں جدوں لوکی اپنی فضول خرچی پاروں سارا پیسہ کھا پی بیٹھے تے اوہناں کول بیلیاں وچ پان جوگی کھاد تے بی دے پیسے وی نہ بچے تے اوہناں نوں ساہوکار وی حکیم وانگر یاد آن لگ پیا جیہڑا کجھ تر دو کر کے پنڈ دے نظام نوں کسے نا کسے طریقے نال چلا ای رہیا سی۔ پاویں اُتوں ایہی نظر آندا سی کے ساہوکار ظلم کر رہیا سی پر ظلم دے رواجاں وچ ساہوکار نوں وی چوہدری وانگ پنڈ دی کسے ضرورت نے ای جمیا سی۔ ساہوکار دا ڈنڈا کسے نا کسے طریقے نال لوکاں نوں فضول خرچی توں روکی کھڑا سی۔ بابے دے ایس فیصلے نے تے پنڈ دے چلدے پہیے نوں جیویں روک کے رکھ دتا۔

سارا کجھ ہوندیاں ویکھ کے بابے نوں سمجھ ای نال آئی کہ لوکاں نوں قابو کرے تے کرے کتھوں۔ لوکی بابے دے ہر چنگے کم نوں اپنی بربادی وچ بدل لیندے سی۔ پر اک انصاف دے فیصلے نے تے بابے نوں ہلا کے رکھ دتا۔ جدوں اُوہنے اک قتل دے مجرم نوں موت دی

Scanned by CamScanner

زاوتی تے پنڈ دے سارے لوک اوہدے گھر دی افسوس واسطے اُنج ای گئے جیویں او پہلے مجرم دے ہتھوں قتل ہون والے دے گھر گئے سن۔ کی بجائے لگن والے نوں غیرت مند تے عزت دارا کھا کہہ رہے سن۔ بابے نوں ایہہ سن کے انج لگیا جیویں لوکی بابے نوں بے غیرت تے عزتاں الٹیرا آکھ رہے ہون۔ ایس فیصلے توں باجوں بابے نوں انج لگیا جیویں اوہدی اُوسے تھاویں آکھلوتا سی جتھے کجھ وریاں پہلے چوہدری کئی نسلاں دا ینڈا کٹن توں بعد آن کھلوتا سی۔ بابے نوں انج جاپیاں جیویں فرعون خدائی دعوے وچ پھس کے اپنے آل دوال توں انا ہو یا سی اوہی کجھ بابے دے وا پر رہیا سی۔ بابے نے اپنی تے پنڈ دی حالت ویکھی تے کجھ وی سمجھ نہ آئی، ہر پاسے ہنیرا ای ہنیرا سی۔ گھپ ہنیرے وچ ایدرا اودر ٹکرا رن دی بجائے اواک واری فیر باؤ کا فرد اانتظار کرن لگ پیا۔ پر ایس دوران اونے پنڈ دے مولوی کولوں اک واری فیر موسیٰ دا قصہ سنیا جیہڑا رعون دے ذہن توں بعد شروع ہو یا سی۔ او سمجھدا سی فرعون دے مرن توں بعد سب کجھ ٹھیک ہو گیا سی پر اصل کہیڈ تے باجوں شروع ہوئی سی کیوں جے اگے موسیٰ دی نواں سی تے اوہدی قوم دی نویں سی۔ اپنے بیان دے اخیر تے جس طرح مولوی نے موسیٰ دی قوم دی تان ان دے چوڑیاں تے لیا کے توڑی، اوسن کے تے بابا اپنا سر پھڑ کے سوچی پے گیا کہ فرعون کدی نہیں مردا او واقعی خدا ہوندا اے۔ لوکی کسے وی پیغمبر دے پچھے لگ کے اپنا چینڈا تھوڑے ویلے واسطے کھوتا تے کر بیندے نے پر گم کے اوسے رب کو جاندے نے جدے کولوں جان چھڈائی ہوندی اے۔ اے سوچ آندیاں ای اوہدا دل کسمن لگ پیا تے او ہور شدت نال باؤ کا فرد اانتظار کرن لگ پیا۔

اخیر اک دن اوہنوں باؤ کا فر دے آن دی خبر ملی تے او سے راتی باؤ دے گھر پہنچ گیا۔ جاندیاں ای اوہنے پنڈ دا پورا حال اوہدے گے رکھ دتا تے شرموں شری باؤ نوں اک سوال وی پچھیا کہ اخیر اے انصاف ہوندا کی اے۔ پہلے تے باؤ کجھ دی سرنیں بیٹھیا رہیا فیر اوہنے پچھلی وار وانگر اک لمی گل نو ردتی۔ جدی اوہدے سوال نال کوئی کوئی رلت نہیں سی، پر فیر وی بابا دھیان نال سرگی ویلے تیکر اوگلاں سن دا رہیا۔ دتھوں اُٹھ کے گھر آیا تے سون لئی منجی تے لمیا پے گیا پر نیندرا کھاں تو نیر دوری۔ تن واری لوکی اوہدے کولوں انصاف کروان وی آئے پر دنے انج لا کے اونہاں نوں وی نو ردتا۔ ہولی ہولی باؤ دیاں آکھیاں پتلیاں گلاں اوہدے دماغ توں چھن لگ پیاں تے منڈ لی گل ہوئی ہولی رآن لگ پئی۔ سارا دن وی انج ای لنگ گیا تے اخیر راتی جدوں پوری گل اوہنوں سمجھ آئی تے انج لگیا جیویں منھ وچوں ساری ریت نکل گئی ووے۔ اوہدا دل کیتا کوئی اوہدا گھر دی چوہدری دی حویلی وانگ ساڑ کے سوا کر دیوے۔ انصاف دے کہیڈ وچ اوہنوں سمجھ ای نہ آئی کے بے تے منصف وچ فرق کی ہوندا اے۔ بابا تے مجرم توں پہلے انصاف کروا اے، جرم تو بعد کیتا گیا انصاف دے بس ایویں بدلہ لیناای وندا اے، پاویں او کوئی مظلوم آپ لے لوے یا کے منصف نوں اگے کر دیوے۔

Scanned by CamScanner

علی انور احمد

مُفتو مُفتی

ماں کوئی ایڈی چنگی نہیں ساہو۔ کنواریوں لا 'خرابیاں' کردی رہی۔ اک واری اُدھل وی گئی پر ماپکاں موڑ لیاندی۔ وہیجن بچھوں وی اوہدا اوہیو بھیڑا چالا رہیا۔ جیوبے ماں دی جائی، میرا اگلی گلی جوائی۔ سچ اے کدے بکھیاں دے بلھ وی گجے نیں۔

سائیں بزاد وچ تے گجھو تے آپ اوہ پُوری کانی۔ ہُن اوہ بھاویں جوانی نیڑے اپڑ دی اِک دھی دی ماں سی فِر وی چنگی بھلی سوہنی سی سکوں حالے دی عام سوہنیاں زنانیاں دے سر وچ ماردی سی۔ اوہدا اک باہروں آئے اوکھسو بندے نال سُر ہوگیا۔ باہر آلے کول دن رات اِک کر کے، نیندراں بھن کے، اوور ٹایم لا کے باہروں کمایا ہویا اودھو پیسا دھیلا سی۔ اوتھے بھاویں اوہنے کنجوسیاں کر کے پیسا پیسا جوڑیا سی پر ایدھر، ایتھے اپنا نوہر بنا تے شو، شاباون لئی اوہ کھلے دل نال پیسے خرچدا۔ زنانی اوہدے پیسیاں تے ڈلھ پئی۔ نُوہر نے تے پیسے اُتے وچھلی نے اپنے تاں اتر دے سائیں کولوں طلاق لے لئی تے اوہدے گھر وسن لگ پئی۔ وکھاوے لئی اوہناں چنگا مندا نکاح وی کر لیا۔

کجھ چر بعد باہر آلا پُپی پی دا 'باہرلا' بن گیا اوہ اپنی مترئی دھی تے بے ایمان ہوگیا۔ ماں تاں جویں پہلوں ای دسیا اے ایڈی چنگی نہیں سی سکوں پنڈاں تھاواں دی بولی وچ گندی سی۔ اوہنے ہور زیادا گند پنا کیتا تے اپنی بھورے جنی دھی دا ویاہ باہر آلے بندے نال کر دِتا۔ کجھ دن لنگھے تاں باہر آلے بھائی دا باہر جاون دا ویلا آ گیا۔ اوہ اپنی نج ویاہی بیوی نوں، اوہدی ماں کول ای چھڈ کے باہرلے مُلک نُوں کُوچ کر گیا۔ کُڑی ندان، انگا مُونہہ ۔ اوہنے چھے ست مہینے، فِر پورا سال اپنے سائیں نُوں اُڈیکیا پر اوہ پرت کے نہ آیا۔ سال پچھوں کُڑی بھر جوان ہوگئی۔ اوہدے مونہہ نوں خون لگ گیا ہویا سی۔ اوہناں دے گھر اوہناں دا دُوروں نیڑیوں دا اک رشتے دار مُنڈا رہندا سی۔ اوہ پنڈوں آیا سی تے شہر وچ کسے فیکٹری وچ کم کردا سی۔ ہان نوں ہان پیارا ہوندا اے۔ میاں محمد بخش ہوراں آکھیا اے

دُدھ اندر جے کھنڈ رلایئے، مٹھا ہوندا دُونا

کُڑی مونہہ زور جوانی اگے ہار من لئی نالے اوہنے اپنی ماں تے ای جانا سی۔

دل نے دی کوڑی ہوندی سُن پتراں سُن دھیاں

جھو جہی دیکھی ماں مُحمد اوہو جیہاں دھیاں

اوہ اوس مُنڈے نال نس گئی۔ مُنڈا اپنڈ دے اِک ماڑے گھر دا جی سی۔ اوہ دووَیں طرحاں دے ماڑے سن۔ پیسے دھیلے ولوں وی تے۔۔۔۔ مطلب اوہ اپنے چنگے نہیں سن۔ چنگے ہوندے تاں دو مُنڈے دی ڈھوئی تے ماردے جیہناں دی کُڑی سی اوہناں نوں واپس کر دے۔ اوہ تاں چپ چپیتی کُڑی ڈکارن دے چکراں وچ پے گئے۔ مُنڈا اتاں مُنڈا ایاقی جی وی پرکٹ نکلے۔

اوہناں کُڑی دے پہلے نکاح نوں لکاریاں ہویاں نکاح اُتے نکاح کر دِتا۔ کُڑی نے اوہناں نوں دَس دِتا کہ میرا خاوند، میری ماں دا وی خاوند اے۔ نکاح اُتے نکاح کردیاں اوہناں نوں ڈر خوف ایس پاروں نہ آیا کہ باہر آلا بندا اپنی نج بیوی اُتے حق دعوا نہیں سی کر سکدا۔ کیوں جے چوری پچھے دی ہور گل اے چناں نگا کوئی وی جترئی دھی نال نکاح نہیں کر سکدا خاص طور تے اوہ جیہڑا ماں دھی دوویں اِکو گھر وچ وسانداں پیا ہووے۔ جدوں کُڑی مُنڈے نال نس گئی تاں ماں نے رولا پایا۔ اوہدیاں من مرضیاں تے بھیڑیاں کرتوتاں پاروں اوہدے انگ ساک اوہنوں چھڈ چکے سن۔ ہُن اوہ چھلیا کاناں سی۔ کسے وی اوہدا ساتھ نہ دِتا۔ بھونک بھکا کے بہ رہی تے باہر گئے بندے نُوں

Scanned by CamScanner

اُڈیکن لگ پئی۔

آخر باہر آلے نوں چُھٹی ملی تے اوہ خیری سلامتی واپس پرتیا۔ اوہنوں اپنے پیسیاں تے بڑا مان سی۔ اوہدا خیال سی جس راں اوہنے کُڑی دی ماں نُوں روپئے دکھا کے بھرمالیا سی، کُڑی دی اوہدی دولت تے ڈُلھ جاوے گی۔ ایہہ اوہدی بُھل سی۔ پیسا سبھ کُجھ اے پر سبھ کُجھ نہیں اے۔ کُڑی نوں صرف پیساں دی ای نہیں کسے ہور شئے دی وی لوڑ سی۔

اوہ اوہدے سَدسُنیے کتاں تے ماردی رہی تے اوہدے بُجھے وچ نہ آئی۔ فیر اوہنے اپنے پیسے دے زور تے اک پنچایت اکٹھی کیتی پر جس دَل مکھیاری وار اوسے دا۔ پرھیس وچ اوہ جُھوٹھا ہو گیا۔ سائیاں آکھیا "توں اپنی بیوی دی دھی نال ویاہ کس راں کیتا؟ تیرا تاں نکاح ای ناجایز اے"

آخر اوہ ڈھک ڈھک کے کھلو رہیا۔ ایدھر جدوں کُڑی اُدھالن آلے مُنڈے ویکھیا، اوہنوں کُڑی بچ گئی اے تاں اوہنے پُرپُرزے کڈھنے شروع کیتے۔ پہلوں اوہ کُڑی دے ذِند نہیں سی گندا۔ اوہنوں منجی توں تھلّے پیر نہیں سی لاہون دیندا۔ ہُن اوہنے کُڑی نوں آکھیا "ایویں ویلھیاں بیٹھیاں گزارا نہیں ہونا توں وی میرے نال آلو پٹن دی دیہاڑی تے جایا کر"

ایہہ دِسن دی لوڑ اے تے ضرور اے کہ اوہ بے زمینے لوک سن تے دیہاڑی دِپا کر کے ویلا لنگھاندے سن۔ کُڑی روز تاں نہیں پر کدی کدار اوہدے نال دیہاڑی کرن جاون لگ پئی۔ کُجھ چر پچھوں مُنڈے نے اُدھال کے لیاندی ہوئی کُڑی اُتے شک کرنا شروع کر دتا۔ پہلوں زبانی کلامی لڑائیاں ہوئیاں فیر اک دن مُنڈے نے کُڑی اُتے ہتھ وی چُک لیا۔ اوس توں بعد مہینے وچ اِک دووار آنے بہانے، جایز نا جایز کُڑی نُوں پھینٹی لاون لگ پیا۔ کوئی نہ کوئی ایہو جیہا سبب ضرور بن جاندا کہ کُڑی کُٹی جاندی۔

فیر انج ہویا کہ اوہ کُڑی تَنگی مُکّی اپنے دیور نال پھس گئی۔ ہُن اوہ اپنے خاوند نوں بسدھی ہوون لگ پئی۔ اوہدے اگوں تینگن لگ پئی۔ اوہنوں اِٹ دا جواب پتھر نال نہ سہی پر روڑے نال ضرور دیون لگ پئی۔ اوہدا دیور وی چنگا مندا اوہدا ساتھ دیندا۔

اِک دن اوہناں گھر لک جیڈی راند ہوئی۔ اوہدا خاوند تے اوہدا دیور ہتھو بکھی ہوئے۔ اِک دُوجے دے سر پاڑے گئے۔ گھر وچ چنگا بھلا کنجر خانا لگا۔ دووَیں مُنڈے لڑ جھگڑ کے گھروں باہر نکل گئے۔ اِک جے چڑھدے ول گیا تاں دُوجا لہندے نوں مونہہ کر گیا۔

"ایہہ کُڑی ساڈا گھر تباہ کرے ای کرے" پیو نے آکھیا

"ایہہ کل اے کل؟ مُنڈے دے پیو نے دُبارا آکھیا۔

"ایہہ ہونی میرے دوواں پُتراں دے سرلوے گی" منڈیاں دی ماں نے دہائی دِتی۔

"ایہو جیہاں بندے کھانیاں سردے سائیں مروا کے اگے کسے ہور دے گھر جا بہندیاں نیں" سَس نے آکھیا۔

فیر اوہ اپنی نونہ دے گل پے گئی۔ چنگا بھلا گھول ہویا۔ سَس نے کُڑی دے جنڈے پُٹے تے اوہنوں نکا کے کتا پاچاڑھیا۔ نونہ نے وی جتنے جوگی سی، مقابلا کیتا پر سَس دی امداد لئی اوہدی دھی آ گئی تے اوہناں دوواں رَل کے نونہ نوں ڈھاہ لیا۔ جدوں اوہ مزاحمت کرن جوگی نہ رہی اوہنے ہتھ پیر سُٹ دتے تاں اوہنوں پُورے ویڑھے وچ دھروندیاں بھریاں۔ اوس توں بعد ایہہ ہوندا کہ جدوں وی رات براتے اوہدے خاوند نوں جھئی آندی اوہ کُڑی نوں گھسن مکی کردا۔ بکے بھرا دا اوہ کُجھ وگاڑ نہیں سی سکدا۔ اوہنوں پتا سی اوہ جر وانا اے تے اوہدے کُھنے سیکے گا۔ اوہ سارا غصا سارا کرودھ اپنی بیوی اُتے کڈھدا۔

بُکنا کو چر آخر کُڑی دیاں اَکھاں کُھلیاں۔ اوہنے اپنی ماں نُوں فون کیتا ماں نے باہر آلے بندے نال گل کیتی۔ اک دن شام ویلے اوہ اوس پنڈ اپڑے کُڑی نوں نہر دی پُلی اُتے اَپڑ گئی۔ اوتھے اوہناں کُڑی نوں گڈی وچ بٹھایا تے تِتّر ہوئے۔

اوہناں دن چڑھن دا سیں انتظار کیتا۔ سویرے نمازا ویلے نال اوہ چودھری دے ڈیرے تے اپڑ گئے۔ اوتھے اوہناں پا پٹاڑھا دتا۔

Scanned by CamScanner

''چودھری صاحب ساڈی نونہ راتیں نِکل گئی''

''چودھری صاحب ساڈے گھر جیہڑا کوئی پیسا دھیلا سی، سارا لے گئی''

''کوئی ٹوٹب نہیں چھڈی سُو''

سردار صاحب ہونجا پھیر گئی ہُونجا۔ کُجھ نہیں چھڈ یا اوہنے ساڈے گھریں''

''میرے تاں پُتر نوں ڈوبُوپئے پیندے نیں''

چودھری صاحب پنڈ دے وڈے سن اوہناں کولوں کیہڑا کُجھ لُکیا ہویا سی۔ اوہ تاں ایہ وی جاندے سن کیہاں دے نبھواں وچ میل کِنی اے تے کِس مِٹی دی اے۔ اوہ سبھ جاندے سن۔ اوہناں دی ساری رام کہانی نوں وی اوہ جاندے سن۔ چودھری ہوراں اوہناں دیاں ساریاں گلاں اوہناں دا سارا وادیلا بڑے تحمل نال سُنیا تے وچے وچ اوہ اپنیاں وڈیاں مُچھاں تھلے لُکے ہوئے بُلھاں وچ مُسکاندے وی رہے۔

''تے ہُن فیر تُسیں کیہ چاہندے او؟'' اوہناں انج دکھالا کیتا جویں اوہ بڑے گھمبیر تے سنجیدا نیں

''سانوں ساڈیاں بانہیں مُڑوا دیو''

''اچھا سوچنے آں تُہاڈے بارے۔ حال دی گھڑی تاں کمال دیتا'' اوہناں اوس گھر دے وڈے نوں مخاطب کر دیاں آکھیا، ''تُوں ذرا جا کے ایہناں بندیاں نوں تاں سَد لیا''۔ چودھری نے پنڈ دے دس بارھاں موٹے موٹے بندیاں وا ناں لیا۔

چھیتی ای اِک دونوں چھڈ کے پنڈ دے دانے بینے، وڈیری عُمر دے پگ بنھ بندے ڈیرے تے اَپڑ گئے۔ جدوں سارے اکٹھے ہو گئے تے اوتھے ڈاہے ہوئے مُوڑھیاں اُتے چنگی طرحاں پھب کے بہہ گئے تاں چودھری نے اک بناوٹی کھنگورا مار کے گل دا آغاز کیتا'' بھراوو تُہاڈی مہربانی تُسیں میرے اک واری سدن تے تشریف لیائے۔ اوّل تُساں سُن ای لیا ہوناں اے بھئی کیہ معاملا اے جے نہیں سُنیا تاں میرے مونہوں سُن لوو۔ راتیں کمال دین دی نونہ نس گئی اے۔ سُننیاں آں کہ اوہ اپنی ماں تے اپنے پُرانے خصم کول اپڑ گئی اے۔ ایس معاملے بارے صلاح مشورا کرن لئی تُہانوں ایتھے سَدیا گیا اے''

سارے پوری طرحاں متوجا ہو کے وڈے چودھری دی گل سُندے پئے سن۔

''کیہ میرا ایہ خیال ٹھیک اے کہ سارے جی جیہڑے وی ایتھے اکٹھے ہوئے بیٹھے نیں ایہناں دے معاملے ادا گا بچھا پُوری طرحاں جاندے نیں؟''

''جیہاں اسیں بہت کُجھ سُنیا ہویا اے''

''چلو ایہ تاں چنگا اے نہیں تاں آپاں ساریاں نوں کمال کولوں ایویں اگلیاں پچھلیاں سُننیاں پینیاں سن۔ خواہ مخواہ ٹیم ضائع ہوندا'' چودھری ساہ لے کے حُقے دا لما سارا کش لیا تے جویں کجھ لمی سوچ وچ ڈُب گیا۔

''ایس توں پہلوں کہ آپاں سارے جنے رل کے کمالے دی نونہ نوں واپس موڑن لئی کوئی جتن کوئی چارا کریئے میں اِک نِکی جہی گل یاں کہانی جو وی تُسیں سمجھو تُہانوں سناؤنا چاہندا آں''

''جی ٹھیک اے چودھری صاحب''

''کیہ تُسیں میری گل سُنن لئی پُوری طرحاں تیار او؟'' چودھری بڑے ڈرامائی انداز وچ دوبارا بولیا۔

''جی اسیں بلکل تیار آں''

''تے فیر سُنو'' چودھری حُقے دا اِک ہور کش لیا۔ ساریاں اُتے اِک بھرپور نظر پائی تے ایویں بلا وجہ کھنگورا ماریا'' میں کوشش کراں گا تُہاڈا زیادہ ویلا ضائع نہ کراں تے گل نوں چھیتی توں چھیتی مُکاواں''

Scanned by CamScanner

"جنا مرضی کم لو چودھری صاحب" اِک بُڈھا بولیا۔

"ایہنیں لوکاں نوں ہوروی سے کم نیں" چودھری نے اوتھے بیٹھے ہوئے اِک اِک بندے تے نظر پائی۔

"دسیا جاندا اے کہ وکھرے وکھرے پنڈاں دے دو چوراں دی ملاقات جیل وچ ہوئی تے جویں دستور اے اوہناں دی آپو وچ یاری دوستی ہو گئی۔ بھاویں جیل دی یاری بارے سیانیاں کوئی چنگی گل نہیں آکھی پر فیر وی یاری تاں یار یاری اے۔ کجھ دن اکٹھے رہن پاروں ہو ای جاندی اے۔ اوہناں اوتھے متا پکایا کہ جدوں آپاں جیل وچوں نکلاں گے تاں فر اکٹھے مل کے چوریاں کریا کراں گے۔ اوہناں دا خیال سی اِک توں دو بھلے۔ اوہ دوویں رل کے زیادا مضبوط ہو جاون گے۔ چوری کرنا سوکھا ہو جاوے گا۔

آخر اک دن آیا کہ اوہ دوویں اگڑ پچھڑ جیلوں رہا ہو گئے۔ دوواں اک دوجے نوں اپنے گھر بار دا پتا دسیا ہویا سی۔ کجھ دناں بعد دوویں اکٹھے ہوئے تے اوہناں رات نوں چوری کرن دا پروگرام بنایا۔ بھکن دا مہینا سی۔ سیال دیاں ٹھنڈیاں راتاں نوں لوکی اپنا مال ڈنگر کوٹھے اندر بھدے نیں تہانوں پتا ای اے ایہہ واہوا پرانے ویلیاں دی گل اے اودوں آہ کچے کوٹھے ہاں فیر پکے کوٹھے نہیں سن ہوندے۔ ڈنگراں نوں پالے توں بچاون لسیاں لسیاں کھُرلیاں ہوندیاں سن۔ اوہناں وچ ای ڈنگر بجھے جاندے سن۔ اوہ دوویں اودھی رات ویلے اِک پنڈ اپڑے۔ پنڈ دی اِک نکڑ تے اِک گھر دے نال اوہناں نوں اِک لمی ساری کھُرلی وِسی۔ اوہ سمجھ گئے کہ ایتھے اوہناں نوں کوئی مجھ گاں ضرور لبھ جاوے گی۔ اوہ جھبدے جھبدے پولی پولی پیر دھردے اگانہ ہوئے تاں اوہناں ویکھیا کہ کھُرلی اگے دھوواں پایا ہویا سی اوتھے ڈھوویں دے آلے دوالے دو تن مُوڑھے پئے ہوئے سن کول ای حقا وی دھریا ہویا سی۔ اوہناں نوں اوتھے کوئی بندا اچیچ نظر نہ آیا۔ اوہناں خیال کیتا کہ سائیں کسے خاص وجہا پاروں اپنے گھریں سون چلا گیا اے۔

ہُن ہاں تاں اوہ بیٹھے ای مُور کھ سن یاں فر پالے نے اوہناں دی مت ماردتی سی۔ اوہ نڈھر ہو کے اگے ودھے۔ اوہناں وچوں اِک جیہڑا اُچے دا کجھ زیادہ ای چھیکا سی، اوتھے مُوڑھے اُتے بہ کے حقا بھکن لگ پیا۔ جد کہ اوہدے نال دا اودوجا اندر کھُرلی وچ وڑ گیا۔

اوہناں دا ایہہ خیال کہ مالک اپنے گھر وچ سُتا ہویا پایا اے غلط سی۔ اصل گل ایہہ سی کہ مالک پیشاب کرن لئی اُٹھیا ہویا سی۔ اوہ ایویں رِکلا کو پندھ پیلیاں وچ گیا ہویا سی۔ مالک پیشاب کر کے واپس آون لگا تاں اوہدے پیراں دا کھڑاک سُن کے حقا پین آلے بیلی کن کھڑے تے چوکنا ہویا۔ اوہ سمجھ گیا کوئی بندہ ایدھر نوں آندا پیا اے۔ اوہ اوتھوں ہانتی جی رِشک گیا۔

مالک واپس آ کے پانی دا لوٹا ڈھوویں کول رکھیا تے مُوڑھے تے بہ کے حقا بھکن لگ پیا۔ پالے پاروں اوہنے دی اوساں ای کھیس دی بُکل ماری ہوئی سی جس راں چور نے مونہ سر ولھیٹیا ہویا سی۔ ایہنوں اوہ چور جیہڑا کھُرلی اندر ڈنگر چیک کرن لئی وڑیا ہویا سی باہر آ گیا۔ اوہنے سمجھیا کہ اوہدے نال دا ای بیٹھا ہویا اے۔ اوہ بڑے ارام سکون نال آ کے دوجے موڑھے اُتے نہ گیا بہے دی نزی اپنے وَل کیتی، سوا دواں نال اِک لما سارا کش کھچیا مونہ تے تک تھانی ڈھوں کڈھدا ہویا بڑی لاپرواہی نال آکھن لگا۔ "میں سارے ڈنگر ویکھ لئے نیں ۔ ایویں بھنگل جیہا مال اے۔ ایہناں وچوں کوئی اِک ڈنگر وی اپنے وارے وچ نہیں اے۔"

مالک نُوں تاں پہلوں ای پتا لگ گیا سی کہ اودھی رات اگے اودھی پچھے ایہہ اوہدے مال دا بھلا ڈ کوئی چور اے۔ اوہ بڑا اوپکا مونہ کر کے آکھن لگا۔ "نہ تاں توں ایہناں ڈنگراں نوں کجی چال تے گھر کے پچھے پاتا تھک گیا ایں نہ ای تُوں ٹل تار رہا اے، تینوں مُفت دی کوئی ڈنگر وارے وچ نہیں اے"

چور نے اوہدی پوری گل سُنن توں پہلوں ای اوتھوں ڈڑکی لا دتی" چودھری نے گل مُکا کے ساریاں وَل مجھ لا کے ویکھیا تے نمست چنگا ویکھدا رہیا۔ کجھ بندے گل سمجھ کے ماڑا جیہا ہسے جہناں نوں سمجھ نہ آئی اوہ بُدھوواں وانگوں دوجیاں دے مونہواں وَل تکن لگ پئے۔ فیر چودھری نے کمالے وَل مونہ کیتا تے آکھن لگا" نہ تسیں رشالین لئی گڑی آلیاں دے گھر وَل پھیرے مار مار جُتیاں گھسائیاں۔ نہ منگنی تے پیسے لائے۔ نہ تُسیں عیداں ڈھوئیاں، نہ گنڈھاں ٹوریں نہ تُسیں میل نوں روٹی کھوائی تے جنج چڑھے۔ نہ تسیں واجیاں آلیاں نوں

Scanned by CamScanner

ویلاں دتیاں نہ منگتیاں نوں پیسے دتے نہ تُسیں کپڑے لئے تے ٹوٹب چھلا بنوایا نہ کیتیاں نوں لاگ دتے۔ تہانوں تاں مُنڈے دے ویاہ تے رُسن آلے بھیناں بھراوی نہیں مناونے پئے۔ گل کیہ تُسیں تر نال ہنجو مارلیا۔ ہنجوتاں میں ایویں ای آکھیا اے تسیں سکھی سنجائی پلی پلائی ہرنی پھڑ لئی۔ تہاڈا اُ کا منڈے وچ سور گیا۔ پورا ڈوڈھ سال تُہاڑے منڈے عیشاں کیتیاں۔ فیر تُہاڈے ذوبے منڈے بے حیائی کیتی۔ اتوں تسیں سارے جبیاں کُڑی نوں ٹُٹ ٹُٹ کے بوڑا کردتا۔ فیر اوہ اپنی ماں کول کیوں نہ جاندی؟ تسیں تاں اصلوں اوہنوں سمجھی ای بجھ لیا۔ تُہانوں اوہ بالڑی مُنڈے وچ وی وارے چ نہ آئی۔ تسیں آپ ای دتنو کُڑی تہاڈے گھر کویں تے کبھی گلوں رہندی؟ ہُن تُسیں ایتھے آ کے کوڑ پیٹے ماردے ہے جے، اکھے اوہ تہاڈے گھر ہُونجا پھیر گئی اے۔ تہاڈے گھر ہے کیہ سی جہڑا اوہ لے گئی اے۔ اوہ تاں اپنا سر بچا کے لے گئی اے نہیں تاں تسیں تاں اوہنوں مار ای دینا سی۔ جے بالفرض اوہ کجھ لے وی گئی اے تاں کہڑا بھیڑا کر گئی اے"۔

کمالے کے سارے جی بیٹھوں بولن نہ آتوں۔ سپ ای سنگھ گیا اوہناں نوں۔ اوہناں دی جانو، ماں ای مر گئی۔

"دل تاں کردا اے لاولتر لواں تے مار مار کے تہاڈا ستاں پیو پتراں دا سر پولا کر دیواں پر رب توں ڈر آندا اے۔ چپ کر کے ایتھوں اُٹھ جاؤ تے خبردار جے کجھ دن سگوں جناچر میں آپ نہ بلاواں، کمالیا توں یاں تیرے پتراں مینوں اپنی شکل وکھائی نہیں تاں میتھوں بھیڑا کوئی نہ ہووے گا"۔

Scanned by CamScanner

غزالہ احمدانی

پیار کیوں taboo بنڑن گئے

توں نہ میکوں ملن آؤ سیں!! نہ میکوں گھنن آؤ سیں!! نہ گل لیسیں!! نہ پیار کریں!!؟ پیار taboo کیوں بنڑن گئے!!؟ سمجھا پیار وچ کیندے نال ظلم تھئے کہ پیار ای taboo بنڑن گئے!!؟؟

میڈا میڈا پیار کچھ دے علاقے وچ پروان چڑھیا۔ دریا تے بیڑی دیاں سیراں۔۔۔۔۔ اوبدے کچھ دے نظارے، او کچھ دی سرسبز زمین۔ ساوک ہر پاسے خوشبو کھینڈی ہوئی ہر پاسے۔ کوئی روک ٹوک نہیں توں میڈا اسات ایں تخڑے تھکے میڈے ذاؤ کے اساں کوں کجھ ہا۔ بکی جلھ تے روٹی کھاون والے!! گندلاں دا ساگ چاڑے، مکھن جڑاں، دھوڑ ے ایہو کجھ کھاتے اساں جوان تھئے ہاسے۔۔۔ پھلیس دی خوشبو دریا دا کنارہ۔ حسین نظارے میڈے میڈی دہیب تیزی میڈی شادی دی گالھ وڈیں پکی کر چھوڑی ہے۔ ایہے لکھاوی شہراں وچوں نکلن والا شاح دادھواں۔۔۔ اساکوں سکون ڈیندا ہئی۔ اساڈی شادی دے ڈینہہ دی تاں نیڑے آگئے ہن۔

تیڑا آکھیاں اتھاں سبھ کجھ ہے۔ پر روزگار کیھی!! کوئی چنگی حیاتی دا سبب بنڑاؤں۔۔ روزگار کیتے۔ توں کراچی روانہ تھی گیوں میں: بلبوں جھلیا پر تیکوں نہ منی کر سکیا وقت آؤ سی۔ میں کہاتے دل آؤ ساں اپنے دہیب وچ۔۔۔۔ میں دھرتی کھیں چھوڑ سکدا ہیں دی دل بدھ گھیرا۔۔۔۔۔!!

وقت گزر دا رہیا۔ توں واپس آگیا خالوں میں تاں جیویں آپنا منہ گھنڈ وچ لکا گھدا ہئی۔ میڈے چہرے دی لالی ہر کہیں محسوس کر گھدی ہئی۔ میڈی ما میڈی اماں کوں ڈسایا جو تیکوں بخار نال کنگھور دی ہے۔ تیکوں خشبو وی نہیں آندی پئی۔ کیا!! تیکوں خشبو نہیں آندی!! اپنے دہیب دی مٹی دی، دریا دے پینے دی، سرم دی کنک دی خشبو نہیں آندی۔ ایہہ اپنی دھرتی ہے۔ اتھاں پھل کھلدن، اتھاں فصل پکدی رہی۔ اتھاں ٹالھیاں ہن سرینہہ ہے میڈے وطن دی خشبو۔ تیکوں خشبو نہیں آندی توں اچا ساوتاں چا میڈا اسات خشبو آؤ سی اپنے دہیب دی تیں آکھیا میکوں تاں ذائقہ تے سادہ دی نمیں آندا نہ روٹی دا تے تاں کھیر دا۔ سمجھا کیوں تھی گئے سات ایہہ دھرتی دا ساگ ہی اساڈیں فصلیں دی روٹی چلو ادھوڑا ہئی سات کوئی ذائقہ نہیں آندا۔۔۔ میں تاں جیویں پٹ پیم۔۔۔۔ تیکوں بکوں آ گھیا۔ اساڈا contact وی تیں تھی سگدا۔۔۔۔ کجھ وقت واسطے!! اچھا ایہہ پیار دا taboo۔ پیار کوں کھیں سولی تے ٹنگ چھوڑیے۔ اساں جنڑ ول وی نے سگدے۔۔۔ فاصلے۔۔۔ دوریاں۔۔۔ جدائیاں۔۔۔۔!! اور ساڈیاں محبتاں، اودہیب دیاں خوشبواں اور سارا سب کم تھی گیئن، جنڑ کجھ نہیں رہ گیا۔۔۔۔۔ ایہہ کھیں پیار تے ظلم کیتے کہ او taboo بنڑن گئے۔

پندرہ ڈینہہ بعد اساڈی شادی تھیونی پئی۔ کتھاں گیئن میڈے وطن دیاں رونقاں اوسونڑ ھے نال سونڑ ھا رلا تے ماریاں ونجدیاں جھراں۔۔۔ اور نظارے۔۔۔۔۔ سبھ کجھ رس کیوں گئے میڈے دہیب کنوں۔ ملسوں میڈا اسات!! کیوں کہ دھرتی دی خوشبوا تے دریا دا کنارا اجاں موجود میڈے دہیب دا۔ وقت دی ہے نہ گزر ویسی!! ول پھل کھلسن فصلاں پکسن۔ خشبو آؤ سی۔ تیرے میڈے ملن دا وقت اوسی۔!! توں ہئیں تاں سبھ کجھ۔ خشیاں دی ول آؤ سین، بہار وی آوسی، سنگت، میلے ملاکھڑے وی تھیسن۔۔۔ ملسوں تو تے میں وی ملسوں۔ کڈاہیں پیار دی بیڑیاں پاتن ایہہ taboo نہیں۔

Scanned by CamScanner

محسن مگھیانہ

بتری دھاراں

اوہنوں ایڈا اندازہ ناہی جوں حیاتی ایڈی اوکھی ہو ویسیں۔ ہُن تائیں تاں اوس صرف سُوکھ ای ڈیکھی ہائی۔ نکے لا تو ہُن تائیں اوہ پڑھدا جوں رہیا ہائی۔ پڑھن ویلے تاں سب توں اوکھا کم پڑھائی ای لگدا اے۔ تے بندہ سمجھدا اے ایس توں ودھ اوکھا کم کیہڑا ہوسیں۔ ایہہ گل اپنی جاہ تے سچی پر جیس ویلے بندہ نوکریاں دے چکر وچ پیندا اے تے باہنہ سر تے رکھ لیندا اے۔ تاں پتہ لگدا اے حیاتی کس بھاہ وکدی اے۔ اوس سنیا ہویا ہائی جوں نوکری کرنا ڈاہڈھا اوکھا کم اے پر مڑ وی اوہ نوکری لبھن پاروں کملا ہویا ودا ہائی۔

یوسف حق نواز دا کوئی کَہلا پتر تاں ناہی جوں لاڈلا ہووے ہا۔ بس جیویں باقی بھین بھرا گئے ودے ہان اوہ وی ایس ایڑ دا ہک حصہ ہائی۔ حق نواز دے ہک درجن بال ہان تے یوسف دی اوہناں باراں بھیناں بھراواں وچوں ہک ہائی۔ اوہنوں ہور نئیں تے ماء پیو دے پیار دا بابروں حصہ تاں مل ای ویندا ہائی۔

اوس باہراں جماعتاں پڑھ تاں لئیاں ہان پر انج چھک دھرو کے۔ اوہ ہر کلاس وچوں اپنے آپ پاس تاں ہوندا رہندا تے اوہدے پیو اُسے ویلے اوس کلاس وچوں کڈھوا لوندا ہائی۔ ایہہ تاں کوائیں نکے ہوندیاں توں اوہدے ذہن وچ گل بہہ گئی ہائی کہ اوہدے ماء پیو تاں اوس تے کوئی دھیان نئیں دیوناں تے جے اوس پڑھنا ہے وی سہی تے اپنی مرضی نال۔ اُلٹا کئی واریں اوہدا ابا سکول اپڑ گیا ہائی ماسٹر ہوراں توں آکھیوس "ماسٹر صاحب یوسف بنوں پڑھ لیا ہے ایہنوں آکھو بس کرے" پر ماسٹر ہوریں اوہدے ابے نوں ایہہ سمجھا کے واپس گھل چھوڑیندے ہان جوں یوسف تاں میری کلاس دا سبھناں توں لائق چھوہر اے۔ ایہنوں تاں میں کدی وی سکولوں ناں کڈھاں بھانویں میہنوں ایہدی فیس پلیوں ای کیوں نہ دیونی پووے" ایہہ گل سن کے حق نواز چپ ہو ویندا ہائی تے ایس بہانے یوسف سکولوں کڈھیون توں بچ ویندا ہائی۔

ایہہ لُک چھپ باہر ویں جماعت تائیں تاں چلدی رہی پر جدن یوسف باہرویں پاس کر لئی تے اوہدے پیو آکھیا۔

"پتر اہن بنوں ہو گئی اے۔ ہُن میری ہڈیاں تیری پڑھائی دی کاڈھ نئیں کڈھدیاں"

اوس اپنے ابے ول اج پہلی واری ڈاہڈھے غور نال ویکھیا۔ باہراں بالاں دا پیو چھک چھکا کے اوہنوں باہرویں تائیں تاں پڑھا لیا ہائی پر انج جاپدا ہائی جیویں ہُن اوہدا حیاتی دے بھار نال ٹب نکل آیا اے۔ اوہدے پیو دے موہنہ تے غم دی لکیراں صاف نظر آندیاں پیاں ہان۔ اوہدی اکھاں وچ تھکیڑا ہائی۔ انج لگدا ہائی اکھاں وچ سدھراں اُڈیک اُڈیک کے تھک ہار کے ساحتیں گیاں ہان تے سمریاں اکھاں دے چکدر روں نی جنی کلوانہہ چھوڑ گیاں ہان۔ اوس تاں اپنے ابے نوں ہُن تائیں ہک جوان شینہہ گھبرو دے روپ وچ ڈیکھیا ہائی جیہدے گھر ہر سال ہک بال یا بالڑی جم پیندی ہائی۔ اج جیس ویلے اوس اپنے پیو دے جثے تے ویلے دی لکیراں ڈٹھیاں تے اوہدا تراہ نکل گیا۔ اوہنوں اپنیاں اکھیاں وی سنیاں سنیاں لگن لگ پیاں۔۔۔

اوہ سوچن لگا میرا ابا کدن تائیں پورے ٹبر دا بار چائی رکھیں۔ نئیں ہُن بنوں ہو گئی اے۔ میہنوں ابے دا ہتھ ونڈاونا چاہیدا ہے۔ ابا بیچارہ محلے وچ پائی نکی جئی کریانے آلی دکان وچوں کیڈا اک تیر مار لیسیں۔ اوس ویکھیا جیویں جیویں ٹبر دا بھار ودھدا ویندا ہائی۔ منگیائی ودھدی پئی ہائی انجے انجے دکان خالی ہوندی ویندی ہائی۔ اوہ سچیندا پیا ہائی ایس توں پہلوں کہ دکان اُکی نجی ہووے تے اوہنوں کائی ناں کائی

Scanned by CamScanner

نوکری کر لینی چاہدی اے۔ پڑھن دا شوق اپنی جا گئے پر بھلا ماء پیو تے بھیناں بھراواں توں ودھ وی کجھ ہوندا اے۔ سوچن لگا بی اے کرنا وی ہویا تے پرائیویٹ امتحان چادیساں۔

اوہدا خیال ہائی اوہ باہراں جماتاں پڑھیا ہویا اے، ایماندار اے ذمے داری نال کم کرن آلا شکلوں وی ٹھیا گزارا ئیں اوہ جہڑے وی نوکری کان ویسیں نوکری لبھ پوسیں۔ مڑ سرکار نوں ایس نوں ودھ ہور کیہوی خوبیاں دی لوڑ ہوسیں۔ نوکری دا خیال آون دے نال نال ای اوہ اپنے آپ نوں کسے دفتر وچ میز کرسی تے بیٹھا ویکھن لگ پیا ہائی پر اوہنوں نا ای پتہ جوں خیالاں تے حیاتی دی اصلیت وچ بڑے کوہاں دا پدھ ہوندا اے۔

سبھناں توں پہلاں اوس سرکاری نوکری دا سوچیا۔ دل وچ آیا جوں پرائیویٹ نوکری دا کے پتہ اج شروع ہوئی تے کل مک جاوے مالک دا کسے دن موڈ خراب ہووے کنوں پھدھ کے باہر کڈھ چھوڑے۔ دہمبہ چڑھیا تے اوہ کلف لگے شلوار قمیض پا کے جتی چمکا، تے منہ لشکا تے بوہے واہ کے گھروں ٹر پیا۔ سوچیا اوری واری سارے دفتراں دا چکر لا ساں۔ میری کیہوی جتی گھس وجنی اے۔ پہلے دفتر وچ وڑیا تے اوہنوں پتہ لگا چپڑاسی کی شئے ہوندا اے۔

"جی جناب حکم کرو۔۔۔"

چپڑاسی اوہنوں بوہے تے ای روک لیا۔

"یار حکم کیہا کرنا۔۔۔ میں تاں نوکری دا پتہ کرن آیا ہاں۔۔"

"کیہوی نوکری۔۔۔"

"کیہوی نوکری؟" اوہ ایس سوال تے حیراں رہ گیا اوہ نوکری جیہوی سرکاری دفتراں وچ کریندی اے۔ تے جیہوی جناب کریندے پئے ہن۔۔"

"اچھا تے توں چپڑاسی لگنا اے۔۔۔"

"کیوں ہور کوئی سیٹ خالی نئیں"

"نئیں اتھے اتھوں لئے کے ڈیٹھوں تائیں ساریاں سیٹاں خالی پئیاں ہن تے جناب دا انتظار ہو رہیا اے۔۔۔"

"یار توں تاں ڈاہڈا حالو کھلبیہہ اے۔۔۔"

"اوکھا کیوں ہاں بولاں۔۔۔ دگی دا توں پنجواں بندا ہیں جیہوا نوکری لبھن آیا اے۔"

"دگی دا پنجواں۔۔"

"جی ہا۔۔"

"پر حالیں تاں نو وی نئیں وجے۔۔۔"

"مڑ توں آپے سوچ لئے دفتر بند ہوون تائیں کتنے لوکی آسن تے میری کولوں ایہہ سوال پچھسن۔۔۔"

تے ایہدا مطلب ایہہ ہے کہ اتھے کوئی سیٹ خالی نئیں۔۔"

"بالکل۔۔۔۔"

اتنیاں گلاں کرن نال ایہہ ہویا جوں چپڑاسی دی کاوڑ وی کھلو گئی تے اوہ وی کجھ نارمل ہو گیا۔

یار۔ برا ناں مناویں۔ اتھے نیڑے تیڑے کسے وی ہور دفتر وچ سیٹ خالی ہووے تے اوہ تاں دس چا!"

"جناب ہوریں پڑھے کتنے ہوئے ہن۔۔۔"

میں باہراں پاس کیتیاں ہن۔۔۔ باہروں وچ میری اُچی فسٹ ڈویژن آئی ہائی۔۔۔"

Scanned by CamScanner

''بس۔۔۔''

چپڑاسی دا ''بس'' آکھنا ای ہائی جوں اوہدا دل ڈھئے جیہا گیا۔

اوس اپنے دل وچ سوچیا ''بابراں اتنیاں گھٹ وی نئیں ہوندیاں''

''بس۔۔۔کے مطلب۔۔۔'' اوس ہمت کر کے پچھیا

'' یار بابراں تاں میں وی پڑھیا ہویا ہاں۔۔میری وی فسٹ ڈویژن ہائی۔۔پتہ نئیں کیڈی اوکھیائی نال چپڑاس ملی اے۔۔ اتھے تاں روز ایم اے پاس بھنکدے وددے راہندے ہن توں کیہڑی باغ دی مولی ہیں۔۔۔''

اوہ تاں ہکے واری گھبری جیہا گیا۔۔اوہنوں لگا کہ جیہڑے کم نوں اوہ ڈاہڈا سوکھا سمجھ کے گھروں نکلیا ہائی اوہ تاں بہتوں اوکھا نکلیا ہے۔۔۔اوہنوں چپڑاسی دی نوکری لیناوی اتنا دور دِسن لگ پیا جیویں دریا دی من تے کھلو جاو تاں دور تائیں پانی ای پانی نظر امدا اے ۔۔اوہنوں دریا دی دوجھی من وی ایڈی دور لگی کہ اوہدی بیڑی بنے لگدی نظر۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔چپڑاسی دی نوکری لودنا وی انجے اے جیویں کوئی ڈاہڈا وڈا افسر بننا۔

مڑ اوہدی جتی گھسنا شروع ہو گئی۔جتی کان لئی نویں پالش دی ڈبی وہ منگدی وینددی ہائی۔اماں روز کپڑیاں نوں مایا لاون توں وی انکار کر چھوڑیا۔پہلوں دھمکی نال نوکری لبھن کان نکلدا ہائی تے کپڑیاں دا نال آپ وی لشکدا اس ہوندا ہائی۔ہور کجھ ناں ہووے ہا کوئی چھوڑ ای عاشق ہو جاوے ہا پر اج کل تاں لوئی عشق دی کنگلیاں نال نئیں کریندے۔۔۔سارے محلے نوں تاں پتہ ہائی حق نواز دا چھوڑ مبح سویلے نوکری لبھن ٹریا ہوندا اے۔بن تاں اوہدی جتی وی ایڈی گھس گئی ہائی جوں کسے کسے ویلیاں اوہنوں پیر سانگن لگ پوندا ہائے تے جے اوس لوکاں کولوں اوہلے ہو کے کندھ ول مونہہ کر کے جتی لاہ ویکھی تے تلے وچ نکی جنی موری نظریں آئی۔۔ہک واری تاں جتی دے تلے وچ ایہہ موری ویکھ کے اوہدیاں اکھیاں وچ ہنجھو تر آئے جنہاں وچ ساری بھونئیں دھندلا گئی۔اوس تھمیدی ناں مڑ جتی پیریں پائی۔ سچے کھبے ویکھیوس کسے ویکھیا تاں نئیں لیا۔چولے دی نکر نال اپنے ہنجو پونجھیوس تے مڑ اگلے دفتر ٹر پیا۔۔

حالیں وی اوس ہمت ناہی ہاری سوچن لگا جے سرکاری نوکری نئیں لبھدی تے مڑ کے ہویا۔بھٹھ پودے سرکار۔۔ادھیاں تے بودھ لوکی تاں آپو آپ دوجھیاں پرائیویٹ نوکریاں کریندے پئے ہن ۔سرکاری نوکری لبھنیاں کائی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔شروع کر چھوڑے۔اوہ کئی فیکٹریاں تے کارخانیاں گیا۔ہرکوئی اوہدے کولوں پچھدا ہائی اوہنوں کیہڑا فن آندا اے۔اوہنوں تاں پڑھائی توں وکھ کائی جاچ ناہی اوہ کسے دسے ہا۔۔آکھن دیہاڑی دا لگ جا۔۔مزدوری کر۔۔۔ایہہ وی اوہ کرن واسطے چوتا وی ودا ہائی پر سچیندا ہائی ہور کئی جاگھاں وی لڑائی کر کے ویکھ لووے۔

اوجس ہن دکاناں آل مونہہ کیتا جتھے جاوے دکان آلے آکھن پہلوں کیہڑی دکان تے کم کریندا رہیا ہیں۔۔۔''

''میں پہلی واریں تاں اخیر کدائیں کم کرنا ہے ناں۔۔۔اخیر سارے لوکی پہلوں کدائیں ناں کدائیں تاں کم کریندے ہن۔۔۔''

اوہنوں ایس سوال توں بڑی کاوڑ چڑھدی ہائی۔کجھیاں وی دسیندا ہائی پر کجھ کرنا ہی سکدا۔مجبور جوں ہائی۔وچوں کئی دکان آلیا آکھیا وی سہی ساڈے کول آ جا پر اوہ پیسے ایڈے تھوڑے دیندے ہان جوں اوہدا دل ناہی مندا۔انجے پریشانی وچ ہک دیہاڑے اوہنوں خیال آیا جوں کسے پرائیویٹ ہسپتال وچ نوکری ٹرلووے۔۔

ایہہ سوچ آون دی ڈھل ہائی کہ اوہ شہر دے مشہور ڈاکٹر ول ٹر پیا۔تماشیں داویلا ہائی جدا اوہ اوس ڈاکٹر دے ہسپتال اپڑیا۔ڈاکٹر ہوریں مریض ولید ھے پئے ہان۔اُتھوں دے ڈسپنسراں نوں اوس آکھیا۔

''ڈاکٹر ہوراں نوں ملنا اے۔۔۔''

Scanned by CamScanner

''اپنی طبیعت چیک کراونی اے''

نئیں ذاتی کم اے۔۔۔''

ڈسپنسراں اں گھیا ڈاکٹر ہوراں دا کوئی پرانا رشتے دار ہوسیں ایس پاروں ڈھیر پچھ گچھ ناں کیتی۔اوس دی جان کے کچی گل نال دی جوں اوہ نوکری لبھن آیا اے۔اوہدے دل وچ ایہہ ڈر ہائی کدائیں ایہہ من کے اوہ اوہنوں ڈاکٹر ہوراں نال ملن ای ناں دیون ڈسپنسراں آکھیا۔

''ڈاکٹر ہوریں مریضاں توں فارغ ہو ونجن ملا دینے ہاں۔۔۔''

''کوئی گل نئیں۔۔۔میں انتظار کریساں۔۔۔''

ہن تائیں اوہنوں گل کرن دا ول ججّ آ گیا ہائی۔پہلوں اوہ گل گل نال کوڑی دیندا ہائی۔۔پر ہن اوہنوں سمجھ لگ گئی ہائی کہ لوکی اپنے دفتراں وچ بیٹھے اُوہدے آون دی اڈیک نئیں رکھے بیٹھے تے ایہہ نئیں ہوسکدا کہ اوہ اتھے اپڑے دو جھے اپنے سارے کم کار چھوڑ کے اوہدی گل سنن تے اوہنوں نوکری دیون۔۔لوکی اوہدے کان نوکریاں بوجھے وچ نئیں رکھی بیٹھے۔اسے پاروں اوہ چپ کر کے وکھرا اک خالی بنچ تے بہہ گیا۔

اونج تاں اوہ وی مریض ہائی جہنوں نوکری لبھن دی مرض ہائی۔اگاں ودھن دی خاہش دا مریض، بیودا ابھار ونڈا اون دی سوچ رکھن آلا مریض، بھیناں بھراواں نوں کما کھواون دی خاہش دا مریض تے مجبوریاں تے تنگ دا ماریا ہویا مریض۔۔پتہ نئیں ایس ڈاکٹر کول میرے مرض دا علاج ہے یا کوئی ناں۔۔۔

''بھائی صاحب تسیں ڈاکٹر ہوراں نال ملنا ہائی۔۔۔

ڈسپنسر اوہنوں نیندروں جگا چھوڑیا ہائی۔

ہا۔۔۔ہاں جی میں ای ملنا اے۔''

تے منڑا اوہ بڑی آس لئے کے ڈاکٹر ہوراں دے ساہمنے بیٹھا ہائی۔

''جی فرماؤ۔۔۔''

ڈاکٹر صاحب۔۔۔میں نوکری پاروں حاضر ہویا ہاموں''

''نوکری؟''

''جی سر''

''تساں ڈسپنسر کورس کیتا ہویا اے۔۔؟

''نئیں سر۔''

''کویں کسے ڈاکٹر نال کم کیتا اے۔۔؟''

''نئیں سر''

''کتنا پڑھے او۔۔۔''

''سر ایف اے کیتا اے۔۔۔''

''میٹرک وچ سائنس پڑھی ہائی۔۔''

''نئیں سر''

Scanned by CamScanner

"تے میرے بھائی۔۔تسیں خود سوچو میں تہانوں اتھے کیویں رکھ سکناں ہاں۔۔۔ناں تسیں کورس کیتا اے، ناں تسیں کسے ڈاکٹر نال کدیں کم کیتا اے، ناں ای تسیں سائنس پڑھی اے۔۔۔"

"پر۔۔سر۔۔مینوں نوکری دی ڈاہڈھی لوڑ اے۔اسیں باہراں بھین بھرا ہاں۔۔۔"

"میرا بھرا تہاڈی گل بجا۔۔پر تسیں آپ سوچو جیں مریض میرے کول پرائیویٹ داخل ہوندا اے۔۔ہزاراں روپے دیونے ہن۔میں تہانوں اوہناں تے ٹیکیاں دی جاچ سکا دن لگ لوواں تاں مرا ہستال تاں بند ہو ویسی"

"میں سکھ ویسیاں۔۔۔"

"پر جدن تسیں سکھ ویسو اُدن تائیں میرے تاں سارے مریض نس ویسن۔۔۔"

"مڑ میں کے کراں کتھے جاواں۔۔۔"

"پہلوں کوئی کورس مورس کرلو مڑ میرے کول آونا۔۔اوس سوچیا ڈاکٹر ہوریں دی ٹھیک آکھدے ہن۔میرے پاروں ہن اپنے مریض بھجاون توں تاں رہے۔میں اوہناں دے پرائیویٹ مریضاں تے سکھناں شروع کر چھوڑا تے مڑ اوہناں دا کم تاں ٹھپ ہو ای ویسیں۔

ڈاکٹر ہوراں دی گلاں اپنی جاگھ تے ٹھیک سہی پر نتیجہ تاں مڑ دی اوہو نکلیا۔۔یوسف نوں نوکری ناں ملی۔۔اوہدے کول تاں ہن کھڑکاون آلا کوئی بوہا ای ناہی رہیا۔ایہہ سوچن دی ڈھیل ہائی اوہدا خون کھولن لگ پیا۔

"آیڈے وڈے جہان وچ میرے کان نکی جئی نوکری ای کائی نئیں۔۔۔"

سرکاری نوکری لبھن کان ڈاہڈھی وڈی سفارش چاہیدی ہائی پر کوئی ایہو دسیندا ہائی جدن تائیں اُتوں کوئی ناں آکھے۔اُتوں کوئی رقعہ یا فون ناں آوے۔۔نا نہہ ای سمجھو۔۔پرائیویٹ نوکری کان اوہدے کول تجربہ کوئی ناہی۔۔منت ترلا دی کر دیکھیا۔۔ہن تاں اوہدی جتی دیاں مور یادی ددھ ددھ کے کھمورے بن گئے ہان۔۔اوہدے چولے دے کالر تے دی ایڈی میل جم گئی ہائی جوں اماں صابن دی پوری چکی گھس چھوڑی پر اوس ناں لوونا ہائی ناں لتھی۔بوجھا دی درخواستاں پا پا تے کڈھ کڈھ کے ہک پاسوں پاٹ گیا ہائی۔اوہ وی بوجھے وچ اوہ اتنیاں درخواستاں پا کے ٹردا ہائی جوں لگدا ہائی پورا کاغذاں دا رم پایا ہویا ہیسوں۔ہتھ وچ فائل وچ دی کجھ خیر اوہ ایہہ درخواستاں پا کے ودا رہیا پر ہن تاں فائل چا کے باہر ل نکلد یاں دی اوہنوں شرم امدی ہائی تاہیں تاں اوہ درخواستاں چولے دے دکھی آلے بوجھے وچ پالینڈ ہائی۔ہن اوہدی کاوٹ نکو تک آئی ہوئی ہائی۔اوہدے وس وچ ہووے ہا تے پا تاں سارے کاروباراں تے قبضہ کرلووے ہا۔مڑ ہر شئے توں اگ لا چھوڑے ہا۔

اوس راتیں اوہ بڑی دیر نال گھر آیا۔اوہدی ماہ بیچاری راتیں ہک وجے تائیں بوہے دل کول منجھی پا کے بیٹھی رہی۔اوہدی ماہ نوں پتہ ہائی ہیو اوہدے کان ادھی راتیں بوہا کائی نئیں کھولنا۔جے کھولیا دی سہی تے یوسف نوں چنگا چاڑھ چھوڑ ویسیں۔اسیہہ واسطے اوس اپنی منجھی بوہے دے کول پالئی ہک ڈیڑھ وجے یوسف کنڈی کھڑکائی ای ہائی کہ اوہدی ماہ بھج کے بوہے کول گئی تے ہولوں جئی ہڑکا کھولیا۔۔

"ایڈا چرکا آیا ایں۔۔۔"

"بس اماں دیر ہو گئی اے۔۔ابا سا ئیں گیا اے۔۔۔"

"۔۔۔۔۔۔۔۔۔جاگدہ ہوندا تے تری ہڈیاں

چور چور کر چھوڑے ہا۔۔۔"

"روٹی ٹکر کھادھا ہے یا پا بھکھا وداایں۔۔۔"

"نئیں اماں کھا کے آیا ہاں۔۔۔"

Scanned by CamScanner

"کتھوں کھادی اے۔۔"

"بس کسے بیلی کول۔۔۔"

نوکری دا کجھ بنیا۔۔۔

وگی دسیاں۔ اوہ نوکری بارے سچیندا اسامیں گیا۔ خواب وچ کے ویکھیا اے کہ ڈھیہ چڑھا اے تے اوہدیاں اکھیونیاں

عمن آلیاں ہاں۔۔

اوہ ڈاہڈھا تیار شیار ہوندا پیا ہائی۔ اوہدے نکے بھین بھرا اوس وی ویکھیا بھرا بڑے چر تاں پچھوں خوش نظر آندا پیا ہائی۔ اوہدے بے تے اماں وی غور نال ویکھیا۔ اوس ویکھیا سارے اوہدے ول غور نال ویکھدے پئے ہن تے آپ بول پیا۔

"مینوں نوکری مل گئی اے۔۔"

ایہہ سنناہائی اوہدی اماں مصلے تے جا ڈھئی اوہدے ابے دعا خیر کان ہتھ چاں چائے۔ نکے بھیناں تے بھرا خوش نال بجّ کے اوہدے گل نال چنبڑ گئے تے اوہنوں بیٹھاں ڈھالیا

"بھائی جان مبارک ہووے۔ نوکری مبارک ہووے۔۔ سانوں مٹھائی کھوواؤ۔۔"

"ہا۔۔ہا۔۔کھو بسیاں۔۔۔

"پر پتر نوکری ملی کیہڑے محکمے وچ اے۔۔۔"

"بس ابا نوکری مل گئی۔۔۔"

اوہ سوچ لگا ہن بھلا گھر آلیاں نوں کے دسے جوں اوس تھک ہار کے دہشت گرداں کول نوکری کرلئی۔ خاب خاب وچ ای سین بدیل ہو گیا۔ خاب وچ ای اوہ اپنے نویں بیلیاں نال اپنے ان ڈٹھے مالک دے حکم تے کلاشنکوف چا کے تے واردات تے نکل پیا ہائی۔ خاکیں اوہدے بیلیاں دسیا کہ پہلوں اوہنوں نکیاں موٹیاں وارداتاں کرنیاں پون کے کولوں سائیکل کھس لیا تے کے کولوں موٹر سائیکل۔۔ ز کے دی دکان لٹی تے کسے دا گھر۔۔ جے ذرا ہور ٹرین ہو گیا تے مڑ بم دھما کے۔۔۔

خاب اج ای اوہ کجھ داری چنگا ٹرین ہو گیا ہائی اوہدے ذے اے ان ڈٹھے مالک بم دھما کہ کرنا لا یا ہائی۔۔ مین بھرے بزار چ۔۔ اوس ویکھیا اوہ بم سٹ کے بجّ آیا اے۔۔ بم پھٹا۔۔ بھاجل مچ گئی۔۔ کے نوں کائی سرتاں رہی۔۔ پتہ نئیں کتنے موقع تے رہ گئے۔۔ اوہ کے ویہدا اے جوں اوہدے نکے بھرا یونس اتے چیکاں مریندا لیٹیا اے۔۔ اوہدے کھبی لت کپی کے پرانہہ پئی ہائی۔۔۔ ت وچوں لہو پیا وگدا ہائی۔۔ اوس اچی جئی چیک ماری تے اوہدی اکھ کھل گئی۔

"پتر کے ہو یا اے۔۔"

"پتر خیر تاں ہے۔۔۔"

اوہدے ای ابے ہوریں بجّ کے اوہدے کول آئے۔۔ اوس ویکھیا اماں ابے ہوراں دے اکھاں وچ اوہدے کان ایڈی محبت نی جیہڑی کسے ماہ پیو تاں کجھی ہوسیں

"اماں یونی ٹھیک اے۔۔۔"

اوہ یونس نوں پیار نال یونی آ ہندے ہان

اوس یونی ول ویکھیا۔ بجّ کے اوہدی کھبی لت پھدھ لئی۔۔ اوہ بالکل ٹھیک سلامت ہائی۔

"اماں یونی ٹھیک اے۔۔ ابا یونی ٹھیک اے۔۔۔"

پتر۔ سے خیراں ہن۔۔ توں خابیں ڈر گیا ہیں کا ای ڈراونا خاب ویکھیا ہے یا۔۔۔"

Scanned by CamScanner

''جی آ۔۔ میں ڈراونا خاب ویکھیا اے۔۔۔'' اوس اپنے ابے آل ویکھیا تے رون لگ پیا۔۔ ابا۔ میں بڑی کوشش کیتی اے میری خاہش ہائی مینوں نوکری لبھ ونجے تے میں تہاڈا ہتھ ونڈاواں۔۔ پر نوکری نئیں لبھدی۔۔''

''پتر! توگھبریندا کیوں اے۔۔ اللہ مہر کریسیں۔ میں کدیں تینوں آکھیا اے جوں مینوں کما کے کھوا۔۔ جے کدیں پریشانی وچ سمجھ آکھیاوں ہائی تے دلوں ناہی آکھیا۔

ابا۔۔ ابہوتاں تاڈی وڈیائی اے۔۔ مینوں پتہ ہائی تسیں کدیں دلوں ناہی آکھیا گھبری کے تاں پتر ہبو کدیں ناں کدیں کوئی گل آکھ بانیدھا ہے۔۔۔''

اوس ہک واری مڑ ابے دل تکیا تے اوہدے گل نال لگ کے اُچا روون لگ پیا۔ اُکا بالاں آر۔۔ ہنجو ہان جوں اکھاں وچ کھلوندے ای ناہن۔۔

ابے اوہدی کنڈ تے پیار نال ٹھاپ ماری۔ اج بڑے چِر پچھوں اوہدا مونہ چمیا۔۔

پتر۔ توں انجے گھبری گیا ہیں۔ حالیں میری ہڈیاں وچ جان ہے۔۔ تینوں نوکری نئیں لبھدی تے ارام نال پڑھ۔ میں تاں تینوں ہسدا یاں ویکھنا چاہنا ہاں۔ توں ساریاں توں وڈا ہیں جے توای حوصلہ ہار جاویں تے نکیاں دا کے بنیں۔۔۔''

''نئیں ابا میں حوصلہ نئیں ہر ہندا۔ تہاڈی ایہناں گلاں نال الٹا میرا حوصلہ ودھیا اے۔۔۔''

اج مڑ بہنوں دیہاڑیاں بعد اوہ رج کے ستا۔ دگی اُٹھیا تے انج لگا جیویں یوسف دوجھی وریں جم پیا ہووے۔۔ اوس سوچیا میں کاہدے لئی حوصلہ ہاراں۔۔ جے ایڈی جمہیدی حوصلہ ہار کے میں بھیڑیے کی بنے گیا تے مڑ دوجھے بھین بھراواں دا کے بنسیں تے انج آر سارے دیس دے جوان حوصلہ ہار کے ہتھیار چالوون ڈا کے شا کے مارن لگ بوون، کسے ان ڈٹھے مالک دے آکھے لگ کے دھما کے کرن لگ پوون تے اپنے بھین بھرا مارن ٹر پوون تے ایس دھرتی دا کے بنیں۔۔ نئیں نئیں میں اس بھونئیں وچوں جمیا ہاں۔۔ ایس دھرتی ماء دا دودھ چیتا اے۔۔ جے ایہو جئے کم کیتے تے ایس مینوں بتری ((32 دھاراں نئیں بخشنیاں۔۔۔

اوہ تیار شیار ہو کے اپنے ابے دی ہٹی ول ٹر پیا۔۔۔ ابے اوہنوں اتھے ویکھیا تے ڈھڈ ہو کے پچھیا

''پتر یوسف۔ ہن طبیعت ٹھیک ہے نا۔۔۔''

''جی ابا جی۔۔۔''

''دس پتر کیویں آیا ایں۔۔۔''

''ابا میں تیرے کولوں نوکری منگن آیا ہاں۔۔''

''میرے کولوں نوکری۔۔۔''

''ہاں۔۔ ابا۔۔ مینوں اپنی دکان تے نوکری دے چاء۔۔''

ابے اوہنوں بھدھ کے گھٹ کے سینے نال لالیا۔۔۔

''تینوں اتھے نوکری دی کیہڑی لوڑ اے۔۔ توتاں آپ مالک ہیں۔۔۔''

کم کر کے اسے دکان نوں ودھیساں۔۔ مینوں کسے دے اگوں ہتھ اڈن دی کیہی لوڑ اے۔۔ اٹھائیں محنت کر کے دکان نوں وڈی کریساں۔۔۔ انھوں کما کے اپنے بھیناں بھراواں نوں پڑھاساں تے اٹھائیں کم کریندیاں نال نال بی اے دی تیاری کریندا راہساں چنگے نمبر آ گئے تاں مقابلے دا امتحان دی چاں ویساں۔۔۔ جے افسر بن گیا تاں خیر صلا۔ نئیں تاں اپنا کاروبار تاں ہے۔ ای سہی۔ ہور نئیں تے دھرتی ماء دا نیک پتر تاں اکھویساں تے ایہہ ماء مینوں بتری دھاراں تاں بخش چھوڑیسیں۔

Scanned by CamScanner

محمد حفیظ خان

حاصل جمع

گالھ تاں کجھ ایجھی ناں ہئی پر چاہ دی پیالی توں طوفان کھڑا تھی گیا۔ او شہلا نال میڈی پہلی باقاعدہ ملاقات ہئی۔ باقاعدہ ایں واسطے کر اُوندے نال تعارف تے اظہار دوستی دے بعد میں اوکوں کئی دفعہ چاہ دی دعوت ڈتی ___ پر او ہر دفعہ ڈے کو جھ پنے نال ٹال گئی ___ ایہہ ہئی گالھ کہ میں ذہنی طور تے بدصورتی کوں ناپسند کریندا ہاں ___ پر میں دل دی ہار نہ منی تے آخر شہلا نے چاہ واسطے ریوالونگ ریستوران آون دا ویلا ڈے ای ڈتا۔

ایکوں میڈی بدقسمتی آکھو کہ چاہ آون تے شہلا نے اصرار کیتا کہ چاہ او بنیسی۔ میکوں کیا انکار تھی سگدا ہا جے اُوندیاں انگلیں دا سیک دی چاہ اِچ رَل ویندا پر گالھ اتھاں وگوگئی جو جیں ویلے اُوں نے کپ اِچ پہلے کھنڈ سٹی ول ڈدھ تے ول اُوندے اِچ قہوہ ملاون شروع کرڈتا۔ میں لکھ عاشق تے تکیا ہو یا سہی پر ذوق دی کہیں شئے دا تاں ہے۔ میڈا اُلاخود بخود اُچا تھی گیا تے برداشت دا تاں ای ذہن وِچ تاں ریہا ___

"میکوں ایں طرح چاہ بناون بالکل پسند کوئنی۔"

"پر کیں طرح ___"

"ایں طرح کہ قہوے اِچ ڈدھ رلاون دی بجائے ڈدھ اِچ قہوہ رلایا ونجے۔""" پر نیٹ رزلٹ (net result) تاں ہکو ای ہوندے جو چاہ بݨ ویندی ہے۔ ایہ دی ڈیکھنا چاہیدا ہے جو ڈری کیویں ہے؟"

"تے ول تھی کیا گیا ___"

"میکوں کریت تصویر ی ہے ___ گلشن جئی تصویر ی ہے ___ ڈرلگدے۔"

"یااللہ ___ پر کیوں ___"

"ایویں جو کجھ ___ سوجھلے دی علامت ہے تے قہوہ اندھارے دی۔ جے سوجھلے اِچ اندھارا رلایا ونجے تاں ___ شام تصویر ی ہے تے ول رات بݨ ویندی ہے ___ موت دی علامت ___ تے میکوں رات کنوں ڈرلگدے ___ تے جے قہوے اِچ کھیر رلایا ونجے تاں اندھارے اِچ سوجھلا گھلدے، تے جیں ویلے اندھارے وِچ سوجھلا گھلے تاں سویر تصویر ی ہے، سویر ___ جیہڑی زندگی ہے ___"

"میکوں تاں شام بھاندی ہے ___ سانولی سلونی ___ دل کریندے۔ آلھنڑیاں ووں ولدے ویندے پکھیاں دی جھار اِچ رَل مِل ونجاں ___"

"قسمت تیکوں پتہ کائنی جو آپنے اصل ڈو وݨجݨ ___ موت سڈ یندے۔"

"کتنا کروہ تے گھٹیا ہے میڈا فلسفہ ___ میڈا شام دا امیج برباد نہ کر۔"

"قسمت توں سویر ڈٹھی کائنی۔"

"ہک دفعہ ڈٹھی ہئی ___ جیں ویلے گرمیاں اِچ اسے سی بند تھی گیا ہا۔ بالکل ای واہیات ہئی۔ اکھیں پوری طرح کھولݨ واسطے دی پورے بت دی توانائی خرچ کرنی پئی ہئی ___ جیں ویلے جو شام کوں ایویں نئیں ہوندا۔"

Scanned by CamScanner

(اُف ___ میڈا اللہ ___ ایڈا اختلاف)

"سوری ___ میں نہ جانڑدا ہم جو توں ___ میں غلطی کیتی ہے۔"

"میں لعنت بھیجیندی آں ___ میڈی غلطی تے ___ تے میڈے بگلے سڑے فلسفے تے ___"

شہلا کوزچ تے اُٹھی تاں میز مونڈھی تھی گئی ___ چاہ قالین تے ڈھ پئی تے ہک اُدھ تھاں دی ترٹ پیا۔ چاہ نہ پیون دا تاں کوئی افسوس نہ ہا پر ہال اِچ بیٹھے لوکاں دیاں نظراں دے وار بُت تے جھلیندا ___ پیریں ای ٹر پیا ___ سامنے نیشنل لائبریری دا بورڈ نظر آیا ___

ہونہہ! اِنجھی واہیات جاہ ہے جتھ ہر قسم دے کیڈاں گھوڑے گھا کھاون آویندن۔ تے او شہلا دی تاں پہلی واری میکوں اتھائیں ملی ہئی ___ بد ذوق ___ کوڑھ مغز ___ آخر میں اُوندے نال تعارف ای کیوں حاصل کیتا ہا ___ ہا ___ یاد آیا جو وجہ اُوندے سرخ ٹماٹر جیہے مکھڑے اُتے نیلیاں نیلیاں اَکھیں دا ہوون ہا ___ وجہ ایہہ دی کائینا ہئی بلکہ ایہہ ہئی جو میڈا رنگ دی ٹماٹر جیا ہے تے اَکھیں دی نیلیاں ہِن۔ کالج دے زمانے وِچ ہک چھوہر تے دل آ گیا ___ پر اُونے ایہہ آکھ تے ڈ ناڑے چھوڑیا جو نیلیاں اَکھیں والے مکار اتے دھوکے باز ہوندن ___ گھر آتے کافی دیر توڑیں شیشہ ڈیہدا ریہا پر اُوں چھوہر دی گالھ دا جواب کتھائیں لکھیا ہویا نہ لبھیا۔

دل یونیورسٹی اِچ ہک ہئی حسینہ نال گالھ وات چلاوݨ دی کوشش کیتی تاں قصور اَکھیں دا نکل آیا ___ تنگ آتے میں ڈارک گلاسز (Dark glasses) پاوݨ شروع کر ڈتے ___ پر دل کتھائیں وی کوئی موقع نہ مل سگیا جو آخر ہک ڈینہہ نیشنل لائبریری اِچ شہلا کوں ڈیکھ گھِدا۔

اُوندیاں اَکھیں ڈیکھ کے میں چھِرک پیا ___ ایں چھوہر نال کہیں طرحاں سلام دعا کر گھِدی ونجے تاں ایہہ میکوں مہناں ڈیوݨ دی کائینی جو میں مکار تے ڈٹ باز ہاں۔

تے دل ہمت کر تے "سنو سکیں" آکھ ای ڈتا۔

اُونے میڈیاں اَکھیں کوں ڈٹھا ___ چھِرکی تے دل مسک پئی۔

"فرماؤ ___!"

"میں ایم بی اے اِچ پڑھداں ___ بس ہک پیپر رہ گئے ___ میں تاں فلاسفی اِچ ایم اے کرݨ چاہندا ہم پر ابو نے آکھیا جو ---------"

"میڈے وی ابو نے آکھیا ہا جو فلاسفی احمق پڑھدن ___ پر میکوں بھوں پسند ہے۔"

"کون ___ احمق!"

"کوئینا ___ فلاسفی"

"دل تاں خوشی تھئی جو تساں جئی لڑکی فلاسفی پڑھدی ہے۔"

"اُوں ہونہہ ___ میں تاں کیمسٹری پڑھدی ہاں ___"

"تے او ___ فلاسفی ___!"

"میں آکھیا تاں ابو--------"

"اچھا اچھا ابو ___"

دل اساں کافی دیر تک باہر لان اِچ بہہ کراہیں مختلف فلسفیاں دا تعارف ہک بئے نال کریندے ریہوسے ___ پر جیئیں ویلے میں گھر ولیا تاں یاد آیا جو نہ میں آپنا ناں اوکوں ڈسے تے نہ اُوندا پچھے ___ اتے پتے دا تاں ذکر ای کیا ___ وڈا افسوس تھیا جو زندگی اِچ ہک تاں آپنے جہی ملی تے ہوکوں ای ___ ایں طرحاں ناں نشان پچھے بغیر ونجا! ختم ___

Scanned by CamScanner

ایں بے وقوفی دا کفارہ پورے ڈو مہینیاں تو ڑیں نیشنل لائبریری وچ کرائیں بھریندا ایں رحیم ول کھائیں وچ کے اُوندے نال منہ سامنا تھیا____

"اچھا تاں ایہہ تساں ہیوے____ پر میں تاں تہاڈا ناں بھل گئی ہاں شاید۔"

"شاید نہیں____ یقیناً____ اُو ایں واسطے کہ میں آپنا ناں تہاکوں ڈسایا ای کینا ہاتے تاں تہاڈے کنوں بھلیا ہا____"

"اچھا____ سوری____"

ول کھائیں ساکوں ہک ڈو جھے دے ناں معلوم تھئے____ پر ناں معلوم تھیون نال کیا فرق پوندے جیں ویلے جو پتہ ای معلوم ہووے____ اُوندا آکھن ہا جو اگر اتفاقاً چار ملاقاتاں تھی ونجن تاں ول گھر دا پتہ ڈسنا چاہیدا ہے تے ستویں اتفاقیہ ملاقات تے چاہ دی دعوت قبول کرنی چاہیدی ہے۔

ایں طرحاں ست اتفاقیہ ملاقاتاں دے بعد____ پہلی باقاعدہ ملاقات تھئی وی تاں کیا جو سارا قصہ ای ختم تھی گیا۔

میں خود کوں پٹ پلوطا شروع کر ڈتی____ کیوں سڈ یا ہا اوکوں چاہ تے آئس کریم ای کھواڑیندا____ یا اُوناں چھولے دہاں تاں ملک شیک یا کوئی جوس دوس ای تھی ویندا۔

ناں چاہ تے سڈیندا تے ناں ایں طرحاں اصولاں دی گس گسا تھیندی تے ناں ایہہ شام ڈیکھن پوندی____ زندگی اچ پہلی اری نماڑجئی رنگت تے میلیاں اُکھیں لبھیاں____ پر آپنی بے وقوفی نال اُناں کوں وچا بیٹھاں____ پر بعد اچ ایہہ سوچ کرائیں تسلی تھئی جو کیا تھیا____ چھوہر ای تاں گئی ہے تاں____ پر سچ تاں اصولاں دی تھئی ہے۔

ایں واقعے کوں ڈو سال گزر گئن____ تاں او کھائیں میکوں ملی تے ناں میں اُوکوں تلاش کرن دی کوشش کیتی____ ہک مہینہ اچا چیت کتاباں دی ہک دوکان تے شہلا نال ملاقات تھی گئی____ اُونے میکوں ڈیکھ تے منہ پھیر گھدا____ میکوں اُوندا ایں طرحاں منہ پھیر گھنن چنگا لگیا____ اُوندے ایں اوپرے سلوک اچ ای آپنیاں جئی خوشبو تے سیک ہا____ میڈی کاوڑ ہوا تھی گئی____ آمرادا لبل چیم تے اُوندے کول ڈرآیا۔

"توں ہالی تو ڑیں کھی ایں____!"

"تے توں وی تاں----------"

"ہا____ میں وی____ پر میڈے چٹے رنگ تے میلیاں اُکھیں____ میکوں بہوں سوہنیاں لگدن۔"

اُونے سر چاتے میڈیاں اُکھیں اچ جھاتی پاتی____ اُوندیاں اُکھیں دا رنگ گوڑھا نیلا تھی گیا۔ ذل کجھ لمحے چپ رہی۔

"میڈیاں اُکھیں دا رنگ وی تاں نیلا ہے۔"

"پر توں سویر تاں ڈٹھی کائینی۔"

"میکوں شام چنگی لگدی ہے____ وسعت ای وسعت____ کنواری دے بوچھن آلی کار____"

"پر توں ڈدھ اچ قہوہ ملاون نیں چھوڑ سگدی۔"

"تیکوں چاہ نال غرض ہے ناں!"

"ول وی____ قہوے اچ ڈدھ ملاونا چاہیدا ہے۔"

"میں میڈی غلام کائینی____ میں ویندی پئی ہاں۔"

"پر----------"

"سویرے میڈی فلائٹ ہے سٹیٹس کیتے پی ایچ ڈی کرن ویندی پئی ہاں____"

Scanned by CamScanner

شہلا دے ونجن دے بعد میں چاہ پیون چھوڑ ڈتی تے ہک کارخانے اِچ ملازمت کر گھدی، کارخانے دا مالک تھوڑے ڈینہاں اِچ ای میڈے تے مہربان تھی گیا ـــــ پروموشن تے پروموشن تے نال ـــــ کار بنگلہ تے ٹھاٹھ باٹھ ـــــ جیہڑے خواب ڈیہدا ہم، سارے پورے تھی گئے سوائے شادی دے ـــــ پر پتہ نئیں کیوں ہُن شادی کرن کیتے دل ای ناں کریندا ہا۔ لگدا ہا جے شادی کر گھدی تاں اصولاں دی جنگ ہار ویساں ـــــ پتہ نئیں کیہو جئی آوے تے کتھاں کتھاں اختلاف برداشت کرنے پوون ـــــ پر دل دی اُوہا تھی گیا جو ناں تھیونا چاہیدا ہا ـــــ

مالک نے ہک پاسے ساری جائیداد، بینک بیلنس تے پلس آپنی کالی کلوٹی بھوہک دھی رکھ ڈتی تے ڈوجھے پاسوں ـــــ نوکری توں نکل ونجن دا نوٹس ـــــ

میں نوٹس چا گھدا ـــــ

مالک نے چھیکوی دا کھیڈیا ـــــ نوٹس کل وصول کر گھنسیں ـــــ اَج شام میڈے گھر چاہ تے آویں۔

”میں بالکل چاہ نئی پی سگدا ـــــ تے اُو وی شام کوں۔“

”تے ول سویرے ناشتے تے آونج ناں۔“

”پر میں چاہ نئیں پیندا۔“

”لسی پی گھنسیں ـــــ “

ایویں لگیا جیویں اوسکوں ڈھگے ہوون دا ہبناڈ یندا پیا ہووے۔ ڈوجھے ڈینہہ سویرے مالک دے نال ـــــ اُوندی ہکا ہکی سکاں لدھی کالی دیگ دے سامنے ناشتہ کریندا پیٹھا ہم ـــــ اوگل کر کر گبتیاں ڈیندا پیٹھا ہم ـــــ

”تساں چینی کتنی گھنسو ـــــ !“

اتنی کالی کوجھی تے اُلا ایڈا اسخا تے رسیلا۔۔۔۔۔۔

میں کجھ نہ بولیا۔

اُونے ہک چمچہ چینی کپ اِچ سٹی ـــــ ول قہوہ پاتا تے ول ڈدھ رلاون شروع کر ڈتا ـــــ

اُوندا ناں وی شائستہ ہا۔

شائستہ نال شادی دے ڈو سال بعد ساڈا ہک نکا جمیا ـــــ ماء دی طرحاں کالا تے میڈے آلی کاریلیاں اَکھیں ـــــ تو نیکڑا ملاپ ہا۔

کجھ عرصے بعد مالک ـــــ جیہڑا ہُن غیر مالک ہا ـــــ بیمار تھی گیا ـــــ علاج باہر پاس آپریشن تجویز تھیا ـــــ شائستہ تے میں وی نال امریکہ ٹُر گئے۔ آپریشن دے بعد مالک تاں واپس آ گیا پر اساں سیر سپاٹے واسطے اُتھائیں رہ گیو سے۔

اُوں ڈینہہ امریکہ تے کینیڈا دی سرحد تے دنیا دی سب توں سوہنی آبشار ”نیاگرا“ ڈیکھن دا موقع ملیا ـــــ میں ڈیکھن اِچ گم تھی گیم ـــــ پانی دا پانی دے نال ملاپ ـــــ کیہو جئی موسیقی تے کیہو جئے رنگ کھنڈیندا پیا ہا۔ ایہہ سارا کجھ ڈٹھا تاں ونج سکیندا ہا ـــــ پر محسوس کرتے بیان نہ تھی سگدا ہا ـــــ شائستہ تے نمی پچھلاں تے بیٹھے پیپسٹ پکڑن واسطے بھجدے ودے ہِن۔

”ہائے اللہ ـــــ ڈیکھو تاں سہی ـــــ “

میڈی چیکر کی نکل گئی ـــــ

”بالکل آپنے نمی آلی کار ہے ـــــ ذرا جیا فرق کائنی۔“

او بالکل ای نمی جتنا ہا تے اونویں ای کالا رنگ ـــــ ہیرے اُتے چمکدیاں ہویاں نیلیاں اَکھیں۔

Scanned by CamScanner

ہوں ویلے ای بکھلاں دی اُچی کیاری بچھوں شہلا ظاہر تھئی ___ اُو نے حیرانگی نال ممی کوں تے ول آپنے کے کوں ڈٹھا ___ ممی اُتے چاتیاں، میکوں تے شائستہ کوں ڈھٹھش تاں مسک پئی۔

"تاں جناب اتھاں بن!"

میڈے منہ اچوں "جی" ای نکل سگی

"آ ڈتاں ___ تیکوں آپنے مسینڈ نال ملواواں ___ تو مسلم بن ___ حسین تاں ہے ___ میں اُو ندے نال ہتھ ملایا ___ ہیگر وہا ___ میں ممی تے شہلا دے بال کوں ڈٹھا ___ شائستہ نال شادی دے بعد ایہہ میڈے اصولاں دی ڈوجھی ہار ہئی ___ شہلا نے بڈی سوچ کوں شاید پڑھ گھدا ہا ___ میں کالھوں تاں مسکن لگی ___ جیویں آہدی پئی ہووے ___

"میں تاں آہدی ہم جونیئر رزلٹ تاں چاہدی ہوندی ہے۔"

Scanned by CamScanner

محمد عاصم بٹ

پہلی اُڈاری

اوہنے ہتھ دی تلی جہنے جیڈی دی تھیلی اوہدے اگے میز اُتے دھر دتی۔ لگدا سی ایہہ ورھیاں توں مٹی وچ دبی پئی سی۔ اوہدے توں مٹی جھاڑ دتی گئی سی پر مٹی پوری طرحاں جھڑی وی نہیں سی۔ ایویں کیتے مٹی تھوڑی جھڑدی ہے۔ اوہدی اک تہہ کپڑے دی تنداں وچ جم گئی سی تے اوہ جھاڑے جاون مگروں وی میلی جیہی لگدی سی۔

''ایہ تیرے لئی ہے۔'' اوہ کہنا چاہندا سی پر چپ رہیا۔ اوہنوں تکدا رہیا۔ گُڑی نے اوہدیاں اکھاں وچ ویکھیا تے فیر حیرت تے شوق نال تھیلی تے نظر پائی۔ جیویں ایہ پچھن توں پہلاں کہ ایہ کیہ اے، اوہ جاننا چاہندی ہووے کہ کیہ واقعی ایہہ اوہدے لئی اے۔

''ایہنوں کھول''

تے کڑی نے تھیلی دے منہ تے بدھے ہوئے دھاگے دا سرا کھچیا تے اوہ کھلدا اچلا گیا۔ تھیلی دے کھلے منہ اندر جھات ماری تے جیویں اوہنوں کجھ دسیا نئیں۔ اوہنے شوق بھریا ساہ کھچیا تے تھیلی نوں پھڑ کے اتے چکیا تے فیر اوہنوں الٹا دتا۔ چھوٹی چھوٹی کنجیاں ای شیواں سن جیہڑیاں میز تے کھلر گئیاں۔

شام اک نشہ اے جیہڑا پورے دن دی تھکان مگروں ڈونگھا ہو جاندا اے۔ تے ایس نشے وچ گھری ہوئی ٹاؤن ہال دی لائبریری دے ہال دا منظر جیہدے وچ اوہ دو چمکدے تاریاں وانگرے کردار منظر دا حصہ دسدے سن۔ شام دے نشے وچ بجھے ہوئے شام ہی ہوئے جاندے سن۔ آسے پاسے شیلفاں وچ کتاباں سن ادب سیاست فلسفہ معیشت تے سارے ای علماں دے بارے، جیہڑیاں اوہناں دوہاں تے، جیہڑے بہت چر پچھوں اوتھے آئے سن، جیویں جی آیاں نوں کہن دے انداز وچ چپ تکنی لائی ہوئیاں سن۔ اوہ دونویں جیویں بہت ورھے پہلاں آمنے سامنے کرسیاں تے بہندے ہوندے سن، اوویں ہی اج وی بیٹھے ہوئے سن۔ سارا منظر اوہناں دی ایس ملاقات نوں اک خاص رنگ دے رہیا سی۔ تے کیوں نہ ہووے، ایہہ ہیگی وی اک انجی ملاقات سی۔ اوہناں دی شادی دی ستویں سال گرہ۔ جیویں ایہ اچانک ہی چلی آئی سی۔ کجھ دسے پچھے بغیر۔ تے ایہنوں اوہناں نے ایتھے لائبریری دے ہال وچ اوسی میز تے منان دا آہر کیتا سی جتھے اوہ دس توں وی ودھ ورھے ہوئے کہ پہلی واری ملے سن۔

شادی دے ست ورھے۔ اوہنے سنیا سی تے اوہ کجھ کجھ ایس گل نوں مندا وی سی کہ شادی یا کوئی وی تعلق ست ست ورھیاں دی کڑیاں یا منکیاں نال مل کے بنی ہوئی تسبیح وانگر ہوندا اے۔ ہر منکا ست ورھیاں لئی، تے اوس توں بعد وی جے تعلق باقی رہووے تے فیر اک ہور منکا، تے جے ایس توں بعد وی اوہ ختم نہ ہووے تو فیر اک ہور۔۔۔۔ اج پوری تسبیح بندی سی، تین چار یا فیر پنج چھ منکیاں دی۔ اوہناں دی شادی نوں اج ست ورھے پورے ہوئے سن، تعلق دے ہار وچ پہلا منکا۔ اگلے ست ورھیاں دی صورت کنہے ویکھی سی، ہورے کی ہوئے، جیہڑے لنگ گئے سن، اوہناں دا جشن منانا چاہیدا اے تاں جے اگلا سفر وی سوکھا ہو جاوے۔ بس ایہو ہی کجھ سوچ کے اوہنے ست ورھیاں دی پہلی لڑی پوری ہون دا جشن منان دا فیصلہ کیتا سی۔ جدے لئی ضرور کجھ خاص ہی تحفہ ہونا چاہیدا سی۔

اوہ ساری رات پوڑھیاں ہیٹھ کوٹھڑی وچ وڑھیا رہیا تے اپنا پرانا سامان کھنگالدا رہیا۔ ایہہ کوٹھڑی اوہدی یاداں دی بھول بھلیاں وچوں ایویں باہر نکل آئی سی جیویں ایسے دہلے دی اڈیک وچ ہووے تے جیویں اوہدے تے دھیان دا چانن پیا، اوہ جاگ پئی تے انھیرے توں باہر نکل آئی تے تھلوی منزل ول جاندیاں پوڑھیاں ہیٹھ آن کھلوتی سی۔

Scanned by CamScanner

اوہ کاٹھ کباڑ نال بھری ہوئی سی۔ کالج دے زمانے دے رجسٹر، کتاباں تے نوٹس۔ فوٹو کاپیاں دے ڈھیراں دے ڈھیر۔ روحانی ڈائجسٹ دے شمارے جیہڑے ہورے کدھروں اوہنے خریدے تے پڑھے ہون گے۔ تے کالج دے میگزین دے اک ای شمارے دیاں کئی ساری کاپیاں دا بنڈل۔ اک ای شمارہ سی جیہدے وچ اوہدی اوس زمانے دی لکھی ہوئی اک نظم چھپی سی۔ اوہنے سوچیا کہ بن تاں تھیں، پر فیر کدی اوہ وہیل لبھ کے اپنی نظم پڑھے گا، تے سوچے گا کہ اوہنے نظماں لکھنیاں کیوں چھڈ دتیاں۔ ایہ کاپیاں دا بنڈل اوہنے میگزین دے دفتر چوں لُک چھپ کے چکیا سی۔ اوہنوں اوہ سارا واقعہ یاد آیا تو اوہ ہس پیا۔ وزیٹنگ کارڈ، شادی کارڈ، تے پتہ نہیں کیہڑی کیہڑی تقریباں دے سدیاں والے کارڈ بنڈلاں دی صورت وچ بدھے پئے ہوئے سن۔ کدی ایہ شوق وی اوہنوں رہیا ہووے گا کارڈ جمع کرن دا، پر ہن تے اوہنے ایہہ گل وی یاد نہیں سی۔ یا فیر ایہہ سارے کارڈ اوہنوں ای بھیجے گئے سن۔ وکھن دی لوڑ سی۔ اک ڈائری وی سی، کالے کور والی۔ تے جدوں اوہ ایہنوں کھول کر ورقے پھرولن بارے سوچ رہیا سی، اوہدی نگہ پلاسٹک دے لفافے وچ پیک ٹائی تے گئی جیہڑی ڈائری دے تھلے دبی پئی سی۔ نال ای ثمینہ دا چہرہ اوہدی اکھاں اگے پھر گیا۔ ثمینہ جیہڑی اوہدی کلاس فیلو سی تے کرشن نگر توں آندی ہوندی سی۔

"کرشن نگری" اوہ اوہنوں آکھدا ہوندا سی۔

"ساڈے محلے توں وی اگے توں ہندے کرشن نگر دیاں کڑیاں نوں ٹاؤن آندے ہوندے سن۔"

"تے ہُن۔"

"ہُن کرشن نگر تیرے کول آ گیا ہے۔"

پر اوس کڑی نوں کراچی کھا گیا جتھے اوہدی پھوپھو دے گھر اوہدا ویاہ اوہدے گھر والیاں نے اوہدی مرضی دے خلاف کر دتا۔ تے پتہ نہیں اوہدی کیہ مرضی سی۔ کدی دوہاں وچ گل بات آپس دے مذاق توں اگے تے جا ای نہیں سکی کہ ویاہ بارے اک دوجے نوں اپنے دل دی دسدے۔۔۔۔۔۔ پر ایہہ ویہلا ایہنی پرانیاں گلاں پھرولن دا نہیں سی۔ اوہنے سجے کھبے پچھاں شیشیاں وچ ہاتھ مارے تے مٹی وچ دبی ہوئی ایہہ تھیلی لبھ لئی جیہڑی پرانے ملے ہوئے بیڈمنٹن دے ریکٹ پچھے تھوڑا جیہا منہ مٹی توں باہر کڈھے جیویں اوہنوں ای اڈیکدی پئی سی۔ ایہو ای تے اوہ شے سی، جیہڑی ایس خاص موقعے سے اوہنوں خاص تحفے دے طور تے دتی جا سکدی سی۔ اوہنے سوچیا۔

ست ورھیاں پہلاں اوہنے ایہہ تھیلی اجتھے سٹ دتی ہووے گی، سنبھال کے رکھن دی نیت نال۔۔۔ تے فیر پرت کے ایس ول نہیں ویکھیا۔ ایڈی ویلھ ای نہیں ملی۔ اوہنے تھیلی دے منہ تے بجھے ہوئے دھاگے دا سرا پھڑیا تے اوہنوں اپنے ول کھچیا۔ اوہ تھیلی سمیت مٹی توں باہر آ گیا۔

ویاہ توں بعد جدوں اوہنے اپنی زنانی دی ساریاں لوڑاں پوری کرن دی ذمہ واری چکی سی، تے اوس ویلے ایہہ تھیلی اوہنوں لبھی ہوئے گی، جیویں ہر لوڑاں پوری کرن والے مرد نوں دتی جاندی ہے۔ تے فیر اوہ ذمہ واری پوری کرن لئی اپنے کم وچ رجھ گیا تے اوہنوں اوہدا انعام وی ملیا۔ اوہ اکاؤنٹس بھرتی ہویا سی، تے فیر ترقی کردا ہویا اسسٹنٹ منیجر بن گیا۔ ایس ترقی کارن اوہدی ہتھ سوکھا ہو گیا، پیسے دی ریل پیل ہو گئی۔ تے چوں کہ اوہناں دا بچہ کوئی نہیں سی، زنانی کو اپنی لوڑاں پوری کرن لئی وادھو رقم ہوندی۔ پر اوہ خوش نہیں سی۔ کیوں جے ایس رقی نے اوہدے کولوں اوہدا خاوند کھو لیا سی۔ اوہ سویرے گھروں نکلدا تے رات دیر نال پرتدا۔

تھکیا ٹٹیا ہوندا، روٹی کھا کے کجھ دیر اوہدے کول بہندا تے جاندے اوہ اوہنوں نیڑے کر کے لما پیندا سی کہ اوہنوں نیندر جھونٹے دین لگ پیندی۔ تے اوہ خراٹے لین لگ پیندا۔ جد کہ اوہدے خراٹیاں دے نال نال گونجدی، کند تے لٹکی ہوئی گھڑی دی ٹک ٹک، تے واش روم دی ٹاب لائی وچوں ٹپکدے ہوئے پانی دے قطریاں دی ٹپ ٹپ، اتے زنانی دے تیز دھڑکدے ہوئے دل دی تھپ تھپ تھپ۔ ایڈے رولے وچ اوہ کیویں سو سکدی سی۔ جاگدی رہندی۔ تے اخیر اوہنوں نیندر دی گولیاں دا آسرا لبھنا پیندا۔ اج ای بہت ورھے لنگ گئے۔

اوہنوں مرد نال بہت شکایتاں سن۔ اوہ جراباں لاہ کے پرے سٹ دیندا سی، تے اوہناں نوں جتیاں وچ نہیں سی رکھدا۔ ایہہ ڈاہے

Scanned by CamScanner

ترسیا سی۔ اوہ اعتراض کردی کہ اوہ 'باتھ روم وچ جتی پا کے کیوں نہیں سی جاندا'، یا فیر 'اپنی جتی کیوں نہیں پاندا، اوہدی پا جاندا سی۔' یا فیر 'ننگے پیر باتھ روم وچ چلا جاندا سی تے فیرواپس آ کے قالین تے گلّے پیراں نال ٹُردا سی۔ قالین خراب کر دیندا سی۔'

اوہنوں ایہہ اعتراض وی سی کہ اوہ بہت سگریٹ پین لگ پیا سی۔ منہ چوں ہر ویلے تمباکو دی بُو آؤندی۔

یا "تہاڈے کول ایہناں دی ٹیم نہیں ہے کہ مینوں پیکے لے جاؤ۔ کم کم کم، ہر ویلے کم۔ ایہہ کم میری سوکن بن گیا ہے۔"

"میں سارا دن گھر وچ رہ کے بور ہو جاندی ہاں۔ میں کیہ کراں؟" کڑی دے سوال دا اوہدے کول کوئی جواب نہیں سی۔ تے اوہنے ایس تے غور کیتا۔ بوریت وہیلے رہن پاروں ہیگی سی۔ تے ایہہ اصل معروفیت سی۔ اوہدا اک کلاس فیلو اک پرائیویٹ بنک وچ برانچ دا منیجر سی۔ اوہنوں کیہہ کہ اوہنے بیوی لئی نوکری لبھ دتی۔ اوہدی بوریت دا حل لبھ لتا۔ فیر انج ہون لگ پیا کہ اوہ دوویں سویرے دفتر ٹُر جاندے۔ رات نوں اوہ مرد توں وی دیر نال گھر پرتدی۔ بنک دا کم مکدے مکدے ای مکدا سی۔ دوویں تھکے ٹٹے ہوندے۔ روٹی کھاندے، تے جا لے اوہناں نوں گل بات کردے تھوڑی ہی دیر ہوندی تے نیندر دوہناں نوں ڈھا لیندی۔ اوہ وی اوہنوں ڈھن دی ذرا وی جو کوشش کردے ہون۔

دوویں کماں لگ پئے سن، تے مسلیاں دے حل وی اوہناں نوں نخن لگ پوے سن۔ جیویں ایہو ای کہ اوہناں نے ڈبل بیڈ دی تھاں دو وکھرے وکھرے بیڈ خرید لئے۔ گھر وڈا ہوندا تے سون دے کمرے دی وکھرے کیتے جا سکدے سن۔ دوویں سنگل بیڈ سن۔ وکھرے وکھرے سون دا فیدہ سی کہ ناں تہانوں دوجے دے خراٹے تنگ کردے سن، تے ناں دوجے دے منہ توں آندی سگریٹ دی بُو۔

اک رات انج ہو یا کہ عورت نوں واپس آن وچ وادھا دیر ہو گئی۔ بارہ وجے توں بعد دا ویلا سی جدوں اوہدے بنک دا اسسٹنٹ وائس پریذیڈنٹ اوہنوں اپنی گڈی وچ چھڈن آیا تے گلی دی نکر تے ہی لاہ کے پرت گیا۔ مرد نے جیہڑا کہ نیندر نہ آون پاروں گھر دی بالکنی وچ کھلوتا ہو یا سگریٹ دے سوٹے لا رہیا سی، گڈی نوں پرتدے ویکھیا تے ایہہ وی ویکھیا کہ اوہنے اوہدی ووہٹی دا ہتھ پھڑ کے دبیا سی، تے دوویں ہس پئے سن۔ پر جدوں اوہ گھر ول پرتی تو اوہنے اپنے مرد نوں گھر دی بالکنی وچ کھلوتیاں ویکھ لیا۔ اوس رات اوہنے مرد نوں اوہدی پسند دی ڈش انڈیاں تے بیسن دا حلوہ بنا کے کھوائی۔ اک ہی بیڈ تے دوویں اکٹھے ہی لے پئے، تے اوہناں نیں بہت چر پچھوں اک دوجے نوں پھڑ لیا تے ورتیا، تے اوہ ہف گئے۔ نیندر تے دوہواں نوں ای نہیں آ رہی سی۔ جیویں ایہنے دن اک دوجے توں دور رہن دی تلافی کر رہے ہون۔ جیویں ایہہ رات گزارنی دوہاں لئی بہت مشکل ہو گئی سی۔

اگلے ہی دن اوہناں نوں جیویں اچانک ہی پتہ چلیا کہ ایہہ اوہناں دی شادی دی ستویں سال گرہ دا دن سی۔ جیویں ایہہ دن اچانک ہی اوہناں دے سامنے آن کھلوتا سی۔ پہلے توں کجھ دسے بغیر۔ ست ورھے لنگھ جانا، اوہناں لئی اک خبر سی۔ جنہوں اوہناں نیں حیرت نال سنیا۔ تے سوچیا۔ ہن؟

دل وچ نے نے خوف تے حیرت تے خوشی نال کڑی نے تھیلی توں نکلیاں شیواں نوں ویکھیا۔ تھیلی نوں اُتاں چک کے اک دو واری جھنکیا۔ کہ ہورے کجھ ہور بھی اندر کتھے اڑکیا ہووے تے جھنکن نال باہر آ ڈگے۔ مرد کڑی دے شوق تے حیرت نوں ویکھدا ہو یا خوش ہو رہیا سی۔ جیویں ایس توں مزہ لے رہیا سی۔ کڑی نے تھیلی میز دے اک پاسے سٹ دتی۔ اوہ شیواں نکل جاون پاروں تج مچ ہو کے اک بالکل ہی بے کار تے فضول شے دسن لگ پئی سی۔

اک تے چھوٹے چھوٹے پراں دا جوڑا سی، رنگ برنگا، نازک جیہا، جیویں کوئی سجاوٹی شے۔ اوس جوڑے نوں ہتھ نال چھون دی دیری کہ ایس لس نے اوہنوں جیوت کر دتا۔ اوہدے وچ جیون دی لہر جگا دتی۔ اوہ کجھ ہلے جُلے تے فیر اپنے آپ اوپر اُٹھے تے اُڈ کے کڑی دے موڈھیاں تے پچھلے پاسے جا کے انج لگ گئے جیویں کسی نے خاص احتیاط نال انج کیتا ہووے۔ فیر اوہ تیز تیز پھڑ پھڑائے تے واہ نوں ارانہہ پرانہہ جھنکن لگ پئے۔ جیوں واہ نوں بنھ لیا ہووے، ایویں اوہدے پورے جثے نوں کری توں اتانہہ چکن لگ پوے۔ اوہناں دی

Scanned by CamScanner

پھڑ پھڑاہٹ نے آسے پاسے دی ہر شے نوں جیوت کر دتا۔ کڑی نے اپنے آپ دے وچ زندہ رہن دی نویں ترنگ محسوس کیتی۔ ایس ترنگ نے اوہدی خواہش نوں وی پر لا دتے سن۔ پر کڑی نے کری نوں پھڑ لیا۔ حالے میز تے کنڈھیاں ای شیواں سن جنہوں اوہ ویکھنا چاہندی سی۔ پراں دی پھڑک نے اوہدے پورے پنڈے وچ ایسی لہراں بھر دتیاں سن کہ اوہدا من نوں جی کرن لگ پیا۔ اوہنے ماں دی ممتا، تے عاشق دے پیار تے اک جیون ساتھی دی تانگھ دے چانن نال بھری ہوئی لشکاں ماردیاں اکھاں نال اپنے خاوند نوں ویکھیا۔

ہور شیواں وچ اک چمڑے دے تھلے والے جتے سن، ہائی آل نی چیوڑوالے جتے نال چیک جاون والا فراک، ٹراؤزر، تے گوگلز جنہوں لا کے اوہنوں لائبریری دا ہال اک بہت کھلا ویڑا جیہا لگا جیہدے اتے کوئی چھت نہیں سی دسدی۔ اک رکسیک سی، جیہڑا ایہو جیہے کپڑے نال بنیا ہویا سی کہ اوہنوں تہہ کرو تے اوہ ہتھ دی تلی وچ نکی ڈھیری بن جاندا سی، اک لپ سٹک، والاں وچ لاون والا کلپ، تے اک قلم۔

"ایہہ سبھ میرے لئی۔"

"ہاں تیریاں ای شیواں نیں، تیری امانت۔ مینوں تے یاد ای نہیں سی نہیں تاں پہلے ای دے دیندا۔ ایویں ای اپنے کول سنبھال کے رکھیاں ہوئیاں سن۔"

"میریاں شیواں؟" جیویں کڑی نوں اوہدی گل تے یقین نہیں سی آیا۔" تے ایہہ ڈبی؟"

اوہ ماچس دی ڈبی توں وی چھوٹی سی۔ اپنے ناں دا پہلا حرف اوہنے ڈبی دے اک پاسے لکھیا ویکھ لیا۔ تے اوہ بول پیا،" ہاں ہاں۔ اے تے میری ڈبی ہے۔ میری ڈبی۔"

تے ہتھ ودھا کے ڈبی میز تے اپنے ول سرکا لئی۔ درحیاں پہلے اوہ ایس ڈبی نوں گوا بیٹھا سی پتہ نہیں کیویں۔ تے سمجھ بیٹھا سی کہ ہن اوہ کدی نہیں لبھے گی۔ جیویں اوہ کدی سی ای نہیں، یا فیر ایہہ کہ اوہ اک سفنا سی، جیہڑا اوہنے ویکھیا تے اکھ کھلن مگروں جیہڑا بس یاد بن کے رہ گیا سی۔ یاد جیہدے ہتھ سن پر پیر نہیں سن کہ کسی دھرتی تے کھلوندی تے لبھی جا سکدی۔

"تیرا ناں لکھیا ہویا ہے؟"

"تے تھیلی تے تیرا ناں ہے۔ ہن ایہہ گل سمجھ آوندی ہے کہ توں اپنی تھیلی کھولنی سی تے مینوں میری ڈبی لبھنی سی۔ مینوں ایہہ کدی وی نہ لبھدی جے میں تینوں ایہہ تھیلی نہ دیندا۔ تینوں پہلاں ای تھیلی دین دا چارہ کر لیندا تے۔ ایہنی مت کدی نہ آئی۔ خیر۔۔"

"کھول" کڑی نے اوہنوں آکھیا۔

اوہنے ڈبی دا ڈھکن کھولیا۔ اوہدے وچوں بس پراں دا اک جوڑا نکلیا۔ جیہڑا اور تیا ہویا لگدا سی۔ پر صاف جاپدا سی کہ اچی اڈاریاں والے مٹیریل نال بنیا ہویا، بہت مضبوط سی۔ اوہ وی اوہدے چھوہن مگروں اک دم ای جیویں جاگ پیا۔ پھڑ کیا تو اپنی جگہ تو اچھلیا۔ فیر جیویں کہ عورت تے مرد دوویں توقع کر دے سن، اوہ اڈ کے اوہدے موڈھیاں تے پچھلے پاسے جا لگے۔ جیویں اوہ پچھاندے سن اوہناں جگہ کیہڑی سی۔ اوہنے گردن سجے کھبے بھوا کے پراں نوں ویکھن دی کوشش کیتی۔ پر اوہ پچھے کر کے انج جڑے ہوئے سن کہ گردن موڑ کے نہیں ویکھے جا سکدے سن۔

"ٹھیک یو، تے مبارک ہووے۔"

"تینوں وی تیریاں شیواں مبارک۔" دوہناں نے اک دوجے دے ہتھ پھڑ کے دبائے تے پیار نال اک دوجے دی اکھاں وچ ویکھیا۔ اوہنوں خوشی دے نال افسوس وی ہو رہیا سی کہ اوہنے ایویں ایہہ تھیلی ایڈا چر اپنے کول رکھی، پہلاں ای اوس نوں دے دیندا تے اپنی ڈبی وی پا لیندا۔ پتہ نہیں کیوں ایویں فضول ای اوہنے ایڈی دیر لائی۔

دوویں لائبریری توں باہر نکلے تے مغرب دے رُخ ول واہ چل رہی سی۔ سورج دی سرخ ٹکی پرے اودھی توں ودھ ڈب گئی

Scanned by CamScanner

سی۔ پرندے لمبی اڈاریاں مار کر واپس آ گئے سن تے درختاں وچ بیٹھے اک دوجے نوں جیویں اپنے پورے دن دی کتھا سنا رہے سن تے شور پایا ہویا سی۔ کڑی نے واپس لائبریری وچ جان بارے سوچیا تاں جے اوہ زنانیاں دے واش روم وچ جاوے تے ہائی آلٹی چیوڑ والا فراک پالوے تے گوگلز بھی لالوے۔ پر اوہدے پیر اوہنوں کے کھل دی وتھ وی لین دین۔ اوہدے وَستوں باہر ہورہے سن۔ بڑی مشکلاں اوہ باہرلیاں پوڑھیاں اُتے بنے چبوترے تیکر اپڑی، جتھے واوہ دے بُلّے نے اوہنوں جپھا پایا تے اپنے نال دھروندا ہویا اُڈا لے گیا تے اوہ واوہ دے نال اُپر ہی اُپر اُڈدی چلی گئی۔ اوہنوں ایڈھی وی ویلھ نہیں سی ملی کہ اوہ مرداں نوں دس سکے کہ اوہنے اوہدے لئی نویاں جراباں دا آن لائن آرڈر دتا ہویا سی جنہوں لے کے کوئی سامان ڈھون والا اوہدے نال رابطہ کرے گا کیوں جے اوہدا اپنا فون تے ہورے اُپر جا کر سگنل پھڑے یا نئیں، تے ہورے کہ جاجراوہنوں پرت کے آون وچ لگے۔

دوجے پاسے مرد دی عورت نوں نہیں ویکھ سکیا سی کیوں جے اوہنے چبوترے تے پہنچن توں دو قدم پہلاں ہی سدھی اُپر اڈاری مار دتی سی۔ حالاں کہ اوہدی ورھیاں پہلاں دی پچھلی اڈاری نوں ایڈھا چر لنگ گیا سی کہ اوہنوں یقین نہیں سی رہیا کہ ہن اوہ اُڈاری مارن جوگا رہیا وی سی یا نئیں۔ پر جدوں اوہنے باہنواں اُپر چکدے ہوئے پیراں نوں تیر وانگر سدھا کر لیا تے اوہنوں لگا جیویں اڈن دی جاچ تے اوہ کدی بھلیا ہی نہیں سی۔ سگوں پہلے توں اوہدی جھاچ کتھے ودھ گئی سی۔ اوہنے ذرا وی جو کسی پاسے جھول کھاہدا ہووے، جیویں عورت کھا رہی سی۔ سدھا تیر وانگر اُپر ہی اُپر بدلاں ول چھال ماری سی تے فیر اوہنوں وی کجھ نہیں سی دسیا کہ جیویں کجھ وی اوہدے وس وچ نہیں سی رہیا۔

Scanned by CamScanner

محمود احمد قاضی

گ گواچا آدمی

میں اپنی حیاتی وچ دو واری گواچا واں تے تیجی واری چلو ایہدے بارے وچ فیر گل کراں گے۔ میں پہلی واری اودوں گواچا جدوں میں باراں ورہیاں دا ساں۔ میں بزار وچ ساں، گھروں کوئی چیز لین آیا ساں۔ میں چیز دی بدلی تے اتھوں وی ٹردا رہیا۔ اک سراں جئی آ گئی۔ اوتھے لوکی سن عجیب جئی شکلاں والے۔ گھل تے مختلف سن۔ اوہ دھوتیاں آلے تے ننگے پیریں والے لوک میتوں عجیب جئی لگے۔ دن وچ بندے۔ اچ پشو۔ اوہ گھڑی گھڑی ڈکار دے سن۔ جیویں اوہناں نوں بدہضمی ہووے، گھڑی گھڑی پڑاں پڑاں پئے کردے سن میں اوہنوں نسیا۔ اک ہور تھاں میں آیا۔ ایہ اک گلی سی۔ اوتھے اک فقیری۔ میرے کن واج پئی۔

کدی چمن دے لگے خانے
کدی گنڈری لیراں دی
واہ واہ سوچ فقیراں دی

فقیر اپنی روہیں وچ سی۔ میتوں لگا اوہنے چرس دا سوٹا لایا ہویا سی۔ اوہدیاں اکھاں مشالاں وانگر بل رہیاں سن۔ میتوں ڈر لگا۔ میں اتھوں وی نکلیا۔ چن چنتی اک مائی نے میرا ہتھ پھڑ لیا۔ اوہنے کہیا۔ کاکا گواچا ہویا ایں۔ اوہ میتو لے کے ٹر پئی۔ گھر لے آئی۔ اک کمرہ سی دو منجیاں۔ اک تخت پوش۔ اوہنے میتوں روٹی دتی کھان لئی۔ میں کھا دی۔ مرچاں لگیاں سن میتوں روٹی دا بڑا سواد آیا شام پے گئی اس مائی دا گھر والا آ گیا۔ میتوں ویکھ کے تریب گیا۔ ایہ کون وے۔ بیہہ جا آ ور روٹی سوں کھا لے فیر دسی آں۔ جد اونے روٹی کھائی۔ تے مائی نے ہولی ہولی اوہنوں میرے بارے وچ دسیا۔ اوہ بندہ تریا جیا رہیا۔ روٹی تو سن وے پہلے اس نے کیا۔ تو پہلا نہیں کیتا۔ ایتھے آ گے ای بھک نچ رہی اے۔ خیر کوئی گل نہیں توں ہولا نہ پئو۔ اوہ دونویں جی سوں گئے تے میں اٹھ کے باہر آ گیا۔ باہر ای سویر ہو گئی۔ میں بغیر کجھ کھادے یاں پچھیاں لبھدے توں بغیر ای سوئے ٹر گیا۔ سبق سنا دیا۔ استاداں دے مار کھا نہ دا رہیا۔ چھٹی ہوئی گھر ٹر گیا۔ ماں کولوں چھڑ پیا کہے میں دسے توں۔ میں تھا ہو یا رہیا۔

دوجی واری میں اودوں گواچا جدوں میرا او یاالی رات میں بدس ہگی سجائی مسہری ول ودھیا او تے اک عورت بیٹھی سی۔ گھری جئی بن کے میں گھبرایا۔ کون بیٹھی ہوں۔ بولی تہاڈی بیوی۔ میں کیا بیوی کیہ بیوی اے۔ بیوی۔ بیوی جی۔ بس بیوی نیند سارے۔ میں کیا خبر بیٹھی بیٹھی رہوا ہے بیوی بن کے۔ میں گلی وچ آ گیا۔ گلی سنسان۔ ہر پاسے چپ۔ اک کتا بھونکیا۔ میں ڈر کے اک پاسے ہو یا۔ میرے اگے آ کے دو بندے جا رہے سن۔ اک پلسیا تے اک چور۔ چور نے پلسیے نوں پیسے پھڑائے تے اپنا بلا اوہدے کولوں چھڈ لیا۔ دونویں اپنے اپنے رستے تے پے گئے۔ میں ویکھیا۔ میرے اگے فکر دو پہر کھلوتی سی۔ میرا اپنڈ ولوں لگ پیا۔ میں دہرم جا پیا۔ اکھ کھلی تے اسپتال وچ ساں۔

تیجی واری میں اپنے گھر وچ ساں۔ میں بچیاں نوں پیسے دتے۔ وچوں اک بولیا۔ ابا جی اک من ہجاں ستاں نال کجھ نہیں بندا۔ پیسے دو ساہ میں کھیسے ول ویکھیا۔ اوہ خالی سی۔ بیوی سر تے آ کھلوتی۔ تے میں تیرا کیہ ویکھیا۔ اوہ پیار دتا۔ میں تے چلی آں پیکے۔ ایس چکو بوٹ نوں۔ اوہ ٹر کر دی ٹر گئی۔ میں گڈی لین دی لیکھاں ول ٹر پیا۔ میں لین تے لیاں پے گیا سرا کے لین تے لاش۔ پتہ پیر دو دی لین تے۔ گڈی آئی۔ میرے اتوں لنگ گئی۔ میرا سر لے گیا۔ میرے ملنے ہوئے جسم نوں گھر لے آئے۔ تھوڑی دیر بعد اوہناں میتوں پئے تے لیاں پایا۔ میرے لیوے قینچی نال کٹے گئے۔ میتوں نوایا گیا جدوں میرا سر میرے دھڑ نال جوڑ یا گیا۔ تے میں اٹھ کے کھلو گیا۔ لوکی ڈر کے نسے۔ میں بنگلای باہر ول نسیا۔ نسدا رہیا۔ نسدا رہیا۔ فیر میں کسے نوں نہ لبھیا۔

Scanned by CamScanner

مخدوم ٹیپو سلطان

مشینی اتھرو

اوہدی روبوٹک گرل فرینڈ باربی ڈول نے سویرے اوہنوں جگایا، چاہ دی پیالی پھڑائی تے نالے تریخ دتی، پہلی جنوری 2079ء۔ اوہنے پیالی پھڑلئی تے باربی نے اگے ہو کے اوہدے مکھاں دی چمی لئی، نواں ورھا مبارک، باربی نے مُسکا کے اوہنوں نویں ورھے دی ودھائی دتی۔ اوہ اوازاری کیونجے ہینہ وچ سی۔ جے تے اوہدی کوئی اِنسانی گرل فرینڈ ہوندی تے اوہنوں نہ چاہندے ہوئے وی اگوں مُسکانا پیندا تے گرل فرینڈ نوں جپھی پا کے نویں ورھے دی ودھائی دینی پیندی، کیونجے جے اوہ ایہہ نہ کردا تے گرل فرینڈ نوں جاپدا اے اوہ گرل فرینڈ کولوں نراض ایہہ۔ روبوٹک گرل فرینڈ دا ایہو فیدا سی کہ اوہدے نال ایسراں دے جھوٹ مُوٹ دے لاڈ نہیں کرنے پیندے۔ جے تُہاڈا اصلوں دل پیا کردا اے تے ایہدے نال پیار کرلو، نہیں تاں دفع کرو، اوہنے بھیڑا نہیں منانا۔ نہ تُہاڈے نال نراض ہونا اے تے نہ ای لڑنا اے۔ ایسے لئی اوہنوں اینی چنگی لگدی سی۔

پورا ورھا ہو گیا سی باربی نوں اوہدے نال۔ اوہدے یار بیلی تے جدوں دی روبوٹک گرل فرینڈیاں نیانہ یاں مُکا مُکا لیندے تے آرڈر تے بنواندے: جُثہ ایسراں دا، شکل ایسراں دی، مزاج ایسراں دا، شوق ایسراں دے۔ پر جس ویلے اوہ باربی نوں لین گیا سی، بہت اُداس سی۔ کجھ دن پہلاں ای اوہناں دی لڑائی ہوئی سی تے عابدہ اوہنوں چھڈ کے اپنے گھر ٹُر گئی سی۔

گھر، ہونہہ۔ دادا جی دسدے ہوندے سن اوہناں دا گھر پورے کنال تے پھیلیا ہویا سی۔ سون دے کمرے وکھرے سن، رکان دے وکھرے، گپاں مارن دے وکھرے۔ ہُن تے گھر اِک ڈبے جِنا ہوندا اے۔ اینا وڈا ڈبہ کہ بندہ وچکار کھلو جاوے تے ہر پاسے چار قدم ٹُر سکدا اے۔ ایستوں ودھ تھاں دی لوڑ وی کوئی نہیں سی۔ گھر وچ وڑدے ای تے ورچُل ریلیٹی دے کھوپے چاڑھ لئی دے سن۔ فیر گھر اوسے طرحاں دا تے اوہناں ای وڈا جاپدا سی جِنا کمپیوٹر تے سیٹ کیتا ہوندا سی۔ بھاویں جِنا مرضی ٹُرے پھرو، تیراکی کرو بھاویں گھڑ دوڑ کرو۔ اپنی تھاں تے بیٹھے بیٹھے ای سبھ کجھ ہو جاندا سی۔

عابدہ نال لڑائی ایسے لئی ہوئی سی جس لئی ہر اِنسانی سوانی نال اِنسانی بندے دی ہوندی اے۔ اوہ عابدہ دا خیال نہیں سی رکھدا۔ اوہنوں فیم نہیں سی دیندا۔ اوہنوں فور گرانٹڈ لیندا سی۔ اوہ عابدہ نوں فیم وی دیندا سی، اوہدا رج کے خیال وی رکھدا سی۔ اوہنے عابدہ نوں بتھیرا سمجھایا کہ بئی اوہ عابدہ نوں فور گرانٹڈ نہیں لیندا، پر اوہ کتھے مندی سی۔ ہر ویلے جھنج پا کے رکھدی۔ "توں میرے لئی کدی پھُل نہیں لیاندا، اوہ ویکھ اکبر اپنی سوانی لئی کل پھُل لے کے آیا اے"۔ فیر اوہ لئے وی آندا تے کہندی، "ایہہ تے توں میرے کہن تے لیاندے نیں، آپو تے نہیں لیائے نا؟" چلو جی۔ ہُن فیر ایہناں گلاں تے اوہ کجھ انہے تے ہور کیہ کردا؟ فیر عابدہ نوں شکیت سی کہ اوہ سارا سارا دن ورچُل کھوپے چاڑھ کے کوہ قاف وڑیا رہندا سی، عابدہ نال گلاں نہیں سی کردا۔ اوہ عابدہ نال گلاں کرن دی کوشش کردا سی۔ بڑی توڑ کوشش۔ پر بندہ ہُن سوانی نال کنیاں گلاں کر سکدا سی؟ پر کہ چنگے سن، سویرے سویرے ای کم تے ٹُر جاندے۔ سارا دن باہر رہندے تے سوانیاں توں بچے رہندے۔ سوانیاں نوں وی سارا دن کم کرنے پیندے، بچیاں نال کھپنا پیندا۔ شامی جدوں مِلدے تے دوویں جنے ای تھکے ٹُٹے ہوندے۔ تھوڑیاں بہتیاں گلاں کر کے سوں جاندے۔ پر ہُن تے ایہہ حساب نہیں سی رہ گیا۔ جدوں دا اے آئی یعنی بناوٹی سیان دا اِنقلاب آیا سی، سارا انتظام ای پُٹھا ہو گیا سی۔ توانائی دا کوئی مسئلہ نہیں سی رہ گیا۔ وڈیاں وڈیاں فیکٹریاں دی لوڑ کوئی نہیں سی رہی کیونجے ہر دُکان تے بٹن نپے تھری ڈی

Scanned by CamScanner

پر ترپے سن، جیہڑی فلے چاہیدی اے، سکیاں وچ بنا کے بندے دے ہتھ پھڑاندے سن۔ کمپیوٹر ایناسیانا ہو گیا سی کہ کھیتی واڑی توں لے کے تجارت تیکر ہر کم روبوٹ ای کردے سن۔ پڑھن لکھن داوی کوئی مسئلہ نہیں سی رہ گیا؛ ڈاکٹر، انجینئر، وکیل، جج، کسے پیشے وچ انسان دی لوڑ کوئی نہیں سی رہ گئی۔ اُنج جتنی تعلیم دربار مناسب سمجھدا، بالاں نوں دماغ وچ کمپیوٹر چپ تھانیں دو جماعاں وچ دے دیندا۔ دربار نوں اوہ دس ہزار بندہ ہوندا سی جیہڑا اوہ نیاڈا ہر انسانی فیصلہ کردا سی۔ جسر اں پرانیاں زمانیاں وا باتشاہ تے اوہدا دربار ہوندا سی۔ ہُن فیر بندے نے سارا دن کیہ کرنا سی؟ تنخواہ ہر بندے دے کارڈ وچ ہر ہفتے اپنے آپ ای آ جاندی سی۔ اوہدے وچ ای کھانا پانا کرنا ہوندا سی۔ آرڈر کرو کھانا گھر اپڑ جاندا سی۔ جی کرے تے باہر جا کے کھا آؤ۔ ہفتے لئی وا ہوا پیسے ہوندے سن۔ گھر دربار دلوں لبھدا سی تے بال جمن دی اجازت وی۔ کدی کدھار باہروی جائی دا سی، پر جدوں ورچُئل کھوپے چاڑھ کے بندہ اوہ سبھ کجھ کرسکدا سی جو اوہ چاہندا سی، تے فیر باہر کیہ لین جانا سی؟

پر عابدہ نوں ایہہ سبھ کجھ نہیں سی چنگا لگدا۔ اِک دن اوہ اوہنوں چھڈ کے اپنے گھر ٹر گئی۔ کجھ دن تے اوہنے شکر کیتا۔ فیر اوہ اُداس ہو گیا تے باربی نوں لین ٹر پیا۔ جیہڑی اِک ماڈل پئی ہوئی سی اوہنے اوہی لے لئی۔ کیہ فرق پیندا سی۔ شکل جدوں مرضی بدلوا لیہہ ا۔ چنگی بھلی شکل سی اُنج۔ فیر روبوٹاں دی جیہڑی وی شکل ہووے، اوہناں نوں نمبر پلیٹ تے لگی ای ہوندی سی، نہیں تاں پتا کسر اں لگدا اِئی کیہڑا انسان اے تے کیہڑا روبوٹ۔

باربی اوہدے نال کدی نہیں سی لڑدی۔ ہر ویلے اوہدا خیال رکھدی سی۔ اوہدی ہر لوڑ پوری کردی سی۔ اوہدے کولوں کدی کجھ نہیں سی منگدی۔ اُنج نمبر پلیٹ نہ لگی ہووے تاں پتا نہیں لگ سکدا اِئی ایہہ انسانی سوانی اے یاں روبوٹ۔ بستر وچ وی نہیں!

اوہنے اپنے گھر دے غسل خانے آلے کونے تے جا کے لیور لا بے تے نہان آلا بٹن دبیا۔ اِک کندھ وچوں شیشہ پلاسٹک دی کندھ نکلی تے اوہدے چار چفیرے گول کمرہ بنا دتا۔ اینا وڈا کہ اوہ بس بچاں بانہواں کھولھ دیندا تے اوہدیاں اُنگلاں تے شیشے دی کندھ وچکار اِک انچ دا فاصلہ رہ جاندا۔ کندھ وچوں اِک ٹونٹی نکلی تے غسل خانے وچ بھاپ بھر گئی۔ ایہہ پانی دی بھاپ سی جیہڑی ہولی ہولی تتی سی تے ایہدے وچ جراثیم مارن آلی دواوی ملی ہوئی سی۔ دس سکنٹ ایہہ بھاپ اوہدے اُتے چیندی رہی۔ فیر دوجی ٹونٹی نے نکل کے ایہنوں کھچ لیا۔ ایہدے مگروں ہر پاسیوں پانی دی اِک پھوار اوہدا جثہ گِلا کر گئی۔ تے فیر تیز تتی ہوا نے اوہنوں سُکا دتا۔ ساریاں ٹونٹیاں کندھاں وچ غیب ہو گئیاں تے سامنے دی کندھ وچوں اِک برش نکل آیا۔ اوہنے دند صاف کرن آلی ٹونٹی وچوں پانی ہتھ دی بُک وچ لے کے کُلی کیتی۔ ایہدے وچ وی دواوی جیہنے اوہدے دند صاف کر کے مونہہ وچ تازگی تے خوشبو بھر دتی۔ تے فیر ایہہ کجھ پرت کے کندھ وچ غیب ہو گیا۔ شیشے دی کندھ وی۔ اوہنے لیور ے چک کے اِک ہور بٹن

دبیا۔ کندھ وچوں اِک دراز نکلیا جیہدے وچ صاف لیڑے پئے ہوئے سن۔ اوہنے اوہ کڈھ لئے تے میلے لیڑے اوسے دراز وچ پا دتے۔ دو منٹ وچ ایہہ لیڑے دُھل کے استری ہو جانے سن۔ اوہنے لیڑے پالئے تے باربی نوں واج ماری۔ باربی نے کندھ تے لگیا اِک بٹن دب کے دراز وچوں ٹرے کڈھ لیا جیہدے وچ ناشتہ پیا سی۔ ٹرے لیا کے اوہنے ریموٹ دا بٹن دبیا تے زمین وچوں میز تے دو کُرسیاں نکل آئیاں۔ دوجا بٹن دبیا تے چارے کندھاں سکریناں توں ڈھکیاں گئیاں۔ تیجا بٹن دبیا تے سکریناں اُتے سمندر دی فلم چل پئی۔ ہُن ایسر اں پیا لگدا سی جیویں چار چفیرے سمندر اے تے اوہ وچکار اِک تلے چٹے جزیرے تے بیٹھے ہوئے سن۔ اوہ دوویں میز تے بہہ کے ناشتہ کرن لگ پئے۔

"اج تُسیں کیہڑے دیوا اشکار کریں گا؟" باربی نے بُرکی مونہہ وچ پاندیاں اوہنوں پچھیا۔ اجکل اوہ کوہ قاف دی ورچُئل گیم پیا کھیڈ دا سی، باربی اوہدے بارے پچھدی پئی سی۔ باربی اوہدی ہر گل دا خیال رکھدی سی۔ اوہدے ہر کم وچ دلچسپی لیندی سی۔

"اج میں عادی کرب نال ویر پانا اے۔" اوہنے اِک دم اِکسائیٹڈ ہو کے کہیا۔

"سچا!" باربی اوہدے ول ویکھ کے مسکائی۔ "فیر تے واہوا سواد آون لگے گا تیرا اج۔"

"ہاں۔" اوہنے کہیا تے عادی کرب نال لڑن دیاں نویاں نویاں تر کیباں سوچن لگ پیا۔

باربی نال اوہدا جیون ڈاہڈا چنگا پیا لنگھدا سی۔ باربی اوہدے کسے وی کم وچ منجھ جو نہیں پاندی سی۔ جنے جے عابدہ ہوندی تے اِک

Scanned by CamScanner

طوفان اُڈ آنا سی۔ "تُوں ہر ویلے ایہہ کھوپے چاڑھ کے رکھنا ایں، میرے واسطے تے تیرے کول ٹیم ای نہیں ہوندا،" وغیرہ وغیرہ۔ اوہ چھتو نُوں دَسن لگ پیا سی اوہ عادی کرب نال کیہو جیہا اداء لاوے گا تے اوہنوں ڈھیر کرن لئی کیہڑے کیہڑے ہتھیار ورتاوے گا۔ باربی چُپ چاپ اوہدیاں گلاں سُندی رہی۔ کدی کدی وچ پچھاتے فیر کیہ کریں گا وغیرہ دے ٹانکے لاندی رہی۔ ناشتہ مُکا کے باربی نے بٹن دبیا تے سبھ کجھ زمین وچ جا وڑیا۔ فیر باربی نے دُوجا بٹن دب کے اوہدی گیمنگ چیئر یعنی کھیڈن دی کُرسی کندھ وچوں کڈھ کے اوہدے ہتھ وچ کھوپے پھڑائے تے اوہنوں چنگے نصیباں دی دُعا دے کے مُسکاندی اپنی کُرسی تے بہہ گئی۔

"تُوں اپنی کھیڈ جت کے آ" باربی نے مُسکاندیاں کہیا "میں تینوں ایتھے ای اُڈیکاں گی۔"

عادی کرب نے اوہنوں جُوں پھنڈنا شروع کیتا تے بس فیر مینہ ای پا دتا۔ تن چار کھیلنے تے اوہدے ایسے طرحاں لنگھ گئے، نسدے بھجدے، لُکدے چھپدے، پر اج اوہدی اِک نہیں سی پئی چلدی۔ مار کھا کھا کے اوہ بور ہو گیا۔ کھیڈ مُکا کے کھوپے لاہ دتے۔ عادی کربا، تینوں کل ویکھاں گا، اوہنے سوچیا۔

باربی اوتھے ای بیٹھی سی۔ اوہنوں ویکھ کے مُسکائی، "اج تُوں اینی چھیتی مُڑ آیا ایں؟"

"ہاں۔" اوہنے اوازار ہو کے کہیا۔ تے اوہدا مُوڈ ویکھ کے باربی نے ہور کجھ نہ پچھیا۔ اوہ سوچن لگ پیا کہ ہُن کیہ کرے۔ باربی دا تے کوئی مسئلہ نہیں سی۔ جو اوہ کہندا باربی نے ہسی خوشی اوہی کرنا سی۔ شروع شروع وچ تے اوہ باربی نال واہوا گلاں کردا سی، پر فیر اوہ بور ہون لگ پیا۔ اُتوں تے بلکل وی پتا نہیں سی لگدا، پر اندروں تے پتا سی نہ بئی اوہ ہمیکی تے کمپیوٹر اے۔ اوہدے احساساں نال باربی نُوں کیہ لینا دینا۔ ہُن اوہدا باربی نال گلاں کرن نُوں جی نہیں سی کردا۔ اینوں دستر ے نے وڑے، اوہنے سوچیا، پر اوہدا وی ایس ویلے مُوڈ نہ بنیا۔ عادی کرب نے پھنڈ پھنڈ کے کسے جوگا نہیں سی چھڈیا۔ اوہدا مُوڈ خراب ویکھ کے باربی دی مونہہ بیٹ کے بہہ گئی سی۔ اوہنوں پتا سی باربی دے سوفٹ ویئر وچ ایہہ کوڈ سی کہ جے اوہدا مُوڈ خراب ہووے تے باربی نے آپ نہ تے کجھ بولنا سی تے نہ ای کجھ کرنا سی۔ "چلو فیر باہر ای چلنے آں"، اوہنے سوچیا۔

"چل باربی، باہر چلیے۔" عادت توں مجبور اوہ باربی کولوں پُچھ لیندا ہوندا سی، پر ایس ویلے اوہ ایہناں دے کسے لاڈ دے مُوڈ وچ نہیں سی۔

"ہاں چلو" باربی نے ایکسائٹمنٹ دا اظہار کیتا "کھانا کھان چلنے آں۔ واہوا چر ہو گیا اے رُومینٹک لنچ کیتے ہوئے۔ نواں ورھا مناندے آں۔"

"ایہہ کمپیوٹر آلے وی رج کے ای حرامی ہوندے نیں"، اوہنے سوچیا۔ ساری روبوٹک پروگرامنگ اِنسانی نفسیات نال کھیڈن لئی کیتی جاندی سی۔ باربی دے سینسراں نے اوہدے مُوڈ بارے جیہڑے سگنل پھڑے سَن اوہناں بھاروں اوہ ہُن کجھ رومان چاہندا سی۔ جنی کُ نفسیاتی ریسرچ کر کے ایہہ لوک کمپیوٹر پروگرامنگ کردے سَن ایہدا اندازہ اوہنوں چنگی طرحاں سی۔ انت دیاں ریسرچاں سَن ایہناں دیاں۔ ایس ویلے وی باربی دے سینسراں نے اوہدی نفسیاتی رَگ تے بلکل ٹھیک نشانہ لایا سی۔

"ہاں چل فیر۔" اوہنے کہیا تے باربی واہوا خوشی نال اُٹھ کے اوہدے تے اپنے لیڑے کڈھن کندھ وَل ٹُر پئی۔ لیڑے بدل کے اوہ باہر نکلے تے باربی نے اوہدی بانہہ وچ بانہہ پا لئی۔ اوہنوں چنگا لگیا تے اوہ عادی کرب نُوں بھُلن لگ پیا۔ باہر آ کے اوہنے اپنی گُٹ دی کمپیوٹر چِپ دا اور چِکل بٹن دبیا، اِک اُڈن ٹیکسی آ گئی۔ تے اوہ اِک ریستوران جا اپڑے۔

ہر پاسے جوڑے ای جوڑے بیٹھے سَن۔ زیادہ تر تے اِنسانی بندیاں تے سوانیاں نال روبوٹ ای سَن، کجھ کجھ جوڑے اِنسانی وی سَن۔ روبوٹ بیرے نے اوہنوں وی اِک ٹیبل تے بٹھا دتا۔ اوہنے اپنا آڈر کیتا تے باربی نے اپنا۔ بیرے نے لیا کے اوہناں دے وچکار اِک موم بتی وی بال دتی۔ سُوپ آ گیا تے اوہ پین لگ پئے۔ باربی دے سینسراں نے ٹیوالا لیا بئی اوہدا مُوڈ پہلاں توں بہتر ہو گیا اے ایس لئی باربی ہُن اوہدے نال گپّاں مارن لگ پئی۔ اینے وچ اوہدی نظر پئی تے عابدہ ٹُری آندی سی، اپنے روبوٹ نال۔ عابدہ نُوں ویکھ کے

Scanned by CamScanner

اوہنوں اوہ سارے چنگے چنگے ویلے چیتے آ گئے جیہڑے اوہنے عابدہ نال بتائے سن۔

"ٹُوں ایتھے بہہ میں آنا آں" اوہنے باربی نُوں کہیا" عابدہ وی آئی اے ذرا اوہنوں مِل آواں۔" مشینی باربی نُوں کیہڑا اساڑھا چاہنا سی۔

دوجے پاسے عابدہ وی روبوٹ نال ای سی، اوتھے وی خطرہ کوئی نہیں سی۔

عابدہ اپنے مشینی بندے نال اک میز اُتّے بہہ چکی سی، اوہنوں اپنے وَل آندا ویکھ کے مُسکائی تے نہ، پر اوہدیاں اکھاں دسے ودے ہون، تے اوہدیاں اکھاں تے نرمیش ہوجان نال اوہنوں پتا لگ گیا کہ بہت خوش ہو گئی سی۔ اوہنوں پتا سی عابدہ اصلوں زیادہ خوش اوہ ایس گل تے ہوئی سی کہ اوہ مشینی سوانی نال سی۔

"کیہ حال اے؟" اوہنے کول جا کے کہیا تے عابدہ نے اُٹھ کے اوہنوں جپھی پالئی۔

"ٹھیک آں" عابدہ نے کہیا "ٹُوں ٹھیک ایں؟"

"ہاں، ٹھیک ای آں۔" اوہ عابدہ دی جپھی نال اُداس ہو گیا۔

"ٹیڈی، ٹُوں ایہدے میز تے جا کے بہہ جا۔" عابدہ نے اوہدے وَل اشارہ کردیاں اپنے بندے نُوں کہیا۔ اوہ مُسکاندا اُٹھ کے چلا گیا۔

"ٹیڈی؟" اوہنوں ہاسا آ گیا۔ "ایہہ کیہ ناں رکھیا اے تُوں؟"

"کیوں؟" عابدہ بھولا جیہا مُسکائی "تُوں کیہ عابدہ رکھ چھڈیا اے؟"

"نہیں، باربی۔" اوہ وی مُسکایا۔ "کیہ حالات نیں؟"

"تینوں کیہ لگدا اے؟" عابدہ اُداس ہو کے بولی۔ "تُوں تے مُڑ خبر ای نہیں لئی۔"

اوہنے کوئی جواب نہ دِتا۔ چُپ

عبید عباس روستمانی

Scanned by CamScanner

مدثر بشیر

چھتی چوبارہ

پُرانے شہر دیاں گلیاں کیہ سن گھمن گھیریاں دی کھیڈ سی۔ کھلیاں، چوڑیاں، بندے دیاں بریک، تنگ رگاں وانگوں تکیاں وڈیاں، وکھریاں وکھریاں، اک دوجے نال کھیہندیاں تے رلدیاں دی نالو نال ٹُردیاں وی۔ اپنے اپنے نویں پرانے ناواں نال جیوندیاں جاگدیاں۔ سُرجن سنگھ دی گلی، چوہڑیاں دی گلی، پٹھاناں والی گلی، پیر بھولے شاہ دی گلی، تکے والی گلی تے ایویں دے ای کئی ہور ناواں دے نال اپنے اپنے پاتر سانبھے۔

ایہناں وچ اک نکی جیہی چھتی چوبارہ گلی گھراں دے وچکاروں لنگھدی۔ جیویں کدے اوہناں گھراں وچوں ای کوئی گھر ہووے جیہڑا اوہلے نال راہ بن گیا ہووے پر فیر وی گھر دا ناں سانبھے ای رکھے۔ بندہ چھ فٹ توں اُچا ہووے تے بر نیواں کر کے لنگھے۔ موہریوں بند، گھپ ہنیرا تے کندھ دے نال اک ڈھیر دیویاں، اگربتیاں، موم بتیاں دا۔ سروں دے تیل تے متاریاں جوتاں جگدیاں جگدے دیوے اینا چانن تاں کردے ای سن پر اگربتیاں دی سگندھ دے نال تاں ساری گلی دا اک اچرج سماں بن جاندا۔ ست رانیاں دے آدر وچ جگائے جاون والے دیوے۔ آلے دوالے دیاں محلیاں تے گھراں وچ اوہناں ای نال جڑیاں کہانیاں، جیہڑیاں پیڑھی پیڑھی توں ایدھر دے واسیاں نال ٹُردیاں آ رہیاں سن۔ بالاں نال پیار کرن والیاں، پنگھوڑے جھوٹن آلیاں تے کدے کدے گھراں دیاں چھجیاں اُتے جھانجھراں دیاں چھن چھن دا سنگیت دی آن لتھے۔ لوکاں گھراں دیاں کوٹھیاں اُتے خالی پنگھوڑے روز راتیں کلّے چھڈ چھڈ نے۔ اوہناں دا ایہہ پک سی کہ رانیاں بالاں نے پینگھاں جھوٹدیاں نیں۔

گل وچ گوڑھے گلابی رنگ دا دوپٹہ تے متھے اُتے اک گلابی لال بندی، آتشی گلابی نسواری ڈبیاں دے نمونے والے سوٹ وچ سویرے دس وجے دی اکلی کھڑی کھلوتی نوں اک گھنٹا لنگھ گیا سی۔ جگدیاں دیویاں دے ساہمنے ایویں ہتھ بنھ کے کھڑی سی، جیویں کوئی داسی اپنی مالکن دے ساہمنے کھڑی ہووے۔ پر اوہ آپ وی تاں اک شہزادی سی۔ وڈتوں پہلاں آزادریاستاں دے پروار وچوں سی۔ ماں پیو دے نال نال دادی دادے نے وی شہزادی آکھ کے سدنا۔ بالپن جوانی تے اوس دیہاڑ تیکر سوکھتاں بھریاں جیون لنگھیا رہی سی۔

دیویاں دیاں لوواں کدے اُتانہہ ہوون تے کدے ہیٹھ۔ اک دیوے دی بتی اخیرلیاں دماں اُتے سی۔ لو ہیٹھوں کجھ کالی ہوون مگروں اُتانہہ لال رتی ہوندی گئی۔ فیر بجھن توں پہلاں سُوہی لال تے گوڑھی کالی۔

دیویاں دے چانن وچ ڈُبی دے کناں وچ کڑیاں دے چھنکن دی واج پئی تے پرت کے ویکھیا کہ اک لمے جیہے ماڑے بندے دے نال دولے شاہ دا چوہا کھلوتا اے۔ ہرے چٹے لیڑیاں وچ سروں گنجا، پیراں، بانہواں وچ وڈے وڈے چھلّ، لوہے دے کڑے تے ہتھاں وچ اک نکا جیہا چمٹا۔

''جیوندی رہ اُچیاں شاناں والیے۔'' دولے شاہ دے چوہے نے اچرج ہاساہسدیاں آکھیا تے فیر اک بلدے دیوے توں اُنگل بھر کے سروں دا تیل سر اُتے ملیا تے مُڑ وگدیاں لالاں نال ہسن لگ پیا۔ اوہ ماڑا اُگو جیہا گھابری تے اوہناں دوہاں دل حکیا تے من وچ ایہو ای گل آئی کہ چوہے ست رانیاں نال ای کوئی گل کیتی ہونی، تے اوہ اک واری فیر اپنے دھیانے سی۔ کجھ چر مگروں چوہے نے بھوئیں اُتے اڈیاں ماریاں، کڑے زور نال چھنکائے تے اک جھٹکا کھا کے اودھے نال ای آن کھلا ہویا۔

''خیر ہووے سائیاں دی، کجھ فقیراں دی وی سن جا۔''

Scanned by CamScanner

اوہنے فیر دوہاں ول تکیا تے پیو چیتے آ گیا۔ جیہڑوں زمیناں دے مزارے سائیں، سائیں آکھ کے تے اوہنوں بی بی صاحب کہسداوندے۔ فیر پیو نے سر اُتے ہتھ پھیر دیاں "شہزادی" آکھنا۔ اج اوہنوں کڑے نذوردی کھٹکے تے ہوا وااک لٹا جیہا لمحا دیویاں :ں جگاندیاں اگانہہ دگدا گیا۔

ایویں ای لگیا کہ اوہدا جنم ایتھے ہویا تے پیو ولایت توں چلدا کاروبار چھڈ کے پرت آیا کہ گھر اک شہزادی آئی اے۔ کڑے فیر کھٹکے تے اوہنے بٹوے وچوں سوداٹوٹ کڈھ کے چوبے دی تلی اُتے دھر چھڈیا۔ جیہڑا فیر اگوں اک اچرج ہاسا ہسن لگ پیا۔ اوس اے نال اوہدا اپنا ہسن رووݨ نوں کر پیا کہ کیوں لوکیں اپنیاں حیاتیاں دے گھاٹے پورے کردے نیں۔ کئے معصوم بالاں نوں پٹھیاں سدھیاں ریجھاں دی بلی چاڑھ چھڈدے نیں۔ کئے حکیم، وید، ڈاکٹر نوں ای وکھادین تے ایہناں بالاں نال ایہہ دھرو تے نہ ہووے۔ بال نہیں بچدے تے ہزاروں موئے جاں دو ساہ بھرے تاں ٹُر دے ہوئے فیر سوتے ممدے جیوندے جی دا کیہ دوش۔ کیہو جیہی منت منی جاوندی، رب دے کھلے سپورن ہی دے سر اُتے کنٹوپ چاڑھ کے چوہا بنا چھڈدے نیں۔ کوئی روکن، ٹوکن والا نہیں۔ سرکاراں سماج دے زورے وار کوئی تے کدے جاؤ کرائیں وروہ نوں۔ اوہ دوویں اگے ہوئے تے فیر گرے نیں۔ تھوڑا جیہا اگانہہ ہو کے راہ وچ ڈکیا تے اک ہور سوداٹوٹ کڈھ کے چوبے دے ہتھ پھڑایا تے نالدے بندے نوں آکھیا۔

"ایہناں وچیاں نال شیدے حلوائی دی ہٹی توں ایتھوں کجھ کھوا دینا۔"

"جیوندی رہو رانیے۔" اوس بندے نے آکھیا تے چوہا سر کجے بچے سر ہلاندیاں گلی بھوں گیا۔ تے اوہ اک واری فیر دیویاں والی کندھ دے ساہمنے جا کھلوتی۔ جیہڑی دھوئیں کارن گوڑھی کالی ہوئی ہئی سی۔ پر اگر بتیاں تے دیویاں توں اٹھدے دھوئیں نے اک ہور کندھ جیہی اُساری ہوئی سی۔ بس اوہ تک اوہناں نوں وسدی رہی۔ راہ ہوون کارن لوکیں آوندے جاندے وی رہے۔ جیہناں چوں کجھ اپنی کسے سُکھی سکھنا پاروں کھلوندے، دعا منگدے۔ کجھ لون پیالے توں چک کے تالو ہیٹھ رکھدے اک دو زنانیاں نے کئی دیاں مٹھیاں روٹیاں دی ونڈیاں تے کجھ جی بنا آکھے وکھے، سر نیواں کر کے لنگھدے جاون تے جدوں کوئی نواں ماتا بھریا لوڑ وند اپنی تانگھ دا دیوا جگاوے تے جاݨن کجھ نوں لکا جیہا ہو جاوے تے اوہدا اپنا پرچھاواں گھوڑدا جائے۔

اوہ اوتھے کیویں آ گئی۔ کیہ ہو گیا سی۔ اج داتاں اوہنے کدے کسے ہور کولوں وی نہ سنیا نہ ویکھیا تے نہ ایہوں کدھرے پڑھیا لکھیا، بس اک گبھر بھریا سفنا تکیا، معلوم جیہا ہرن دا بال۔ جیہدے مگر شکاری کتیاں دا اک اجڑ سی۔ جیہناں توں بچدا، اَنھدا، لگدا اجھاڑیاں دی تُھوہ وچ کھلو کے لے لے ساہ لئی جاوے مگریں لگے کتے ربی سببی اک ٹوئے توں بچدیاں نالدے نذوبے راہو پے گئے۔ ہرن دے بلونگڑے دے موہنیوں اکھیاں واجاں نکلن لگ پیاں۔ اوہ کتھوں ڈری تے کیہو یاں گھمسن گھیریاں مگروں اوس جنگل اپڑی سی۔ کوئی سارنہ سی۔ بال نوں بجھ کے چک کے ہینے نال لایا۔ جیہدے بادامی سر اُتے ہتھ پھیریا تے مونھ دے ہیٹھاں گوڑھے لال رنگ دی کھل اُتے کالے رنگ دے نشان دسے۔ جیہناں نوں وسدے ای دادی دی رضائی چیتے آ گئی۔ شہر دیاں ایہناں پرانیاں گلیاں وچ بی بی رہتے ایہو جیہے رنگاں دیاں ای رضائیاں انکھدی ہوندی سی۔ فیر اوہنے اگلی سویر ای اوس سفنے دا لڑ پھڑ لیا۔ جیہڑا اوہنوں ولایتوں گھماندیاں پھراندیاں ست سمندروں پار شہر لہور لے آیا۔ بس من ایہو ای آکھے کہ ہرن دا بال چھتی چوبارہ گلی دے آلے دوالے ای کسے گھر وچ ہووے گا۔ جدوں سوہ بھرے مُکھ نال وسدیاں چھاتیاں نال لایا سی تے ایہو ای سدھر گھڑی مڑی مکرے۔ رب اپنی لکھ توں ای جمیا ہوندا تے جھولی وچ سارا جگ ای آن وسدا۔ اوہدے نال لال رتی رضائی نے کملا چھڈیا سی۔ جیہدے ٹلن دی آس اوہنوں ویلے، تھاواں دیاں باندھاں توں وکھریاں کری جاری سی۔ چھتی چوبارہ گلی، رانیاں دیاں کہانیاں، دیوے، جاݨن، سگندھ، اک جادو، اک نشہ سی۔ دیویاں نوں تکی جاوے تے نال دماغ وچ اک گل ایہہ وی سی کہ ایتھوں نکل کے نیڑے دیاں گلیاں وچ جاوے گی جتھے بی بی رہندے دا گھر سی تے اوہدے کولوں جیہنے دی پیسے بھرنے پے اوہ رضائی مُل لے لیئی اے۔ پر چھتی چوبارہ گلی اوہنوں ٹلن

Scanned by CamScanner

دیندی تے اگانہہ ٹُر دی، اکھیاں بند کرے تے ساہمنے ہرن دا بال، کناں وچ اوہدی واج آئے تے جدوں اکھیاں کھولے تے گلی دے آلے دوالے اُچے اُچے چباریاں والے مکان نظریں چین، جیہناں دیاں کوٹھیاں اُتے رکھے پنگھوڑے آپ اپنے بالپن وچ ٹکے ہوئے سن۔

سکولوں، کالج تے فیر یونیورسٹی اپڑی تے اپنی ماں تے نانی دا اخول بناؤندیاں رہنا۔ کیہ ایہہ کملیاں والیاں گلاں کردیاں رہندیاں نیں۔ چھتی چوبارہ گلی تے اوہدیاں رانیاں تے اوہ وی ہندو رانیاں مسلماناں دے محلے وچ۔ اوہناں دے گھراں دیاں کوٹھیاں اُتے پنگھوڑے جھوٹھدیاں۔ فیر من وچ ایہہ دی آئے کہ نانی کولوں اوہناں رانیاں دے ناں ای پچھ چھڈدی۔ خورے دیویاں نوں رانیاں آکھدیاں ہوون گیاں، اوہناں دے راجے کیہڑے ہوون گے۔ جے سنگیت نال جڑی ہوئی تے خورے سرسوتی ہووے، جے ماتا کارن لوکیں متھے ٹیک دے ہوون تے سیتا ہووے گی۔ پیار بھری ہوئی تے دُرگا ہووے گی، جے کرودھ دا رنگ ہویا تے کالی وی ہوسکدی اے، جے چوکھی سوہنی ہوئی تے شوجی دی گھر آلی اُما تے جیہدا خاوند کدے نہ مرے تے اوہ اِندرانی کدھرے سدھارتھا دی ماں ہووے تے مایا دیوی جے پورن دی ماں ہوئی تے خورے اچھراں ہووے گی جاں کوئی پدمنی ہووے۔ جاں کوئی دی آ درواں زنانی، اجہاں نوں اک بندہ سائیکل اتے ''ونگاں رنگ رنگ دیاں'' واجاں لاؤندیاں گلی وچ آیا تے اوہدے دل ایویں تکیا کہ جیویں آکھدا ہووے کہ کجھ لے لو تے اوہنے ہرے رنگ دیاں ونگاں چکیاں تے وینی اُتے پاکے کھنکائیاں۔ ورھیاں مگروں کچ دیاں ونگاں پائیاں سن۔ ریڑھی توں چک کے شیشہ تکیا۔ اوہنوں پیسے دتے تے اوہ شکرانے بھریاں نگاہاں نال ویہندا اگانہہ ٹُر گیا۔ پر اوہ شیشے وچ دسدیاں اپنیاں گوڑھیاں کالیاں اکھیاں وچ ڈُب گئی۔ بڑا مان سی اوہنوں اپنیاں اکھیاں دے سپھن اُتے، ساری یونیورسٹی وچ اوہدے کالیاں ڈیلیاں دا رولا سی۔ جدوں کسے جی توں اکھ بھر کے ویہندی تے اوہ اپنی تھاویں کملا ہو جاندا۔ پڑھائی لکھائی دا زور ایویں داسی کہ نکی عمرے یونیورسٹی داخلہ لیا۔ اک دیہاڑی اک کرنیل دا منڈا اپنی مہنگی گڈی تے آیا تاں اوہدا راہ ڈک کے کھلو گیا۔ اوہنے اپنیاں گوڑھیاں کالیاں اکھیاں نال اک دم بھر کے تکیا تے فیر آکھیا۔

''تینوں اپنیاں گڈیاں دا مان اے کدے ایہناں توں لتھ تے بندہ بن کے ساہمنے آ۔''

ایہدے مگروں اوہ دو سال پیدل ای یونیورسٹی آیا تے فیر کدے راہ ڈکن دا حوصلہ وی نہ ہویا، یونیورسٹی مگروں اوہنوں لبھن دا آہر وی نہ کیتا۔ پر اوہ تاں اپنے آپ وچ اک شہزادی سی ریاست دے نواباں دے گھر جمی، بالپن سونے چاندی دے بھانڈیاں وچ پیو نے اکھیاں بٹھائی رکھیا پر نکی عمرے ویاہ وی چھڈیا۔ سوہریاں گھر وی راج ہی کیتا سی۔ فیر ایہہ اک سفنا جیہنے راتاں دیاں نیندراں اُڈا چھڈیاں سن۔ ہرن دا بال، ڈریا گھابھریا اوہدے سرہدی نکھ نال کھڑ گیا۔ ہسدا اچھالاں ماردا کسے مندروچ بھولے رام دا بھجن گاؤندا۔ اوس اُتے لال رتی کالی رضائی۔ اپنے آپ وچ گواچی کھلوتی سی کہ اک بارہ تیراں ورھیاں دا منڈا اہولی ہولی ٹُر دیاں۔ اوہدے نیڑے آن کھلوتا۔

''تسیں ونڈی دی چیز کھاوو گے......؟''

''ہاں......کیہ اے......؟'' اوہدے ہونٹھ اپنے آپ ای ہلدے گئے۔

''حلوہ قلچہ''

''کتھے جاناں اے......؟''

''نالدی گلی وچ ای ساڈا گھر اے۔'' اوس منڈے نے آکھیا تے اوہ اوہدے مگرے مگرے ٹُر پئی، جدوں اوہ اوس منڈے دے گھر دے باہر اپڑی تے اوہنے سیہان لیا کہ ایہہ تاں بی بی برکتے دی گلی اے۔ جتھے کئی نویں مکان وی چھتے گئے سن۔ اوہ بی بی برکتے دے گھر نوں سیہاندیاں بال دے مگرے اک کھلے ویڑھے وچ جا وڑی۔ جتھے اک زنانی اک وڈے جیہے پتیلے وچ حلوہ پکا کے

Scanned by CamScanner

چھابی وچ قلچے رکھے اک پیڑی اُتے بیٹھی سی ایس نال حلوے توں اُٹھی الائچی دی سگندھ چار چوفیرے کھلری پئی سی۔

"بے جا، بی بی......" اوہنے آکھدیاں اک پلیٹ وچ حلوہ تے چنگیر وچ دو قلچے رکھ کے اگانہہ کر دتے۔ تے اوہنے اک واری زنانی ول گوہ نال تکیا۔ جیہڑی دو جے آئے بالاں دے ہتھ قلچے تے اوہناں اُتے کجھ حلوہ رکھی جا رہی سی۔ اوہنے ادھا قلچہ کھادا سی کہ اوس زنانی کولوں پچھیا۔

"ایسے گلی وچ بی بی رحمتے دا گھر دی سی......؟"

"اودھے گھر وچ ای بیٹھے ہے تسیں۔" زنانی نے نما جیہا ہس کے آکھیا۔

"اوہو ای بی بی رحمتے...... جیہڑے رضائیاں اُنگھدے نیں......؟"

"اُنگھدے سن...... ہُن تاں دس ورھے ہوئے قبراں وچ جا سُتی اے۔ میری بہشتی ماں" زنانی نے لما ساہ بھردیاں آکھیا۔

"اوہو...... اوہ تاں بڑے ساہو جی سن۔ میں اپنی نانی تے ماں نال بالپن وچ ایتھے آوندی ساں۔"

"بس جی...... چلو چلی دی واری اے۔"

"ٹھیک آکھیا جے...... اک واری میں اوہناں کول لال رتے کالے پھلاں والی رضائی ویکھی سی۔"

"ہاں اوہناں کول ہی سی...... اجے وی اے...... میرے کول......"

"اک وار میں ویکھ لواں......؟"

"ضرور ویکھ لو...... پر اوہ کسے دی امانت اے......"

"کیہدی......؟"

"چودھریاں دی نونہہ دی...... اماں آکھیا سی اِک دن چودھریاں دی نونہہ آوے گی۔ ایہہ اوہنوں دینی اے۔ ورھے لنگھ گئے پر اجے تائیں اوہ آئی نہیں......"

"میں وی تے چودھریاں دی ای نونہہ ہاں...... میری ماں لدھیانے توں آئی سی......"

"ہاں ماں نے لدھیانے شہر داوی آکھیا سی تے بی بی تسیں اپڑای گئے۔ اینا چر کیوں لا دتا......؟"

"بس اپنا آپ ای ویہار وچ گوا چھیا پیا سی۔ ہُن اوہو ای لبھدیاں ایتھے اپڑ گئی آں۔"

"تسیں چھتی چوبارے توں ہو کے آئے جے۔"

"ہاں اوتھے ای تے ساں فیر ایہہ کا کا مینوں ایتھے لے آیا۔" اوہنے پیار نال اوس منڈے ول ویہندیاں آکھیا۔

"ایسے ای لیا نا سی۔ نانی دے بڑے ای نیڑے جو سی۔ ایہدے جمن دے چھ مہینے مگروں پورے ہو گئے سن۔ پر ایہہ پچھلے دو ورھیاں توں ہر جمعراتی قبر اُتے حاضری لئی آوندا اے۔" ایہہ آکھدیاں اوہنے اُٹھ کے ساہمنے ورانڈے وچ رکھی پیٹی کھولدیاں دُھر ہیٹھوں اک چدر وچ لھویٹی رضائی لیا کے منجی اُتے رکھ دتی۔

رضائی تکدیاں اوہنے اپنے پرس وچ رکھے سارے پیسے اک مٹھی بھر کے اوس زنانی دے ہتھ رکھ دتے۔ جیہنے اوہدے ول ایویں تکیا کہ جیویں آکھدی ہووے کہ ایہدی کیہ لوڑ سی تے اوہنے اگوں موہنہ اُتے اُنگل رکھ کے چپ رہن دا اشارہ کر دتا۔ اکھیاں تے ہتھاں دی بولی دوہاں ای بجھ لئی۔ اوس مگروں ساری رضائی کھول کے تکی۔ جس وچوں بی بی برکتے دے ہتھاں دی خوشبو آوندی پئی سی۔ رضائی دے وچکار اک نمونہ اُچیچا جیہا جاپیا۔ جس وچ ہرن دا اک بال کھلوتا سی تے اوہنوں ایویں لگیا کہ جیویں اوس نوں ای ویکھی جا رہیا ہووے۔ اوہنے اک واریں رضائی نوں سینے نال لایا۔ رضائی دے نمونے وچ اُگھڑے ہرن دے بال نوں چمیا تے فیر اپنی چدر لاہ کے رضائی نوں ڈوجی پرانی چدر نال لھویٹ دتا۔ آپ چکن لگی تے اوسے ای بال نے اگانہہ ودھ کے سر اُتے چا لئی۔ باہر نکلدے ویلے

Scanned by CamScanner

ساری گلی دے مکاناں، چھجیاں تے پرانیاں کندھاں نوں اکھیاں پھیر کے تکیا، گلی وچ پیر دھرے تے مگرے اِی اوہ زنانی آ گئی۔

اوس زنانی نے سراُتے دوپٹہ سدھیاں کردیاں پچھیا۔

''بی بی توں چودھریاں دی نونہہ ایں۔ پر تیرا اپنا وی تے کوئی ناں ہووے گا؟''

''ہاں...... میرا وی ناں ہے...... مینوں 'رانی' آکھدے نیں......'' ایہہ آکھدیاں اوہ ہولی ہولی ٹُردیاں چھتی چوبارہ گلی ول بھوں گئی۔

Scanned by CamScanner

مرید عارف

کچی کوٹھی

میڈا اسر نہ کھا۔ تیکوں ہک نی ڳالھ کیتی ہم

غلام رسول جتنیں ویلھے تئیں توں مٹھائی دے پیسے نہ ڈیسیں میڈی فائل تے اُکا دستخط ناں تھیسن تے میں اصلوں نہ کریساں۔ سدھی ڳالھ پیا ڈسینداں تیکوں"

میں ہک غریب اتے املک نزک بندہ ہاں۔ میڈے گھر بھنا دھیلا وی کائنی۔ میں بچے ڈوڑے کوں میڈا اکندھی شریک ہاں اے قرضہ وی ایں ڳالھوں گھندا ہیاں جو ہک کچی چو یڑی دی کوٹھی اُساری ہم اوندی چھت واسطے گاڈر تے ٹیر گھنوے ہن۔ آخر پلیس وا سر تاں ڈھکنے۔ ولا علی رحیم توں تے میں چھونیں لادے سنگتی تے تکی۔ گلی وچ کھیڈ دے رہ گیوں۔ اے یکیاں ڳالھیں غلام رسول تکی سی وچ آکھ چھوڑیاں۔

ڈیکھ غلام رسول توں میڈا اکندھی شریک ہائیں اتھ ڳالھوں تیکوں دفتر دے اندر سڈ گھدم نتاں ہر بندہ میڈے دفتر دے اندر تئیں وڑ سکدا۔ میڈی بی نئری نہ پی اساں تے اتنا ٹائم تئیں ہوندا جو ہک بندے نال اتنا الا وِں بیٹھے۔ سو دی ہک۔ مٹھائی چا آویں تاں میڈا قرضہ منظور تیڈا نتاں کر داتھی۔ علی رحیم ہک ٹوک ڳالھ کیتی۔

غلام رسول ہوا تھی تے کمرے وچوں اُٹھیا تے گھر دی واٹ گھدس۔ ہک پرے دے سکے کوں اے آکھ تے ادھار گھدس جڈاں قرضہ منظور تھی ویسی تاں ڈے پیسے ولا ڈیساں۔ مٹھائی دے پیسے چاتے ولاڈ دیکھے ڈینہہ ولدا علی رحیم دے دفتر آیا۔ علی رحیم ہُن اُٹھی تے ملیا۔ اوکوں گلا پاتس۔ اپنے نال آلی کرسی تے بلہا اوں کوں بال بچیں دا پچھیس۔ غلام رسول لیڑے اوڈے ڈیکھ تے گوندے وچ ہتھ مار تے مٹھائی دے پیسے علی رحیم کوں ڈتے جھاں کوں علی رحیم جلدی جلدی میز دی دراز وچ رکھ ڈتا اتے ول غلام رسول نال دنیا جہان دیں ڳالھیں وچ مصروف تھی گیا۔

کجھ دیر بعد علی رحیم بیل ڈتی۔ چپڑاسی مجید اندر آیا۔ اوں اوکوں آکھیا "ڈوجھی دراز وچوں غلام رسول دے قرضے والی فائل گول تے چاوا، بابا غلام رسول ساڈا اقدیکی ہمسایہ اے۔ اَج ایندا کم لازمی کرنے"

چپڑاسی مجید پیا گیا تے فائل چا آیا۔ ولی رحیم فائل دے ڈو ترائے ورقیں تے دستخط کیتے۔ ول فائل غلام رسول کوں ڈتی اتے نال اپنا چپڑاسی وی ڈتا جو کیشیر کنوں غلام رسول کوں جلدی پے منٹ کر واڈیوے۔

بنک اچوں پیسے کڈھوا تے غلام رسول سدھا آئرن مارکیٹ آیا۔ اپنی کوٹھی دی چھت واسطے گاڈر ٹیر اتے لوڑیندیاں بیاں چیزاں گھدیاں۔ ول انھاں کوں پچھے رکشے تے لڈوا تے گھر چا آیا۔

شام کوں علی رحیم دفتر کنوں جیں ویلھے گھر آیا تاں اوں اپنے پتر کوں سڈ تے آکھیا "میں سوچیندا پیاں اَج کجھ پیسے ہتھ آ گِن، کمریں دے فرش تے سنگ مرمر نہ لاووں چا؟ میڈی کیا صلاح اے علی مراد"

اوندے پتر ولدی ڈتی۔ "ابا سئیں اے تاں ڈاڈھی چنگی ڳالھ اے۔ ایندے نال ساڈے مکان دی ڈکھ بہئی ودھ ویسی جھاں

جنہیں کوں خوشی ملسی ڈشمنیں داہاں سڑسی"

فرش تے سنگ مرمرلگن دے بعد علی رحیم دا مکان ہُن وڈی کوٹھی وانگ ڈسدا ہا۔ جیڑھا سکا، یار دوست اوندے گھر امدا اوندے مکان دی تعریف کریندا۔ علی رحیم تے اوندے گھر والے تعریفاں سن تے ڈاڈھے خوش تھیندے۔ ہر آون والے کوں علی رحیم ڈسیندا اے یکیاں اللہ پاک دیاں رحمتاں ہن۔ دفتر وچ انہاں غریب لوکیں دے دعائیں دا اثر اے جیرھے کم کراون دے بعد دعائیں ڈیندن۔ اونویں وی بندے دی نیت ٹھیک ہووے تاں اللہ سئیں صلہ ضرور ڈیندے۔

گھر نیڑے تیڑے ہوون نال اکثرا علی رحیم تے غلام رسول دا ٹاکرہ گلی وچ تھی ویندا ہا۔ غلام رسول نوڑ تے سلام کریندا ہا اتے علی رحیم پرے کنوں ہتھ ہلا چھوڑیندا ہا۔ علی رحیم اپنے پتر دی شادی تھی تاں غلام رسول کوں پرانا ہمسایہ جان تے کانڈھا ڈتس۔ غلام رسول جیڑھے ویلے پنڈال وچ آیا تاں اُنج مُنج توں لوک ڈھکدے پئے ہن۔ کاراں، جیپاں اتے موٹر سائیکلاں دی دھر دھاں کا نا ہئی۔ غلام رسول کوں اپنی حیثیت دا اندازہ ہئی۔ اتھ گالھوں پنڈال وچ ہک چنڈ والے پاسوں ہک کرسی اتے تھی بیٹھا اتے اودرہ اودرہ تھی تے آندے ویندے لوکیں کوں ڈیہداریہا۔

علی مراد دی شادی دے بعد گھر وچ کڈانہہ کڈانہہ کھڑکا کھڑو کی تھئی راہندی ہئی۔ ہر شام کوں ول یکے رل ہاہندے ہن۔ ویلھا وہاندا ریہا۔ ہُن علی رحیم سٹھ سال دے نیڑے آن لگا ہا۔ ڈو مہینے بعد چھی جولائی کوں اوندی ریٹائرمنٹ ہئی۔ اے ڈوں مہینے لنگھدیں پتہ نہ لگا۔ دفتر وچ اوکوں ریٹائرمنٹ والے ڈینہہ سارے کولنگز سہرے پوائے۔ کجھ یار سوچجے دی ہن جو اتی سالاں دی سانجھ ترٹدی پئی ہئی۔

علی مراد تے اوندی سوائی خوش ہن جو ہُن بابے دی پنشن اتے گریجویٹی دے ڈھگ سارے پیسے ملسن۔ جیں ویلھے اکاؤنٹ آفس توں پیسے ملیے تاں علی مراد دے بنک اکاؤنٹ وچ سٹ ڈتے گئے۔ پیسے ہتھیکے کرن دے بعد علی مراد تے اوندی ذال دارویہ وٹیندا گیا۔ علی رحیم گھر وچ جیڑھی گالھ کرے اوندا پتر تے اوندی نونہہ اوندے وچوں کیڑے کڈھ تے آکھن تاں بابا اے گالھ غلط اے۔ اے گالھ ایں نئیں، اے گالھ ایں اے۔ تساں پرانیاں گالھیں کریندو۔ علی رحیم سن تے چپ کر ونجے۔ او اکثر سوچیندا ہا میڈے پتر تے میڈی نونہہ دارویہ بدل گئے۔

ہک ڈینہہ علی رحیم کنوں شیشے دا گلاس ڈھیہہ تے ترٹ پیا۔ اوندی نونہہ سو سوالا ون پئے گئی۔ شام کوں اوں اپنے پتر کوں حال ڈسا تاں او وی ہتھوں اوکوں پئے گیا۔

"ابا سئیں او شودی اہدی تاں ٹھیک اے توں وی تاں نقصانی تھی ہیں ہر ویلھے کئی نہ کئی نقصان کیتی رکھدیں"

پتر دی گالھ سن تے علی رحیم داہاں زورزور نال پھڑکن پئے گیا۔

علی کوں دے دی بیماری تاں خاندانی ہئی ہُن اوکوں شوگر تے بلڈ پریشر دیاں بیماریاں وی چمبڑ گیاں ہن۔ دے دی وجہ کنوں اوکوں کھنگ تے بلغم دی شکایت راہندی ہئی۔ اوں ساری رات دی اوں کھنگدیں گزاری ہئی۔ سویل کوں جیں ویلھے اوندی نونہہ ڈٹھا جو سارے فرش تے کھنگار دے دوبے ڈٹھے پن۔ پتھر زن پئے گئی" ڈیکھو تاں سہی چنگے بھلے فرش دا کیا حال کریسے دے۔ اُٹھی تے ہُن آپ دھوو، میں تہاڈی نوکرانی نئیں لگی کھڑی جو ڈٹھے ویلھے تہاڈا ابجنڈن کراں کھڑی" اوندے رڑاٹ تے علی مراد دی کمرے وچ آ گیا۔ پئے کوں امداڈیکھ تے او پہلے کنوں ڈھیر ہو کن پئے گئی" اِڈے تے تاں ڈیکھو میڈے پیو فرش دا کیا حشر کریسے؟" علی مراد فرش کوں ڈیکھ تے ذال دی سروچ سرملیندیں پیو کوں ہتھ پھوک تے پٹن پئے گیا۔ "ابا تیکوں نظر دا نئیں جو سنگِ مرمر دا فرش اے۔ زرا اُٹھی تے ہمر نہ وچ سکدا ہا نویں ساری رات اتھائیں کھنگار دے دوبے سٹیندا رہ گئیں" جیرھا کجھ او ذال مُوں آکھ سکدے ہن اکھیونے۔ علی رحیم سرسٹ تے انھاں دیاں گالھیں سُنْدا رہ گیا۔

Scanned by CamScanner

ݙ ـمہ سوا کانے تے آ گیا ہا۔علی رحیم دل نال صلاح کیتی ہن ایں گھر اچ راہوݨ بے عزت تھیوݨ والی ڳالھ اے۔ ایں کنوں چنگا اے جو میں کݙاہیں منہ ݙے وݨجاں۔ پر کتھاں ونجاں اتے کیں ݙے ونجاں ساری زندگی تاں کہیں کوں کجھ نہ سمجھیا۔ دل آ پو آکھاں الائیس اتھوں تاں نکل اگوں اللہ جانی جاݨ اے۔

اوں ݙو جوڑے کپڑیں دے چاتے شاپر اچ سٹیے صافہ موڈھے تے رکھ تے گھروں ٹر پیا۔

علی رحیم گلی وچ ابویں کئی ست اٹھ قدم مسا ئیں چاتے ہوسن جو ݙٹھس سامھݨے غلام رسول امدا پئے۔علی رحیم دل وچ سوچیا جو مکھ مارتے ایں کنوں نکھڑ ونجے۔ ایہاں غلام رسول تراۓ چار قدم پرو بھرا ہا ہتھ متھے تے رکھ تے سلام ولائیس۔علی رحیم ہولے ہولے سلام دا جواب ݙتا۔غلام رسول ستت پچھیا "ہاں سئیں سݨیے ریٹائر تھی گیو؟"

علی رحیم ہولیں جئیں جواب ݙتا "ہا غلام رسول بس تھی ڳیے تھی ڳئیں"اچانک غلام رسول دی دید اوندے شاپر تے ونج پئی پچھݨ لڳا "اے شاپر وچ کیا پاتی وددو؟" علی رحیم جلدی وچ ولدا ݙتا "گھر بجلی خراب اے کپڑے استری کراوݨ ویندا پیاں" غلام رسول کپڑیں والے پاسے ہتھ ودھایا اتے آکھݨ لڳا "تساں محترم ہاؤ، چنگا نئیں لگدا، میکوں ݙیوو کپڑے، میں استری کراتے ݙے ویندا ں"

"ناں ناں تیکوں تکلیف کرݨ دی ضرورت نئیں میں کر واگھنساں" علی رحیم ولدی ݙتی۔

غلام رسول سیاݨا جوان ہا علی رحیم دے منہ دا اونیا رنگ ݙیکھ تے سمجھ گیا جو دال اچ کالا ضرور اے۔غلام رسول اوکوں آکھیا "سئیں کوئی مسئلہ اے تاں میکوں ݙسو، آخر میں تہاݙا کندھی شریک قدیمی ہمسایہ ہاں، اوویں وی ہمسایہ ماء پیو جا ہوندے" غلام رسول دی ڳالھ سݨ تے علی رحیم دیں اکھیں وچوں ہنجوں کھتیاں آئیاں آکھݨ لڳا "غلام رسول سچ پچھدیں تاں میں گھروں منہ کیتی ویندا ں، میں ہݨ ہݙ حرامی تھی گیاں، دے دا مریض آں، ہر ویلے کنگار سٹیندا راہ ویندا ں جیرھا میݙے پتر اتے نونہہ مائی کوں چنگا نئیں لگدا" غلام رسول، علی رحیم دی ڳالھ سݨ تے اوندی ڳل چا ماری اتے اوکوں اپݨے گھر ݙو گھن تے ٹر پیا۔آکھیس "علی رحیم، اے وی تاں تیݙا گھر اے، توں بئے پاسے کیوں ویندیں"

گھر وچ داخل تھیوݨ سیتی غلام رسول اوکوں ہک پکی کوٹھی وچ گھن ڳیا۔علی رحیم پکی کوٹھی دیں چاریں کندھیں کوں ڳہی مروڑ تے ݙٹھا تاں غلام رسول آکھیا "سئیں کندھاں بھانویں پکی چو یڑی دیاں ہن پر ایندی چھت تے گاڈر، شیر لو ہے دے مضبوط اتے پکے ہن ۔ مینہ دی پھینگ وی کݙاہیں ایندے وچ نئیں آئی۔ اے سردیں وچ بھز کیچ کھڑدی اے اتے گرمیں وچ ٹھردی اے ایندا فرش سنگ مرمر دا نئیں تاں بے شک اتھاں کنگار سٹ چھوڑا۔

Scanned by CamScanner

مسرت کلانچوی

ٹکے دی

سجھ ہکے ہکے اتاں دو ویندا پیا ہاتے اوندیاں ہکھیاں شعاعیں نے ہر شے کوں آپنڑیں ولھیٹ وچ گھن گھدا ہا۔ کوٹھی دے پھاٹک نال بدھا کتا بھونک بھونک تے ڈراوے پیا ڈیندا ہا۔ ملی میاؤں میاؤں کریندی ہن چپ تھی گئی ہئی۔ چڑیاں دی چوں چوں بولی تے کاواں دی کاں کاں اجے تھی گئی ہئی۔ شموکوں آپڑیں دل دی دھڑدھڑ سنڑ یندی پئی ہئی۔۔اوا ج کوٹھی وچ اصلوں کلھی ہئی۔ کجھ ڈینہہ پہلاں اوندی وڈی بھین کوٹھی دے سئیں جمال خان دے کمرے صفائی کرن گئی ہئی۔

شمو کمرے دے ناں لنگھی تاں اوندے کنیں جمال دا الا پے گیا او اوندی بھین شانو کوں آہدا پیا ہا۔

''شانو۔ میں نوکراں کوں نوکر نئیں سمجھدا۔ اتے تیکوں تاں اصلوں کائے نہ۔

توں نوکرانی نہوی میڈے دل دی رانی ہیں۔ میں جانڑداں توں بے اولا دی اوتر ک کیوں ہیں۔؟''

''کک۔ کک کیوں۔ تہاکوں کیویں پتہ ہے جو میڈا پے کریمو۔'' شانو ولا تے پچھیا۔

''کریمو کہیں جوگا کائے نہیں۔ توں من ونجیں تاں میں تیکوں اولا ڈیواں۔''

''پراں پراں۔ ھک پاسے تھی۔ میکوں ہتھ نہ لاویں نتاں۔ نتاں۔''

کجھ دیر کھڑکھڑ دا الا آندار یہا تے ول شانو ورکھول تے باہر نکل آئی۔ اوپگھر پانی ہئی تے اوندا ساہ پھوکیا ہویا ہا۔ شمو جلتی نال ھک پاسے تھی گئی۔ اوڈا او سالیں دی ہئی پر سب سمجھدی ہئی۔

شمو دا پیو ھک سال پہلے مر گیا ہا۔ ڈاڈا ڈاڈی وی جیندے تاں ہن۔ اوہن ماناں نانے دے گھر آ گئی ہئی۔ شمو کوں یاد پیا آندا ہا جو اوندے پیو کوں مرے چار مہینے ای لنگھے ھن۔ ہک ڈینہہ او کمرے توں باہر کھڑی ہئی تے نانی نال کن لاتے سنٹرن دا آہر پئی کریندی ہئی۔ اوندے نانے کول کجھ مزمان آئے ھن۔ نانے نے ایہا آکھ تے اوکوں بھجا ڈتا ہا جو بال وڈیاں وچ نہیں باہندے۔ شمو بال ہئی پر ایڈی بال وی نہ ہئی جو انہاں دیاں گالھیں نہ سمجھ سگے۔ ایں توں پہلاں وی مزمان اوندے نانے کول آندے ھن۔ مزمان اوندے ابے دا ارمان کرتے چلے ویندے ھن۔ شمو انہاں مزماناں وچ ونج وی باہندی ہئی تاں نانا اوکوں انھی ونجن دا نہ آہدا ہا۔ پر اج ایہ کہجیاں گالھیں ھن۔ کجھ وڈے ھن۔؟

ھن شموکوں کجھ سمجھ آون پے گئی۔ نانا آہدا پیا ہا۔

''تہاڈے کول ونڈ کائے نہیں پر میں آپڑیں مرضی دا نکہ ضرور گھنساں۔''

Scanned by CamScanner

مڑ مان وڈیرا کاوڑ نال بولیا۔

"مرضی وانگہ گھنسیں تاں شرط اساڈی وی منویں پوسی۔"

"کہڑی شرط۔؟" نانا بھر بھنا چاتے پچھیا۔

"منظوراں مئی وعی نال گھن تے کائے نہ آسی۔"

شمو داحال اوکھا تھی گیا۔ ایہ تاں اوندی مادی ڈوجھی شادی دی گالھ تھیندی پئی ہئی۔ شمو جھوری ماکوں جھمبڑ تے سھری ہئی تے اوندے توں لولیاں سنڑ دی ہئی۔ اوماتاں کائے نہ ونج سگسی۔ کائے نہ کائے نہ۔ میڈی مانے میڈی وڈی بھین دے جمن دے ڈاہ سالیں بعد میکوں منتاں من من تے اتے دردر دے علاجاں بعد اللہ سئیں کنوں منگیا ہا۔ بھلا میڈا نانا میکوں ماکنوں وکھ کیویں کریسی۔ پر ایہ کیا۔ نانے نے تاں کھل تے آکھ ڈتا ہا۔

"وعی وھیانڑیں تہاکوں کیوں ڈیواں۔؟ کل کوں ایندے بدلے لکھ وی نہ گھنساں۔ ادا۔ میڈی مرضی وانگہ میکوں ڈے چا۔ میں چھوہر ایندی بھین کول شہر بھجوا ڈیساں۔ اوندا پے میڈا اپترا ہے۔ اوبکڑی کوں راضی خوشی آپڑیں کول رکھ گھنسی۔"

شمو کیتے اتھاں کھڑن اوکھا تھی گیا۔ اوبھج تے نالی کوں جھمبڑ گئی تے رووݨ پے گئی۔ اوھندی ماوی بہوں رنی ہئی۔ بہوں تڑفی ہئی پر اوندی کون سنڑدا۔ اوتاں گاں ہئی۔ حک کلا اتھیا تے ڈوجھے نال بدھیج گئی۔

اگلے ڈینہ اوندی بھین شانو اوکوں آپڑیں گھر شہر گھن گئی۔ شانو دیاں اکھیں وی ہرویلے رنیاں رنیاں تے جھیاں جھیاں لگدیاں پر او شموکوں آہدی۔

"شمو بھل ونج اماں کوں۔ وڈی بھین وی تاں مادی جاہوندی ہے۔"

پر ایہ کہڑی ماہئی جیں پے دی گالھ ایڈی جلتی من گھدی۔ شمو دے گھر آندے ای اوندا پے بولیا۔

"بھین حیڈی ویلی نہ بہوے۔ گھر دے کم ایندے ذمے لا۔ تھاں تھپے کپڑے دھووݨ ئیں۔ بوہاری تاکی ایہ مریسی۔ توں کوٹھی تے کم کریں۔"

"اچھا سئیں۔" شانو ولدا ڈتا تے اگلے ڈینہ شمو دے اگوں تھاواں دا ڈھک لاتے چلی گئی۔ شمو پانی نال تھاں دھوݨ بیٹھی تاں اوندیاں اکھیں وچوں وی پانی پھینگ پھینگ ڈھاوݨ پے گیا۔ اوکوں آپڑاں ابا یاد آ گیا۔ بہشتی آہدا ہا۔

"شموتوں زری سیانی تھی ونج ول تیکوں مدرسے داخل کرویساں"۔ ول اوڈوہیں ہتھاں دیاں انگلیں کھلیندا۔ پورے ڈاہ پڑھیساں ڈاہ۔ توں استانی بنڑیں۔" ایہ سن تے شمو دیاں اکھیں لشکن پے ویندیاں۔ پر ہن اوندیاں اکھیں اگوں اندھارا آ گیا ہا۔ شانو تے اوندا پے کریمو گھر ولدے تاں کریمو نکی نکی گالھ تے شموکوں ڈھڑ کے ڈیندا تے شمو دا حال بڈبڈ ویندا۔ اوندا اڑو کریندا او اتھوں بھج ونجے۔ پر کتھاں ونجے اوکوں کجھ سمجھ نہ آندا۔ ہک ڈینہ نانا شموکوں ملݨ آیا تاں شمو نے بہوں ضد کیتی جو میکوں اماں نال ملواو۔ نانا اوکوں ماکوں ملواوݨ کیتے نال گھن گیا۔ او مادے ہاں نال لگ تے ڈسک پئی۔ متر ایا ابا وسایا بولیا۔

Scanned by CamScanner

''شمو۔ توں کجھ ڈینہ ماتال نک پو۔ ڈوہیں مادھی چنگی طراں مونجھ لہاؤ۔''

ول اوٹھیک وچوں سو رروپے کڈھ تے شموکوں ڈیون پیا تاں اوشرماون پے گئی تے ناں ناں کریندیں سرلڈا ڈتس۔

''گھن چاپتر۔ ایہ دی تیڈا ابا ھے۔''

مانے مسک تے آکھیا تاں شمو نے پیسے گھن تے چنی دے پاندوچ بدھ گھدے۔ نانا ایہ آکھ تے چلیا گیا جو اوپرسوں آتے گھن ویسی۔ رات کوں شمو مانال چمبڑ تے ستی۔ مانے اوکوں لولی سنڑائی تے اج اوڈھیر ڈیہاریں بعد گھائی نندر ستی۔ اگلے ڈینہ وسایا کہیں کم کیتے ونجن لگیا تاں اوں کوٹھے وچوں سیکل کڈھی۔ ایہ ڈیکھ تے شمو بولی۔

''میڈے ابے کول دی سیکل ہئی''

''اچھا۔ اوں کڈاہیں تیکوں سیکل تے بلہایا وی ھا۔؟'' وسایا پچھیا

''ھا۔ میکوں سیکل تے سیر کریندا ھا۔''

''چل ول بہہ سیکل تے تیکوں سیر کرا آواں۔''

''نہ سئیں نہ۔ منظوراں بولی۔ لوک ویار کریسن۔''

''کیوں۔ آپڑیں دھی کوں سیر کرواون وچ ویار والی کہڑی گالھ ھے۔

میں اینکوں گنے پٹ ڈیساں تے ایہ رج تے گنے چوپسی۔ کیوں نکی۔؟''

شمو خش تھی گئی تے بھج تے سیکل تے بہہ گئی۔

''انیکوں پیو والی سِک لہاون ڈے منظوراں۔'' ایہ آکھ تے وسایا سیکل باہر کڈھی گیا۔ کجھ دیر اوکوں سیر کریندا ریہا تے ول گنیاں کول آتے سیکل کھڑا ڈتی۔ ''چل نکی۔ گنے توں آپ پٹ۔ ایہ ارڑھیں آپڑیاں کائے نھیں۔ کوئی ڈیکھ نہ گھنے۔ زری اگوں ونج تے گنے پٹیں۔''

شمو گنیاں وچ وڑ گئی۔ کجھ اگوں گئی تاں اچاچیت وسائے نے آتے اوندی باہنہ پکڑ گھدی تے اوکوں نال چمباڑ گھدس۔ شمو نے زور دی چیک ماری تے وسائے نے اوندے منہ تے ہتھ رکھ دتا۔ کجھ پرے گنیاں دے وچکار وتی دا بندہ مجید امتر دا بیٹھا ھا۔ او بھجیا آیا تے اوں شموکوں چھڑوایا۔ اوکاوڑ نال بولیا۔

''شرم کرو سائے آ۔ زال دی دھی نال ایہ کم کرن لگیں لعنت ہئی۔ آ کا کی تیکوں گنیاں پچا آواں۔''

وسایا بولیا'' کجھ گنے پٹی ونج۔ ایندی ماکوں آکھیں میں گھر کنوں زری پرے اینکوں چھوڑ تے کم تے لگیا اگیا ھم۔ تساں ڈوہیں کجھ بیا ڈسیا تاں ڈوہیں دی رت وہا ڈیساں۔''

شمو تھرکدی کمبدی گھر وڑی۔ اوندی مانے اوندیاں اکھیں وچ جھاتی پاتی تے نہ ای اوکوں اوندے متھے دا گھبر ڈسیا۔ اوخش تھی تھی گنے چھلیندی تے شموکوں ڈیندی گئی۔ ڈو ڈیہاریں بعد نانا شموکوں گھن گیا تے اوندی بھین دے گھر پچا ڈتس۔ شانو جڈاں کوٹھی تے کم کرن کیتے ونجن لگی تاں شمو اوکوں چمبڑ گئی۔ آکھن لگی۔

Scanned by CamScanner

''ادی۔ میکوں کلہیں بلہاتے نہ ونج۔ میکوں ڈر لگدے۔''

''آپڑیں گھر دے کم کون کریسی۔؟''

''میں کریساں۔ شام کوں میڈے نال ولساں تاں ککے کم کر ڈیساں۔ پر میکوں کلہا نہ بلہا ونج۔ اللہ دا واسطہ ہئی۔''

شانو اوکوں نال گھن ونجن پے گئی۔ شمو اوندے نال ککے ککے کم کریندی۔ ایں گھر دی بی بی بیگم صباحت جمال وکیل ہئی۔ سویرے نو وجے ناشتہ کرتے چلی ویندی ہئی۔ جمال دا ہک بہوں وڈا سٹور ہا۔ اور بارہاں وجے دے بعد گھروں ویندا ہا۔ اتوار دی شام کوں کریمو انھاں کوں گھنن آیا تاں جمال لان وچ بیٹھا ہا۔ اوں کریمو کوں آکھیا۔

''کریمو میڈا دوست تے اوندی زال بہوں وڈے ڈاکٹر ہن۔ انھاں دے علاج نال کئی بے اولاد دے اولاد والے تھی گن۔ میں انھاں کنوں تہاڈے کیتے ٹیم گھن گھدے۔ سویرے ناشتہ کرتے میں تہاکوں انھاں کول چھوڑ ڈیساں تے ول آپڑیں سٹور تے چلیا ویساں ۔ شمو کوں گھدی آوا ہے تاں جو تہاڈے بچھوں گھر دے کم کر با ہووے۔ نتاں تہاکوں آپڑیں بی بی دے مزاج دا تاں پتہ ہے کتنی کڑ ویل ہے۔''

''چنگا سئیں۔'' کریمو خوش تھی گیا۔ اوکوں یقین ہا جو وڈے ڈاکٹر دے علاج نال او ٹھیک تھی ویسی تے اوندے ویڑھے وچ وی بال کھیڈسن۔ اگلے ڈینہہ کریمو سویر نال شانو تے شمو کوں گھن تے آگیا۔ صباحت بی بی ناشتہ کرتے گھروں باہر چلی گئی ہئی۔ اوں پالیس دے تحفظ تے حق کیتے جلوس کڈھنا ہا۔ اوندا موقف ہا جو پالیس دا ریپ کرن والیاں کوں پھاسی ڈتی ونجے۔

تے گھر وچ اوندا پے شانو تے شمو کوں بیٹھا تانگدا ہا۔ او آیاں تاں او شانو تے کریمو کوں ڈاکٹر کول گھن ونجن کیتے اٹھی پیا۔ شانو شمو کوں آکھیا۔ اساں صیب نال ڈاکٹر کول ویندے پے ہیں۔ اساں آسوں تاں ہمکل مریسوں ول در کھولیں۔''

ڈوہیں صیب دے نال اوندی گڈی وچ بہہ تے چلے گئے۔ شمو کوں کلہے گھر وچ ڈر پیا لگدا ہا۔ او تلے کمرے وچ آگئی جیندی تاکی سڑک والے پاسے کھلدی ہئی۔ او کہیں ویلے تاکی کنوں باہر ڈہدی تے کہیں ویلے کمرے دی چنڈھ وچ ونج بہندی۔ اچاچیت در کھلیا تے جمال اندر وڑ آیا۔ اوں آپڑیں چابی نال گیٹ کھول گھدا ہا۔ شمو ہل گئی۔ لگدا ہا اوندا دل پھڑ پھڑ کریندا ہاں کوں چیر تے باہر ان ڈھاسی۔ شمو کوں جمال دیاں اکھیں وچوں او ہو شطان جھاتی پیندا ڈسیا جہڑا وسائے دیاں اکھیں وچ وی وسدا ہا۔ او ونج تے تاکی کول آگئی۔

جمال بولیا۔'' شمو۔ میں نوکراں کوں نوکر نہیں سمجھدا۔ اتے تیکوں تاں تاں اصلوں کائے نہ۔ توں نوکرائی نہوی میڈے دل دی رانی ہیں۔''

''پرے پرے۔ ہتھ نہ لاویں میکوں۔ نتاں ادی کوں ڈس ڈیساں۔''

الا شمو دے گل وچ پھس گیا۔

Scanned by CamScanner

''کہیں کوں ڈسایوں تاں گاٹا مڑوڑ ڈیساں میڈا۔ میڈی بھین تے بھنڑ و یے داوی۔''

جمال اگوں ودھیا تاں شمو نے تا کی وچوں ٹپ ماریا تے سڑک تے ونج ڈھی۔ اوندے بت وچوں لہو وہاون پے گیا تے او بہوش تھی گئی۔ ہمسائے کٹھے تھی گئے۔ اوانھاں ول ول گھنٹی وجائی۔ ور کھڑکایا پر کوئی باہر نہ نکلیا۔ ملک ہمسایہ بولیا۔ ایہ کلہی ہئی۔ میں ایندی بھین تے بھنڑ و یے کوں جمال صیب نال ویندے ڈٹھے۔ بیگم صیبہ تاں سویرے عدالت چلی ویندی ھے۔ آپاں اینکوں ہسپتال گھن ویندے ہیں۔'' ہمسائے شمو کوں ہسپتال چا گئے۔ شام کوں صباحت گھر ولی تاں جمال پریشان بیٹھا ھا۔ بولیا۔'' میں زرا دیر پہلاں سنور توں ولیاں تاں ہمسائیاں ڈسے شمو تا کی دے شیشے صاف کریندیں تلے ونج ڈھی ہئی۔ اوکوں او ہسپتال چا گئے ھن۔''

''انھاں غریب لوکاں کوں بالاں دا اتلا احساس تے عقل کائے نھیں جو پہلاں انھاں کوں اچھی طراں کم کرن سکھاون تے ول کوٹھیاں تے گھن آون۔ اتے او چھوکری وی اندھی ہئی جو ایڈے پٹھے سدھے ہتھ مارے نس جو تلے ونج ڈھی ہے۔''

''اچھا چھوڑ۔ جمال آکھیا۔ توں آ پڑیں جلسے جلوس دا حال سنڑا۔''

''کل اخباراں وچ میڈیاں تصویراں تے بیان پڑھسن تاں ڈیکھ گھنائے۔'' صباحت کی۔

''میڈی زال۔ دی گریٹ۔'' جمال ٹھکارا ماریا۔

''تہاڈا شکریہ۔ میکوں گریٹ بنڑاون پچھوں تہاڈا ای ہتھ ھے۔ میکوں باہر کم کرن دی موکل ڈے تے۔''

کجھ ڈیہاں بعد شمو ہسپتال گھر توں گئی ہئی۔ اوندیاں ٹنگاں دیاں پٹیاں حالی کائے نہ کھلیاں ھن۔ او چپ ہئی۔ چہرہ ٻسا ٻسا تے اکھیں خالی خالی جیویں اوندا اندر مر گیا ہووے۔ اوندے ما تے نانا وی آگئے ھن۔ ما دھن کر کر تے اوندے مرے پیو کوں ہکلاں مارن پے گئی۔

''ھائے وے شمو دے پیوآ۔ آ ڈیکھ آ پڑیں دھی کوں۔ کیوں چھوڑ ٻوڑ گیوں اینکوں۔ ہائے دھاڑ وو۔''

نانا بولیا۔'' چپ کر مریں۔ حال گھنڑ ڈے۔ اچھا تاں شانو توں کیا ڈسیندی پئی ھاویں۔ تا کی چھنڈ کیندیں اینکوں سنوار آگے تے تلے ونج ڈھی۔ تے ہنڑ ڈاکدار کیا آہدے۔ کڈاں توڑیں ٹھیک تھی ویسی۔؟''

''ڈاکدار آہدے۔ شانو ولد اڈتا۔ شکر کرو تساں اللہ سئیں دا جو ایندی جان بچ گئی ھے۔ ایہ ٹھیک تھی ویسی پر ٹرنہ سگسی۔''

''ہیں۔ نانا ول تے بولیا۔ شکر کہڑی گالھ دا۔؟۔ ایہ منڈی تھی گئی ھے۔ ایہ تاں کہیں جوگی نہ رہ گئی۔ نہ دنے تے نہ کمے دی۔''

Scanned by CamScanner

نصیر احمد

کرچاں

''آئین اکبری'' ایڈی زور دی بند ہوئی کہ میریاں اپنیاں کرچاں کمرے وچ ایدھر اودھر کھلر گئیاں۔ بہت ساریاں کرچاں اُڈ کے کتاباں والی الماری وچ وی جا وڑ گئیاں۔ میں امرتا دا ''پنجر'' چکیا تے ''عمدۃ التواریخ'' دی اک جلد تھوڑی کو باہروار کھچ کے اوہدی کنڈ تے پچھے ہتھ ماریا۔ پورے زخمی کردیاں وڈل ہوئے منکھے دیاں کجھ کرچاں میرے ہتھیں آگئیاں۔ کنہیا لال دی ''تاریخ پنجاب'' تے لتاں کھلار کے لمی پئی عینک نیڑیوں مینوں اپنے دُھندلے ڈیلیاں دیاں کرچاں دی لبھ گئیاں۔

میں اِدھ بھنے چہرے نال اُٹھ کھلوتا۔ نوجھکے نے احساس دوایا کہ گردن نال ای اے تے میں چار چوفیرے ہٹر ہٹر ویکھن لگ پیا۔ فیر تے مینوں اودوں آیا جدوں ''میں نے ڈھاکہ ڈوبتے دیکھا'' دے پانے ہوئے پنّے وچوں باہر نکلے اک اَدھ ننگے تے دھوا کھے بھے بچے نے نفرت نال بنگالی وچ کجھ کہیا اتے کرچاں دی مُٹھ میرے دل دے ماری۔ ایہدے نال ای میرا اندھرا تا وی لہو رہ گیا۔

مینوں لگدا اے اوس بنگالی نے کوئی گالھ کڈھی ہونی اے۔۔۔ یا ہو سکدا اے کوئی طعنہ ماریا ہووے۔ فیر کمرے دیاں سبھے کتاباں اِکو واری ہسّن لگ پئیاں تے میرے اندر لے خصے نیں خوف اتے متھا ٹیک دتا۔ مینوں باقی بچے بچّے دا احساس اوس کمرے چوں باہر لے آیا، حالانکہ میں ''تحقیقات چشتی'' نوں کھیس پھڑن لگا ساں پر ''نقوش'' دے لاہور نمبر دی دوجی جلد ڈگی تے مینوں لگا میں ایہدے تھلے آجاواں گا۔

میں دوڑ کے ڈرائنگ روم وچ آیا تے صوفے تے ڈگ پیا۔ ایہدے نال ای میری حالت خراب ہوگئی۔۔۔ میں تھرتھر کنبن لگ پیا۔ گھر دے مینوں ویکھی جا رہے سن تے میں ایہو کہی جا رہیا ساں ''میرے تے کمبل دے دیو میرے اندر وچ والے پاسے دیاں باریاں مکمل رہیاں نیں۔''

--(2)--

''۔۔۔ اچھا۔۔۔ تے تیرا مطلب اے تاریخ دان جھوٹھ بولدے نیں۔۔'' مسعود نے اپنے وقوں بہتا کڈھیا

''پتا نہیں۔۔۔'' میں دھرتی ول ویکھی جا رہیاں ساں

''پتا نہیں؟۔۔۔۔ اینی دیر توں میں ایہو تے تیری بکواس سُنی جا رہی آں''

اوہنے چاہ دا کپ میرے ول ودھایا تے میں کپ اندر کھنڈ کھورن دی آہر بدلے جن والی گھمن گھیری نال اکھ دا گھیرا ملان دی کوشش کرن لگ پیا، جویں اینی گرم چاہ اکھاں راہیں ای پینی ہووے۔

''ہُن تھیسز دا کیہ بنے گا؟''

''پتا نہیں۔۔۔ شاید نہ لکھ سکاں۔''

''یار لکھن دی کوشش کر۔۔۔ تیرا کیریئر داتے لگا اے۔۔''

میں جواب وچ چاہ دی، تے خوشی نے ساڈے وچالے کھولدی ہوئی خلا دی لمی ساری سُرکی بھری۔۔۔ فیر ایسے خاموشی وچ تِن سُرکیاں ہور لنگھ گئیاں۔

''کوئی۔۔۔ پروگرام؟'' اوہنے سُرکی بھر دیاں ڈیلے اتانہہ نوں چُکے تے رنگاں دا مطلب بدل گیا۔

''میں اِک واری نظامی صاحب نوں ملناں چاہناں''

''مطلب کہ توں واپس ڈیّن پورے جائیں گا؟۔۔۔''

''ہاں میں اِک واری اوہنوں ملنا چاہناں جنہے مینوں تاریخ دا چسکا لایا سی۔''

''یار! تیرا مسئلہ کیہ اے؟''

''تینوں پتا اے بکرمی تاریخ نوں ہجری وچ کویں بدلی دا اے؟''

''نہیں''

''فیر توں میرا مسئلہ نہیں سمجھ سکدی۔''

''چل فیر میں وی تیرے نال چلاں گی''

''کیوں؟۔۔۔ ایتھوں تِن گھنٹے دی ڈرائیو اے'' میں تھوڑا مرد جہیا ہویا۔

''چنگا اے۔۔۔ دیہاڑی چ مُڑ آواں گے۔ وارو واری گڈی چلاندے رہواں گے تے آؤٹنگ وی ہو جائے گی۔۔''

''صاحب !دو سو پچتر روپے۔''

اسیں دوہاں نے اِکو واری نظر گھما کے ویکھیا، سِر تے بیرا کھڑا سی، جو اپنی بول چال پاروں بلوچ لگ رہیا سی۔ اوہنوں ویکھ کے مینوں اِک واری فیر دھوا کھبے ہتھے والا بنگالی یاد آ گیا۔ مینوں لگا بھان دے بھار پاروں ایہدے لگے کھیسے وچ وی میریاں کجھ بُرچیاں موجود نیں۔ سیفو تے میں اِکو یونیورسٹی دے پڑھیار آں۔ اوہ لٹریچر دی سٹوڈنٹ اے تے میں تاریخ دا قیدی۔ اوہدا اصلی ناں دسّن نالوں ایہہ دسنا بوہتا ضروری اے کہ جان دیاں ہوئیاں وی کہ سیفو دی تاریخ کیہ اے اوہ میرے سیفو کہن تے ہمیشہ خوش ہوندی تے کہندی

''ناں کیہ ہوندا اے؟۔۔۔ کجھ اکھراں دی مُٹھ جو ہڈیاں دی کسے مُٹھ نال بنھ دِتی جاندی اے۔''

بلوچ بیرے نے بل کٹوا کے باقی پیسے لیا موڑے۔ میں اوہنوں ٹِپ دی دِتی پر اوہ بُرچیاں کر چاں موڑے بغیر لگے ہوئے کھیسے سمیت واپس چلا گیا۔

--3--

پچھلے دیہہ منٹ توں میں تے سیفو، نظامی صاحب دے دفتر بیٹھے ساں۔ انگریز دور دی وڈی ساری میز جہدے اِک کونے تے لکڑی دی تکونی 'ڈیسک نیم پلیٹ' تے لکھیا ہویا سی ''مولانا مفتی منظور الحسن نظامی الازہری''۔ اِک پاسے تعارفی تختی لگی سی جہدے تے اوہناں دیاں تاریخ تے تیرھاں کتاباں دے ناں وی لکھے ہوئے سن۔ میز دی کھبی باہی تی 'سبط حسن' دیاں دو کتاباں اُتے ''چچ نامہ'' رکھ کے ٹیبل لیمپ نوں اچا کیتا گیا سی۔ پچھلی الماری وچ تقسیم توں پہلے دے تاریخ طبری، تاریخ ابن خلدون اتے تاریخ ابن کثیر دے سیٹ نی ورھیاں توں ایسے طرحاں ترتیب وار رکھے ہوئے سن۔ سجے پاسے دی باہی تے 'غلام احمد پرویز' تے 'علی عباس جلالپوری' دیاں کجھ کتاباں پئیاں سن، ایسے ڈھیر تے دو کتاباں دے پنّے پرلے پاسے سن، اتے سبھ توں اُتے اذکار مسنونہ دا کوئی رسالہ سی۔ اِک کھلی کتاب نظامی صاحب نے ہتھ ہیٹھ کھول کے موڈھی

Scanned by CamScanner

ماری ہوئی سی۔ اینی دوروں ٹائٹل تے لکھیا صرف لفظ "کافر" نظر آ رہیا سی۔

وچکاروں اج دی اخبار چک کے بسکٹ دی پلیٹ رکھی گئی سی، میرے تے سعفو اگے چاہ دا کپ تے نظامی صاحب اگے کجھ وڈا مگا پیا سی۔ رہی جہی گل بات توں بعد میں گل دا خاص ظو بنایا تے کہیا "تسیں مینوں تاریخ دی چینک لا وتی۔۔۔ میں اوس لیہ تے ٹردا رہیا جتھے تاریخ دا پردی نہیں سگوں اُکا لکھی جاندی اے۔۔۔ تسیں میرے سمیت کئی پڑھیار گراہے پاوتے۔"

نظامی صاحب نوں میرے سوال تے اینی حیرت نہیں سی ہوئی جنی میری تابعداری دے ریکارڈ نوں گھن لگدا وکھ کے ہو رہی سی۔ اوہناں جناح کیپ لاہ کے اِک پاسے دھری تے مسکراؤندیاں ہویاں کہن لگے:" توں کدی جنگل نوں اگ لگی ویکھی اے؟"

"نہیں" میں انکار وچ سر ہلایا۔

"فیر تینوں ایہہ وی نہیں پتا ہونا کہ ایہہ اگ بُجھدی کنج اے۔" میں کجھ نہیں بولیا تے نظامی صاحب بجھ گئے کہ ایس چپ دا مطلب 'نہ' اے۔۔۔ اوہناں گل جاری رکھی۔

"۔۔۔ جدوں جنگل وچ لگی اگ وسوں باہر ہو جاندی اے تے اوہنوں بُجھان دا اِک طریقہ ایہہ وی ہوندا اے کہ اگ بُجھان والا عملہ ودھ رہے گھیرے دے مطابق جتھے اگ اجے اپڑنی ہے، اوتھے پہلے ہی اگ لا دیندا اے، اتے ایس توں پہلے کہ اگ اوتھوں تائیں پہنچے اپنی لائی ہوئی اگ بُجھا وی دتی جاندی اے، ایس طرح اگ نوں رستہ نہیں مندا۔"

پسینہ میری کنپٹی توں ٹر پیا تے میں پچھیا:" ایس گل دا تاریخ نال کیہ تعلق؟"

نظامی صاحب فیر مسکرائے تے کہن لگے میری ریٹائرمنٹ وچ تھوڑا چر رہ گیا اے، تے میرا کریکٹر وی اجے تائیں صاف اے۔"

"پر میں تہاڈی اگ بجھان والی دلیل نہیں من دا۔"

نظامی صاحب میرے نیڑے ہو گئے تے میری اکھ وچ اکھ پاندیاں بولے" دلیل تے میں وتی ای نہیں میں تے تینوں خبر دے رہیاں کہ اگ بجھ گئی اے پر جیہڑی اگ، اگ بجھان واسطے لائی سی اوہ ہن بجھن وچ نہیں آ رہی۔"

" اگ لان والے وی تسیں تے بجھان والے وی تسیں آپ۔۔۔ میں تے اپنیاں سڑدیاں لگراں ویکھ رہیاں۔۔۔ بس"

میں اُٹھ کھلوتا تے باہر جان لئی دروازے ول مُڑیا کہ نظامی صاحب نے اواز ماری۔

"چلا ایں؟"

میں سر ہلا کے 'ہاں' دا اِشارہ کیتا۔

"ٹھیک اے۔۔۔ چلا جا۔۔۔ پر ایہہ یاد رکھیں اجتوں تائیں وی تینوں اوہو تاریخ دا علم ہی لے کے آیا اے جو توں ایہناں ناقص کتاباں تے میرے ورگے استاداں کولوں سکھیا اے۔"

بے سعفو میرا ہتھ نہ پھڑدی تے میں کرچی کرچی ہو کے فرش تے کھلر جاندا سی۔

Scanned by CamScanner

غسان کنفانی (فلسطین)

انگریزی توں ترجمہ: ملک مہر علی

اُداس سنگتریاں دی جوہ

میرے بانہہ نوں کوئی دھروہ نہ پئی جدوں عکا جان لئی یافا چھڈیا، ایہہ انج ای سی جویں چھٹیاں گزارن لئی اک شہر توں دوجے شہر جانا۔ کئی دناں تک کوئی اوکڑ نہ آئی۔ میں خوش ساں اس لئی جوں اس وجھوں مینوں سکول جان توں واہوا ویلہ مل گئی۔۔۔۔اسرائیلی فوجیاں ولوں عکا تے حملہ کرن مگروں چیزاں ہورویں جاپن لگ پئیاں۔اوہ رات تیرے، میرے تے بھاری ہائی۔سوانیاں دعا منگدیاں، مرد چپ تے ڈرے ہوئے۔ جو واپر رہی سی، تینوں، مینوں تے اپنے ہانی سارے بالاں نوں اوہندی کوئی سمجھ نہیں سی۔۔۔۔پر اوس رات اساں کہانی دیاں تنداں جوڑنیاں شروع کر چھڈیاں۔لعن طعن کرتے ڈردھمکا کے جدوں اسرائیلی فوجی ٹر گئے اودوں اک وڈی گڈی ساڈے گھر اگوں آ رکی جہدے وچ ایدھروں اودھروں چیزاں جھاں وچ بوتیاں منجیاں تے کمبل سن سٹے شروع کر دتے۔ میں پرانے گھر دی کندھ نوں کنڈ دے کھلا ساں جدوں میں ویکھیا تیری ماں گڈی ول ودھ رہی سی، پھر تیری خالہ تے دوجے سارے نکے جی۔ تیرے پیو تینوں چک، فرنیچر اتے سٹیا تے اوسے وانگ مینوں سر تے چا گڈی وچ پئے ٹرنک اتے چاڑھ دتا۔ اوتھے تیرا بھرا ریاض بیٹھا سی، چپ۔۔۔۔میرے ٹرنک تے بہن توں پہلاں ای گڈی چل پئی، ول کھاندی لمی سڑک جہڑی راس النا قورہ تاں دی جا، ول جاندی پئی ہائی توں عکا بن ہولی ہولی نظروں ذریڈا ہوندا گیا۔۔۔۔

تھوڑے بہت بدل سن، سیت (ہوا) نال مینوں پالا لگن لگ پیا، ریاض بے فکری نال کیسے اُتے فرنیچر نوں ڈھولا، لتاں اُتانہہ کر بیٹھا اسمان ول گھوری جا رہیا سی۔ میں اپنے گوڈیاں نوں بانہواں دے کلاوے وچ لے اپنی ٹھوڈی لتاں وچکار رکھ چپ بیٹھا ساں۔۔۔۔ سارے راہ سنگتریاں دے بوٹیاں دیاں جھنگیاں سن۔ ڈر تے پریشانی ہر اک نوں اپنی بکل اچ لیا ہویا سی۔۔۔۔گڈی گلی مٹی تے اوکھا نال چڑھ رہی سی۔ کجھ فاصلے توں اساں بندوقاں دے چلن دیاں آوازاں سنیاں جویں اوہ سانوں اللہ بیلی آکھ رہیاں ہوون۔

جدوں راس النا قورہ نظر آیا گڈی رک گئی۔۔۔۔سوانیاں سامان وچوں تھلے لتھیاں تے سنگتریاں دی اک ٹوکری اگوں رکھ پیراں بھار بیٹھے واہی وان کول گئیاں۔۔۔۔اوہناں سنگترے لے، اساں اوہناں نوں وین کردیاں سنیا۔اوس ویلے مینوں پک ہو یا جوں سنگترے کوئی اصلی جنس اے۔۔۔۔تے ایہہ سوہنے وڈے سنگترے کوئی شے اے جہڑی سانوں دلوں پیاری اے۔سوانیاں سنگترے مل لے واپس گڈی ول پرتیاں تے اودوں تیرا پیو ڈرائیور دے نال آلی سیٹ توں لتھا تے جٹّ دی آکڑ بھن اک سنگترہ لے اوہنوں چپ چپیتے ویہندیاں نمانے بال وانگر ڈھائیں مار کے رون لگ پیا۔

راس النا قورہ وچ ساڈی کار دوئیاں کاراں وچکار رگ گئی۔مرد اپنیاں بندوقاں پولیس افسراں نوں دیون لگ پئے جہڑے ایسے کم لئی اوتھے سن۔جدوں ساڈی واری آئی اودوں میز دتی بندوقاں تے خودکار مشیناں نال بھر گیا سی، تے میں ویکھیا کاراں دی اک لمی قطار سنگتریاں آلی جوہ نوں چھڈ لبنان وچ وڑ دی پئی اے۔۔۔۔میں اُچی تے زور نال رونا شروع کر دتا۔۔۔۔تیری ماں اجے تیک چپ چپیتے سنگتریاں ول ویکھی جا رہی سی۔۔۔۔تیرے پیو دیاں اکھاں وچ پچھاں اسرائیلیاں لئی چھڈ آئے سنگتریاں تے بوٹے دس رہے سن۔۔۔۔اوہ سارے سنگتریاں دے بوٹے جہڑے اوس لائے، اک اک کر اوہدے مکھ تے جھاما رہے سن۔جدوں اوہدی ملنی پولیس دے وڈے افسر نال ہوئی اودوں اوہ اپنیاں اکھاں وچ بھرے ہنجو نہ روک سکیا۔

Scanned by CamScanner

ڈھلی دوپہر جدوں اسیں صیدا اپڑے، اسیں پناہی بن گئے۔

سڑک سانوں کئی دوئیاں شیواں وچکار پی گئی۔ یکدم تیرا پیو پہلے نالوں عمر وچ وڈا جاپن لگ پیا، اوہ اگے دسدا جو ایں لے چڑاں توں تیس ستا۔ اوہ سڑک کنارے سنیاں گھر دیاں چیزاں وچکار کھڑا ای۔ میں جاندا ساں جے میں اک وی گل کیتی تے اوس میرے ول منہ کر غصے نال کہنا ای۔۔۔۔۔ فتے منہ تیرے پیو دا۔۔۔۔ فتے منہ تیرا۔۔۔۔ ایہ دو گلھاں اوہندے کولو تے صاف دسدیاں سن۔ بھاویں میں اک مذہبی سکول وچ پڑھدا رہیاں ساں، اوس ویلے مینوں وی اس خدا دی بندیاں نوں خوش رکھن آلی رضا تے شک پے گیا۔ مینوں اس گل تے وی شک پیا جوں رب ہر شے نوں سن تے ویکھ سکدا اے۔۔۔۔ اوہ ساریاں رنگین مورتاں جنہاں توں دسدا اے جوں رب بالاں نال موہ رکھدا اے تے اوہناں لئی مسکاندا اے کوڑ وانگر دسن لگ پیاں، دوئیاں کوڑاں وچکار جھوٹے اوہناں بندیاں دلوں گھڑے ہوئے نیں جنہاں بوتیاں فیساں ماٹھن لئی قدامت پسندی والے سکول بنائے ہوئے نیں۔ مینوں پک سی جوں خدا جنہوں اسیں فلسطین وچ من دے ساں، فلسطین اوہنے وی چھڈ دتا اے تے اوہ اس دنیا وچ کتے پناہ گیر اے، تے اوہ اپنیاں اوکڑاں دے اُپاتوں لاچار اے، تے اسیں، سڑک تے بیٹھے پناہ گیر، اپنیاں مشکلاں دے حل لئی اک نویں نصیب دی اڈیک وچ آں۔ اسیں اپنے دکھاں دے اپاء دے خود ذمہ دار ساں۔۔۔۔ اپنے سراں لئی چھت لبھن دی ذمہ داری ساڈی اپنی سی۔ بھولے بال دے سر وچ پیڑ دی تراٹ اُٹھی۔

رات بڑی ڈراؤنی سی، ہولی ہولی ہنیر اور ھنا شروع ہو گیا۔ میں ڈریا ہویا ساں۔۔۔۔ رات سڑک تے گزارن آلی سوچ نال میرا من ڈراؤنے خواباں نال بھر تج گیا۔۔۔۔ مینوں اوتھے دلاسہ دین والا کوئی نہیں سی۔۔۔۔ مینوں اوتھے کوئی اجہیا نہیں سی لبھ سکدا جہدا میں آسرا لیندا۔۔۔۔ تیرے پیو دی کرڑی چپ میرے دل وچ ڈر نوں ہور ودھا چھڈیا تے تیری ماں دے ہتھ وچ سنگتریاں میرے سینے وچ اگ بھڑکا دتی۔ ہر کوئی چپ سی، ہر کوئی کالی سڑک نوں اس آس نال گھور رہیا سی جوں آسیوں پاسیوں کوئی اُپا نکلے جہڑا سانوں کسے چھت ول لے جاوے۔ تدوں مقدر جاگ پیا۔۔۔۔ ایہہ تیرا چاچا سی جہڑا شہر توں کجھ دن پہلاں آ گیا سی۔ اوہ ساڈا لیکھ بنیا۔

تیرا چاچا کوئی لج پال بندہ نہیں سی تے جدوں اوہ تھاواں ہو یا اودوں ہور وی ٹھیٹ ہو گیا۔ اوہ اک گھر گیا جتھے یہودیاں دا اک ٹبر رہندا سی، کمرے دا بوہا کھول، اوس وچ پیا سامان باہر سٹ، واسیاں نوں چیک کے آکھیوس: "چلو فلسطین"۔ پکی ہائی جوں اوہ فلسطین تے نہ گئے پر اودھرے او جتھے پن تے کاوڑتوں ڈر دیاں اوہ اک ہور کمرے وچ چلے گئے تے اوہنوں اوتھے سوچ مانن لئی چھڈ گئے۔

تیرا چاچا سانوں اوس کمرے وچ لے گیا! اسیں اوہندے ٹبر تے گھر دے سامان وچ ڈھیری ہو گئے۔ اسیں مرداں دے کوناں وچ وچھے فرش تے ستے۔ دگی جدوں اسیں جاگے، مرد ا چے تا ئیں کرسیاں تے بیٹھے سن۔۔۔۔ تے ہوونی جنتیاں راہیں ساڈے وچ سمانا شروع کیتا۔۔۔۔ ساڈے سب جنتیاں وچ!!!۔۔۔۔

اسیں صیدا وچ بوہتا چر نہ رہے، تیرے چاچے دے کمرے دی سمائی ساڈے ادھیاں لئی وی گھٹ سی، مڑ وی اسیں اوتھے ترن دن رہے۔ تیری ماں تیرے پیو نوں آکھیا، یاں تے کوئی کم لبھے یاں اسیں سنگتریاں ول مڑ چلیئے۔ تیرا پیو بڑی کاوڑ نال اوہندے نال کھہبڑ پیا۔ کاوڑ موجب اوہندی آواز کمبن لگ پئی۔ اودوں اوکڑاں دا ساڈے ٹبر نال ول پھیر بن گیا۔ اک خوشحال، قدراں نال پکی جڑت آلا ٹبر جہیڑا اوتھے سنگترے دیاں ٹہنگیاں، پرانے گھر تے شہیداں نال وسدا ای۔

مینوں نہیں پتہ، تیرا پیو کتھوں پیسے لیایا۔ میں جاندا ساں اوہ تیری ماں دیاں ٹوماں ویچ چکیا سی، جہیڑیاں اوہنے اک واری اوہنوں خوش کرن تے اپنی ٹوہر بنان لئی اوہدے لئی خریدیاں سن۔ پر ٹومب جہلا ساڈے مسئلے مکان لئی کافی نہیں سی، کوئی ہور وسیلہ

Scanned by CamScanner

دی چاہی دا سی۔ کیہ تیرے پیو ادھار رقم پھڑی سی؟ کیہ او ہنے سانوں دسے بنا، اپنے نال لیاندی کوئی ہور شے ویچ دتی سی؟ میں نہیں آکھ سکدا۔۔۔ پر مینوں اجے تائیں چیتا اے جوں اسیں صیدا توں تھوڑا دور ریڈے ٹر گئے تے او تھے، تیرا پیو اک اُچی پہاڑی تے بہ پہلی وار مسکایا۔۔۔ اوہ فاتح فوجاں نال پچھاں بلن لئی مئی دی پندرہ نوں اڈیک رہیا سی۔

مئی دی پندرہ ڈھیر او کھیائیاں تے اوکڑاں مگروں آئی۔ ٹھیک بارہ وجے، اوس ویلے تائیں مینوں ستے نوں اپنے پیر دا ٹھکورا دتا تے آس نال بھری واج وچ گج کے آکھن لگا: اُٹھ، عرب فوج فلسطین وچ وڑ دی ویکھ۔ میں اُبھڑ واہے جا گیا تے اسیں ننگے پیریں ادھی راتیں پہاڑیاں دے نال نال اوس سڑک تے اپڑن تائیں بھجدے گئے جیہڑی پنڈ توں پوار اک کلومیٹر دور سی۔ اسیں نکے وڈے، ساہ لئے بنا، کملیاں وانگ بھجدے گئے۔ اساں کجھ فاصلے توں راس الناقورہ ول جاندیاں کاراں دیاں بتیاں دا چانن ویکھیا۔ جدوں اسیں وڈی سڑک تے اپڑے، سانوں کجھ ٹھنڈ محسوس ہوئی پر تیرے پیو دی بلا شیری سانوں ہر شے بھلا چھڈی۔ اوس نکے بال وانگوں کاراں پچھے بھجنا شروع کر دتا سی۔۔۔ اوہ اوہناں نوں ہتھ ہلا سلام کردا۔۔۔ اوہ مٹھی واج وچ زور زور نال بولدا۔۔۔ اوہندا ساہ اکھڑن لگ پیا پر اوہ مڑ وی کاراں پچھے نکے بال وانگوں بھجدا رہیا۔ اسیں اوہندے نال نال اُسے وانگوں چیکاں ماردے بھجدے رہے۔۔۔ تے سلاہن جوگ سپاہی اک تھاں تک کھلوتے چپ چاپ سانوں اپنے ٹوپاں ہیٹھوں ویکھدے رہے۔ سانوں ساریاں نوں ساہ چڑھیا ہویا سی۔ تیرا پیو بھاویں پنجاہ سال دا سی مڑ وی بھجدا رہیا سی۔ اوہ سپاہیاں ول سگرٹ سٹ رہیا سی۔ اوہ بھجدا رہیا تے اسیں بکریاں دے نکے جیہے اجڑ وانگوں اوہندے پچھے پچھے رہے۔

اچن چیت کاراں دا قافلہ نکل گیا تے اسیں تھکے تے گھر کدے گھر پرتے۔ تیرے پیو چپ وٹ لئی سی۔ جدوں لنگھدی کار دے چانن نال اوہدا مکھ دسیا تے اوہندیاں اکھاں ہنجواں نال پوریاں بھریاں ہوئیاں سن۔

اُس دن مگروں حیاتی مٹھی گزرن لگ پئی۔۔۔ اعلاناں راہیں ساڈے نال دھوکھا ہو گیا۔۔۔ کوڑے سچ سانوں بے سرتا کر چھڈیا۔۔۔ ترٹھ ساڈے مکھاں نوں گھیرا گھتنا شروع کر دتا، تیرے پیو کولوں فلسطین یاں سنگتریاں دیاں جھنگیاں وچ گزرے سکھ دے دناں یاں اوہندے گھراں بارے گل ای نہ ہووے۔۔۔ اسیں اوہندے دکھاں دیاں کندھاں ساں تے اسیں اوہ کڑے ساں جیہڑے دکھی سانجھرے کاوڑ نال آکھی اوہندی ایس گل دا مطلب سوکھ نال سمجھ جاندے:

"پہاڑاں تے دفعہ ہو جاؤ تے دو پہر توں پہلاں پچھاں نہ پرتنا۔"

اسیں جان دے ساں او ہنے ایہہ سانوں ناشتہ منگن توں ڈکن لئی کیتا سی۔

حالات وگڑنے شروع ہو گئے۔ کوئی عام جیہی گل وی تیرے پیو نوں غصہ چڑھان لئی کافی سی۔ مینوں یاد اے جدوں ساڈے وچوں کسے اک نے کجھ آکھیا تے اوہ اس طراں اُچھلیا جویں اوہنوں بجلی دا کرنٹ لگ گیا ہووے پھر اوس ساڈے ول جھاتی ماری۔ اک بھیڑے وچار اوہندے دماغ تے سٹ ماری۔ اوہ انج اٹھیا جویں اپنے روگ دا اُپا ڈھوڈ رہیا ہووے۔ اوہندی اکھیں توں لگے جوں اوس اپنے روگ نوں مکان دا پکا مکھل کر لیا اے۔۔۔ کسے وڈی مصیبت وچ پین توں پہلاں والی دہشت اوہندی مکھ توں محسوس ہوندی۔۔۔ اوہ بے سدھیاں مارن لگ پیا۔ اوہ بھوالیاں لیندا انج جاپے جیوں اوہ شے ویکھ رہیا اے جیہڑی اسیں نہیں ساں ویکھ سکدے۔ پھر اوس اک صندوق ول چھال ماری جیہڑا اسیں عکا توں نال لیائے ساں۔ اوس اوہندے وچ پیاں چیزاں ترٹھے تے جھلیاں وانگ کھلارنیاں شروع کر دتیاں۔ اوسے جھٹ، تیری ماں، ماستا والا جذبہ لے اگاں ودھی، اوس اوہندے دماغ وچ واپردی نوں جان دیاں ہویاں، سانوں گھروں باہر دھکنا شروع کیتا تے سانوں پہاڑ ول نس جان دا آکھیا۔ اوہدی مرضی خلاف، اسیں کھڑکی نال جُھبو گئے تے اپنے نکے نکے کن اوہندی لکڑ نال جوڑ لئے۔ اساں ڈریاں ہوئیاں تیرے پیو نوں ایہہ کہندیاں سنیا:

"میں اوہناں نوں تے اپنے آپ نوں مار چھڈاں گا۔۔۔ میں ایہنوں ختم کرنا چاہنا۔۔۔ میں کرنا چاہنا۔۔۔ میں

Scanned by CamScanner

چاہنا۔۔۔۔

اساں طاقاں دیاں جھیتاں وچوں لُک کے ویکھنا شروع کیتا، اساں تیرے پیونوں بھوئیں تے ڈگا اوکھے ساہ لیندیاں تے دند پیہندیاں ویکھیا۔ تیری ماں تھوڑا اوور کھلی اوہنوں ویکھدی پئی سی۔ اوہندے مکھ تے دہشت دا لیپ سی۔

پہلاں تے او تے دا پردی پئی دی مینوں سمجھ نہ لگی۔ مینوں چیتا اے جوں جدوں میں اوہندے (تیرے پیو) پاسے نال پیا اک کالا پستول ویکھیا مینوں اوتھوں نسن، جتنا تیز میں نس سکدا اساں، دی بھی جویں میں اجّن چیت ستے لگن آلے بھوت توں بچ رہیا ہوواں۔ میں گھر توں بھجدا، پہاڑ ول نس گیا۔۔۔۔ جیویں جیویں میں گھر توں دور ہوندا گیا مینوں لگا میں اویں اویں اپنے بچپن توں دور ہوندا جا رہیا ساں۔ مینوں ایہہ پک ہونا شروع ہویا جوں ساڈی حیاتی ہن اگے ورگی نہیں رہی۔ معاملات ایڈے سادے نہیں جویں لگدے نیں تے حیاتی آپ وی اگے ورگی شے نہیں جیہدی تسیں خوشی نال سک رکھو۔ گل ہن اوس کنارے تائیں اپڑ گئی سی جوں اوہ اپنے آپ اوہناں توں وار چھڈے کیوں جوں ایہو اک شے بچی سی جیہڑی اک پیو بالاں نوں دان کر سکدا سی۔ اس لئی ہن تے اگانہہ توں، سانوں چاہی دی سی جوں دھیان نال پیر چکیے، بھلے مانس بنیے، پیو جدوں اپنیاں اوکڑاں دی گل کرے تے چپ رہیے، بھاویں جتنے وی بھکے ہووے پروٹی نہ منگیے۔ اسیں اودوں سر ہلا بس کے تابعداری وکھایے جدوں اوہ زور نال للکر کے آکھے:

"پہاڑ ول نہ جاؤ تے دو پہر توں پہلاں پچھاں نہ پرتنا۔"

تماشاں ویلے جدوں ہنیرا گھراں تے کھلر یا، تیرا پیو او تھے ای تاپ نال بھڑک رہیا سی۔ تیری ماں کول بیٹھی سی۔ ساڈیاں لھاں ہنیرے وچ بلی دیاں اکھاں وانگ چمک رہیاں سن۔ ساڈے لب انج جڑے سن جیویں کدے کھلے ای نہ ہوون، جیویں کے رانے پھٹ دا نشان۔

اسیں او تھے ارو ڑی ہوئے بیٹھے ساں، بال بچے نوں کھوا، سنگتریاں آلی جوہ توں دور۔۔۔۔ سانوں اک بڈھے دا ای وان سیا جوں سنگتریاں دے اوہ بوٹے سڑ نک جاندے نیں جنہاں نوں پرایا ہتھ پانی دیوے۔

تیرا پیو اجے بیماری، تنگی توں تھلے ڈگ پیا، تیری ماں اکھاں وچوں دکھ دے ہنجو کیردی پئی سی، جنہاں اوس دن توں پچھے عاں دا ساتھ نہیں چھڈیا۔

میں دو حکاریاں ہوئیاں وانگ لُک کے گھر وچ وڑیا۔۔۔۔ جدوں میں تیرے پیونوں بڑی روہ نال کبھدیاں ویکھیا۔۔۔۔ میں اُسے ویلے تھلویں میز تے سنگتریاں دے نیڑے پیا کالا پستول ویکھیا۔۔۔۔
سنگترے نسے تے سکے پئے سن۔

Scanned by CamScanner

لیوگی پرانڈیلو

انگریزی راہیں ترجما: خالد فرہاد دھاریوال

ریل گڈی دا بلاوا

اوہ ہل گیا سی۔

"سرسام دی پہلی نشانی۔" ڈاکٹراں نے دسیا۔ تے ایہی لفظ دفتر دے اوہدے ساتھیاں نے دہرائے، جیہڑے ٹولیاں بنا کے اوہدی خیر سرت پچھن گئے سن۔

اوس دے سارے ساتھی ڈاکٹراں ولوں دسیاں جاریاں وکھو وکھ بیماریاں دے سائنسی ناواں دا اعلان کر کے اک خاص طرحاں دا آنند محسوس کر رہے سن:

۔ پاگل پن، ۔ دماغی جھلی دی سوج، ۔ سرسام...!

اوہ ہسپتالوں ہو آئے سن۔ سردیاں دی سویر سی۔ نترے ہوئے نیلے آسمان تھلے کھڑے، اوس دے سارے ساتھی، جو بظاہر دردی تے دکھی ہون دا دکھاوا کر رہے سن، اصل وچ اندروں بڑے خوش سن۔

"مر جائے گا؟ پاگل ہو جائے گا؟"

"کیہ پتا۔"

"مر جائے گا، اجیہا نہیں لگدا۔"

"تے کیہ بول رہیا اے؟ کیہ بڑبڑا رہیا اے؟"

"اوہی، اکو ای بے تکی گل۔ ریل گڈی دا بلاوا۔"

"وچارا بیلوکا!"

تے کوئی وی اوس دی ایس حالت نوں نہیں سی سمجھ پایا، جس وچ اوہ وچارا سالاں توں گھٹ گھٹ کے جی رہیا سی۔ اوس دیاں ساریاں حرکتاں پاگل پنے دا لچھن محسوس ہو رہیاں سن۔ اوس دا معاملہ سدھا تے قدرتی سی، بشرطیکہ کوئی اوس دے من دی حالت نوں سمجھ سکدا۔

اصلیت ایہہ اے کہ بیلوکا نے کل شام نوں ہی اپنے افسر دی ڈٹ کے نابری کیتی سی۔ غصے وچ اوس نے اپنے افسر دی پھٹکار اتے کرڑا پرتاوا دیندے ہوئے جویں اوس ول زور دا جھپٹا ماریا ہووے۔ نت دے شانت، نرم تے تابعدار بیلوکا دا ایہہ غیر معمولی ورتارا سبھناں دی کلپنا توں پرے سی۔ ایس لئی ساریاں نوں لگ رہیا سی کہ شاید اوہ سچ مچ پاگل ہو گیا اے۔

"مست ملنگ۔" اک ساتھی نے اوس دا ناں رکھیا ہویا سی۔ مست ملنگ وچارا بیلوکا، بنا کسے ول دھیان کیتے اپنے اکیویں بھرے، مطلب حساب داری دے کم وچ رُجھیا رہندا سی۔ ہمیشہ اکو ہی کم، اکا ہرے ہرے کھاتے چاڑھنا، ملازماں دے کھاتیاں تے دفتر دے لین دین دے آنکڑیاں دی جانکاری رکھنا۔ تے بہی کھاتا، کتاباں، فائلاں وغیرہ وچ گھریاں رہنا۔ اوہ چلدی پھردی الماری بن گیا سی۔ تے کھوتے وانگوں کم کردا۔ نت دیہاڑی اکو ہی کم اوس پشو وانگوں جیہدیاں اکھاں

Scanned by CamScanner

اُتے کھو پے چڑھے ہوون۔

خیر، اجیہا سالاں توں وچارے بیلوکا دے نال اوس دفتر وچ ہو رہیا اے۔ اوس نوں ای سبھ تھیں ودھ کم کرنا پیندا۔ کسے نوں اوس اُتے ترس نہ آؤندا۔ سگے اوس دے بھرو سے دفتر دا سارا کم چھڈ جاندے۔ تے بیلوکا وی سبھ کجھ جردے ہوئے سالاں توں اک سڑی بندے وانگوں اوتھے کم کر رہیا اے۔ ہن تاں اوہ عادی ہو گیا اے۔ اوہ ایس نوں اپنی قسمت سمجھ کے سبھ کجھ جھل رہیا اے۔

سچ آکھیے تاں سمجھ نہیں آؤندا کہ اوس دی نابری دا سبب دماغی روگ اے یاں کجھ ہور۔

ایس توں پہلاں والی شام اوہ واقعی دا بے کھان دا حقدار سی۔ اودھرے افسر کول پورا موقعہ سی کہ اوہ بیلوکا نوں جھاڑے جھمبے۔ سویرتوں ای بیلوکا دا سبھا کجھ عجیب جیہا سی۔ اپنے سالاں وچ پہلی وار اوہ دفتر دیر نال آیا۔ کوئی ادھے کو گھنٹے دی دیری نال۔

اوس دے چہرے اُتے نابری دی جھلک صاف نظر آ رہی سی۔ انج لگ رہیا سی جویں اوس دیاں اکھاں اُتے چڑھے کھوپے لتھ گئے ہوون تے اوہ اپنے آل دوآلے نوں ویکھن تے بھجھن لگ پیا ہووے۔ تے اج اوس دے کناں اگے بچے آ گئے ہوون کسے وی طرحاں دے غیر ضروری حکم نوں ان سنیا کر دین لئی۔

اج سویرتوں ای اوہ بڑا مطمئن سی۔ اوہدی بے پرواہی گجھی تے بھیت بھری سی۔ سارا دن دفتر وچ اوس ماسا وی کم نہ کیتا۔

شام نوں افسر اوس دے کمرے وچ دن بھر دا لیکھا جوکھا لین اپڑیا۔

''اجیہا کیویں؟ اج تسیں سارا دن کجھ وی نہیں کیتا؟'' افسر نے کہیا۔

بیلوکا نے بدتمیزی نال ہسدے ہوئے اوس ول ویکھیا تے متھاں نال کوئی سینٹر کیتی۔

''مطلب کیہ اے، تیری سینٹر دا؟'' افسر اوس دے موڈھے اُتے ہتھ رکھ کے اوس نوں ہلوندے ہوئے بولیا: ''اوئے بیلوکا!''

''کجھ نہیں۔'' فیر بیلوکا نے بدتمیزی نال مسکراؤندے ہوئے بھولے بھا آکھیا: ''ریل گڈی جناب۔''

''ریل گڈی؟ کیہ ریل گڈی؟''

''ریل گڈی دا ہلاوا۔''

''کیہ اواتوا بک رہیا ایں؟''

''کل راتیں ریل گڈی نے مینوں پکاریا۔ میں سیٹی سنی اے۔''

''ریل گڈی؟''

''جی جناب، ریل گڈی۔ تے پتا ہے مینوں کتھے لے گئی؟ سائبیریا دے بیابان ... تے کانگو دے جنگلاں وچ ... ایہہ سبھ اک پل وچ ہو گیا، جناب۔''

دفتر دے سارے کرندے افسر نوں چیکدیاں ویکھ کے اوس کمرے وچ آ گئے۔ سارے بیلوکا دیاں گلاں سن کے زور زور نال ہسن لگے۔

اوس شام افسر دا سبھا وگڑ گیا تے اوس نے ہمیشاں وانگوں بیلوکا نوں کھریاں کھوٹیاں سنا چھڈیاں۔

پر اج بیلوکا نے موڑواں جواب دتا۔ اوس نوں کسے دا کوئی ڈر بھو نہیں سی۔ اوس نے اُچی اُچی ریل گڈی والی گل دہرائی۔ اوس نے اجیہا ایس لئی کیتا کہ شاید اوس نے ریل گڈی دی آواز سنی جو اوس نوں آکھ رہی سی، بس ہن ہور نہیں۔ تے

Scanned by CamScanner

پھراوس دے سارے ساتھی دھکو زوریں جنک کے اوس نوں پاگل خانے لے گئے۔ ہسپتال وچ وی اوہ لگاتار اوسے ریل گڈی دی گل کرر ہیا سی۔ اجاڑ، انھیریاں راتاں وچ ڈوروں آؤن والی ڈکھی، وِلد ربھری تے اُداس سیٹی وجاؤن دی نقل کرر ہیا سی۔ تے فیر اچن چیت آکھن لگا:

''حضرات، گڈی چل پئی جے، گڈی ٹُر پئی اے۔ کتھے چلی اے؟ کدھر ٹُر پئی اے؟''

تے پھیر ساریاں دل اُداس، جھرڑیاں نال بھریاں، پلکاں توں وانجھیاں اکھاں نال کسے بچے وانگوں ویکھدے ہوئے بکڑواہ کرر ہیا سی۔ سدا مشین دی طرحاں کم کرن والے تے آنکڑیاں، لیکھے جوکھے، حساب کتاب وچ کھبے رہن والے بیلوکا دے موہوں ان ہونیاں، خیالی، تے اچرج گلاں نکل رہیاں سن۔ جیون نوں بدرنگ جانن والا بیلوکا اج نیل گگن نوں چھوہندے برف پوش پہاڑاں تے چکڑ نال لبڑیاں گول دُم والیاں بہت وڈیاں سمندری مچھیاں دی گل کرر ہیا سی۔ بے شماران سنیاں، خیالی گلاں۔

جیہڑے لوک مینوں اوس دے پاگل خانے وچ داخل ہون دی خبر دین آئے، مینوں کسے طرحاں دے اچنبھے وچ نہ دیکھ کے حیران رہ گئے۔

میں سکون نال اوہناں دیاں گلاں سنیاں۔

میری چُپ دردلی سی۔ فیر وی جھکدے ہوئے میں آکھیا:

''بیلوکا پاگل نہیں۔ تسیں یقین کرو کہ اوہ پاگل نہیں اے۔ اوس نال ضرور کوئی انہونی ہوئی اے، جیہنوں تسیں نہیں سمجھ سکدے، کیوں جے کوئی وی اوس دی بن تیک دے جیون بارے نہیں جاندا۔ اوس دا ایہہ ورتارا بڑا ہی فطری اے۔ مینوں بھروسا اے کہ اک وار اوس نال ملنی تے گل کرن مگروں میں تہانوں کجھ سمجھا سکاں گا۔''

ہسپتال دے اوس کمرے وچ، جتھے بیلوکا داخل سی، اوتھوں تائیں اپڑدیاں سن ہی من وچ میں سوچ رہیا ساں:

کیویں کوئی بیلوکا وانگوں جی سکدا اے؟ کسے نوں جیکر اوس وانگوں جیونا پئے تاں ایہدی کلپنا ہی اوکھی تے ناممکن لگدی اے۔ ایہہ ٹھیک اے کہ جیون وچ آئیاں ان منتھیاں اڑچناں جیون دا پندھ کھوٹا کر دیندیاں نیں۔ رستے دا اک عام کنڈا وی غیر معمولی اثر دکھا جاندا اے۔ پر منکھ نوں ایس صورتحال وچوں نکل کے اگے ودھنا چاہیدا اے تے اک نویں شروعات کرنی چاہیدی اے۔ کدے کدے صرف پوچھل دی جھلک وی سانوں راکھشس دی موجودگی احساس دوا جاندی اے۔ تے اصلوں اوہ ساڈے اندر دا راکھشس ہوندا اے۔ فیر جدوں گوہ نال اوس پوچھل نوں ویکھیئے تاں اوہ صرف اک عام پوچھل ہوندی اے تے اوس وچ کوئی وی ڈر والی گل نہیں ہوندی۔

میں کدے کسے نوں بیلوکا وانگوں جیہا نہیں ویکھیا سی۔ میں اوس دا گوانڈھی ساں تے صرف میں ہی نہیں، ہور سارے کرائے دار وی ایہی سوچدے سن کہ کوئی وی بندہ بیلوکا وانگوں کیویں جی سکدا اے؟

اوس دے پریوار وچ تن جی انھے سن، اوس دی سوانی، سس تے سس دی بھین۔ اوس دی سوانی دی ماں تے ماسی نوں موتیابند دا روگ سی تے اوس دی گھر والی پوری انھی سی۔

تنو ہی چاہندیاں سن کہ اوہناں دی سانبھ سنبھال ہووے۔ سویرتوں شام تائیں اوہ کوکدیاں رہندیاں تے کوئی وی اوہناں دی سار تیک نہ لین آؤندا، کیوں جو بن کسے نوں اوہناں دی لوڑ نہیں سی۔ اوہناں تناں توں علاوہ گھر وچ دو رنڈیاں دھیاں وی رہندیاں سن۔ اک دے چار تے دوجی دے تن منڈے سن۔ دونوں دھیاں وی اوہناں انھیاں دی سیوا نہیں کردیاں سن۔ ہاں، کدے کدائیں اوہ اپنی ماں دی تھوڑی بہت مدد کر چھڈدیاں۔

Scanned by CamScanner

پورے پریوار دا پالن پوسن اک معمولی کمائی والی نوکری نال ہو سکدا اے؟ ایس لئی اوہ شامیں دفتروں آون توں بعد وی دستاویزاں دی نقل نویسی دا کم کردا سی۔ گھر دا ماحول بالکل وی چنگا نہیں سی۔ بیچ مورتاں تے ست بچے مطلب بارھاں جیاں دا ٹبر سکھے آپس وچ لڑدے جھگڑدے تے چیک چہاڑا پائی رکھدے سن تے ایس صورت حال وچ بیلو کا دستاویزاں دی نقل نویسی دا کم لگاتار کردا رہندا۔

گھر وچ پلنگ تن ای سن۔ وڈے پلنگ۔ جے انھیاں ہتھو پائی ہو جاندیاں، لڑدیاں بھڑدیاں ہوئیاں گھر دا فرنیچر اُلٹا چھڈدیاں، بھانڈے بھن توڑ دیندیاں سن۔ اوہناں دے جھگڑے دا سبب اجرج ہوندا سی۔ اوہ کدے ایس گلوں لڑ پیندیاں کہ اوہناں دا کوئی دوجا اوہناں دے بسترے وچ کیوں آوڑیا۔ تے کدی ایہہ پواڑا کہ اج پلنگ اُتے وچکار کیہڑی سووے گی؟ اپنی واری اُتے وی اوہناں تاں وچوں کوئی وچکار نہیں سونا چاہوندی سی۔ اوڑک بڑی مشکل نال اوہ شانت ہوندیاں۔ بیلو کا اودوں تائیں نقل نویسی دا کم کردا رہندا جدوں تائیں نیندر نال اوس دیاں اکھاں بند نہ ہون لگدیاں یاں ہتھوں قلم ڈگن نہ لگ پیندی۔ پھیر اوہ بنا کپڑے بدلیاں اک ٹٹے پرانے صوفے اُتے جا پیندا تے جھٹی ای ڈونگھی نیندرے سوں جاندا۔ سویرے اوہ بڑا اوکھا اٹھدا اتے بنا نیندر پوری کیتے بے سدھ جیہا ای دفتر لئی نکل پیندا۔

ہلیہ بصرف ایسے وجھوں بیلو کا اجیہا ورتارا کر رہیا اے جو بڑا ای فطری اے۔

میں جدوں اوس نوں اندر ملیا تاں اوس نے مینوں ایہہ ساری وارتا سنائی۔ اپنے نال اک اک ہوئی بیتی اوس مکمل کے دسی۔ ہاں، ایہہ سچ اے کہ اج اوس نے حد ای کر چھڈی، پر یارو اوس دا ایہہ سبھاء تاں جائز ای اے۔ اوہ اوہناں تمام ڈاکٹراں، نرساں تے دفتر دے ساتھیاں اُتے ہس رہیا سی جو ایہہ سمجھدے سن کہ اوہ پاگل ہو گیا اے۔

"ہو سکدا اے اج آ کھیا ہووے۔" ڈاکٹر نے کہیا: "تاں پھر...؟"

جناب، بیلو کا لئی باہرلی دنیا او جود کئی سال ہوئے لگ بھگ مک گیا ہویا اے۔

اوہ اک پل سکون دا ساہ لیتے بنا سدا دفتر دے کم وچ رجھیا رہندا سی۔ لگاتار کم کردا، ٹھیک اوس پشو وانگوں جس دیاں اکھاں اُتے کھوپے چڑھے ہوون یاں اوس چکی دی طرحاں جیہڑی لگاتار چلدی رہندی اے۔ اوہ باہرلی دنیا دی ہر شے توں دور اپنی منحوس ہستی دی بیڑ وچ ڈبیا رہندا۔ سالاں توں اوہ ایسے طرحاں جی رہیا اے۔ اوس لئی باہرلی دنیا او جود نہ ہون دے برابر اے۔

اجے پرسوں رات دی ای گل اے۔ کم توں تھک کے چور ہویا اوہ صوفے اُتے سوں گیا، پر بہت زیادہ تھکیا ہون وجھوں اوہنوں نیندر نہیں آون ڈہی سی تے اودوں رات دے ڈونگھے سناٹے وچ اوس نے ریل گڈی دی سیٹی سنی۔ تے اوس نوں اجیہا لگا جویں اوس دے بند کن مُن کھل گئے ہون۔

ریل گڈی دی اوس سیٹی نے بیلو کا نوں جگا دتا۔ اوس دے جیون دے سارے دُکھاں تے درداں نوں جویں اوس کولوں اوہ دُور لے گئی ہووے۔ اوس نوں جاپیا جویں اوس نے کسے بند قبر وچوں نکل کے باہر دی وشال دنیا دی سیر کر لئی ہووے۔ اوس نے اپنے آپ نوں اوس کمیل نال ڈھکی رکھیا جیہنوں اوہ ستاپیا پرانہہ سٹ دیندا ہوندا سی۔ تے ساری رات اوہ اوس ریل گڈی دی سوچ وچ ڈبیا رہیا۔

اپنے گھر دے تناؤ بھرے ماحول تے اپنیاں ساریاں پیڑاں نوں بھل کے اوہ اک بہت وڈی باہرلی دنیا وچ اپڑ گیا۔ اوہ ریل گڈی اوس نوں کئی سوہنے شہراں جویں فلورنس، بیلونیا، تورینو، وینس وغیرہ، اوہناں تمام شہراں وچ لے گئی، جتھے کدے اوس نے اپنی جوانی دے کئی من موہنے پل گزارے سن۔ اوہ اوہناں ویلیاں وچ جا گواچا، جیہناں وچ اوہ ورھیاں پہلاں جیوندا ہوندا سی۔ پر بدقسمتی نال ہن اوس دی حالت اکھاں اُتے کھوپے چڑھے جنور ورگی یاں اوس چکی دی طرحاں ہے،

Scanned by CamScanner

جو اکو تھاں گھمدی رہندی اے۔ باہرلی دنیا اوس لئی بند ہو گئی، ایس دا بیلو کانوں ورھیاں بدھی احساس ای نہیں ہویا۔ ہمیشہ اوہ گھر تے دفتر وچ ای الجھیا رہیا۔ پر ہن اوس نے اک بدلاؤ دا تجربہ کیتا اے۔ اوس نے جاگدی اکھوں سفنے راہیں کئی جانے انجانے شہراں، رنگ میداناں، پہاڑاں، سمندراں وغیرہ وچ خود نوں موجود ویکھیا تے اوسے پرانے موہ تے جوش نوں محسوس کیتا۔ اوس نے ویکھیا کہ اوس سنسار وچ کروڑاں لوک دکھو دکھ طرحاں جیون جی رہے نیں۔ جس طرحاں وا او کڑاں بھریا جیون اوہ جی رہیا اے، ایسے طرحاں بے حد نیلے اسمان نوں چھوہندیاں برفیلیاں پہاڑیاں وی۔ ہاں، ہاں بیلو کا نے ویکھیا اپنے وانگوں ای ندیاں، سمندراں تے جنگلاں نوں۔ ہن اوڑک اوس نے وی باہرلی دنیا ویکھ لئی اے۔ خود نوں تسلی دے سکدا اے۔ ہاں، کدے کدے اپنی حقیقی دنیا توں دور خیالی دنیا اندر تازہ ہوا وچ ساہ ضرور لینا چاہے گا۔

بس بہت ہو گیا۔ بے شک، پہلے ای دن اوس نے حد کر دتی۔ اجہی چیت اوس نے باہرلی دنیا ویکھ لئی تے جوش وچ آ کے بغاوت کر دتی جو ٹھیک نہیں سی۔ اوہ ہن افسر کولوں معافی منگن تے پہلاں وانگوں ای کم اُتے پرتن لئی پوری طرحاں آس وندا اے۔ افسر نوں اوس کولوں ہن پہلاں ورگے سبھاء دی امید نہیں کرنی چاہیدی۔ اوس نوں کدے کدائیں سفر اُتے روانہ ہون دی رخصت دینی چاہیدی اے، تاں جو اوہ جا سکے، کدے سائبیریا تاں کدے کانگو دے جنگلاں وچ۔ تے ایہہ سبھ اک پل وچ ہو سکدا اے، کیوں جو اوس نوں ہن ریل گڈی پکاردی اے...!

پیش خدمت ہے کتب خانہ گروپ کی طرف سے
ایک اور کتاب ۔
پیش نظر کتاب فیس بک گروپ کتب خانہ میں
بھی اپلوڈ کر دی گئی ہے
https://www.facebook.com/groups
/1144796425720955/?ref=share
میر ظہیر عباس روستمانی
0307-2128068
@Stranger

Scanned by CamScanner

شاعری

Scanned by CamScanner

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

پیشِ نظر کتاب ہمارے واٹس ایپ گروپ کے سکالرز کی طلب پہ سافٹ میں تبدیل کی گئی ہے۔ مصنفِ کتاب کے لیے نیک خواہشات کے ساتھ سافٹ بنانے والوں کے حق میں دعائے خیر کی استدعا ہے۔

زیرِ نظر کتاب فیس بک گروپ "کتب خانہ" میں بھی اپلوڈ کر دی گئی ہے۔
گروپ کا لنک ملاحظہ کیجیے :

https://www.facebook.com/groups/1144796425720955/?ref=share

میر ظہیر عباس روستمانی

03072128068

Scanned by CamScanner

آلِ عمران

لوواں ناگراں
ہک لوواں نے گرائیں اپر
نھیرے نے پر چھاویں
کری کری کے

واریوں واری
جس ویلے ایہہ لبھنڑیں
آساں تے میداں نے شیشے
ٹوٹے ہوئی ٹھنڑیں
فِر
چیکاں نیاں واڑاں اٹھنڑو
اُسرے
جسرے
گلے گرائیں نی بوہٹی تا
ہسناں بستاں گھر اُجڑی گچھے

اختر رضا سلیمی

جس نے پیکھے پھا نڑیں ہونڑیں سیاں
اس دی پھارا گنڈھا چانڑیں ہونڑیں سیاں

مُکھرے پوہ نیاں راتاں سڑنیاں رہنڑیاں سیاں
ساہواں نے انگار پخاڑیں ہونڑیں سیاں

پُھل اپنی مرضی نل بکھرنے ہونڑیں سے
ہوا نے کِن اچ گوشے بانڑیں ہونڑیں سیاں

حرام دی بے کوئی اپڑیں گل وی کیتی وے
اُسے نیاں گلاں اس نل بانڑیں ہونڑیں سیاں

ماہیے ار ایہہ غزلاں ایویں لکھیاں نئیں
بچیوں اساں ماہیے گانڑیں ہونڑیں سیاں

ہنڑو تے اپڑاں تیل وی اختر بلناں نئیں
اگے اگ پانڑی وچ لانڑیں ہونڑیں سیاں

Scanned by CamScanner

اختر عثمان

بیر تروڑی ،باشے پوڑی بڑا ہوئیاں
تُھمپاں نے وچ دوڑی دوڑی بڑا ہوئیاں

مہینیاں ،ورھیاں ،نی ایہہ گنتری ہینہ نئیں اُٹھی
حالے تئیں میں ناندے توڑی بڑا ہوئیاں

مہاڑے سنگتی ہل ،پنجابی جوتھ تے پچھلا
میں اُنہاں کی چھمک مروڑی بڑا ہوئیاں

مہاڑے نالے نے جاتک سبھ لوکے رہی گئے
پوچے ،ماری اُکرے جوڑی بڑا ہوئیاں

بگ لایا، پر مُڑے نانہہ مہاڑے کولوں بندے
مجھیاں گائیاں موڑی بڑا ہوئیاں

ارشد چہال

اُس نے پھیت پھرولے گنڑو
پتھر نی مُنھ کھولے گنڑو

ہر بندے کی بکے چھتا
اساناں نئیں اوبلے گنڑو

عمراں نالوں لسیاں راہواں
پیراں دُھڑ دھولے گنڑو

پانڑیاں اپر گکر جمے
پیار نی بشری کھولے گنڑو

وسنیں دیئے رغڑے کیہڑا
لیھے اُڈن کھٹولے گنڑو

بکراں نے پُھل بکنے سنگھڑیں
اکاں کی پر چولے گنڑو

Scanned by CamScanner

اشرف جاوید ملک

عشق ہے بارش

عشق اساڈے اندروں پھلدا
ساڈے اندر شور مچیندا
عشق اساڈا
بارش کہیں بے جگ والی
کنڑمنڑو کنڑمنڑو
ساڈے اندر وسدی پئی ہے
ساڈی لوں لوں آہدی پئی ہے
انت حیاتی ہر شئے کھلدی
پندھ کریندی تھکدی ہمدی
عشق ناں تھکدا
عشق ناں ہمدا
عشق ناں کمدا
عشق ناں کھلدا
عشق اساڈی اکھ دا چانڑ
عشق اساڈے خون دا ذائقہ
عشق دی پیڑ اچ
اساں مردے
بانڑ مریندے
بڈوے تردے
اساں مردے
عشق ناں مردا
عشق اساڈا
بارش کہیں بے جگ والی
کنڑمنڑو کنڑمنڑو
ساڈے اندر وسدی پئی ہے
عشق دی چس وچ
لوں لوں ساڈی نچدی پئی ہے

Scanned by CamScanner

بابا نجمی

جگیاں وچ وی پھیرا پا کے ویکھ لوے
ساڈی وی تے پیڑ سنا کے ویکھ لوے

جنہے ہالے تیک سمندر ویکھیا نہیں
اوہنوں آکھو مینوں آ کے ویکھ لوے

میرے مڑھکے نال کھلوتا تاج محل
جھوٹا واں تے فیر بنوا کے ویکھ لوے

میرے دم نال گنگے ویہڑا مکی دا
مینوں وچوں پراں ہٹا کے ویکھ لوے

تیرے پتر وانگوں پتر میرا وی
نمبر دارا بستہ پا کے ویکھ لوے

ساڈی اکے اک جگی اک مسودہ اے
سخن وراں چوں کوئی وی جا کے ویکھ لوے

میرا اک اک مصرع دکھ زمانے دا
میرا کوئی وی شعر سنا کے ویکھ لوے

تابش کمال

مورتاں اکھیوں لتھیاں تے پرچھاویں رہی گئے
ہاڑے، ہنجو کنڈے ساڑھے ناویں رہی گئے

جنہاں پچھے جھپاں نے نال متھا لایا
ویلا آیا تے اوہ سارے چھاویں رہی گئے

کہہ ہویا جے راہواں نے وچ نخے پے آں
اپڑیں نور نانہ چھوڑی پچھے پھاویں رہی گئے

اکھیاں تھکیاں آس اڈیک نا ویلا لنگھیا
سجناں ہنڑو تے آویں یا نانہ آویں، رہی گئے

کیہڑا جا کے تابش اس کی ایہہ گل دسے
اس نے با جھ اساں تے لکھاں ساویں رہی گئے

تجمل کلیم

کیہڑا ہتھ نہیں جردا میں
کیہڑی ساہ نہیں مردا میں

ہسن والی گل تے وی
ہس نہیں سکیا ڈردا میں

قسمت لکھن آئی سی
کردا تے کیہ کردا میں

سارے بھانڈے خالی نیں
ہوکا دی نہیں بھردا میں

خود مریا واں تیرے تے
ہیٹھوں نہیں ساں مردا میں

Scanned by CamScanner

جام شوکت عزیز

ساڈی وتی جئے ہن پتھر
لوکیں شیت رہائے ہن پتھر

میں جو میڈی تات ہئی چولی
چارے پاسوں آئے ہن پتھر

ڈیکھ آں سیکوں لگدے ہانی
لہو لہو کیویں تھئے ہن پتھر

میڈی حالت ڈیکھ کرائیں
شودے روندے گئے ہن پتھر

اساں آخر پتھر بن گیوں
ساڈے حق ہمسائے ہن پتھر

پہلے مر پئیں شوکتؔ مریں
اجاں راہندے پئے ہن پتھر

جاوید آصف

بھالا

روہی دا ہک سُکا ٹوبھا
ٹوبھے دی بھر
موئے ہرن دیاں کھلیاں اکھیں
کھلیاں اکھیں
لگدے مینہ دے بھالے دے وچ
کھلیاں رہ گین
ڈیکھو!
ہن اساں توں آندے مینہ دیاں پھینگاں
اینڈے کھلیں اکھیں اتے
ہتھاں ڈیندئین
بھانویں!
ریت روہی دی

Scanned by CamScanner

سلطان کھاروی

رووݨ وات حیاتی

رووݨ وات حیاتی بارے
جے رب ملیا تاں پچھساں
اتھاں اوونڑ وی رووݨ ھے
تے
ونجݨ وی رووݨ ھے
ول کیوں جمیا ساکوں ربا!
دنیا اتوں رووݨ مکا
یا ول
لارے ای جنت دا
کجھ تاں حصہ ڈیکھا
صدیاں اندر
موت موت دا کھیل ھے جاری
ہݨ تاں کوی اس ڈیوا

Scanned by CamScanner

سلطان محمود چشتی

بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے

بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

آپے بنڑن سان سیانڑیں
بڈھیا آکھنڑیں ایں ایانڑیں
کاری نی کوئی گل نئیں کرنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

گل کسے کی بانڑ نئیں دینڑیں
چاکت ہوئی گئے بہوں سیانڑیں
ہر گلوں ایہہ وڈے بنڑنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

نانہہ ایں سوچنڑ نانہہ ایں سمجھنڑ
آپے آپنڑی زندگی کولنڑ
اُنھے وا ایں ٹھے گسنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے
اُچیاں اُچیاں ڈاری مارن
آپ تے آپنڑی گڈی چاڑ ن
گل کسے نی ایں نئیں منّنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے
زو لا بائی سمجھایا بہوں اے

آپنڑاں مغز کھپایا بہوں اے
گئے اپر بھول نئیں ٹرنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

آکھنڑ سوہنڑا کہھار بناساں
بوہے اگے کار کھلاساں
لالچ دئی مال پچے کھسنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

آپنڑی اینڑ منائی کے رہسن
بنڑ ایہہ سر پنای کے رہسن
سدھی گل ایہہ کوئی نئیں ڈسنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

کیہڑا ساںڑی گل منّا سی
مشکل آئی راہ سلجھا سی
سمجھاں آلے سنڑیں گسنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

مٹھڑی گل مکانڑی پچے گئی
سچی گل سی بانڑی پچے گئی
ٹھک نئیں سلطان نے نسنے
بڈھیا کی ایں گسیاں ڈسنے
اُنھے تکھو راہ پچے ڈسنے

Scanned by CamScanner

سلیم اختر

سوہنڑا سانول

ساڈے کھلدیں چہریں تے
نہ بُھل
اساڈی تاں مثال ایویں ہے
جیویں
خشک پہاڑیں اندر
کوئی غلابی پھل
رات دے پچھلے پہر
جے اساں
اپنڑے اتے
کوڑی کچی نیندر
تاری کر چھڑیسوں
تاں کیا تھیسی
اکھیں نوں نیندر نی ہوندی
دل دیاں اکھیں
کونڑ بھیسی
یاداں کونڑ بھلیسی
رات دے پچھلے پہر
جے اساں
اپنڑے اتے
کوڑی کچی نیندر
تاری کر چھڑیسوں
تاں کیا تھیسی
اکھیں نوں نیندر نی ہوندی
دل دیاں اکھیں
کونڑ بھیسی
یاداں کونڑ بھلیسی

Scanned by CamScanner

سلیم ساگر

تہجد ویلے

فجروں پہلاں آن اُٹھاندے ہنجو، ہوکے، ہاواں
سُجیاں گلیاں دے وچ لاندے پہرے دار صداواں
دور مسیتوں ملّاں بُجھے رولا بُکھے پاواں
قبرستان دا رستہ بُھلیاں ننگیاں بھرن بلاواں

رات دے بُکّھے کمبل کولوں اپنا آپ چھڈاواں
ہجر دی اگ اچ بلدے پنڈے ٹھنڈا پانی پاواں
نفی اثبات دے چشمے بھر بھر اکھیاں جیٹھ لگاواں
دل دے کھوہ چوں ہنجو گیڑاں زخماں اُتے لاواں

شہر دے لوکاں نوں جے اپنے دل دے پھٹ دکھاواں
گھراں دے رستے ٹھُٹھن لوکیں، بچے بھلن ماواں
جے رانجھے دی مرلی پھڑ کے دُکھ ملہار سناواں
ادھ اسمانی بدل رودن ہوکے بھرن ہواواں

بین وجا کے سین وکھا کے ہیر نوں کڈھ لیاواں
تخت ہزارے میلے لاویں رانجھا جی پرچاواں
مرزا بن کے سوں جاواں سبھ اپنے تیر تڑاواں
یاں فیر حسن دے موڈھے رکھ کے عشق دی توپ چلاواں

مہینوال دے متھے لکھ کے سوہنی دا سرناواں
دل نال لکن میٹی کھیڈے ہونی دا پرچھاواں
ربا! جے توں کُن آکھیں میں تیشہ کڈھ لیاواں
دودھ دی نہر دے نقشے اُتے لہو دی نہر بناواں

دُکھدی رگ اچ وضو کراں تے ہجر دی اگ نال نہاواں
درد مسیتے بانگ ہووے تے مجدوں ریت اڑاواں
رانجھے مرزے پنوں سدّاں ہجر دے جھنڈے لاواں

عشق دے بن اچ دیوے بالاں قیس دا عرس مناواں

مرشد کولوں سبق لواں تے حرف دا ظرف ودھاواں
الفوں بس کراں تے اگے سمجھاں نہ سمجھاواں
اکّو اکّی بیعت کردا سینے سینہ لاواں
اندر لُونی مُشک مچاوے مچّاں، نچّاں، گاواں

ڈھوک فرید دی جا بیٹھاں تے غم دیاں تاناں لاواں
پیاں بہار کھلوتا کُوکاں سُنجے تھل وساواں
حق باہو دے در تے دل دا چینڈا کردا جاواں
جتھے جتھے رات گزراں ہُو ہُو کرن سراواں

جا منصور دی سُولی جھولاں سچ کوئی دہراواں
یاں فیر میاں دے ویڑے چپ دی پینگ چڑھاواں
میاں محمد بخش دے در توں دردی قلم لیاواں

وارث شاہ دے پیریں بیٹھا ہیر نویں لکھواواں

شاہ حسین دے ویڑے شامیں شعر دے دیپ جلاواں
داتا دی نگری وچ جا کے رزق تے عشق کماواں
کچے گھڑے تے راوی لنگھاں رُسیا یار مناواں
بُلھے شاہ دا چولا پا کے لہور اچ نچدا جاواں

دو نیناں دی جنت اولھے سُغنے میوے کھاواں
دل دی باری کُھلے آون ٹھنڈیاں ٹھار ہواواں
اندرو اندری موجاں ماراں اُتوں ہاسے پاواں
پنج دریاواں وچوں لنگھاں ساگر کیندا جاواں

منگاں خیر محبت دی تے لگیاں توڑ نبھاواں
ربا! میرا عشق سلامت تیرے ترلے پاواں
یار دے ناں دا ورد کراں تے تسی سینے لاواں
جانماز تے
متھا دھر کے آپ نوں لبھن جاواں

Scanned by CamScanner

شبانہ ایم فیض

نظم

فراق سارے تے وصال سارے

محبتیں دے امین ہوندن

پراوں محبت دا کیا کریسو

جیندے اندر

فراق ہووݨ، عذاب ہووݨ

وصل ہووے نہ خاب ہووݨ

شعیب خالق

ہنھیری چُپ

میں جیہڑا سوچناں

سُݨناں، تکداں، تے بولناں

سنگھداں، چکھداں تے لبھداں

اُس وچ میں کیہڑا اِک آں

لکھاں وچوں لبھداں لبھداں

میݨڈے اندروں آکھے کوئی

توں آپوں نئیں لبھداں اجّ وی

میݨڈے وجود دے خلیاں اندر

جیٹھے بندے

صدیاں تکھوں

ہولیں ہولیں

بکّی توں دوآ

دُووے توں اگے

ٹُر دے ٹُر دے اِتھے آئے

جتھے توں ہُݨ بیٹھا ایں

اوہ توں نئیں اتھے بیٹھا ہویا

جیہڑا سوچناں ایں

سُݨناں، تکداں تے بولناں

سنگھداں، چکھداں تے لبھداں ایں

میں اُساں ٹکھناں آں

گل سُݨ سنگیا!

میں جے میں نئیں اِتھے بیٹھا

توں فِر کتھوں

صدیاں تکھوں

میݨڈے اندر بیٹھا ایں

اوہ نئیں اگے آکھداں اجّ وی

اس دا جواب

Scanned by CamScanner

شفیق احمد خان

ترے شہر وچ راہواں بھل گئے
اسیں گلیاں دے وچ رل گئے
ساڈے موتیوں مہنگے اتھرو
ایتھے رستیاں دے وچ ڈل گئے
ساڈا مل پیا نہ کوئی
اسیں مٹی دے پاتل گئے
انج عشق سمایا لوں لوں
اسیں اپنا آپ وی بھل گئے
اسیں رستیاں وانگوں وکھرے
اسیں سوچاں دے وچ گھل گئے
تیری یاد نھیتری بن گئی
فیر غم دے بوہے کھل گئے

شکور احسن

ماہیا

سرگی ناں ویلا ای
ہنڑ میکی مل ماہیا
چڑیاں ناں میلا ای

خواباں وچ آنڑیں او
لوکاں کی کہہ پتا
گلاں کھوریاں بانڑیں او

پیاں آنڑ تماشاں نیں
پھوریں تساں نہ آؤ
نئیں مکنڑ یاں آساں نیں۔

ویلا آس ناں مکنڑاں پیا
آنڑاں اے تے آجاؤ
ایہہ ساہ محاڑ ار کنڑاں پیا

پھل کھڑنے گلابے نیں
کج گلاں میں کرساں
پھیرے باہو کدے بانے نیں

کالی وردی میں لائی کھنساں
تساں ناں پیرہ دئی کے
فرض اپنڑاں نبھائی کھنساں

Scanned by CamScanner

شیراز اختر مغل

کچاں نے ساک

چھلیاں تے کج سادیاں گُڑیاں
پھجیاں بنگاں چھولی باہی کے
نونے چیڑیاں وچ دبائی کے
خورے کہہ سمجھانڑیاں پئی آں
سدھراں کی ایہہ آ پڑیں ہتھیں
بھاہے لانڑیاں پئی آں
انہاں کی ہنڑ کنڑ سمجھائے
کہ!
جے بجھیاں بنگاں وچوں چھلیو!
پیار نئیں ثابت لبھڑاں

شیراز طاہر

نوراں

لوکاں جوگی توں علینہ مھاڑے جوگی نوراں
تہاڑے اپروں وای سٹاں لکھ کروڑاں حوراں
تُو براگ دلے ناں مھاڑا
تُو ایں لمی آس
گورے کھڑے نے اپررکھی
تو ویں کوری ٹاس
تو عرشاں ناں اُچا کنگرا
تو پاکاں نی جاء
ہتھ تہاڑے سب مراداں
تو ایں ہک دعا
تو ازلاں سوں کھلی روح
کوئی نئیں تہاڑا سنگ
تو نیکاں ناں عمل ایں نوراں
تو مجذوباں ناں سنگ
تو مندیاں نی معافی نوراں
تو چنگیاں ناں چنگ
تو گناہاں نی چنی اپر
ہک بخشش آلا باڈر
میتے آلی منجی اپر
تو گلے آلی چادر
تو ایں سیک جوانی آلا
تو ایں کچ کوار
ٹکھی ٹکھی جس کی بھیجے
پاکاں ناں اِتبار
تو ایں ایت قرآ ناں آلی
نبیؐ تہاڑے بول
متھا تہاڑا پاک مصلی
بول تہاڑے انمول

Scanned by CamScanner

عامر عبداللہ

بولیاں (ہانڑیں)

تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگی
توں خواباں توں ہیں جیرتی ہوئی
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑے
میں جنگلاں چ کوکدی پھراں

تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگی
توں تاریاں دے نال جاگدی
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑے
انیندرے نے ساڑ چھوڑیا

تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگی
توں ہنجواں نوں ڈکیا ہویا
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑے
میں بک بک کھارا پی گئی

تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگل
انھیریاں چ کجھ لبھدی
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑیں
میں چانی کھڑا بیٹھی آں

تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگی
توں ادھی راتیں تڑپھ پویں
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑیں
الانڑیں میرا پنڈا اوڈھدی
تیری اکھیاں دی لالی کھاوے چنگی
ہے گھڑیاں دا پانی کیا
سچ بجھیا توں حال میرا ہانڑے

Scanned by CamScanner

عزیز شاہد

او جیندا خیال دی روح کوں حرارتاں ڈیندے
جے جل دی پودے تاں پوودیاں بشارتاں ڈیندے
روزانہ شام کوں ہک ڈیوا بال رکھ ویندے
پتہ نئیں کون ہے کینجھاں بجھارتاں ڈیندے
جے آندیں ویندیں ملے تاں ٹکر کے لنگھ ویندے
تے دور دور توں مڑ مڑ کے شارتاں ڈیندے
منا منا کے میکوں خود رٹھا رٹھا رہندے
لکا لکا کے او ظالم زیارتاں ڈیندے
سجا سجا کے سجل خواب میڈیں پلکیں تے
میڈیں اکھیں کوں جگاریں دیاں پارتاں ڈیندے
جگا جگا کے او جادو نفیس انگلیں دے
میڈے خیال کوں شرمو شرارتاں ڈیندے
سلیھے لکھدا ہے چنیاں دے پاند چنڑ چنڑ کے
جھجک جھجک کے ادھوریاں عبارتاں ڈیندے
"عزیز جان" لکھیندے کڈاہیں "جان عزیز"
او خط دے وچ وی میڈے ناں دیاں شارتاں ڈیندے

گل عباس اعوان

سوجل خاب
کئی ڈینہ تھیوے
سارے پکھی رل مل بہوں،
اپنے آپ کوں تولن،
جے جتنی جنیں کولوں ہے پئی،
چنگ چا۔ گھن آون،
رل مل بہہ کے پچ مچاون،
جاگن، ڈھولے ماہیے گاون،
آہدن، وستی جاگ پووے تاں،
چپ نئیں راہندی،
بکھ نئیں راہندی،
پکھی پکھی نال الیندے،
جیون راز ڈسیندے

Scanned by CamScanner

محمد بن اکبر

اس مشینی دور دے اندر کِہنوں دل دی دساں
لہو دے وچوں روز پیڑاں، خالص دکھ دیاں رساں

دکھ ہویا واں تُہنی نالوں، میں واں سکا پتر
جتھے یار ہوا لے جاوے، اتھے جا کے وساں!!!

اک جنڈڑی سی خاباں ماری، دل ہسیا، میں رویا!!!
اک جنڈڑی اے سوچاں ماری، دل روّوے، میں ہساں!!!

دوڑ داوی میں عادی نہیں تے دل داوی کمزور آں!!
اندر پھردے وحشی اگے، کدوں حمیکر نساں!!!

تھل دا چینڈا کر کے جد وی اپنے گھر نوں اپڑاں
ماں دے ہتھوں پانی پیواں، مک جان سکھے تساں!!!

جھلا اکبر بدلن ٹریا، ریتاں نال پریتاں!!!
کملی اکھے سفنا ویکھے، ماواں بن جان سساں!!!!!!!

محمود اعوان

غدری بابیاں دی ویل

سوہن سنگھ بھکنا تے کرتار سنگھ سرابھے کان

بھکھ ہڑتالاں، سال وسالاں
رت پوائی اتساں
نیویں اکھ نہ ہوئی
سینے بھانبھڑ اوہی
بھکھ ہڑتالاں، ویری چالاں
ہتھو ہتھ تکواراں
کنک چڑھایا اتساں
سنگت جنج بروئی
سینے بھانبھڑ اوہی
بھکھ ہڑتالاں، سنگل پیراں
جیل وجیل گرائیں
علی علی دے نعرے مارن
مالا بار دے سائیں
ڈھوڑ دڈھوڑ لڑائی
موتوں خوف نہ کائی
کیہڑی قید رہائی؟

*بابے بھکنے سنگ قید ہوندے تے بھاجے لگدے مسلمان موپلے
باغی شہید، کوامباتور Coimbatore جیل اچ 1921

Scanned by CamScanner

مزمل حسین

تیرے میرے دلان وچ

موبجھ دیان لے انت بکلان
موبجھ دی سحر دی موبجھ
تے
موبجھ دا انت دی موبجھ
دل ایوین ناتھی موبجھا
موبجھ ہے سفر تیڈا
تون تان ھیوین کلھی کونج
کونج دا ھے نان دی موبجھ
موبجھ ہک سمندر ھے
موبجھ اساڈے اندر ھے

ممتاز راشد لاہوری

بولیاں

سدا کرم کماوے رب سوہنا
وساوی رکھے دیہڑے سب دے
نبی پاک دیاں راہواں جیہڑے چلدے
اوہ دلاں اتے راج کردے
جنہاں پائے نیں شہادتاں دے رتبے
سلام اوہناں ہستیاں نوں
صوفی شاعراں نے بھاگ ایسے لائے
اوہ سدا لئی مثال بن گئے

Scanned by CamScanner

نذیر قیصر

میاں محمد بخش دے ناں

جے توں بھانڈا بھرنا کرئیے
شاماں توں نہیں ڈرنا کرئیے
ڈبن توں وی اوکھا ہندا
اکھیاں دے وچ ترنا کرئیے
فیر نہیں رنگی جانی چنی
فیر نہیں بدل ورنا کرئیے
آندے آندے آجا جاندا اے
عشق محبت کرنا کرئیے
جیونا مرنا آجاوے تے
کہہ جینا کہہ مرنا کرئیے
جاندے ویلے بھل نہ جاویں
پھل سرہانے دھرنا کرئیے

ڈاکٹر نوید شہزاد

صدیاں سنگھن آئے آں

آندیاں تینوں دسیاں وی سی
صدیاں لنگھن آئے آں
توں سانوں،
اک بنے رکھ کے بھل جاناایں
آندیاں تینوں دسیا وی سی
ترلے پاپا، کر عرضوئیاں
تینوں نال لیائے آں
پر فیر وی،
توں سانوں اک بنے رکھ کے
بھل جاناایں
سجنج پیرا!!
سجنج پیرا! کن دھر ساڈے ولے
ست آبی پوتھی دیا والیا!
پوتھی بخش اسانوں
تیری پوتھی رائیں ساڈا نورا چلے
کن دھر ساڈے ولے
فیر وگ
پھڑ کا اپنی رگ رگ فیر وگ
اسیں چھن تکنا اے تیرے تھائی
تیرے تھائی تکیاں سانوں
چھن ویڑھے دی رونق جاپے
تیرے تھائی چھوہیاں چھن نوں
دتی چوں مک جان سیاپے
سجنج پیرا!!
فیر سانوں ساڈا چھن دے دے
سجنج پیرا!!
فیر سانوں ساڈا تن دے دے

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

مضمون

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

اکرم باجوہ

پنجابی زُبان دی قدامت، اوکڑاں تے اُپاء

پنجابی بَرصغیر دی صدیاں پُرانی زبان اے، ایہ زُبان دراوڑاں دے وارے توں پہلاں دی ایتھے بولی جاندی اے۔ پنجاب دی صدیاں پہلاں دی تاریخ دے ورقے تھلن تے پھرولا پھرولی کرن مگروں ایہ سٹا نکلدا اے کہ اج توں پنج ہزار سال پہلاں پنجاب تے سندھ وچ دراوڑ تہذیب اپنے زوراں اُتے سی۔ پنجابی زُبان ایہناں توں پہلاں ای ایتھے موجود سی۔ پنجاں (اوس ویلے دے ستاں) دریاواں دی گودی وچ بولی جان زُبان اوس ویلے دے برصغیر دی سبھ توں پرانی زُبان اے۔

اُگھے نوجھوان تے کھوج کار مُحمد آصف خاں ہوراں دے دَن موجب "سپت سندھو دے علاقے وچ جدوں دی پہلا انسان پیدا ہویا اوہنے پنجابی زبان وچ ای گل بات کیتی سی"

آریاواں دے ایس دھرتی وچ پَیر پان ویلے توں پہلاں دا ویلا ڈوگھے ڈُھڈ وچ ڈُبیا جاپدا اے، اوس زمانے دے بارے کوئی پکی پیڈھی جانکاری اتے اُگھ سُکھ نہیں لبھدی۔ پنجابی زُبان ہزاراں ورھے پہلے پنجاب وچ آباد قدیم قبیلیاں دی زُبان اے۔ ایہہ کسے دوجی زبان وچوں نہیں پھُٹی تے نہ ای ایہد آریائی بولیاں دے کسے ٹبر نال ایہدا کوئی تعلق جاں رشتہ اے۔ آصف خاں ہوری دسدے نیں پئی ایہہ زُبان اوس ویلے دی موجودی جدوں شک پہلوی زبان بولن والے ایتھے آئے سن۔ ایہ اوددوں دی موجودی جدوں عربی، فارسی، انگریزی تے اُردو بولن والے ایتھے آئے۔ پنجابی زُبان، پنجاب دے نکڑے علاقے وچ بولی جان والی زُبان اے۔ ایہ زُبان دِلّی توں لے کے خیر پور سندھ تے پشاور توں لے کے جموں کشمیر تک بولی تے سمجھی جاندی اے، پر وکھ وکھ علاقیاں وچ ایہدے تاں تے لہجے وکھ وکھ نیں۔ پاکستان وچ بولیاں جان والیاں زُباناں وچوں ایہدا ناں سبھ توں پہلاں آؤندا اے تے ایہ پنج کروڑتوں ودھ لوکاں دی زُبان اے، پاکستان وچ بولیاں جان والیاں وڈیاں زُباناں دی ترتیب کجھ اینج اے: 1 پنجابی 2 پشتو 3 سندھی 4 اُردو 5 بلوچی تے پنجابی دُنیا دی 10 ویں وڈی زُبان اے جیہدے اُتے مان کیتا جاسکدا اے، ترتیب ویکھو: 1۔ چینی 2۔ ہسپانوی 3۔ انگریزی 4۔ عربی 5۔ بنگالی 6۔ ہندی 7۔ پرتگیزی 8۔ رُوسی 9۔ جاپانی 10۔ پنجابی۔ پنجابی زُبان دی ایہہ وی خوبی اے کہ ایہ زُبان اللہ دے ولیاں، درویشاں تے بزرگاں دے آستانیاں تے پروان چڑھی اے۔ اوہناں ایہنوں لوریاں دتیاں تے ایہدے سر تے شفقت دا ہتھ رکھیا۔ تاہیوں ای صدیاں بیتن دے مگروں وی ایہدی ڈکھ تے لشک پشک وچ رتا بھر وی فرق نہیں آیا سگوں لوکائی دے دلاں وچ ایہد اودیرا اے۔

ہُن سوال ایہہ وی اے پئی جدوں پنجابی اینی پرانی، معتبر تے بگر زُبان اے تاں ایس نے ترقی کیوں نہیں کیتی تے کیہڑیاں اوکڑاں نے ایہد اراہ ڈکی رکھیا تے ایہنوں اگے پیر نہیں پُٹن دتے پنجاب دی رتّو رت تے ہاڑے پاندی تاریخ سانوں دسدی اے کہ جدوں ایس دھرتی اُتے لہندیوں تے چڑھدیوں آؤن والیاں دھاڑویاں نے قتل غارت تے لُٹ مار مچائی رکھی تے کھو ہا موہی تے دھکے شاہی دی اخیر کر دتی۔ اوس ویلے دے عالماں، اُچے شملے والیاں چودھریاں، مذہبی آگواں

Scanned by CamScanner

تے سرداراں نے ہر دھاڑوی دا اندر کھاتے ساتھ دِتا۔ اوہناں دے جھولی چُک تے مالشیے بن کے جی حضوری دا پورا پورا حق ادا کیتا تے اوہ غلامی تے غداری تے پورے اتر کے اپنے دھاڑوی آقاواں نوں خش کردے رہے تے غریب ماپیاں دے ہیریاں ورگے پُتر، بانکے سجیلے تے کڑیل جوان لڑائی دی اگ دا بالن بنا دِتے گئے تے اوہ آپوں مربعیاں، رقبیاں تے جاگیراں دے مالک بن گئے۔ اوہ لوک زبان تے اوہدے حقاں دے کدی وی راکھے نہ بن سکوں اوہ سارے اپنے اپنے فایدے دی داڑی دی سمھال کردے رہے تے اپنے پنجابی بھراواں دے مُخبر تے قاتل بنے رہے۔ اِنج پنجابی زبان کھیہ تے سواہ ترقی کردی۔

ایس گل توں انکار نہیں کیتا جاسکدا پئی کوئی وی زبان اودوں اُسارے چڑھدی اے جدوں اوہدی کنڈ حاکماں ولوں تھاپڑی جاوے تے حاکماں دا اوس زبان دے سر اُتے ہتھ ہووے تے اوہ اوس زبان دے ودھالئی اندروں صاف دِل دی ہون۔ بَس پنجابی زبان کویں اُسارے چڑھ سکدی سی جدوں کِسے وی راج سے اندر ایہنوں سرکار ولوں کدی وی عزت تے حمایت نئیں مِلی سگوں ایہنوں ہینی، گھٹیا تے گالھاں دی زبان سمجھ کے پرانہہ کر دِتا گیا۔ تے ایہدے خلاف ہون والے پر چار دا ایہ مارو اثر پیا پئی پنجاب دا پانی پی کے تے اَن کھا کے جوان ہون والے افسر جدوں دی پنجابی داناں سُن لین تاں اوہناں دے متھے اُتے سَت وٹ پے جاندے نیں، مجال اے جے کدی بھُل کے وی اوہناں دے مونہ وِچوں پنجابی لئی کوئی خیر دا شبد نکلے۔

دُوجی گل ایہ پئی اسیں پنجابی بڑے بھُوڑمت دی آں تے اوہناں وَیریاں دے جھوٹھے پرچار نوں ٹھیک من کے جیہڑے ٹاہنی اُتے بیٹھے ہوئے آں اوسے نوں آری پھیری جاندے آں تے ظالم تے جابر حاکماں دی کُھر چڑھ کے پنجابی زبان دا سنگھ گھُٹن لئی ہر ویلے تیار رہندے ہاں۔ ایس نال جُڑی ہوئی اِک ہور دل چیرویں گل اِنج اے پئی اسیں اپنی زبان نال پیار کرنا ای چھڈ دِتا اے۔ مینوں ایس گل دا چانن اودوں ہویا جدوں پچھلے جیہے سرائیکی صوبے دیاں بڑھکاں بڑے زوراں اُتے سن تے ''پنجاب بچاؤ تحریک'' دا مڈھ بجھا۔ مَیں اپنی اکھیں ویکھیا سی پئی پنجابی زبان دے ناں توں کھٹیاں کھٹن والے تے رنگلیاں پیڑھیاں تے بیٹھن والے وڈے وڈے آگو اوس ویلے نگراں وِچ برلکاندے پھردے سن تے اوہناں دے مونہاں اُتے ہوائیاں اُڈیاں ہوئیاں سن تے اوہ بند دبستیاں اگے ہتھ بنھ کے آکھدے سن پئی ویکھیو ایس تحریک وِچ کِدھرے ساڈا ناں نہ آجاوے، اِنج دے لوبھ دے بکلیاں نال بجھے ہوئے ڈرا کل تے بے اتبار لوک جو پنجابی آگو ہون دیاں بڑھاں ماردے نیں اوہ پنجابی دا حق کویں لے سکدے نیں، اوہناں وِچ نہ ای غیرت دا ماسہ اے تے نہ ای شرم حیا، بس چلے ہوئے کارتوس نیں تے ہر تھاں اپنا ناں لکھوان وِچ اگے اگے ہوندے نیں۔

جیہڑے پنجابی بولن والے پنجابی وِچ انگریزی دے ٹوٹیاں دی گنڈھ تُرپ کر کے گل کتھ کرن لگے بڑے تڑدے نیں تے اپنے بالاں نوں انگریزی پڑھائی لئی پریردے نیں، گھراں وِچ اُردو بولدے نیں، اوہ پنجابی زبان دے راکھیوان کویں بن سکدے نیں؟۔ اسیں پنجاب واسی آپوں اپنی زبان نال وَیر کُٹن لگے آں اتے ایس دیاں جڑہاں اُتے آپوں داتری پھیرن لگے آں۔

ایہہ اِک پروانی حقیقت اے پئی جنی چھیتی بال اپنی ماں بولی راہیں عِلم سِکھ سکدا اے کِسے ہور زبان راہیں نہیں سِکھ سکدا اتے نہ ای ہوراں زباناں نوں چھیتی سمجھیا جاسکدا اے۔ اپنی رہتل بہتل، وسیب، زُبان تے دھرتی نال دھرتی واسیاں دی جڑت تے تعلق بڑا ڈونگھا تے پکیرا ہوندا اے۔

صوبہ پختونخواہ دے لوک آکھدے نیں پئی اُردو اوہناں دی قومی زُبان تے رابطے دی زُبان دی اے، اسیں ایہنوں ضرور سِکھاں گے وی تے پڑھاں گے وی پر پشتو ساڈی ماں اے۔ اسیں ایہنوں کِسے صورت وسار نہیں سکدے ایس

Scanned by CamScanner

لئی ایہنوں پہلاں پڑھاں گے۔ اوس صوبے وچ بال پہلی توں ای پشتو تے اُردو نال نال پڑھدا تے سِکھدا اے تے بولدا تے سمجھدا وی اے۔

انج ای بلوچستان وچ براہوی تے سندھ وچ سندھی پہلی جماعت توں اُردو دے نال نال پڑھائی تے سکھائی جاندی اے، اسیں پنجاب دے لوک آہلس دے مارے ہوئے لوک آں جو 72 وریاں وچ وی اپنی زبان نوں سکولاں وچ لاگو نہیں کرا سکے۔

چوناں توں پہلاں اپنے من پسند لیڈراں دیاں لچھے دار تقریراں سُن کے اسیں ڈھول اگے جھمبر پاون لگ پیندے آں۔ اساں کدے وی ایہہ نہیں سوچیا پئی اج تیک ساڈے کسے لیڈر نے اسمبلی وچ بیٹھ کے ساڈی زبان دی گل کیتی اے، ناں لینا تے بڑی دور دی گل اے ایہناں نوں تاں اوتھے جا کے ایہہ گل سوچن دی وی ویلھ نہیں ملدی۔ جے پنجاب دے ایہہ اُگھی پُتر اپنی زبان دے حقاں لئی واج اُچی نہیں کرن گے تاں فیر کون کرے گا؟ تے پنجابی زبان کیویں اُسارے چڑھے گی۔ حالاں ساڈے پڑھائی دے آگواں نے ایس زبان دے مُنڈھلے قاعدے توں لے کے ہر جماعت دا نصاب تیار کیتا ہویا اے۔

ایہہ دل تے بھُچھ لان والیاں اوہ حقیقتاں نیں جیہناں توں اکھ نہیں چُرائی جاسکدی، جے ذرا کو پچھے جا کے اپنے پچھوکڑ اُتے جھات پاویے تاں سانوں ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ورگے مخلص لوک تے اوہناں دے ہور سنگی ساتھی نظر آوندے نیں جیہناں نے پنجابی زبان واسطے کئی جفر جالے، اوکڑاں کٹیاں تے حکومتی نمائندیاں نال گل بات کیتی، بھکھ ہڑتالاں کیتیاں، دھرنے دتے، اڑی پے بال وانگوں حال پاہریا کیتی، روَلے پائے، شوروغوغا کیتا، دُہائی پائی تے پنجابی نوں پی ایچ ڈی، ایم فل، بی اے، ایف اے اتے میٹرک دی سطح تیک منظور کرا کے یونیورسٹیاں، کالجاں تے ہائی سکولاں تیک دے نصاب وچ رلا دتا گیا، پر پہلی توں پنجابی نوں سکولاں وچ نہ لایا گیا، اِنج روَلا پان والیاں نوں نوکریاں دی شکل وچ چوگا پا کے حکراں اُتے اپڑی پنجابی تحریک دے بھکانے وچوں ہوا کڈھ دتی گئی تے پہلی توں پنجابی نوں پڑھائی دا ذریعہ بنان دی منگ وچے ای رہ گئی۔

اج فیر اوس گل دی لوڑ اے پئی سارے پنجابی فیر اوسے جذبے نال اِک مُٹھ ہو کے اگے ودھن تے اپنی اپنی ذاتی چودھراتے سرکاری جھولی چُکن دی کوجھی کارنوں تیاگ کے سچے دِلوں پنجابی نوں پہلی توں ذریعہ بنوان لئی کھرے تے سچے لوکاں دی اِک جماعت بنا کے سرکاری اہلکاراں اگے اپنی منگ دھرن تے جدوں تیک ایہہ منگ پروان نہیں ہو جاندی اوس ویلے تیکر روس وکھالے کیتے جان۔ جے مُڑ وی سرکار نوں اثر نہ ہووے تے مُوسڑکاں اُتے آ کے پنجاب دے ہر جی نوں ایس مسئلے بارے جاگرت کیتا جاوے، تھاں تھاں جلسے جلوس کیتے جاون تے پنجابی پیاریاں دیاں سریراں وچ چنگیاڑے بھر دتے جان تے اِک تگڑی تحریک راہیں اپنی منگ نوں منوایا جاوے۔ پنجاب اسمبلی دے ممبراں نوں وی اپنے نال رلان دی لوڑ اے۔

یاد رکھو جدوں تیک بال رووے نہ، ماں دُدھ نہیں دیندی تے اپنے حقاں لئی قربانیاں وی دینیاں پیندیاں نیں جویں بنگالیاں نے قُربانیاں دے کے اپنا حق منوالیا سی اِنج جدوں تیک پنجاب دے گھر گھر وچ پنجابی پیار دا جھنڈا اُچا نہیں کیتا جاوے گا اوس ویلے تیکر سانوں کسے نے پنجابی جھولی وچ نہیں پادینی اُلیر ے چڑتوں سُتیو پنجابیو جاگو تے اپنی زبان دا حق لین لئی اِک مُٹھ ہو کے باہر نکلو، اپنیاں آوَن والیاں نسلاں نوں اَن پڑھ تے گونگے بنن توں بچان لئی اگے ودھو۔ زبان تاں بندیاں دی ماں ہوندی اے۔ جے ماں ای کسے کولوں کھوہ لئی جاوے تاں پچھے کیہہ رہ جاندا اے۔ آخر تے میں احسان باجوہ دے ایس شعر اُتے گل مُکاواں گا:

بنا ڈانگ توں حق نہیں ملدا ابھاویں لکھاں بلاں لیئے
حق دی صاحباں کڈھنی پیندی مُھنڈو بن کے کدی نہ رہیئے

Scanned by CamScanner

اکرم شیخ

بلھے شاہ اک صوفی تے سماجی دانشور

صوفیاں اتے الزام اے کہ اوہ فردی حیثیت وچ معاشی تے سیاسی تبدیلیاں لئی عوام دی جدوجہد دا حصہ نہیں بندے سگوں تارک الدنیا ہو کے اوہدی عملی نندیا کردے نیں۔ لوکائی نوں وی دنیاوی جھگڑے جھیڑیاں توں دور رہن دا مشورہ دیندے نیں۔ ایہ گل بہت حد تک ٹھیک ہے۔ خاص طور تے خانقاہی نظام دے نمائندیاں تے پرچارکاں تے سیوکاں بارے ایہ گل پکی ہے جنہاں دی حکومت تے ریاست نال جڑت رہی اے یاں فر اوہناں لوکائی دی انپڑھتا تے عقیدت نوں پیری مریدی دے شکنجے وچ جکڑیا ہویا سی۔ پر بلھے شاہ دے حوالے نال ایہ الزام کسے وی طرحاں پورا سچ ثابت نہیں ہوندا۔ کیوں جے ایہدی گواہی اوہدی ذاتی زندگی تے عمل تے نہ ای کردار تے پیغام وچوں ملدی اے۔

جے انج ہوندا تے۔۔۔ اوہنوں ریاستی جبر تے گماشتہ فکری استحصال دا سامنا نہ کرنا پیندا۔ اوہدے خلاف فتوے لگدے، نہ کٹ مار ہوندی، نہ دیس نکالے ہوندے نہ اوہنوں للیانی تے بھوئے آصل دے سکھاں کول جا کے پناہ لینی پیندی۔ تے نہ ای اوہنوں قصور نوں بے دستور قرار دے کے اتھے پرت کے آون دی گل کرنی پیندی۔

بلھیا قصور بے دستور اوتھے جانا بنیا ضرور
نہ کوئی پُن نہ دان ہے نہ کوئی لاگ دستور

تے فیر۔ اک ہور تھاؤں انج آکھیا

قصور نام قصور ہے اوتھے مونہوں نہ سکن بول
سچے گردن مارئیے جھوٹھے کرن کلول

انہاں دوہاں اشلوکاں یاں دوہڑیاں وچ بلھے نے 'اوتھے' دا اکھر دتا ہے۔ جو ایس گل دی گواہی ہے اور اتھوں دے ریاستی تے مذہبی جبر توں تنگ سی ایسے لئی اوہنوں ایتھوں کئی واری ہجرت کرنی پئی۔ حالاں تواریخی سچ تاں ایہ سی کہ ایس شہر نال اوہدی جڑت سکھاتے زندگی دے انت تیکر رہی دوجا ایہ کہ پوری دنیا وچ قصور دی مشہوری یاں پچھان بلھے شاہ نال اے۔ اوہنے اپنی فکر عملی تے کردار نال قصور نوں پٹھاناں کولوں کھوہ لیا سی۔ اج قصور دے پٹھان صرف منفی دی پچھان بن کے رہ گئے نیں۔

سچی گل ایہ وی ہے کہ ہر شاعر اپنے سماج تے اوہدے وچ موجود استحصال جبر ظلم تے زیادتی، بھاویں اوہ کسے وی روپ وچ ہووے، اوہدا صرف انکاری نہیں وردھی دی ہوندا اے اوہ ایس انکار وچوں ای لوکاں نوں آبری تے ادھی بناؤندا اے تے اوہناں دی ذہنی تربیت کردا اے۔

ایہ تاں پوری دنیا تسلیم کردی ہے کہ ذہنی تربیت، عارضی تے ہنگامی عمل توں زیادہ خطرناک تے دیرپا، ہوندی اے۔ ایس طرحاں ایہ وی پکی گل ہے کہ عارضی تے ہنگامی تحریکاں بھاویں اوہناں نوں عملی جدوجہدی آکھیا جاوے، اوہ بعض ویلے ہائی جیک ہو جاندیاں نیں۔ استحصالی طبقے اوہدے نتائج تے قبضہ کر لیندے نیں جس دی ساڈے خطے وچ بہتوں وڈی

Scanned by CamScanner

مثال ہندوستان دی ونڈ ہے۔ لکھاں لوکاں ایہدے لئی قربانیاں دتیاں، بے گھری تے ہجرت برداشت کیتی پر عام لوکاں نوں ایہدا ابدلہ نہیں ملیا۔ سگوں استحصالی طبقے نے سازشاں تے اک دوجے نال گٹھ جوڑ کر کے زمین تے اوہدے ہور وسیلیاں اُتے وی قبضہ کرلیا۔ ایس ساری لٹ مار نوں تحفظ دین لئی ریاست دے اختیار تے اقتدار نوں استعمال کردے ہوئے لوکائی دی ذہنی تربیت لئی نصابی گمراہی دا پربندھ وی کیتا جس توں معصوم متاثر وی ہوئے۔ جس دی بدترین مثال اقتداری تے نصابی ترجیحات وچ سامنے آئی جنہاں لوکائی نوں انتہا پسندی تے دہشت گردی دی اگ وچ سٹیا جہڑی 40 سال لنگھن مگروں وی بجھن وچ نہیں آرہی۔ چنگی گل تاں ایہہ ہے اج ایہہ اگ بجھاون لئی بلھے شاہ دے پیغام صلح کل دا پانی استعمال کرن دی گل کیتی جارہی اے۔ ایہہ بھاویں تھک کے چٹن والی گل ہے۔ پر فیر وی ایہہ پنجابیاں لئی مان جوگ ہے کہ بلھے شاہ تن سو سال پہلے جہڑی تبلیغ کیتی یاں فرد ذہنی تربیت لئی جہڑے پیغام نوں لازم بنایا اوہوای اج دی لوکائی دی نجات دا ذریعہ سمجھیا جارہا ہے۔ اودے نوں ای امن تے تحفظ دی ضمانت سمجھ کے ذہنی تربیت دا رستہ بناون دی گل ہورہی اے۔ کیوں جے ایہہ گل دی سارے پکے ثبوتاں نال سامنے آگئی اے کہ سچ دھرو، کٹڑ با کٹڑ پی ، جھگڑا فساد، فکری تے نظریاتی لٹ مار، ملائیت دی کاروباری تے سیاسی ضرورت ہے صوفی دی نہیں، صوفی امن تے محبت، انسان تے انسانیت دی اچیائی تے وڈیائی دا پرچارک ہوندا اے۔ جدکہ ملائیت، صرف ہندو سکھ، عیسائی تے مسلمان وچ ونڈی ہوندی اے۔

ہندو نہ نہیں ہم مسلمان بھیے ترنجن تج ابھیمان

کیوں جے شاعر صرف شاعر ای نہیں ہوندا۔ اک سماجی ناقد وی ہوندا اے جدکہ صوفی شاعر تاں سونے تے سہاگا ہندا اے۔ اوہ وی جے کوئی بلھے شاہ ورگا عالم فاضل، سیاسی تے سماجی دانشور، فلسفی تے مورخ وی ہووے تاں ست بسم اللہ۔ ایہو جنے انقلابی شاعر دا بنیادی مقصد لوکائی دی ذہنی وشاوی درستی تے اوہنوں اک وشاوی دینا ہوندا اے۔

اپنے ویلے دے انسان نوں بے ستی تے بے شکلی وچوں کڈھ کے اوہدے سچے تے کھرے مونہہ مہاندرے دی نشاندہی کرنا ہوندا اے۔ اک سوجھوان شاعر دی حیثیت وچ۔ معاشرتی تے معاشی سیاسی تے ثقافتی، تواریخی تے فکری گنجلاں نوں دور کرنا ہوندا اے یاں فرگھنگھٹ اوہناں دی نشاندہی کرنا ہوندا اے۔

ایہوای انقلاب ہوندا اے جس دے اثرات مدتاں جیوندے رہندے تے لوکائی نوں جاگرتی دیندے نیں۔ ایسے پچھوکڑ ای اج سانوں صرف صوفی بلھا نہیں شاعر تے انقلابی بلھے شاہ یاد آؤندا ہے۔ جہڑا اوس ویلے دی ننگی تلوار وانگوں جھوٹھ فریب، ریاکاری تے مکاری، مصلحت تے منافقت، استحصالی تے جبری رویاں دے پڑچھے لاہوندا تے حق دی بولی بولدا۔ نعرے ماردا وکھالی دیندا ہے۔

تینوں کافر کافر آکھدے توں آہو آہو آکھ

اج دی پوری دنیا دے سوجھوان تے سیانے بلھے شاہ دے پیغام توں رہنمائی حاصل کردے نیں۔ بھاویں اوہناں دا تعلق کسے دی مذہب یا نظریے نال ہووے۔ ایہہ گل سارے پنجابیاں لئی مان جوگ ہے۔ ایہہ وکھری گل ہے کہ پنجاب دے حکمران استحصالی طبقے اوہنوں تسلیم نہیں کردے۔

بھاویں سچ تاں ایہہ ہے کہ۔ ہر خالق اپنی تخلیق وچ لکیا ہوندا ہے اوسے وچوں ای اوہدی تخلیق جو ہر ظاہر ہوندا ہے تے اوہ اوہدے اتے مان وی کردا ہے رب دی خالق ہے ایس سنسار وچ موجود ہر شے اوسے دی تخلیق ہے ایسے لئی اوہنوں مخلوق آکھیا جاندا ہے سورج چن ستارے سبھ اوسے دی رچنا ہے پر سبھ توں بہتا مان اوہنوں انسان اتے ہے او انسان وچ لکیا ہویا وی ہے ظاہر وی۔۔۔ تے فیر جدوں اوہنے ایہہ اعلان وی کردتا کہ

Scanned by CamScanner

''اساں انسان نوں اپنی صورت اُتے پیدا کیتا۔''

بہت سارے شک آپے دور ہو جاندے نیں ملائیت دی اڈائی ہوئی دھوڑ پوراسچ وکھائی نہیں دین دیندی۔ ہور دی بہت ساریاں صفتاں دی سانجھ ہے پر ایس صرف تخلیق جو ہر دی گل کر دے ہاں جیہڑا رب دی کسے ہور مخلوق کول نہیں صرف انسان کول ہے۔ رب نے ایہ سنسار بنایا ہے تے انسان نے ہور وی بہت کجھ بنایا ہے ایہ دکھری گل ہے اوہدے توں فایدا گھٹ تے سنسار نوں نقصان بہتا ہو یا اے۔ انسان دچ پائی گئی حرص، ہوس، لوبھ تے جیہڑے نظام دی پر چلتا کیتی اوہنے سنسار نوں وی تباہ کرن وچ کوئی کسر نہیں چھڈی سگوں سبھ توں بہتی بربادی وی انسان تے انسانیت دی ہوئی اج آپ انسان کول اپنی ہی بنائی ہوئی دنیا وچ کوئی پناہ نہیں رہی۔ ایہ دُنیا اوہنوں آپ ای کھان نوں آ گئی اے۔ ایسے لئی سُلطان باہوا یہ ہوکا دتا سی

ادھی لعنت دنیا تائیں ساری دُنیادارا ں ہو

پر لوبھ تے لالچ اک ایسا عذاب ہے جیہڑا اک واری اندر وڑ جائے فیر باہر نہیں نکلدا۔ اندروانداں زہروانگوں پھیلدا رہندا اے۔ آنند نہ شانتی نہ سکون۔

رب تے تاں آکھیا ہے پر ایہدے ول دھیان کسے دا نہیں رہندا۔

ایس لوکاں دے دلاں وچوں سکون کھچ لینے آں''

کیہ ایہ عذاب نہیں؟ ایہدے توں وڈا عذاب بھلا ہور کیہڑا ہو سکدا اے، کیہ ایہ انسان نے اپنے لئی آپ نہیں بنایا ہے۔ کیہ ایہ انسان دی اپنی رچنا نہیں؟ ایسے لئی اپنی حد وچ رہن دی گل کر دے نیں۔

ایہو جہی۔۔۔ رچنا توں پرے رہن دی پر یرنا دیندے نہیں، کیوں جے دُنیا وچ جنے وی عذاب سامنے آئے یاں فر آوندے نیں اوہناں دے پچھے انسان دیاں لوبھ تے لالچ نال بھریاں ہوئیاں سدھراں نیں۔

گوتم بدھ آکھیا سی۔ سارے دُکھ خواہشاں داسٹہ نیں

خواہش یاں سدھراں جنی وی گھٹ تے چھوٹی ہووے گی عذاب وی اونے ای گھٹ ہون گے۔

ایس پچھوکردوجا وڈا سچ تاں ایہ ہے کہ ملائیت نے وی انسان لئی لوبھ تے لالچ نوں انسانی فطرت نال جوڑ کے، ایہناں خداواں دے وادھے وچ کوئی کسر نہیں چھڈی۔ عشق تے تعلق دی تھاوں عبادت نوں ذریعہ بنایا۔

پنج نمازاں 30 روزے تے ایناں دے بدلے جنتاں دے دروازے کھولے۔ حالاں اوہنوں اپنے جنت وچ جان دا کوئی پتا نہیں۔ کیوں جے ایہدی ملکیت تاں رب دی ہے، رب جنہوں چاہوے جنت وچ داخل کر سکدا اے۔ مالک جو ہو یا۔

پر ملائیت نے جنت دا دروازہ بند کر کے اوہدی چابی اپنے کھیسے وچ پائی ہوئی اے،

گل کسے خاص مذہب دی نہیں۔ سارے مذہباں وچ ای ملائیت نے قبضہ کیتا ہو یا اے اوہدے آل دوالے ٹھیکیداری نظام بنایا ہو یا اے۔ آپ بیوروکریٹ بن کے کمیشن لیندی اے ایسے لئی تاں بلھے شاہ آکھیا سی۔

ٹھاکر دوارے ٹھگ بھیس بچاہی دوار میت

پرکے دوارے بھکھ بسیں ہمری ایہ پرتیت

تے فیر۔۔۔ ایس توں دور رہندے ہوئے ایہ ہوکا وی دتا

بلھیا دھرم سالہ دھڑ وائی رہندے ٹھاکر دوارے ٹھگ

وچ مسیت کوستے رہندے عاشق رہن الگ

چیتے رہو کہ۔۔۔ اوس ویلے تیکر عیسائیت ایس خطے وچ پرچلت نہیں ہوئی سی، نہیں تے اوہ دی بلھے دی تنقید توں بچ

Scanned by CamScanner

نہیں سکدی سی۔ اوہ وی اوہدی فکری تکوار ہتھیاں آ جاندی اوہنوں وی اپنا آپ بچاؤنا اوکھا ہوندا۔ بہر حال، گل تاں خالق تے تخلیق دی سی۔ رب اپنی تخلیق انسان وچ لکیا ہویا دی ہے تے ظاہر وی۔

ایسے طرحاں۔ اوہ انسان جہدے کول تخلیق دا جوہر ہے۔ فنکار اے، شاعر اے، ادیب اے اوہ وی اپنی تخلیق وچ لکیا ہوندا ہے۔ اوہدے وچوں ظاہر وی ہوندا ہے ایہوائی اوہدے اظہار دا وسیلہ ہوندا ہے۔ جیویں پیلو تے حافظ برخوردار اپنی تخلیق۔۔ تے وارث شاہ اپنے رانجھے وچ لکیا ہویا اے۔

میاں محمد بخش، سیف الملوک دے اوہلے بیٹھا ہے۔ ہاشم شاہ نے اپنے اُتے سسی دا پردہ پایا ہویا۔

کلا بندہ ہے جہنے اپنے آپ نوں سوانی وچ لکایا اے نہیں، تے سارے مرد شاہی دے غلام بنے رہے نیں۔ فیر وی پورا سچ تاں ایہ ہے کہ۔

گورو نانک اپنی بانی وچ سلطان باہو اپنی ہوتے بلھے شاہ اپنے شوہ وچ لکھیا ہویا اے

ایہدا اوہ گلہ وی کردا ہے۔

بلھا شوہ توں وکھ نہیں

پر دیکھن والی اکھ نہیں

اکھ وی تاں کسے کسے نوں دان ہوندی اے اوہدے لئی وی بھاگ چنگے ہونا ضروری اے

شاعر اپنے فن دے اصول تے اسلوب دا غیر شعوری احساس رکھدا اے جہڑا اوہدیاں رچناواں وچ غیر ارادی طور تے اپنا کم کردا رہندا اے۔ اوہدے اندر اپنے عہد دے سیاسی تے سماجی، معاشی تے تواریخی حالات تے اوہناں دے جبر وچوں فکری تے نظریاتی وشاواں لیاؤندا اے۔

تے فیر اپنے علم تجربے، مشاہدے نال ذہنی نقشیاں وچ اوہناں دیاں مورتاں بنا کے۔ اپنیاں رچناواں دا حصہ بناؤندا ہے۔ اوہدے لئی علامت تشبیہ تے استعارے لفظاں وچ ڈھالدا ہے۔

ایہناں سبھ نوں مجموعی صورت وچ جانچنا پرکھنا ضروری ہوندا ہے۔ ایس پکھوں کڑ دیگ وچوں دانہ ٹوہن والی گل کجھ ٹھیک نہیں لگدی۔ کسے اک شعر یاں اک تخلیق وچوں کسے اک شاعر یا فنکار دی پوری علمی فکری تے نظریاتی صورت نہیں بنائی جاسکدی۔۔۔ کیوں جے۔

ہر تخلیق دی اپنی کیفیت، زمانہ تے ماحول ہوندا اے جہدے چوں فنکار گزر رہیا ہوندا اے۔ ایہدے لئی اوہ اپنی سوچ دا گھر بناؤندا تے فیر اوہدے وچ آپ آباد ہوندا اے۔ کجھ کمرے بناؤندا تے بوہے باریاں وی رکھدا ہے تاں جے تازہ ہوا وی آوے تے اوہ آپ وی باہر اندر ہووے تے ویلے نال سنگت وی کرے کیوں جے ہوا اندر نہ آوے تے بند کمریاں نوں جالے لگ جاندے نیں۔ کندھاں تے بوہیاں اُتے بنے نقش نگاراں نوں وی اُلی لگ جاندی اے ہر سوچ نوں کھاون لگ پینداہے سُدھار ماری جاندی اے

ایسے لئی بوہے کھلے رکھن تے ویلے دی سنگت ضروری آکھی جاندی اے ایہوائی ارتقائی عمل اے۔ پر ہر کھ والی گل اے کہ اجوکے ویلے پاڑ سوگھٹ تے گھاڑ وبتے نیں۔ اوہ نظماں غزلاں تے گھڑ دے نیں پر ویلا اوہناں توں اگے لنگھ چکیا ہوندا اے۔

بہر حال۔ اک ہور سچ تاں ایہ وی ہے کہ بعض اوقات شاعر دا اپنا طرز عمل رنگ ڈھنگ، رہن سہن تے ورت ویہار کجھ ہور ہوندا ہے پر اوہدے شعوری سفر تے لاشعور وچ بیٹھے بندے دی پچھان تے شناخت کجھ ہور شکل وچ سامنے آوندی

Scanned by CamScanner

ہے۔ فیر وی سچا تے سُچا شاعر او ہو ہوندا ہے جس دی بنیاد لوکائی نال محبت تے جرٔت ہوندی ہے جد کہ لوکائی وی ایس سنسار دا حصہ ہے۔ او شو کہندا ہے

دل نوں محبت نال بھریا ہونا چاہیدا اے، محبت نوں اندروں پنگھرنا چاہیدا ہے

اوہ محبت جھڑی پودیاں نال ہووے، انساناں نال ہووے، انجاناں نال ہووے، پردیسیاں نال ہووے، دُور وسدے چن ستاریاں نال ہووے۔ محبت نوں ہمیشہ ودھدے رہنا چاہیدا ہے۔

جنی تہاڈے اندر محبت ودھدی، اے اوناای زندگی وچ جنس دا امکان گھٹ ہوندا جاندا ہے۔

محبت تے مراقبے چوں ای رب دا دروازہ کھلا اے۔ محبت تے مراقبہ کٹھے ای رب نال وصال کردے نیں۔ گوتم بُدھ نے اپنے اک شاگردنوں پچھیا تیری عمر کنی اے؟ اوہنے آکھیا پنج سال، گوتم بڑا حیران ہویا۔ اوہنوں آکھیا۔ تُوں تے ستر سال دا بڈھا لگدا ایں شاگرد آکھیا۔ مراقبے دی کرن پنج سال پہلے ای میرے وچ داخل ہوئی سی۔ پچھلے پنج سال توں ای میرے اندر محبت دی بارش ہورہی اے۔ ایس توں پہلے میں صرف سفنیاں وچ ای جی رہیا ساں۔ اوہ حیاتی صرف نیندر دی حیاتی سی، اصل زندگی تاں پنج سال پہلوں ای شروع ہوئی اے۔ ایہو ای میری عمر اے۔

گل تاں ایہو ہے کہ۔ صوفی دی زندگی اوس ویلے شروع ہوندی اے جدوں اپنی ذات اپنی مستی تے فیر اوہدے وچ لکے ہوئے وجود دا گیان ہوندا ہے فیر ای اوہدے اندروں خاموشی دے پتھر ٹٹ جاندے نیں تے اوہ کھل کھلا کے آکھن لگ پیندا ہے۔

میں پایا ہے میں پایا ہے تسیں آپ سروپ وٹایا ہے۔

ایس طرحاں اوہدا اک ہور تے اصلی روپ سامنے آوندا اے۔ شاہ حسین اک مست الست فقیر، دنیا جہان توں بے نیاز مجید اگاؤندا وکھالی دیندا ایہو دعویٰ کردا ہے۔

میڈی جان جو منگے سو منگے

پر فر دی اوہ ایہ کہہ کے وقت نال اپنی جرٔت ثابت کردا ہے۔

کہے حسین فقیر سائیں دا، تخت نہ ملدے منگے

ایہ اک ای شخصیت دے دو روپ نیں جنہاں توں وقت ماحول تے کیفیت دا پتہ لگدا ہے۔ ایہناں دوروپاں وچ اک پاسے تاں تصوف دی تسلیم و رضا اے۔ تے دوجے پاسے سیاسی تے سماجی جبر چوں نکلن تے منزل حکیر اپڑن لئی اوہم تے جدوجہد دی پریرنا ہے۔ اسیں ایہنوں وقت تے حالات، سیاسی تے سماجی ماحول دا وکھریواں وی کہہ سکنے آں۔ شاہ حسین بھاگاں والا سی کہ اوہدا زمانہ اکبر اعظم ورگے سیکولر حکمران دا سی تے اوہدے زمانے کوئی باہروں دھاڑوی وی نہیں آیا سی۔ اکبر شاہ حسین دی حیاتی دے پچھلے پندراں سالاں وچ لاہور رہیا سی، اوہنے اپنی راجدھانی، یاں ہندوستان دے قلعے دے شمالی دروازے لاہور نوں مضبوط بناؤن لئی گزارے کیوں جے اوہنوں پتا سی کہ سارے دھاڑوی، افغانستان ولوں آوندے تے پہلے لاہور نوں فتح کرن لئی تباہی تے بربادی ضروری سمجھدے نیں۔ باقی سبھ میری جاچے قصے کہانیاں، خودفریبیاں تے خوش گمانیاں نیں۔ بہر حال ایہوای کارن ہے کہ شاہ حسین دے نال سیاسی، سماجی تے معاشی، بلکہ فکری تے نظریاتی جبر دی اوس طرحاں نشاندہی نہیں ہوندی جسراں بلھے شاہ دے زمانے ایہ وکھالی دیندا ہے۔ بلھے دا زمانہ 1680ء توں 1758ء ہے۔

بلھے شاہ دی تعلیم تے جوانی دے زمانے اورنگ زیب ورگے انتہا پسندی حکومت سی جہدی انتہا پسندی دے عمل وچ کئی طرحاں دیاں بغاوتاں نے جنم لیا۔ پنجاب وچ سکھاں دی چڑھت ہوئی، دکن تے مرہٹیاں دی نابری تھمن لئی اورنگ زیب

Scanned by CamScanner

نوں کئی سال اوتھے گزارنے پائے۔ اوس توں مگروں مغلاں وچ اقتدار لئی کھچ دھروشروع ہوگئی۔ جہڑا اقتدار تے قبضہ کردا ،اوہنوں اورنگ زیب دی روایت موجب سارے بھرا قتل کرنے پیندے۔ تے فیر نادر شاہ نے پہلے لاہور تے فیر دلی تے دھاڑ کیتی۔ ایہ بلھے شاہؒ دی سوجھ تے سیانف دی ٹیسی دا زمانہ سی۔ فیر بلھے شاہؒ دی حیاتی وچ احمد شاہ ابدالی دے پنج حملے ہوئے۔ مغل دربار شیعہ سنی جھگڑیاں وچ ونڈیا ہویا سی کسے نوں کوئی پرواہ نہیں سی کہ پنجاب نال افغانستان توں آون والے دھاڑوی کیہ سلوک کر رہے نیں۔ مغل حکمران اپنیاں عیاشیاں وچ رجھے ہوئے سن۔ ایس لٹ مار ٹٹ بھج تے کھچ دھرودے سماج تے وی اثر پے رہے سن۔ انسانی اخلاقیات دی متاثر ہورہی سی۔ معاشی تے معاشرتی رویے دی تبدیلی ہورہے سن جہدی نشاندہی بلھے اپنے ڈھنگ وچ کیتی۔ رونا دی رویا، حال دہائی وی کیتی۔ اتے فیر پناہ لئی مددوی سنگی تے آکھیا۔

درکھلا حشر عذاب دا برا حال ہویا پنجاب دا
سانوں ہاویے دوزخ ساڑیا، کدی آمل یار پیاریا

چیتے رہوے کہ احمد شاہ ابدالی نے لاہور دے 184 پنڈاں چوں 120 پنڈ ساڑ کے سواہ کردتے سن۔ بلھے شاہ ہاویے دوزخ ساڑن دی گل نہ کردا تے ہور کیہ کردا۔ اصل وچ سڑن مرن والیاں وچ صرف مسلمان ای نیں سن دوجے مذہباں دے مانی وی سن جہڑے انسان سن۔ ایہ تاں برداشت دی انتہا چوں نکلن والی چیک سی۔

پر ایس توں وی پہلے اوہنے جو کجھ وی اپنی اکھیں ویکھیا اوہنوں بیان کیتا۔ کسے مصلحت توں کم لیا نہ کدھرے کوئی وی منافقت دکھائی لوکاں نوں چتاونی دے کے ادبی بناون دے جتن کردار ہیا۔ ظاہر ہے رنگ اپنا، ڈھنگ اپنا، اج وی امن تے بھائی چارے، برداشت تے رواداری دا پرچارک، صلح کل دا دعویدار، لوکائی نوں ہتھ وچ تلواراں برچھیاں پھڑن لئی تے نہیں کہہ سکدا۔ ایہ اوہدے فکری نظام دی ورودھتا ہے۔

تے فیر فقیری چولے وچ لکیا اوہ شاعر، جہڑا انسان دی اچیائی تے وڈیائی توں وی دوہتھا اگے جا کے وحدت ادیان دی پر پرنا دیندا ہویا کہندا ہووے۔

دوئی دور کرو کوئی شور نہیں
ایہ ترک ہندو کوئی ہور نہیں
سبھ سادھ کہو کوئی چور نہیں

تے فیر ایسے طرحاں جہڑا ذات پات تے اوچ نیچ دا مخالف ہووے لوکائی نوں آپسی تعلق ودھاون تے کھڑ با کھڑ بی چھڈ کے برداشت دی تعلیم دیندا ہووے۔ اصلی تے وڈے دشمن دے خلاف لڑن لئی کہندا ہووے جس دے اک دو نہیں لکھاں استحصالی روپ نیں اوہ باہروں وی آوندے سن تے اندروی موجود سن۔ ایس لئی تے اوہنے پنجاب دی لوکائی نوں بہت پہلے آکھیا سی۔

اٹھ جاگ گھراڑے مار نہیں ایہ سون تیرے درکار نہیں

ایس توں ودھ اوہ ہور کیہ کر سکدا اے۔ اوہ پرپرنا دی دیندا ہے تے ادبی ہو کے جدو جہد لئی وی کہندا اے اک ہور سچ تاں ایہ وی ہے کہ اورنگ زیب 1607ء وچ چلانا کیتا اوس توں مگروں بلھے شاہ مغلاں دے اٹھ بادشاہ ویکھے ہر کوئی قتل و غارت کر کے مغلاں دی روایت نوں ٹوراد یندار ہیا۔ مغل دربار سازشاں دے گڑھ بنے ہوئے سن تے دوجے پاسے بغاوتاں شروع ہوگئیاں سن۔ مرہٹے تے سکھ نویں سیاسی قوتاں بن چکے سن۔ تے بلھے شاہ وچارا ایہو ای کہندا رہیا۔

مغلاں زہر پیالے پیتے، بھوریاں والے راجے کیتے

Scanned by CamScanner

اُلٹے ہور زمانے آئے، تاں میں بھید سجن دے پائے

ایس پچھوکڑ اک ہور کہانی تاں انج وی ہے کہ

دلی دربار وچ ہون والیاں سازشاں نے ای نادر شاہ درانی نوں حملے دی دعوت دتی سی جہڑا اگاں لاؤندا لٹ مار کردا لاہور توں دلی گیا۔ بادشاہ نے کروڑاں دا تاوان وی دتا تے دھی دا رشتہ دے کے اوہنوں پچھانہ موڑیا۔ ایس تاوان تے دھی دے رشتے نے احمد شاہ ابدالی نوں وی حرص دتی۔ احمد شاہ ابدالی دے پیٹھ اُتے 9 حملیاں نے لوکائی دی جہڑی اجتماعی چیک کڈھی اوہ سانجھی سوجھ چوں انج سامنے آئی۔

کھادا پیتا لاہے دا   باقی احمد شاہے دا

اصل گل تاں ایہ وی ہے کہ ساجی دانش دا ایہ وکھالا سانوں نصابی تواریخ تے درباری لکھاریاں وچوں کیوں نہیں ملدا اوہ سانوں پنجاب دی 97 فیصد آبادی جہڑی پنڈاں وچ آبادی اوہدے بارے کوئی چنگی تے پکی جانکاری کیوں نہیں دیندے۔ اسیں اک شاعر سوجھوان فلسفی تے مورخ دی گل کیوں نہیں سندے۔ پر سچی گل تاں ایہ ہے کہ اوہنوں تے اوہدے زمانے کوئی تسلیم نہیں کردا سی۔ ایس پچھوکڑ تواریخی سچ تاں ایہ ہے کہ اسٹیبلشمنٹ کل دی ہووے یاں اج دی، اوہو اے۔ صرف اوہناں دیاں شکلاں تبدیل ہوئیاں نیں۔ بلکہ سائنس نے اوہنوں میک اپ وچ لکا دتا اے۔ بہر حال بلھے شاہ اک حساس آبزرور دوانگوں سبھ کجھ ویکھدا تے اوہنوں بیان کردا ہے۔ ظاہر ہے جدوں اوہدے اندر دا فقیر، بھاری ہوندا ہے تے اوہ اپنے عشق دی پناہ گاہ وچ لکن دی کوشش کردا کہندا اے۔

بلھا حکم حضوروں آیا   تس نوں کون مٹائے

پاکستان وچ اورنگ زیب سوئم جنرل ضیاء الحق دا زمانہ آیا تے سماج نوں کراہے پاؤن لئی فکری علمی ادبی تے نصابی گمراہیاں دا بڑا رولا پیا سی۔ ادب وچ حب الوطنی تے مذہب وی شامل ہویا۔ ادب برائے ادب تے ادب برائے زندگی دی گل ہوئی ترقی پسنداں تے کفر دے الزام وی لگے دوتن کھبے پاسے دے لکھاری حادثیاں دا شکار وی ہوئے بہر حال ایسے زمانے ای ایہ گل کھل کے سامنے آئی کہ شاعر ادیب تے لکھاری اپنے زمانے دا ناقد وی ہوندا ہے تے اوہ اپنے زمانے دی تواریخ وی لکھدا ہے ایس لئی کسے وی فنکار دی تخلیق وچ عام آدمی دی زندگی تے اوہدے حالات بارے پوری جانکاری ہونی چاہیدی ہے تے اوہدے نال ای ساجی تے معاشی جبر وچوں پنگھرن والے دکھاں درداں دی دا پرتا روی ہونی چاہیدی اے۔ اوہدے لئی اسلوب تے ہیئت ثانوی حیثیت رکھدے نیں۔ ایسے طرحاں ایہ وی کہ کسے وی ادب نوں جانن لئی سماجی حالات طبقاتی ونڈ معاشی تے معاشرتی ترقی دے امکانات، تواریخ تے تہذیب دے عمل، علمی تے فکری آزادیاں نوں جانچیا پرکھیا جانا ضروری ہے۔

ایس پچھوکڑ، حقیقت تاں ایہ وی ہے کہ ریاستی تے حکومت جبر نے ہی علامتی نظام ادب دا حصہ بنایا سی تے فیر جدوں ایہ جبر بہت زیادہ ہویا تے اوہدے وچوں تجریدی فن دا ظہور ہویا۔ میری جاچے تاں تصوف وی مذہب دا تجریدی روپ اے جہدی جانکاری دے کجھ اپنے تے وکھرے اصول نیں جہناں توں ہر کوئی اپنی ذہنی گرفت وچ نہیں لے سکدا۔ بلھے شاہ دا تصوف وی تجریدی آرٹ دا شاہکار اے جہڑا عام آدمی دی پہنچ توں باہر اے۔ پر دوجے پاسے سچ تاں ایہ وی ہے کہ بلھے شاہ وانگوں کوئی ہور صوفی سوجھوان شاعر فلسفی، سماجی تے سیاسی دانشور نہیں جہنے اپنے وقت تے زمانے دی نمائندگی کیتی، لوکائی دی تواریخ بیان کیتی ہووے۔

سماجی منظر نامے دیاں کجھ مورتاں ویکھدے ہاں جہناں وچ سیاست دے اثرات دیاں لکیراں وی ہے نیں بے

Scanned by CamScanner

انصافی وی، بے عدلی وی

کاں لگڑنوں مارن لگے، چڑیاں جرے ڈھائے
گھوڑے چکن اروڑیاں اتے گدوں خود پوائے

جدوں ایہ تبدیلی آئی تے فیر انج دی انہونیاں ہوئیاں۔ اگلی بیتھاں پتھلی تے اتے ہوئی سماجی ناہمواری دا منظر انج دی بیان کیتا گیا۔

چوہیاں کن بلی دے کترے ہوہو کے خوشحال

جدوں پنجاب تے بیٹھو اتے حملے ہوئے نادری تے ابدالی دھاڑاں ہوئیاں۔ لوکی اپنے گھر بار چھڈ کے ہجرتاں تے مجبور ہو گئے تے بلھے شاہ آکھیا۔

بلھا توتے مار باغاں تھیں کڈھے، الو رہن اس جائی

تے فیر۔۔۔ سماجی تبدیلی نے انسانی اخلاقیات نوں وی متاثر کیتا، اخلاقیات نے نویں انسانی رویے دی بنائے جہڑے نویکلے تے حیرت انگیز سن ایہو جہیاں وارداتاں ہورہیاں سن جہڑیاں پہلوں کدی نہیں ہوئیاں سن دھی ماں ورگے پاک رشتے وی اوہدے توں متاثر ہوئے سن۔

دھی ماں نوں لٹ کے لے گئی، جدوں اپنی اپنی پے گئی۔

ایہ گل پنجاب دی ہے پر جے ایہنوں کجھ ہور کھلار کے دلی تیکر لے جایا جائے تے فیر، ایہ مورت ہور دی اوکھی تے گنجھل دار ہو جاندی اے۔ اوہدے وچوں بس ایہوای لکیراں نظر آؤندیاں تواریخ دی گواہی ویندیاں نیں۔

بلھے شاہ ہن کیہ بتادے جودے سولڑدا
لت بلتی، مکت بگتی کوئی نہیں ہتھ پھڑدا

ایہ سارا منظر نامہ پنجاب دی سیاسی تے سماجی تہذیبی تے ثقافتی اتھل پتھل تے ٹٹ بھج دا ہے جس دے اثرات وچ لوکائی عدم تحفظ دا شکار وی ہوندی اے پر طبقاتی ونڈ وچ استحصالی تے حاکم طبقیاں دی نشاندہی انج وی ہوندی اے۔

دولت منداں نے بوہیاں اُتے چوبدار بہائے

یعنی حکمران طبقیاں نے تاں اپنے محلاں نوں کوٹ بنالیا۔ بوہیاں اگے چوبداروی بٹھادتے پر لوکائی نوں رکھیا دین لئی کوئی پربندھ نہیں کیتا اوہ گھروں بے گھر ہوجان تے مجبور ہوندے رہے۔ ایس معاشی نظام دی راکھی لئی جہڑا سیاسی نظام پر چلت سی اوہنے جہڑے رویے جنم دتے سی اوہناں وچ اک پاسے تاں ایہ صورت حال سی

کھائے خیرا تے پائے جمعہ

ظاہر ہے جہڑے معاشرے وچ معاشی عدل نہ ہووے اوتھے بے انصافی ہی پروان چڑھدی ہے ملزم کدی مجرم ہوندے نیں تے۔ نہ ای اوہناں نوں سزا ملدی اے۔ اوہ سگوں ہور چوڑے ہو کے پھردے نیں۔ بادشاہی نظام اپنی رکھیا لئی اوہناں نوں استعمال کردا ہے تے فیر ظاہر ہے جتھے ڈکٹیٹر شپ ہووے۔ آمریت یاں شاہی نظام ہووے، بادشاہواں دے فرمان ای قنون ہوون اوتھے دربار دی نیڑتا لئی۔ جھوٹھ تے سچ یاں فر جائز تے ناجائز وچ کوئی فرق نہیں رہندا جھوٹھ دی بادشاہی وچ بہتا جھوٹھ بولن والا بہتے کلول کردا اے۔ اوتھے سچ بولن والا سچ دا پرچارک اپنے آپ نوں کویں ایڈجسٹ کرسکدا اے اوہ وکھرے ہون دی گل ای کرے گا۔

بلھے شاہ چل اوتھے وسیے جتھے سارے ہوون انھے نہ کوئی ساڈی قدر پچھانے نہ کوئی سانوں منے

Scanned by CamScanner

پر سچی گل تاں ایہ وی ہے ایہ خواہش یکی ہجرت یاں نقل مکانی دا روپ نہیں دھار سکی۔ مٹی نال محبت تے دھرتی نال جڑت مجبوری وچ ڈھل جاندی رہی۔ اپنے شہر دا معاشرتی منظر نامہ اک ہور صورت وی اوہنے بیان کیتا ہے کیوں جے سچی گل تاں ایہو ہی ہے معاشرت معیشت وچوں جنم لے کے انسانی رویاں دے بہتر وچ مڈھلا کردار ادا کر دی ہے تے فیر ایہ رویے اجتماعی ویہار دا پیار دا روپ اختیار کر لیندے نیں

بلھیا وارے جایئے اوہناں توں جہڑے مارن گپ شڑپ
کوڈی لبھی دین چا، تے بغچہ گھاؤ گھپ

گل ایتھے ای نہیں مکدی، اک ہور تواریخی سچائی تاں ایہ وی ہے کہ ملائیت ہووے یاں برہمن ازم، ایہدی سرکار دربار تے دربار دی ایہ ضرورت رہی اے، ایسے بارٹر نال استحصالی نظام دا تسلسل تے لوکائی تے جبر چالو رہندا اے۔ اک پاسے حق مارے جاندے نیں تے دوجے پاسے فکری گمراہی وچ لوکائی نال دھوکھے بازی کیتی جاندی اے معاشی تے معاشرتی عدل نوں مذہب دے ناؤں تے ہائی جیک کیتا جاندا ہے جس توں مذہبی ادارے وی کاروباری ادارے بن جاندے نیں۔ ایہ صرف اج دی نہیں اوس ویلے دی وی گل ہے جس دا ذکر بلھے شاہ وی کئی تھائیں کیتا ہے۔

بلھیا قاضی راضی رشوتے ملاں راضی موت
عاشق راضی راگ تے نہ پرتی گھٹ ہوت

ایہ اوہ بارٹر سی جہڑا مذہبی جبر دا روپ ڈھال کے سماجی تے انسانی، اجتماعی رویاں تے وی اثر انداز ہور یا سی، مذہبی ادارے وی ٹھگاں دے گڑھ بن گئے سن۔ لوکائی اپنیاں لوڑاں تھوڑاں پاروں اہناں نال تعلق رکھن تے مجبور سی۔

ٹھاکر دوارے ٹھگ بسیں بھائی دوار مسیت
ہر کے دوارے بھکھ بسیں ہمری ایہ پرتیت

بلھے شاہ لوکائی نوں ایہدے توں دور رہن دی پریرنا دیندے ایہ انتباہ دی کیتا تے اوہدے دوغلے کردار دی نشاندہی کر دے آکھیا۔

ملاں تے مشالچی دوہاں اکو چت
لوکاں کردے چاننا آپ انھیرے نت

آپ تاں ایہدے توں کھل کے بغاوت دی کیتی، اوہدا اعلان وی کیتا۔ ایس بغاوت نوں عملی شکل وی دتی۔

بلھیا دھرم سالہ دھڑوائی رہندے ٹھاکر دوارے ٹھگ
وچ مسیت کوتتے رہندے عاشق رہن الگ

بلھے شاہ دے زمانے دا ایہ سیاسی سماجی تے معاشی منظر نامہ ہے جہڑا تواریخ دا حصہ ہے۔ بھاویں ایہنوں ڈھائی تن سو سال گزر گئے نیں۔ اج وی اوہوای منظر نامہ ہے۔ مسیتاں، مندر تے گرجے کاروباری ادارے بنے ہوئے نیں حکمراناں تے مذہبی ٹھیکیداراں وچ ہون والی بھائی والی نے اک دوجے دی ضرورت بنایا ہویا اے۔

ایتھے اک ہور تواریخی گل یاد رکھن والی ہے ہندوستان وچ مسلمان بادشاہاں دے زمانے وچ وزارت اطلاعات، ملائیت کول سی مسیتاں وچ بادشاہ دے کارنامے تے قصیدے بیان ہوندے سن تے ایہدے بدلے وچ وظیفے دی جاری ہوندے سن۔ ایسے طریقے نال ای اج دا محکمہ اوقاف بنیا اے جہدے وچ باقاعدہ تنخواہ دار موجود نیں۔ بہر حال اج وی سچائی تاں ایہ وی ہے کہ درباراں نالوں منارے اچے نیں اوہناں وچ لگے لاؤڈ سپیکراں وچوں فتح دیاں کہانیاں سنا کے جہادی تبلیغ

Scanned by CamScanner

کیتی جاندی اے۔

انسان دے مڈھلے معاشرتی تے معاشی حقاں دی کوئی گل ہوندی اے نہ امن تے بھائی چارے دی نہ انسان دی عزت تے احترام دی، سگوں دوجے نوں کافر آکھ کے نشانہ بناؤن دی شہ دتی جاندی اے۔

بلھے شاہ ورگے صلح کل دے پرچارک، بلکہ ایس توں وی دو ہتھ اگے، وحدت ادیان، دے مانی صوفی نوں محمد عبداللہ بناؤن تے ثابت کرن دے جتن کیتے جاندے نیں حالاں اوہنے تاں صدیاں پہلے کہہ دتا سی۔ مومن کافر مینوں دووَیں نہ دسدے وحدت دے وچ آکے

پر فیر سوال ایہہ وی ہے کہ ایہہ وحدت، منبر تے بیٹھے بندے نوں نظر کیوں نہیں آؤندی؟ گل تاں ایہہ وی ہے کہ جے اوہنوں ایہہ وحدت نظر آجاوے یاں اوہ ایہنوں سمجھ جاوے تے سارے رولے نہ مک جاون۔ پر نہ تے ایہہ غاصب حکمران طبقے چاہندے نیں تے نہ ای روٹی دے بھکھے وپاری، گل اوہو ای ہے جو بلھے شاہ آکھی سی۔

کجھ رولا پایا عالماں کجھ کاغذاں پایا جھل

اصل وچ ایہہ بارڑ ای ساری خرابی دی جڑ ہے جس دے ہن کئی روپ بن چکے نیں۔ بادشاہی نظام دی تھاؤں طبقاتی جمہوریت آ گئی ہے جاگیرداری تے سرمایہ داری دی سانجھ نال اک نویں روپ دا استحصالی نظام آ گیا اے پر اوہدے بنیادی اصول اوہو ای نیں جہڑے صدیاں پہلے سن تے اوہناں دا مقصد زمینی وسائل تے قبضہ کرنا تو لوکائی نوں اوہناں دے فایدیاں توں وانجھا رکھنا اے۔ ایہناں لئی حال دہائی کرن والا کل وی کوئی کوئی سی تے اج وی اوہناں دی گھاٹ اے۔ اج دے بادشاہواں اپنے اپنے تواریخ دے لکھاری رکھے ہوئے نیں۔ جہڑے حکمراناں تے اوہناں دیاں غاصب حکومتاں دے کارنامے لکھدے تے اوہناں توں فیض حاصل کردے نیں۔ غریباں، ماڑیاں تے مجبوراں دیاں اوکڑاں تے مصیبتاں دی واپرتا بیان کردا ہے تے نہ ای اوہدے وچوں نکل کے سکھ تے سوکھ لئی ادی ہون دی پریرنا دیندا ہے۔ بلھے شاہ ورگا غریباں دا نمائندہ ماڑیاں مجبوراں تے مظلوماں دا مورخ یاد نہ آوے تے کیہ ہووے۔

پر سچی گل تاں ایہہ وی ہے اوہنوں کل وی کافر آکھیا جاندا سی تے اج وی اوہدی فکر، اوہدے پیغام نوں گمراہی آکھ کے پروکھے کرن دی تعلیم دتی جاندی اے۔ اوہدیاں کراماتاں بیان کر کے اللہ دا بندہ تے تسلیم کیتا جاندا ہے۔ بطور انسان تے حساس شاعر، سوجھوان تے فلسفی دانشور تے مورخ، اوہدی بیانی ہوئی سماجی تے سیاسی تواریخ نوں، تواریخ دا حصہ نہیں بنایا جاندا۔ کیوں جے اوہدے پورے سچ نال نصابی گمراہی دا بھید کھل دا ڈر اے۔ آخری گل ایہہ کہ بلھے شاہ اک علامتی اے اوہنوں اپنی ملامت دا احساس ای نہیں مان دی ہے۔ اوہ ایہنوں قبولدا دی ہے تے فیر ایسے قبولیت وچ ای اوہ آہو آہو دا ہوکا دیندا اے۔

دوجا ایہہ کہ ملامتی لہجے وچ سرکشی تے بغاوت وی ہوندی اے تے بے ساختگی وی ایہو سرکشی بغاوت تے بے ساختگی بلھے نوں بلھے شاہ بناؤندی اے جہڑی اوس ویلے وارا کھاندی سی تے نہ اج وارا کھاندی اے۔ پر فیر وی چنگی گل اے کہ۔ صلح کل دا بندہ ڈرا کل نہیں ہوندا۔ بلھے شاہ وی ڈرا کل تے بزدل نہیں سی۔ ایسے لئی تے اوہنے صلح کل دی گل کیتی سی۔ ایسے لئی تے سانوں اوہدی لوڑ اے

مکدی گل ایہہ ہے کہ صوفی ہووے یاں دانشور، رمانک موتی ہوندا ہے جہدے وچ چھید ہوندا ہے۔ اوہنوں تسبیح وچ وی پرویا جاسکدا اے۔ کن دا مندرا وی بن جاندا ہے۔ لوکی اوہدے وچ دھاگا پا کے گل دا ڈھولنا وی بنا لیندے نیں۔ اج دے دانشور تاں سچ دا منکا اے اوہنے بھلا کیہ بننا اے۔ اوہ تاں کیلکولیٹر دا ہندسا بنیا ہویا اے۔

صوفی تے فقیر ایس نظام نوں نہیں مندے۔ اوہ کہندے نیں

Scanned by CamScanner

رب تے بندہ اک دوجے نال جڑے ہوئے نیں اوہ اک دوجے توں بناں نہیں رہ سکدے۔ دوویں اک دوجے دی لوڑ نیں ملائیت نے ایس لوڑنوں دی لوبھ لابھ دے شکنجے وچ جکڑیا ہویا اے۔

فقیر اینوں سودے بازی لبھدا اے جے ایہ سودے بازی ہے تے فیر جیہڑے کول ہتے سکے نیں اوہو ای خریدار بن سکدا ہے۔ رب کوئی وپاری نہیں جیہڑا اپنی مانتا نوں دنیا دی ایس دکان وچ سجا کے بیٹھا ہویا اے۔ اوہدے لوڑ۔ خالق تے تخلیق وچ تعلق تے محبت دی ہے جیہڑی اک دوجے توں بناں نہیں رہ سکدی ایہ گھچ ایہ تانگھ دوویں پاسے ہے۔

اک پاسے رحیمی تے کریمی ہے، دوجے پاسے تسلیم تے رضا ہے۔

ایہ عشق ہے۔ اُتے عشق وچ کوئی لوبھ نہیں ہوندا۔ محبوب دی رضا تے اوہدی مرضی ہوندی ہے سر ہنواں ہوندا ہے کوئی سوال جواب نہیں ہوندا۔ بس ہاں ای ہاں ہوندی ہے۔

توہیوں ہیں میں ناہیں وے سجنا توہیوں میں ناہیں

ہاں پر اک خواہش ضرور ہوندی ہے۔ سدونی مینوں دھیدو رانجھا ہیر نہ آکھیو کوئی

Scanned by CamScanner

تنویر ظہور

علامہ اقبال دا پنجابی زبان تے ادب نال پیار

علامہ اقبال برصغیر دے وڈے فلاسفر، دانشور، مفکر تے شاعر سن۔ اوہ پنجاب دے وسنیک سن۔ اوہناں نے پنجاب دی زبان وچ صرف دو تن نظماں لکھیاں، اوہ وی بالاں لئی، پر اوہناں دے مزاج، رویے، رہن سہن، بول چال تے ملن ورتن وچ اوہناں دی پنجابیت گوڑھی رہندی سی۔ پنجابی زبان تے ادب نال علامہ اقبال دا دلی تعلق سی۔ ایس دا ثبوت ایہہ وے کہ اوہناں نے 1930ء وچ پنجابی رسالہ "سارنگ" لئی ایڈیٹر عزیز میسوری نوں انٹرویو دیندیاں آکھیا سی کہ "پنجابی شاعری بڑی ودھیا شاعری اے تے خاص طور تے جذبات نال بھجی ہوندی اے۔ بولی سدھی سادی، نرول تے مٹھی ہوندی اے۔ عشق دیاں رمزاں پنجابی وچ دا ہوا کہیاں جاسکدیاں نیں۔ پنجابی شاعری تصوف نال بھری ہوئی اے۔ ایس وچ دیس پیار تے جوش دوان والے گیت نیں۔ فوجی گیتاں دا وی گھاٹا نہیں۔ عام لوکاں دیاں بولیاں تے گیتاں دا کوئی انت نہیں۔"

فیض احمد فیض دا آکھنا سی کہ "اقبال مڈل کلاس دا شاعر اے تے میں ورکنگ کلاس دا شاعر ہاں۔ علامہ اقبال نوں میں اردو دا اک لفظ وی بولدیاں نہیں سی سنیا۔ اوہ پنجابی بولدے یاں انگریزی"

علامہ اقبال دے فرزند جسٹس ڈاکٹر جاوید اقبال نال میریاں ڈھیر ملاقاتاں رہیاں۔ اوہناں دا آکھنا سی "علامہ اقبال پنجابی شاعری دے قدردان سن۔ اوہ جیہڑا اوہ شاعری جس وچ رب دے گن گائے گئے ہون مثلاً بلھے شاہ تے خواجہ غلام فرید دیاں کافیاں تے وارث شاہ دی داستان "ہیر رانجھا" شوق نال سندے سن۔ یعنی اوہناں نوں تصوف دی شاعری پسند سی۔ عام کر کے گھر وچ ساریاں نال گل بات پنجابی وچ کردے۔ جے کدی ناراض ہوندے یاں غصے ہوندے تاں اردو، انگریزی بولدے سن۔ گائیک دیوان علی کولوں ہارمونیم تے پنجابی شاعراں دا کلام ترنم نال سنن دے شوقین سن۔"

سید قاسم محمود نے اپنی کتاب "پیام اقبال بنام نوجواناں ملت" وچ لکھیا کہ "علامہ اقبال نے سیالکوٹ کے سکاچ مشن کالج کی طالب علمی کے زمانے میں شعر کہنا شروع کر دیا۔ پہلے پنجابی میں شعر کہتے رہے ہیں۔ مولوی میر حسن کے مشورے پر اردو میں کہنے لگے۔"

علامہ اقبال نوں قدرت نے بیشمار خوبیاں توں نوازیا سی۔ اوہ اک وڈے فلسفی، منے پرمنے شاعر، دردمند، حکیم الامت، ملت تے نبض رکھن والے، سچے عاشق رسول، فطرت دے نمائندے تے کئی زباناں دے جانو شاعر، لکھک تے سوجھوان سن۔ ایہہ اک پکی حقیقت اے کہ ہر سوجھ رکھن والا انسان اپنے ملک تے کلچر نال پیار کردا اے۔ انج اوس نوں اپنی مادری زبان نال وی محبت ہوندی اے۔ ایہہ اک فطری جذبہ اے جس دی سچائی تے اہمیت توں انکار نہیں کیتا جاسکدا۔ علامہ صاحب دی جیون کہانی توں معلوم ہوندا اے کہ اوہناں دی زندگی دا اخیری حصہ اڈو بیماریاں وچ گزریا۔ بیماری دے دوران اوہ دیوان علی کولوں بلھے شاہ دیاں کافیاں ترنم نال سندے۔ علامہ اقبال نے مولوی عبدالحق دے ناں اک چٹھی وچ پنجابی زبان نال اپنی دلی محبت دا ذکر کیتا۔ شورش کاشمیری نے اپنی کتاب "فیضان اقبال" وچ لکھیا کہ علامہ روحانی فیض لئی کئی درگاہواں تے وی جاندے۔ حضرت نظام الدین اولیاؒ، حضرت مجدد الف ثانیؒ تے حضرت داتا گنج بخشؒ اوہناں دے محبوب صوفیا سن۔

علامہ اقبال پنجابی توں وکھ دوجیاں زباناں دے کلاسیکی شاعراں دی وی قدر کردے سن۔ پشتو دے ممتاز شاعر خوشحال خاں

Scanned by CamScanner

خشک بارے علامہ دا آکھنا سی کہ اوہ اک ہمہ صفت ادیب تے شاعر سن۔

مجنوں گورکھ پوری نے علامہ اقبال نوں ایس لئی تنگ نظر لکھیا کہ اوہ ٹھیٹھ پنجابی سن۔ گویا اوس دے نزدیک علامہ صاحب دے غلط فکری جھکاء دا سبب اوہناں دا پنجابی ہونا سی۔ اک اعتراض مجنوں نے اہل پنجاب اتے وی کیتا۔ اوہ ایہ کہ پنجابی فطری طور تے صوبائی فرق دا دلوں قائل ہوندا اے۔ انج جاپدا اے کہ مجنوں پنجاب دے خلاف تعصب وچ جتلا سی۔ مجنوں نے ایہ وضاحت نہیں کیتی کہ ٹھیٹھ پنجابی کون ہوندا اے؟ کیہ اوہ صرف پنجابی لباس پاندا ہووے، پنجابی زبان بولدا تے لکھدا ہووے، پنجاب نال محبت کردا ہووے اوہ ٹھیٹھ پنجابی ہوندا اے۔ ایس معیار تے پرکھیے تاں نتیجہ کجھ ہور نکلدا اے۔ درحقیقت اقبال دی محبت کسے دائرے تک محدود نہیں۔ اوہناں دی شاعری چار کوٹاں وچ سی۔ اقبال دی پوری شاعری تے نثر وچ صوبائی فرق تے امتیاز دا کوئی نشان نہیں ملدا۔ مجنوں نے علامہ اقبال اُتے بے بنیاد الزام لائے نیں۔

علامہ اقبال سیالکوٹ وچ پیدا ہوئے۔ ایہ شہر پنجاب دا گڑھ اے۔ ایس شہر وچ پنجابی بولن والے وڈے لوک پیدا ہوئے۔ علامہ اقبال دی والدہ ایہناں نوں پیار نال 'بالی' کہہ کے بلاندے سن۔ عام لوک اوہناں نوں 'بالا' آکھدے سن۔ ماں بولی نال پیار ایہناں دا اوتھوں ای شروع ہو جاندا اے۔ علامہ ہوراں نوں پوری زندگی لفظ 'بالی' نال جنا پیار ہووے گا اوہ علامہ ڈاکٹر شیخ سر یاں اقبال دے لفظ وچ نہیں۔ علامہ ہوری بچپن وچ فالودہ دی بجائے ''پھلودا'' بولدے سن۔ دوستاں اوہناں دی اصلاح کیتی کہ صحیح لفظ ''فالودہ'' اے پر علامہ ہوری آکھدے کہ یار ایہنوں ''پھلودا'' کہن وچ جیہڑی گل بندی اے اوہ 'فالودہ' آکھن وچ نہیں۔

اسلم کمال دا آکھنا سی کہ ''علامہ اقبال نوں پہلوانی دا شوق سی۔ اوہناں نے اپنے گھر جاوید منزل (میورروڈ) اکھاڑا بنایا سی۔ اوہناں دا آکھنا سی کہ مٹی وچ لوٹنیاں لینا صحت تے جسم لئی ضروری اے۔ سگوں اوہ اپنے پتر جاوید اقبال نوں آکھدے سن 'اکھاڑے وچ لوٹنیاں لیا کر''

انڈیا دے اک لکھاری تے شاعری سردار سرجیت سنگھ لانبہ دی دلی توں لاہور آئے تاں میری اوس نال ملاقات ہوئی۔ اوس دا آکھنا سی کہ ''علامہ اقبال دی بدولت مینوں ادبی حلقیاں وچ عزت ملی۔ بھارت وچ وی علامہ اقبال نوں عزت دی نظر نال ویکھیا جاندا اے کیوں جے اقبال دا پیغام آفاقی اے۔ اوتھے اقبال تے بہت کم ہویا اے۔ علامہ اقبال دیاں کتاباں بانگ درا ضرب کلیم تے بال جبریل نوں پنجابی ڈیپارٹمنٹ پٹیالہ نے پنجابی (گرمکھی رسم الخط) وچ شائع کیتا تاں جے اوہ لوک وی علامہ اقبال دے کلام نوں پڑھ سکن جیہڑے اردو نہیں جاندے۔ مینوں اقبال دی شاعری دا اوہ کجھ بہتا چنگا لگدا اے جیتھے اوہ انسان وچ خود اعتمادی پیدا کرن دا سنیہا دیندے نیں تے انسان نوں اپنے وجود دا احساس کراندے نیں۔ میری مراد خودی توں اے۔''

شریف کنجاہی ہوراں نے ''جاوید نامہ'' دا پنجابی ترجمہ کیتا جس نوں مجلس ترقی ادب نے چھاپیا۔ اوددوں مجلس دے ڈائریکٹر احمد ندیم قاسمی سن۔ ٹوکواں ٹوکواں ترجمہ ''امروز'' اخبار وچ چھپدا رہیا۔ شریف کنجاہی نے دیباچے وچ لکھیا کہ ''علامہ اقبال دی ایس مثنوی نوں میرے خیال وچ دنیا دیاں گنویاں کتاباں وچ شمار کیتا جاسکدا اے۔ ایس کر کے میں علامہ اقبال دیاں سوچاں دے ایس سخن نوں پنجابی زبان دی جھولی خالی نہیں رہن دینی چاہندا ساں۔''

1963 وچ قریشی احمد حسین قلعہ داری نے ''شکوہ'' ''جواب شکوہ'' دا پنجابی ترجمہ کیتا۔

صوفی غلام مصطفیٰ تبسم نے ''نقش اقبال'' دے ناں نال کلیات اقبال نوں سُکھ رکھدیاں علامہ دے فارسی کلام وچوں اک سو نظماں، غزلاں تے قطعیاں دے ترجمے کیتے۔ خلیل آتش نے ''اسرار و رموز'' دے عنوان نال ''اسرار خودی'' وچوں ترجمہ کیتا۔ علامہ اقبال دی نثری کتاب ''علم الاقتصاد'' دا پنجابی ترجمہ سمیع اللہ قریشی نے کیتا۔ ایس نوں میں اپنے رسالے ''سانجھاں'' وچ قسط وار چھاپیا سی۔ ایس کتاب دا اودھا تے مکمل ترجمہ شریف کنجاہی نے کیتا۔ جیہڑا 1978 وچ بزم اقبال لاہور نے چھاپیا۔ ایس توں وکھ وی بے شمار

Scanned by CamScanner

سجناں نے علامہ صاحب دے کلام تے ٹر دے پنجابی وچ ترجمے کیتے۔

جس طرحاں میں پہلے لکھیا کہ علامہ اقبال دیاں پنجابی وچ دو نظماں ملدیاں نیں جہناں نوں اسیں "بال نظماں" آکھ سکنے ان۔ ایہ نظماں اوہناں اپنے پتر جسٹس ڈاکٹر جاوید اقبال ہوراں لئی آکھیاں سن۔ "پیارا جیدی" دے سرناویں ہیٹھ علامہ صاحب دی اک پنجابی نظم دا بند ملاحظہ کرو۔

جیدی، پیارا پیارا جیدی
میرا راج دلارا جیدی
نیندرے چھیتی چھیتی آویں
سوہنے مٹھڑے خاب دکھاویں
ویکھے سوہنا پیارا جیدی

پنجابی وچ علامہ اقبال بارے میں اک نظم لکھی سی۔ پہلا بند انج سی:

اقبالؒ

اساڈے لدیاں ٹیکر
ہولی ہولی کٹھے ہوئے شعور دا سمبل
صدیاں ٹیکر جیون والی
پکی پیڈھی اک علامت
تعمیر ے کھادی دھرتی اتے
اک نورانی لاٹ دے وانگر چانن ونڈے
پیار امن تے
سانجھی
ملت دا ایہ سانجھا
سمبل پھلیا

Scanned by CamScanner

رحیم طلب

''جدید سرائیکی شاعری'' تے ہک جھات

جیویں جوہر جان کیتے ساہ گھنن ضروری ہے انویں ای ادب آرٹ وچ وی تنقید ضروری ہے تاں تخلیق کم مزید نکھرے سنورے تے سنیپ نال سامنے آوے۔ تنقید دا فائدہ تخلیق کار کوں ای تھیندے جو تنقید دے بعد وچ آون والی تخلیقات اچ کوئی کمی نہ رہ ونجے تاں جو تمام نقص توں پاک آرٹ سامنے آوے جیویں جو گھر وچ تریمت مٹی تے مٹی نال گھر دے تھاں دھو تے چمکا گھیندی ہے ایویں ای تنقیدی سوچ دی چھتھری تلے تھیدن آلی تخلیق نکھی تے مانجھی ہوئی سامنے آندی ہے۔

ایس تخلیق کوں سنوارن دی خاطر کیں بدیسی ادبی سوجھوان ٹی ایس ایلیٹ آکھیا ہئی جو نواں تجربہ ول دی پرانی شئے توں بہتر ہے۔ تجربے وچ وی اتی جان تے خام انسانی سطح تک ایکوں گھنن دا اشارہ کئی موجود ہے۔ تاں ول ایہ کامیاب تجربہ ہے۔ اگر عوامی سوچ کوئی اپڑ سگدا تاں ایہ تجربے ول تجربہ گادتک رہ ویندن۔ ادب وچ وی جدت ہک خاص حد تک عوامی ذہناں تے سفر کریندی ہے اگر ایہ گالھ عوامی سطح تک سیٹ کے کیتی ونجے تاں ایہ شہکار یا ایندی شہرت اگی تے سفر نی کر سگدی۔ جدید تخلیق کاری دے اِس سفر کوں ڈاکٹر گل عباس اعوان نے ڈیکھن، پرکھن، بھالن، تے جانچن دی آہر کیتی ہے۔ ایہ موضوع تے ایہ انگ ساڈے ویلھے دی لوڑ وی ہے جو ساڈا نکھر تنقیدی رویاں تے آشنا تھیوے تے تخلیق دے سبھے دے ورت ورتارے تے شکلاں دی پچھان رکھے۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان نے ایں تنقیدی سوجھلے کوں جدید رنگ اچ کیویں ڈٹھے انھاں ایکوں اپنی کتاب جدید سرائیکی شاعری اچ چھی خصیاں اچ تقسیم کیتے۔ جدید شاعری دی جو بات کیا بن شاعراں اچ ایہ رویے کیویں آئن جدید شاعری دے مسائل تے انھاں دے تسوب بارے ایہ گویئنر کیتے نیں جو ساڈی بھوئیں تے ساڈی رہتل تے زبان دے علاوہ کولین اتے ساڈی سنجان گھسن دی شعوری تے غیر شعوری کوشت کیتی ہے۔ جیویں جو ریاست بہاول پور وچ پنجابی آباد کاراں دی آمد یا وت ملک وچ بنٹرن والے دوے ڈیماں تربیلا ڈیم، منگلا ڈیم دے نیڑ وسنڑیک لوکاں کوں ساڈی بھوئیں تے آباد کیتا گے۔ چولستان اچ ریٹائر تھیون والیاں کوں لاناں ڈتاں گئین۔ یا جعلی کاغذات تے روہی اچ اپر پنجاب دے لوک لاناں گھن تے آباد تھیندے پئن تے تل دا وسنڑیک اوبیلا انویں سنجارہ گے۔ اینویں ای پاکستان نیڑف والے سرائیکی وسیاچ مہاجرین دی آباد کاری دے علاوہ انگریزاں دی غلامی کرتے خوشامد کرتے جاگیراں حاصل کرن والے وڈے زمیندار آج زبردستی سرمائے دی وجہ توں اچ ساڈے آقا تے سردار بنے ودن۔ وسیب دے غریب تے شودے لوکاں تے جاگیرداران دا ڈھپ تے اندر دا گھپ وسیب واسیاں کوں اپنی آواز بلند کرن تے مجبور کر ڈتے۔ ایں گھوجو ساڈے لکھاری نے اپنی بھوئیں تے معاشی، معاشرتی، ثقافتی ادبی، تاریخی تے علمی استحصال کوں جبر تے زور زبردستی کوں محسوس کریندے ہوئیں اپنی شاعری تے آپنی لکھت دے موضوعات کوں بدلیئے تے شاعری وچ فکری تے فنی سطح تے انسان دوستی تے امن کوں لیکن دا آہرا کیتے۔ ایں طرحاں نویں شاعری اچ ثقافتی اسلوب دے اجرک رنگے رنگاں اچ مزاحمتی

Scanned by CamScanner

تے علامتی تے علامتی رنگ تے انگ نثر تے سامنے آ گے۔ ایہ نثابر رنگ ہن ساڈی اجوکی شاعری دی پچھان بن گے۔ تن ایندے وچ مختلف شاعراں ہائیکو، سرائیکو، نظم کافی تے انقلابی گیت تے ڈوہڑے وچ اپنی جدید سوچ دے موتی پوتن۔ اجوکی شاعری اچ ظلم تے ڈھیپ دے نظام نال نفرت، بے انصافی دا خاتمہ، ملکی وسائل وچ برابر دی حصہ داری، رانج تے کلہمن تے بھومیں واسیاں دا کرلاٹ تے وین، غریب امیر دی دتھ، مال عزت آبرو تے جان دے تحفظ نہ ہووݨ، سودی تے موذی نظام دا ڈنگ خاص موضوع ہن۔

ڈاکٹر گل عباس ونڈھی لکھ پئیاں اچ جدت تے سبھ دا دیورا کتے تے نتار نتار تے جدید سرائیکی شاعری دے انگ کوں نثابر کیتیں۔ تریجھے پکھے اچ ڈاکٹر گل عباس سئیں نے نصر اللہ خان تے غزل دے نویں شاعر اقبال سوکڑی دی شاعری اچ جدید رنگ گھولن۔ ایہ جدید ادب نویں نکور رجحانات دا اظہار ہے۔ اجو کے جدید موضوعات اچ سماجی قدراں وی بھن مروڑ، اجو کے اوچھے پچھن کوں لیکا گے تے انسانی معراج تے فائز رویاں دی تلاش کتی گئی ہے۔ شاعری اینج بندے توں بندے نال اوپراپن، چلاں دی دتھ خاصلیاں دی دتھ تے غالب آ گئی۔ اجوکی آپ تراپی، غلام نظام توں بے زاری، اخلاقیات دا کھمبن، دین دھرم تے عمل دا ڈیوانہ، بے عملی پاروں انسان دا زوشا، اسطوری پچھوال دی گول اچ آ گوال دی دھند نال جڑت شاعری ساڈے ادب تے بھومیں دی کال بنی ہوئی ہے۔ جدید شاعری میڈے تردیک جوھاروں تھیں فکری نظر دا نال ہے۔ ایہ سماجی حقوق، بھومیں دے واسیاں کوئی شعور ونڈن دے نال نال بے وسی دے وین پن۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان تے جدید شاعری دا منڈھ گولیندیں ایں جابھ تے پجن جو ایندا منڈھ غلام فرید سئیں نے سو سال پہلے ہی ڈس چھوڑیا ہئی۔ اپنی نگری آپ وساتوں پٹ انگریزی تھانے جیہے رویے استحصالی قوت دے چنبے گھتن دی اطلاع ہئی۔ ایہ آون والے وقت کتے ہوکا ہئی۔ خواجہ سئیں دے بعد جہوا نرم ملائم تے گولا چسولا لہجہ اختیار کیتا جیویں جو

شالا کڑ کی غیبی گولا — کھیے دا پڑ گنڈھ دا پولا

اینویں غزل دے مونڈھی سفر اچ احسن رضا گردیزی، وبیز الملک نقوی احمد پوری، رفیق خاور جسکانی، اقبال سوکڑی، سرور کربلائی، نسیم لیہ جتیں جدت دا نواں تانا وسدا ہے جیویں جو نسیم بعد آہدن

توں وی لا بھن زور — میں وی قسم پائی دواں

تریجھے پکھے اچ سا کوں سماجی قدراں دی بے حرمتی، روحانی کھلپا، لب پنزواں، آپنی ں ثقافت رنگ دی گول بھول اجو کے غصب تھیندے حقوق، دی آواز بلند دی آہر تے ہوکا، شاعری اچ قافیہ تک بندی تک بندی تے لفظی زور بیان توں ہٹ کے حقیقی جذبات دی ترجال ڈونردی نظر آندی ہے ایں پکھے اچ نصر اللہ خان ناصر کوں جدید سرائیکی نظم دا بانی آکھیا ہے۔ انھاں دیں نظماں سیاسی تے سماجی گھٹن کوں مٹھے مٹھے اظہار دا چولا پوائے۔ اقبال سوکڑی جدید غزل دا وڈا شاعر بن نے نثابر تھئے۔ زندگی کوں احساس دی سولی تے لڑکن تے ویکھن والا زندگی دیاں ی آرزوئیں دا مقام آہدے۔ چاپاں کوں متاں ڈیون، سردی نجی سوغات، عجیب شہر و بالیں دے بال سنگتی کا تنی نکر کیتے سکدے بال آرزواں تے لکھ دے پال تے لکھ دے منظر سوکڑی دی شاعری دے نثابر منظر ہین۔

سلیم احسن نے جدید دائرے وچ اپریاں دی کجھ کاری کر۔ چھتاں تے نہ گارے لاچھے چونکا ڈیون دا لہجہ اختیار کریندے داخل تھے۔ سرمایہ ولاداں کوں بھیلے آکھن تے مجبور ہن کلام وچ سلامت تے ملائمت تھیں بحراں ورتیندن، حیر دے آکول سیر نہ سنن دا درس، کلام اچ اسطوری تے ثقافتی حوالے، نفظیات پائی دانگیں ترنم ہن تیں فریدی اردو تر کیباں کو سرائیکی انگ ڈیون والے مونڈھی شاعر ہن۔

Scanned by CamScanner

پتھر اوہو مارے جو گُنہگار نہ ہووے

لانویں لاہندی واڈا اج کیڈے گیا

ایہ لہجہ قیس دا لہجہ ہے ت۔ قیس نویں لفظاں دی چون کیتے صحرا اج لکھا ہے۔ کلام اچ خیریت فکر دی اڈاری ہے۔ سماجی شعوری پختگی تے فائز ہیں چند شعر ملاحظہ فرماؤ۔

ریں جگہ کوں قیس کیا تھی گے　　　مریندا ہے مگر چپ اے

جیندے ہتھ تلوار ہے بچڑا　　　اتھ اوہو سردار بچڑا

قیس دی شاعری حوصلہ مند انسان دی جذبات نگاری ہے جابر غاصب قوت نال متھا لاون انھاں دا کم ہے ممتاز حیدر ڈاکٹر ہک مضبوط تے نویکلے لہجے دے مالک ہن۔ سیاست تے سیاسی مایوسی انھاں دے خاص موضوعات ہن۔ انھاں دے کلام وچ انسان دی ناقدری دا ماتم ملدا اھے۔

عزیز شاہد نے مارشلائی دور دے حبس تے اُباد دے ماحول اچ سوجھلے دا بجھ بن کے اُبھرے تے بے روزگار تے غم تے کاوڑ نال وٹھیے نینگراں دے ترجمان بن کے ابرے 80 دہائی بعد پورے ڈاہا کے وچ انھاں دی نظم ہر کرسی تے کھورا چہرہ ہر چہرہ پنجابی ہر نینگر دے دل دی آواز بن گئی۔ کراچی جیہے شہر سمندر اچ زباناں دی سنجان اچ عزیز شاہد دا کردار اہم ہے۔ عزیز شاہد نے حقوق دی آواز بلند کرن کیتے آپنیاں نظماں دے ذریعے پڑ بدھیا۔ کلام اچ خیالات دی نزاکت تے لفظیں دی مٹھاس، تھل ومان دی رُت، ریں رت اچ ہمیش جیون دی سِک، غریب امیر دا فرق، تے قومی وسائل دی تقسیم تے خوب زور رکھتی۔

حرفیں کوں کجھ سوچ سمجھ تے وتیا کر

مونہہ توں نکھتا لفظ پرایا تھی ویندے

عزیز شاہد تے نرم ملائم کومل لفظاں نال سرائیکی شناخت دی سخت جنگی لڑی ہے لہجاں دی رومانی شاعری نگراں دی ترجمانی کریندی ہے۔

اشو لال فقیر سرائیکی ادب وچ چھیڑو ہتھ نہ مڑلی، تے گوتم مال چھڑا کریندے داخل تھن ساڈے دیس دا ایہ اچھا چھیڑ دے جہڑا اوپرے وگ داری ہے جیندے کول عقل سنجل دان، چنگے سندے تے گڈاں گھوڑے دی ممیز کائی اچ ناں میں ہر سال دی اہمیت دا احساس کائنی۔ اشو دے مطابق انسان کوں جیون دا حق ہے تے ایہ حق ورتڑاں چاہیدا ہے۔ اشو دی شاعری وسیب کوں غیراں توں نجات تے غلامی دی جھمیراں تروڑ ڈیون دی شاعری ہے۔ اشو نے علاقائی تشبیہاں تے ااستعاریاں دے علاوہ ویک کتھائیں کتھائیں عوامی لہجہ اختیار کیتے جہڑا عوام تک جلدی پہنچے۔ مثال دے طور تے ملاحظہ تھیوے

دھرتی تے قابض دیہہ

ہک ہے بجھ پئی ہے تر یہہ

ساڈے کیتے ہے ایہو دیہہ

نہراں دے وس سارا وسیا　　　رُت اچ دھاتی ویندن

بھلا وچ کے روہی دے راول کوں　　　ہتھیں تخت لہور دے کیا آیا

اشو دا لہجہ صاف سپاٹ ہے، برصغیر دی قدیم اسطوری متھ تے اُوندی ساری اُساری ہے سندھ تے سندھ نال خشبوئے پھل دانگوں جڑیا تے ہک مک ہے۔

Scanned by CamScanner

رفعت عباس نے اپنی شاعری دی ابتدائی نویکلے اندازی کیتی۔ اور رعائیت دا بالکل شاعر کائنی او جوگا لبھ کریندے اوندے اچ اپنی ثقافت تاریخ تے سماج کوں جڑیندے تے موتی جڑیندے۔ اُوندے نزدیک انسان کائنات دی حقیر ہستی ہے۔ رفعت انسان دوستی تے وجودیت دیاں تحریکاں توں متاثر ہے۔ جمالیاتی قدراں دی بے حرمتی دی بجائے مردہ جمالیاتی قدراں کوں ولا زندہ کرن دا ترلا کریندے جبر دے خلاف ہے بالکل

اماں دی جرنیل نہ جاویں نت مریندا ساکوں

کون مناوے ساونی   شہر دے باہروں چھاونی

اساں ڈٹھا رب انویں ستیں   جیویں ملاں توں ڈکھلایا ہئی

ایں چوتھے پکھے دے آخری شاعر دے طور تے سعید اختر سیال ہن انھاں قومی شناخت کتے اہر کیتی اے استحصال، جبر ڈِھپ تے معاشی واتج دے خلاف داویلا کرن سانگے نواں نویکلا تے گرجدار لہجہ اختیار کیتے۔

ساڈے کنوں سجھ نہ کھسو   بیشک ساڈے کھیت اچ وسو

بھوں اوکھے جنگل وسدے ہن   بھوں سوکھے جنگل مٹ ویندن

ڈاکٹر گل عباس اعوان تے کتاب دے پنچویں پکھے اچ خالد اقبال، جہانگیر مخلص تے ارشاد تونسوی کوں رکھئے۔

خالد اقبال نے شاعری اچ جدت سانگے نویں مشاہداتی رنگ کوں متعارف کرائے۔ انھاں دے نزدیک استحصالی قوتاں کمزوراں کول کیڑیاں مکوڑیاں توں ودھ اہمیت نی ڈیتی تھوں اوکوبلی تے ہاں تھی دی علامت درتیندن۔ ادا ادا جو کے وسیب کوں غیر طاقتاں دے ڈِھپ توں اُشناک کریندن۔ خالد اقبال امن دے سفیر ہیں۔ پر امن مزاج رکھیندن

اسلحہ سٹو وچ سمندراں   تھیوے امن سفیر

جہانگیر مخلص وسیب تے چھائی ڈکھیں تکلیف تے درد دی رات کوں سوجھل سویر اچ تبدیل تھیون دی تانگ ہن۔ اور او پریاں طاقتاں دے نال نال ساڈے اپنے دیے دیاں اچ شملے کوٹ بسل منارے سجھ دیاں لاٹاں دا گوپے نے سالمیں اچ چاندنی دا رستہ رکیندن او وسیب دی ترقی دی خواہش رکھیندن اپنے حق کتے قلم نال یلغار کریندن تے قلم کوں تلوار بٹریندن، غریب دی پگ، درد سیال، تڑ تاڈے، گریٹرے، جھوکاں، چھانڈریں، گوپے، ٹوبھے سالمیں تے چلھانے دی موت دا نوحہ لکھدے۔

ارشاد تونسوی ثقافتی زندگی دے نویں پورٹریٹ بنڑیندے جل پودے تاں جوگی، جے نہ ملے تاں روگی دے شاعری اچ ساختیات تے پس ساختیات دی ملدی ہے۔ اور آبرو، مرلی، کتن، رانجھا، جھانجھر، مورکھ جیسے لفظاں کوں زبان عطا کیتی ہے۔ روندی شاعری اچ معاصر عالمی شعور دیاں لہراں محسوس تھیندن۔ اور اجو کے غاصبانہ نظام دے خلاف ہے۔

چھیویں پکھے اچ سرائیکی پالیساں صنفاں کافی، ڈوہڑہ نویں نظم تے غزل دے وچ جدت دے موتی تلاش کیتے گن۔ ڈوہڑے وچ احمد خاں طارق، امان اللہ ارشد، شاکر شجاع آبادی تے شاکر مہردی دے کلام اچ اجو کے لہجے کوں تلاش کرتے وسیب کوں آشنا کیتا گے۔ ایں جدید سرائیکی شاعری اچ خواجہ غلام فرید توں لاتے شمیم عارف قریشی تئیں جدت دے سفر وچ وسیب دے سجاک اُشناک شاعراں دا ہتھ ہے۔ ایہ کتاب ویلے دی لوڑھ ہے لیکن ایندے نال ای آون والے نقادکوں وسیب دے انقلابی جدید لہجے دے شاعراں خورشید بخاری تے غیور بخاری، سفیر لاشاری، مظہر مسعود، ثاقب قریشی، رفیق احمد پوری جیسے شاعراں دی شاعری کوں کنگالنا پوسی۔ خورشید بخاری تے غیور بخاری تاں ہن ای نرے انقلاب دے شاعر۔ ایہ اجو کے نقادیاں نظراں توں اوڈھر کیوں ہن؟ ایہ واتج ہے یا وسائل کائی گول پھول دے۔۔۔۔!؟

Scanned by CamScanner

ڈاکٹر مزمل حسین

اجوکی سرائیکی تنقید: نویں تناظر

شعر تے ادب دی بحث اچوں جے اساں "تنقید" کوں کڈھ گھنوں تاں شعری اتے ادبی تفہیم دے کیے در بند تھی ویسن، کیوں جو تفہیماتِ ادب تے تحقیق اتے تجزیہ کیتے تنقید بنیادی حوالہ ہے، پر ایکوں صرف ادب دا حوالہ سمجھنا وی صحیح کائنی۔ تنقید دی اپنی اہمیت ہے اتے اپنے طور تے خود وی اے "ادب" ہے۔ ایندی اہمیت بارے ڈاکٹر عبادت بریلوی آدھے ہن:

"تنقید" کو ادب کے لیے ضروری بلکہ ناگزیر سمجھتا ہوں وہ ادب کو صحیح معنوں میں ادب بناتی اور صحیح راستوں پر لگاتی ہے۔ اس کا کام صرف ادب کی نکتہ چینی یا مدح سرائی نہیں وہ اس سے بہت بلند ہے"(۱)

پچھلیاں ڈو صدیاں اچ شعریات تے ادبیات دے میدان اچ تنقید ہک وڈے "ڈسپلن" دے طور تے متعارف تھئی ہے۔ تنقید جستجو تے کاوش توں عبارت ہے جیندی تحریک انسان دا فطری ذوق جستجو، تجسس تے نویاں گالھیں دی دریافت، حصول علم اتے اپنے تخلیقی تجربیاں کوں بیان کرن دے جذبے نال تھیندی ہے۔ ایں گالھ دے پیش نظر مغربی نقاد آرنلڈ تنقید دی وضاحت کریندے ہوئے لکھدے ہن جو:

"دنیا میں اچھی سے اچھی باتیں سوچی اور معلوم کی گئی ہوں اور پھر ان کی جستجو اور کھوج کی ایک والہانہ خواہش کا عنوان "تنقید" ہے، چاہے اس کا تعلق زندگی کے کسی بھی شعبے سے کیوں نہ ہو۔"(۲)

ایں گالھوں آسکر وائلڈ دی آکھڑ تا ہا جو:

"جس دور میں اچھی تنقید موجود نہ ہو اس عہد میں اچھا ادب تخلیق نہیں ہو سکتا۔"(۳)

چنگی تے وڈی تنقید صرف معلومات نی ڈیندی بلکہ او کیے اوکم وی کریندی ہے جہڑا ہک مورخ، ماہر نفسیات، ہک شاعر اتے پیغمبر کریندا ہے۔ تنقید انسانی ذہناں اچ سوجھلا کریندی ہے اتے اے سوجھلا اتنا ضروری ہے جو بعض اوقات ایندے نہ ہوون نال تخلیق جو ہر اچ کہیں شے دی کمی محسوس تھیون لگ پوندی ہے۔(۴) اتے جڈاں تنقید تخلیق دی سطح تے پنج ونجے تاں او ول صحیح معنیاں وچ تنقید ہے نہ تاں او ول ڈوجھے درجے دی تنقید آکھی ویسی۔(۵)

ڈاکٹر عبادت بریلوی ہوراں وڈی تنقید کوں "مشاطگی" نال ونج جڑیندن:

"تنقید" ادب کے لیے بے انتہا ضروری اور اہم ہے۔ وہ ادب کی بنیادوں کو استوار کرتی ہے اور اس کے لیے وہ کام کرتی ہے جو چمن کے لیے باغبان کرتا ہے یا کسی نوعروس کے لیے مشاطہ"(۶)

ایں بیان توں اے حقیقت سامنے آندی ہے جو نقاد اپنے مطالعے تے ذوق سلیم دے سوجھلے اچ قابل قدر، معنی خیز اتے بصیرت افروز تجربات دا پتا لیندے۔ انہاں تے غور کریندے اتے قاری کوں غور و فکر دی دعوت ڈیندے۔(۷) ایں بحث توں اے گالھ سامنے آئی ہے جو تنقید ادب عالیہ دی تخلیق اچ ہک اہم کردار ادا کریندی ہے پر پاکستان دیاں علاقائی

Scanned by CamScanner

زباناں اچ وڈی تنقید دا ہک بھوں وڈا خلا موجود ہے، جتھوں اے خطرہ پیدا تھیندا اپنے جو اتھاں عظیم شعروادب دا سلسلہ رُک نہ ونجے۔ اساڈی ایں گالھ دا اے جواب وی ڈتا ونج سگدا جو اے گالھ سچ ہے تاں ول علاقائی زباناں اچ (پنجابی، سندھی، سرائیکی، بلوچی تے پشتو) وارث شاہ، سچل سرمست، خواجہ غلام فرید، مست توکلی اتے خوشحال خان خٹک جہیں شاعروی تاں پیدا تھئے ہن اُتے اوں ویلے تنقید تے تنقیدی افکار دا کہیں وی سطح تے چرچا نہ ہئی، ایندا جواب اے ہے جو انھاں زباناں دیاں وارث قوماں تہذیبی تے تاریخی اعتبار نال بھوں کامل تے پختہ ہن اتے صدیاں کنوں اوہنی الگ تے نویکلی سنجان نال زندہ ہن۔(۸) ایں گالھ دی روشنی اچ ٹی ایس ایلیٹ آدھے ہن:

''کلاسک اس وقت وجود میں آتا ہے جب کوئی تہذیب کامل یا پختہ ہو چکی ہوتی ہے۔ اس کا ادب اور زبان کامل ہو چکی ہوتی ہے۔ کلاسک حد درجہ مہذب اور ترقی یافتہ دماغ کا کارنامہ بھی تو ہوتا ہے جو اپنی تہذیب و زبان کی سب خوبیوں کو جامعیت کی صورت دے کر ان کو آفاقی درجہ دلا دیتا ہے۔ دماغ کی پختگی، زبان کی پختگی اور اسلوب کی آفاقی جامعیت ایک کلاسک کے اوصاف ہیں۔''(۹)

ایں تناظر اچ جڈاں اساں وادی سندھ وچ وسن آلیاں قوماں دی بشریاتی تاریخ تے اکھ بھنواں تاں اے گالھ نشابر تھیندی ہے جو اے یکیاں قوماں زندہ تے جاندار تہذیب دیاں رکھوالیاں ہن۔ ایہو وجہ ہے جو اتھاں تخلیقی طور تے وڈے شاعر پیدا تھئے ہن، انہاں چوں خواجہ غلام فرید حیثیت کئی ہے شاعروی ہن۔ خواجہ غلام فرید کوں ورثے اچ جہڑی زبان ملی ہئی اوندے بارے اے گالھ من گدی گئی ہے جو اے زبان اتھوں دی سب کنوں قدیم اتے تخلیقی زبان ہئی۔ ول اے وی ڈیکھو گھنو جو خواجہ سئیں جہڑے دیب دے واسی ہن اُتھاں دنیا دے قدیم ترین قبیلے جیویں جو ''منڈا'' قبیلہ ہئی، او وسدے ہن۔ سرائیکی دے مہاندرے لکھاری سئیں اسلم رسول پوری سرائیکی زبان بارے آدھے ہن:

''سرائیکی علاقہ اور سندھ میں کیبل، بھیل اور اوڈوں کی قدیم موجودگی بھی غیر آریائی آوازیں، لغت اور پیچیدہ قسم کی صوتی نحوی تبدیلیوں کی اس جدید نظریے کی حمایت کرتے ہیں کہ سرائیکی زبان یہاں کے قدیم مقامی باشندوں کی زبان ہے اور اس کی موجودہ صورت قریباً ایک ہزار سال پہلے وجود میں آ چکی تھی۔ مسلمانوں کی ملی اور مذہبی زبانیں ہونے کے باوصف عربی اور فارسی نے اسے موجودہ شکل دینے میں ایک اہم رول ادا کیا ہے۔''(۱۰)

سرائیکی زبان اچ تخلیق تھیون آلے شعروادب دے منڈھلے موضوعات تصوف تے مذہبی ہن۔ ایندیاں مثالاں اساں نورنامے، معراج نامے، مولود، نعت، یکی روئی، اہل بیت نال گنڈھے مرثیے، اولیاء کرام نال جڑیاں عقیدتاں اتے قرآنی قصیاں دی بنیاد تے قصے کہانیاں تے لوک داستاناں اچ ڈھن گھنٹ روحانی حوالے، سرائیکی شعروادب دی سنجان ہن۔ کالونیل تے پوسٹ کالونیل عہد اچ مزاحمت تے موجودہ عہد اچ جاگیردارانہ ذہنیت، سرمایہ دارانہ رویے دے خلاف آوازاں تے دھرتی نال محبت دے پس منظر اچ اپنی قومی، لسانی شناخت تے محرومیاں دے اظہار دے نویں شعری اسالیب دی سامنے آئے ہن۔ آکھن دا مقصد اے ہے جو سرائیکی زبان جیہڑی اپنی تاریخ اچ ہک وڈی تہذیب رکھیندی ہے اوندے شعروادب دی پرکھ کیتے تنقیدی افکار تے پرکھن دے انداز نہ ہوون دے برابر ہن، اساں اسلم رسول پوری دی ایں رائے نال متفق ہیں:

''موجودہ سرائیکی ادبی تنقید زیادہ تر عملی ادبی تنقید ہے۔ نظری تنقید کا نسبتاً فقدان ہے۔ اس کے علاوہ یہ تنقید تاثراتی تنقید کے زمرے میں آتی ہے اور یہ ماضی یا آج کے مختلف ادبی نظریات

Scanned by CamScanner

سے نابلد ہے اور کہیں بھی ان کا اطلاق نہیں کیا گیا۔ اس لیے یہ زیادہ تر ایک ادھوری تنقید ہے جو قاری کو سوچنے اور سمجھنے کے عمل کو تحریک نہیں دیتی اور یہ عملی تنقید زیادہ تر شائع ہونے والی سرائیکی کتب کے جائزوں یا تبصروں پر مبنی ہوتی ہے یا پھر کسی لکھاری کے کام کا جائزہ سرائیکی میں نظری تنقید پر کام کا رجحان بہت کم ہے۔ بعض تخلیقی لکھاری ابھی تک اردو سے اپنا دامن ہی نہیں چھڑوا سکے اور وہ سرائیکی ادبی تنقید بھی اردو میں لکھتے ہیں۔"(۱۱)

اے بالکل ایویں ہی ہے جیویں اردو دا نقاد اَج تونڑیں اپنا لڑ مغربی تنقید کنوں نی چھڑوا سگا۔ پر اے دی حقیقت ہے جو عالمی شعریات تے ادبیات کوں جیڑھی فنی اتے فکری توانائی ملی ہے او اہل مغرب دی ای عنایت ہے۔ ارسطو دی "بوطیقا" توں بعد ہوریس دے کجھ تنقیدی اصول، انہاں توں بعد رومیوں نے تنقید دے فن اچ بہوں ساریاں خدمات سرانجام ڈِتیاں ہِن۔ وسطی دور اچ تنقید اچ کئی وڈے ناں سامنڑے آئے اتے تنقید دے اندر کئی نویں مباحث دا آغاز تھیا۔ انہاں تا قدین اچ لان جائی نس، کروچے، ولیم ورڈز ورتھ، ایلیٹ، آرنلڈ، ڈرائیڈن، والٹر پیٹر، آئی اے رچرڈز، جانسن شیلے، سڈنی اتے کولرج دے تنقیدی افکار آج دی تر و تازہ ہِن (۱۲) ایویں ای اج دے بہوں سارے مغربی دانشوروں دے افکار دے محابیوں تانیثیت، کولونیل، پوسٹ کولونیل، ساختیات، پس ساختیات اتے رد تشکیل جیں تنقیدی نظریات زیرِ بحث ہِن۔

ایں بحث دا اے مقصد وی کائنی جو اساں اپنڑے فن کوں ہر صورت مغربی تنقیدی تصورات نال پرکھن دی ضد کروں۔ اساڈے اپنڑے کولوں وی تنقید دا مشرقی تناظر موجود ہے۔ جیہڑا اگرچہ فارسی توں اردو اچ منتقل تھیا ہے۔ فارسی زبان دے نال نال عباسی عہد اچ عرباں نے وی کئی تنقیدی افکار ڈِتن۔ اے افکار اج اردو زبان اچ ترجمہ تھی چکن، فارسی تے اردو اچ آونڑ آلیاں اہم تنقیدی کتب (اے زیادہ فنی محاسن دے مباحث تے مبنی ہِن) حدائق البلاغت، چہار مقالہ، اعجاز خسروی اتے میعاد الاشعار وغیرہ ہِن۔ (۱۳) انہاں کتاباں اچ کتھائیں کتھائیں تنقیدی اصول وی موجود ہِن۔ ایندے علاوہ فارسی تے اردو زبانیں اچ تذکریں دی روایت موجود ہے۔ صوفیانہ تے علاقائی زبانیں دی شاعری دے اوزان کیتے عروض دی جاہ تے "پنگل" توں مختلف سُروں دی روشنی اچ شعری تخلیقات کوں پرکھن دی روایت معروف ہے۔ سرائیکی زبان اچ شعر تے ادب دی تنقید تے کوئی خاصی کتاب سامنڑے نی آئی۔ جیندی وجہ نال تخلیق کار دی ذہنی تے فنی تربیت اچ کجھ رکاوٹاں پیدا تھائیاں ہِن۔ تخلیق تے تنقید دے درمیان ہک منطقی تے فطری رابطہ ہوندے اتے اے ڈوہیں ہک ڈوجھے کیتے سوجھلے دا سبب بنڑدن مشرقی تنقید بالعموم تے پاکستان دیاں علاقائی زباناں دی تنقید اچ بالخصوص جیہڑا انداز اختیار کیتا ویندے اوندے وچ سوائے تاثراتی تنقید دے کوئی زیادہ سنجیدہ اتے علمی تنقید دا تناظر نی نظردا۔ تاثراتی تنقید اچ سماج، مذہب، اخلاق، معاشیات، روحانیت، انسانی نفسیات، تہذیبی، تاریخ، ثقافتی تے سیاسی رویویں نال کہیں وی قسم دی دلچسپی نی گدی ویندی۔ صرف تخلیق اتے ایندے چوں حاصل تھیونڑ آلے تاثرات ہی دائمی قدر دے حامل تے انہاں توں ملنڑ آلی مسرت ای بنیادی قدر ہوندی ہے۔ (۱۴)

المیہ اے ہے جو اج دے ایں گلوبل ویلج اچ راہونڑ دے باوجود سرائیکی زبان نے بہوں وڈی شعریات تاں تخلیق کر چھوڑی پر سرائیکی تنقید تاثراتی رویے کنوں باہر نی نکلی۔ تنقیدی اصول ہمیشہ فنی تخلیقات دی بنیاد تے استوار تھیندے ہِن اتے عظیم فن پاروں اچوں اخذ کیتے ویندن اتے جڈاں ہک واری اے اصول وضع کر گھدے ویندن تاں ول اے آونڑ والی فنی تخلیق دی راہنمائی کریندے ہِن۔ ایندی وڈی مثال ارسطو دی معروف کتاب "بوطیقا" ہے جیندے وچ فن دے جیہڑے اصول پیش تھئے ہِن او انہاں نے یونان دے وڈے ڈرامہ نگاراں کوں سامنڑے رکھ کرائیں وضع کیتے ہِن۔ ارسطو دی

Scanned by CamScanner

اے کتاب صدیاں توں نویں فن دی تخلیق کیتے سوجھلا ڈیندی پئی ہے۔ بعض دفعہ ایندے اُلٹ وی تھیندے ۔ انگلستان وچ سڈنی دی تنقید دے اخلاقی تے اصلاحی پہلوتوں متاثر تھی کرائیں الیزبیتھ دے دور دے مشہور شاعر سپنسر نے اپنی کتاب "فیری کوئین" لکھی ۔ ایں تناظر اچ اردو ادب دی مثال ڈیکھو جو محمد حسین آزاد دے لیکچر اتے الطاف حسین حالی دا مقدمہ "شعر وشاعری" اردو شاعری دی ہک انقلابی "رو" دی بنیاداں بنْے اتے ڈیہد ے ای ڈیہد ے اردو شاعری دی دنیا اچ فکری اتے اسلوبیاتی سطح تے ہک نویں بحث چھڑ گئی تے انہاں دے (آزاد، حالی) تنقیدی تے شعری تصورات دے مطابق اردو شاعری اچ موضوع، فن اتے تکنیک دیاں نویاں راہواں متعین تھی گئیاں، ایں طرحاں اردو زبان اچ نویں افکار تے نویں اسالیب متعارف تھئے تے انہاں دے تصورات نے آون آلی یکی اردو شاعری دا مزاج بدل کے رکھ ڈتا۔ (۱۵)

ایلیٹ دا خیال اے ہے جو ہر نسل اپنی تنقید دا نظام خود پیدا کریندی ہے۔ ہر نسل دا تہذیبی مزاج الگ ہوندے۔ او اپنْے ورثے اچ علمی تے ادبی روایت دے نال اپنا تاریخی شعور وی گھن کے آندی ہے اتے اے گالھ ہر شخص جانْدے جو روایت، جذبات تے احساسات دے اوں تسلسل دا ناں ہے جیہڑی (روایت) ہر عہد دی سماجی، تہذیبی تے شعری تبدیلیاں توں متاثر تھی کے اپنی اصل کنوں جدائی سگدی۔ جدید سرائیکی شاعری دا وڈا المیہ اے ریہا ہے جو ایندا اپنْے کلاسک نال رابطہ نی ریہا۔ اُردو دی مغلوبیت نے ایکوں "کافی" دے باطنی احساس کنوں بالکل اَنج کر ڈتے۔ حفیظ خان ہوراں نے مربوط انداز اچ "کافی" تے جیہڑی بحث کیتی ہے او سرائیکی تنقید دے حوالے نال ہوا دا تازہ جھونکا ہے۔ اردو تنقید بارے دی اچ دا نقادا ے آکھن تے مجبور تھئی گئے:

"انیسویں صدی کا نصف آخر اردو کے شعر وادب کی نظریہ سازی کے ضمن میں بنیادی اہمیت کا حامل ہے۔ ۱۸۵۷ء کے بعد کے زمانے میں اردو تنقید، تذکرہ نویسی کے دور سے باہر نکلی۔ اسی زمانے میں اردو کی کلاسیکی ادبی سرمایے کے مربوط اور مبسوط جائزے کا سلسلہ شروع ہوا اور اسی دور میں مغرب کے بعض ادبی نظریات اور تنقیدی رویوں کو عالمی اور آفاقی اصول ومعیار کی حیثیت حاصل ہوئی۔ اس انداز فکر کے اثرات اتنے ہمہ گیر اور دور اس ثابت ہوئے کہ تقریباً سو سال تک اردو کے نظریہ شعر وادب میں مغربی فکر کو واحد تفہیمی طریق کار کے طور پر استعمال کیا جاتا رہا ہے۔ نتیجے کے طور پر کسی نے اردو شعری اصناف میں زوال آمادگی کے عناصر تلاش کیے، کسی نے قصیدہ، مثنوی اور مرثیہ کو از کار رفتہ قرار دیا، کسی نے ہماری شاعری کی سب سے توانا اور مستحکم صنف غزل کو مغربی نظم گوئی کے پیمانوں پر پرکھنے کی کوشش کی، کسی نے اردو شاعری کے بڑے حصے کو جاگیردارانہ معاشرے کی عکاسی کا نام دیا، کسی نے شاعری کو محض اظہار کے طور پر دیکھنے کا انداز اختیار کیا اور اس کے ردعمل میں دوسرے حلقے نے ادب میں جنسی اور نفسیاتی محرکات کی اہمیت منوانے کی کوشش کی نوبت یہاں تک پہنچی کہ کبھی مغرب کی رومانی شعری تحریک کے زیر اثر مرتب ہونے والے اصولوں کو قطعی اصولوں کا اعتبار حاصل ہوا۔ کبھی ہر طرح کی شاعری کو شاعری کی تین آوازوں کے چوکھٹے میں رکھ کر دیکھنے کو مقبولیت حاصل ہوئی اور کبھی علامت، قول محال اور ابہام کو ہر فنی اظہار کی تفہیم کے ایسے وسیلوں کے طور پر استعمال کیا گیا۔ گویا یہی انداز مطالعہ ناگزیر آفاقی طریق کار ہو سکتا ہے۔ تنقید کے مغربی اصول وضوابط اور شعری تدابیر نے اردو میں ادبی تفہیم اور تعین قدر کو یقینی طور پر نئی بلندیوں سے آشنا کیا۔ مگر افکار ونظریات کی ہماہمی میں اس بات سے یکسر صرف نظر کیا گیا کہ ادب کے کون سے نظریات

Scanned by CamScanner

ایسے تھے جو ہماری اپنی تہذیب وثقافت سے اخذ کیے گئے تھے اور ان نظریات میں کون سے ایسے
عناصر شامل ہوئے جن کا ہماری ثقافتی قدروں سے دور کا بھی واسطہ نہ تھا۔ظاہر ہے کہ ان سوالات کا
جواب ہمیں اردو تنقید کی موجودہ صورت حال میں نہیں بلکہ اس کے محرکات میں ملے گا۔"(۱۶)

سرائیکی تنقید جیں اردو تنقید کنوں سوجھلا گدے ،اوندی حالت تاں اردو دے مقابلے اَج ہوں بھیڑی ہے ۔اتھاں تاں ہُن تونڑیں فقط "واہ ،واہ" آلی تنقید لکھیندی پئی ہے ۔ڈاکٹر طاہر تونسوی ،ڈاکٹر انوار احمد ،شوکت مغل ،ڈاکٹر خالد اقبال ،ڈاکٹر الفت ملغانی ،محبوب تابش ،ڈاکٹر نسیم اختر اتے ڈاکٹر گل عباس اعوان ہوراں نے کہیں حد تونڑیں سرائیکی تنقید تے نویں انداز اچ قلم چاتے ۔موجودہ لمحے اچ حفیظ خان تے رانا محبوب اختر نے سرائیکی تخلیقی اصناف اچ اپنی تہذیب ،ثقافت ،سنجاݨ اتے قومی تناظر اچ 'مزاحمتی رویے' کنوں انتقادی انداز اچ ݙیکھ کرائیں سرائیکی تنقید اچ نویں مباحث دے در کھولے ہن ۔سرائیکی شاعری دے پچھلے تناظر اچ گیت ،ماہیا ،ٹپا ،ݙوہڑا ،کافی ،قصہ کہانی ،نور نامے بائیاں صنفاں موجود ہن پر اج دے سرائیکی شاعر نے اردو نال جڑت دے محاذوں نظم معریٰ ،آزاد نظم ،نثری نظم ،غزل ،ہائیکو اتے پابند نظم دی تابع فرمانی کر کے سرائیکی شعری روایت کوں بالکل نویں آہنگ نال قبول کر کے اپنی نظری روایت کوں بالکل نویں آہنگ نال قبول کر کے اپنی نظری روایت نال گانڈھا تروڑ گدے ۔ہُن ایندیاں علامتاں ،استعارے ،تلازمے ،کنائے ،اشارے اتے تشبیہاں سرائیکی "لینڈ سکیپ" دی بجائے کہیں ٻئی جاہ توں آوݨ لڳیاں ہن ۔ایہو حال سرائیکی نثر خاص کر "سرائیکی تنقید" دا ہے سرائیکی ادب دا وݙا المیہ اے ہے جو اتھاں "جدید تنقید" دا کوئی وݙا حوالہ کائنی ۔اساں عزیز شاہد ،اشولال تے رفعت عباس کوں کݙاں توڑیں معروضی تے سرسری تجزیاں تے تبصریاں نال پرکھیندے راہسوں ۔ہُن سرائیکی شعر و ادب کوں معاصر تنقیدی افکار ،ساختیات ،پس ساختیات ،ردتشکیل ،تانیثیت ،سریلزم ،وجودیت ،نوآبادیاتی فکر اتے ایہو جیں ٻئے ہوں سارے افکار دی روشنی اچ ݙیکھنا پوسی ۔ایں وقت پوری دنیا وچ جتھاں جتھاں استعماری قوتاں دیاں کالونیاں راہیاں ہن اُتھاں ایں تبدیلی اتے ایندے نال مندی خلدی ݙٹھیاں صورتاں دا تنقید دے وسیلے نال اے جائزہ گھدا ویندا پئے اتے ایہو جیں جائزے اچ ریڈیکل لفٹ (Redical Left) تے نیو لفٹ (New Left) صورتاں خاص کر حاوی ہن ۔ہیرن گوہین (Hiren Gohain) نے ایں تناظر اچ "کلونیل ازم" کوں کجھ ایویں ݙٹھے:

"پوسٹ کلونیلزم ،انسانیت کو نجات دلانے کے لیے کسی جدوجہد یا کسی آئیڈیالوجی کی تدوین کی بات نہیں کرتی بلکہ یہ سابق کالونیاں بنانے والوں یا کالونیوں میں برتے جانے والے طور طریقوں کے خلاف مقاومت کی لفٹ لبرل دانشوروں کی آواز ہے جو ایسے مغربی اسٹیبلشمنٹ کے خلاف اٹھی ہے جو کالونیاں بنانے پر یقین رکھتے تھے اور اپنے اس عمل کو حق بجانب سمجھتے تھے۔"(۱۷)

پوسٹ کلونیلزم یا پس نوآبادیات ہک ایجھا مطالعہ ہے جیندے وچ اہل دانش پوری تفصیل نال اوں صورت حال کوں ݙیدھے پئے ہن جیہڑی نوآبادی جُنڑ آلیاں قوماں کوں ہک ہئے عفریت اچ پھسائی کھڑی ہے ۔پروفیسر ڈاکٹر عملدار حسین بخاری ہوراں ایں بارے آکھیا ہے:

"بیسویں صدی کے آخری دو عشروں میں ،پس نوآبادیات (Post colonialsm) نے خاص طور پر ادبی مطالعے کا ایک مربوط نظام (Discipline) کی شکل اختیار کر لی ،جس میں نوآبادیاتی دور کے کلام اور متون کے عمیق مطالعے اور تجزیے کے متنوع طریق ہائے کار تشکیل پائے ،ان مطالعات کا دائرہ اسی دوران میں موجودہ دور تک

Scanned by CamScanner

پھیلا دیا گیا، کیوں کہ ایک مضبوط موقف یہ بھی ہے کہ موجودہ عہد میں عالمی سماج اور سیاست ومعاشیات کا مطالعہ یہ منکشف کرتا ہے کہ آج بھی کسی نہ کسی صورت میں ہر نو نظام نوآبادیات کے تسلسل اور اس کی توسیعات کی عمل داری ہے۔اس لیے موجودہ عالمی نظام کو نئے نظام نوآبادیات (Neo colonialism) کا نام دیا گیا۔نئی عالمگیریت (Globalization) آزاد مارکیٹ اکانومی اور نیا نظم جہاں (New World order) بھی اس نئے نظام نوآبادیات ہی کے پھندے ہیں اور نئے عالمی مالیاتی ادارے اور کثیر الملکی کارپوریشن، اس کے مہلک آلہ ہائے کار، ان کے سب کے اپنے اپنے "بیانیے" اپنے اپنے موقف اور اپنے منفرد طریق ہائے عمل ہیں جن کے تال میل سے ایک ایسا بیانیہ (Metanarritave) تشکیل پا رہا ہے جو پس ماندہ اور ترقی پذیر ملکوں کے لوگوں کو اس بھلاوے میں ڈالے رکھنے کے لیے فکر کا ایک ایسا ہمہ گیر جال بُن رہا ہے کہ جس سے ترقی پذیر دنیا کو جس سے نکلنے کا کوئی راستہ نہیں سوجھتا۔پس نوآبادیات پسند اہل دانش (جن میں ایک بڑی تعداد ایشیا، امریکہ اور لاطینی امریکہ کے اہل علم و دانش کی ہے) اسی جال کے گورکھ دھندوں کی رد تشکیل کرنے کی جدوجہد میں مصروف رہے ہیں۔انھوں نے خود مرکز ہائے استعمار کے تشکیل کردہ کلام اور بیانیوں کی تفہیم کے ایسے انداز پیدا کیے کہ جن سے استعماری فکر و عمل کے خلاف، مزاحمت کی صورتیں پیدا ہوں۔"(۱۸)

جدید سرائیکی شعروادب اچ مزاحمت دے کئی نشابر حوالے ملدے ہن، مزاحمت توں علاوہ اپنی تہذیب، ثقافت اتے قومی سنجان کیتے اَج دی سرائیکی شاعری اَج بھوں سارا کم تھیندا اپنے پرایں شاعری دے تجزیات صرف "واہ واہ" تے کھڑ گئے ہن۔مثلاً عزیز شاہد دیب داوڈا شاعر ہے، ایندے دیسی ماحول کوں سمجھے بغیر انہاں دی تحلیل نفسی، ایندا مابعد جدیدیت مطالعہ ناممکن ہے۔اشولال کوں تھلوچی تہذیب تے سندھ دریا دی ثقافت دے تناظر اچ ای "ڈی کوڈ" کیتا ونج سگدے اتے رفعت عباس دی شاعری کوں چناب دیاں لہراں تے آسوں پاسوں دے فطری "لینڈ سکیپ" دی Depth اچ ونج کرائیں ای سمجھا ونج سگدے۔وڈی عجیب گالھ اے ہے جو تنقیدی، ادبی اتے شعری فنی تے فکری مباحث کوں سمجھے بغیر شاعری کیتی ویندی پئی ہے۔جڈاں اپنے شاعراں دی شاعری کوں قارئین دے سامنے پیش کرن ہووے تاں ول اردو اچ پڑھے گئے تبصریاں تے تجزیاں دے پس منظر اچ محدود مطالعے دے زور تے ڈو چار سطراں لکھ ڈیتاں ویندیاں ہن۔میڈا ذاتی خیال اے ہے جو اج دی سرائیکی شاعری کوں پوسٹ کالونیل تے مابعد جدیدیت مطالعات جیہیں تصورات دی روشنی اچ پڑکھنا پوسی۔اساں مقالے دے آغاز اچ پوسٹ کالونیل تصور تے کجھ گالھ کر آئے ہیں۔مابعد جدیدیت دا تصور جیہڑا جو اپنی ماہیت اچ اے خبر ڈیندے جو "جدیدیت" توں بعد یعنی بھوں جدیدیت وغیرہ پرائے بحث اتلی سوکھی نی، مابعد جدیدیت کیا ہے؟ ایندے بارے ڈاکٹر گوپی چند نارنگ آدھے ہن:

"تاہم مابعد جدیدیت کی فلسفیانہ بنیادوں کو سمجھنا قدرے مشکل اس لیے ہے کہ ہمارے ذہن ابھی تک ترقی پسندی اور جدیدیت کی آسان تعریفوں کے عادی ہیں۔ان سابقہ تحریکوں کی بندھی ٹکی

Scanned by CamScanner

فارمولائی تعریفیں ممکن تھیں، پھر یہ دونوں ایک دوسرے کی ضد تھیں، یعنی جو ترقی پسندی نہیں تھی وہ جدیدیت تھی اور جو جدیدیت تھی، وہ ترقی پسندی نہیں تھی وہ جدیدیت تھی اور جو جدیدیت تھی وہ ترقی پسندی نہیں تھی ۔ یعنی ایک میں زور انقلاب کے رومانی تصور پر تھا دوسرے میں ساری توجہ شکست ذات پر تھی ۔ مابعد جدیدیت نہ ترقی پسندی کی ضد ہے اور نہ جدیدیت کی اور چوں کہ یہ نظریوں کی ادعائیت کو رد کرنے اور طرفوں کو کھولنے والا رویہ ہے ۔ اس کی کوئی بندھی ٹکی فارمولائی تعریف ممکن نہیں ہے ۔ اس اعتبار سے دیکھا جائے تو مابعد جدیدیت ایک کھلا ڈلا ذہنی رویہ ہے تخلیقی آزادی کا، اپنے ثقافتی تشخص پر اصرار کرنے کا، معنی کو سکہ بند تعریفوں سے آزاد کرنے کا مسلمات کے بارے میں از سر نو غور کرنے اور سوال اُٹھانے کا، دی ہوئی ادبی لیک کے جبر کو توڑنے کا، ادعائیت خواہ سیاسی ہو یا ادبی اس کو رد کرنے کا، زبان یا متن کے حقیقت کے برعکس محض ہونے کا نہیں بلکہ حقیقت کے خلق کرنے کا، معنی کے معمولہ رخ کے ساتھ اس کے دبائے یا چھپائے ہوئے رخ کے دیکھنے دکھانے کا اور قرآت کے تفاعل میں قاری کی کارکردگی کا ۔ دوسرے لفظوں میں مابعد جدیدیت تخلیق کی آزادی اور تکثیریت کا فلسفہ ہے جو مرکزیت یا جدیدیت یا کملیت پسندی کے مقابلے پر ثقافتی بوقلمونی، مقامیت، تہذیبی حوالے اور معنی کے دوسرے پن The Other کی تعبیر پر اور اس تعبیر میں قاری کی شریعت پر اصرار کرتا ہے ۔"(۱۹)

جے اساں ایں بیان دے تناظر اچ ڈیکھوں تاں خواجہ غلام فریدؒ توں گھن کرائیں اج تونڑیں سرائیکی شاعری اچ مختلف حوالیں نال ثقافتی تنوع، مقامیت اتے تہذیبی حوالے نال ڳالھ ٹردی راہی ہے پر اجاں تونڑیں سرائیکی شاعری دا مابعد جدیدیت مطالعہ نئی کیتا گیا ۔ ایہو حال "تانیثیت" دا ہے ۔ اساڈے کولوں "کافی" اے گیت اچ تریمتاواں لہجہ ملدے ۔ ایں بارے پروفیسر شمیم قریشی ہوراں ہلکا جیاں اشارہ وی کیتے ۔

"کافی وادی سندھ کے لوگوں کے ساتھ کم وبیش ایک ہزار سال سے چلی آئی ہے ۔ "کافی" آج بھی لوگوں میں رچی بسی ہوئی ہے ۔ ہم سب جانتے ہیں کہ ہمارے جاگیردارانہ اور قبائلی سماج میں عورت کو کم تر درجے کی شے ہی سمجھا گیا لیکن ہمارے کافی گو شعراء خاص طور پر خواجہ غلام فرید اپنی تمام تر کافیوں میں اس جاگیردارنہ قبائلی سماج کی نفی اور مزاحمت کرتے ہوئے "تانیثیت" کے پیرائے میں ہم کلام ہوئے، یہی عہد فرید کا تہذیبی عرفان ہے ۔"(۲۰)

ایں تہذیبی عرفان کوں اج نویں انتقادی اصولوں نال پرکھن دی وڈی لوڑ ہے ۔ اُردو دی پاکستان دیاں بائیاں ثقافتی اکائیاں دی زباناں دے مقابلے اچ سرائیکی زبان تے ادب دا اے نویکلا امتیاز ہے ۔ جو ایندے پچھوں ہک وڈی تہذیب، وڈی شعری روایت، تاریخ، اساطیر اتے لوک ادب موجود ہے ۔ اساڈے بھوں سارے شاعر ایں تناظر کولوں ناواقف بن ۔ اے اپنی علمی، ادبی اتے شعری شعور کوں اپنے اساطیر، لوک ادب اتے شعری روایت نال وابستہ نی کریندے ۔ ایہو حال سرائیکی تنقید دا ہے ۔ اج دی سرائیکی تنقید ہووے یا ول اردو تنقید، ڈوہیں دا ہک مسئلہ اے وی ہے جو انہاں زباناں دی تنقید اچ مشرقی تنقیدی روایت بحث اچوں خارج تھی چکی ہے ۔ ایں پاروں قاری کیتے تخلیقی شاہکاراں کوں سمجھنا اوکھا تھیندا ویندے ۔ علم معانی، بیان، بدیع، عروض یا علم قافیہ ساڈے مشرق دیاں تنقیدی تے فنی بحثاں بن پر انہاں تے

Scanned by CamScanner

اج دا نقاد گالھ نہ کر کے انہاں علوم کو قاری کیتے او پرا کریندے ہِن۔ ایں بارے ریاض احمد نے فرمائے:

''علم معانی و بیان دی اصطلاحات اکثر اس وجہ سے بھی غلط فہمی پیدا کرتی ہیں کہ وہ اس وقت کے عام فلسفیانہ نظام کی تابع ہیں۔ اس فلسفیانہ نظام میں بنیادی اہمیت مذہبی حقائق کو حاصل تھی اور اس کا انداز استدلال نو افلاطونی فلسفہ پر مبنی تھا۔ اس کے مقابلے میں جدید نظام فکر میں خصوصاً جہاں تک ادب کا تعلق ہے۔ بنیادی اہمیت نفسیات کو حاصل ہے۔ اس لیے ادبی تنقید میں نکتہ نظر کا ایک واضح فرق پیدا ہو جاتا ہے۔ اس کے ساتھ ہی اہم بات یہ ہے کہ جدید تنقید کے لیے ہم فلسفیانہ اور نفسیاتی پس منظر کا تقاضا کرتے ہیں۔ لیکن قدیم انداز تنقید کو سمجھنے کے لیے اس عہد کے فلسفہ کو سمجھنے پر زور نہیں دیتے۔ اس وجہ سے بھی یہ تنقیدی نظام ہمارے لیے ناقابل فہم ہو جاتا ہے۔ مثلاً عروض کی بحث میں آغاز اس نکتے سے کیا جاتا ہے کہ آیا وزن شعر کے لیے ضروری ہے یا نہیں۔ بظاہر یہ بحث بے فائدہ نظر آتا ہے لیکن اگر یہ بات پیش نظر ہو کہ قرآن مجید کو کفار نے شعر کہہ کر اس کے الہامی منصب سے انکار کرنے کی کوشش کی تھی اس لیے شعر اور قرآن مجید میں ایک فنی تفریق پیدا کرنی لازمی تھی تاکہ اس ادعا کی نفی ہو سکے تو اصل بات کھل جاتی ہے۔ حکیم نجم الغنی اور شمس العلما عبدالرحمن نے اس سلسلے میں دلچسپ بحث کی ہے۔(۲۱)

آکھن دا مقصد اے ہے جو سرائیکی شعریات تے ادبیات دا محاکمہ مشرقی اتے مغربی انتقادی اصولاں دی روشنی اچ تھیونا چاہیدا اے۔ پر اے محاکمہ کہیں خاص توازن نال نی تھیندا پیا۔ پچھلی صدی اچ علم دی دُنیا وچ بہوں سارے نویں تصورات تے افکار آئے ہِن پر سرائیکی شاعری جیہڑی ایں دَور دے عالمی معیار تے تھیندی پئی ہے اوندی پرکھ کیتے انہاں تصورات تے افکار کوں صحیح ورتیا نی گیا۔ شاید اے ایہ پاکستان دیاں بکیاں علاقائی زباناں دی ادبیات دا مقدر بن گئے۔ اساڈیاں جامعات اچ جتھاں ایم۔ اے، ایم۔ فل اتے پی۔ ایچ۔ ڈی دی سطح دی تحقیق تھیندی پئی ہے اُتھاں دی چور دروازیں نال صرف ڈگریاں ونڈیاں ویندیاں پائیاں ہِن شخصیت تے فن پسندیدہ موضوعات ہِن اتے تکویں سطح دی تاثراتی تنقید کنوں کم گھِن کے مقالے لکھوائے ویندے پئے ہِن۔ عالمانہ تے دانشورانہ موضوعات نہ ہوون دے برابر ہِن۔ مزے دی گالھ اے ہے جو انہاں جامعات نال وابستہ اکثر پروفیسر خود وی جدید ادبی تحقیق تے تنقید دا شعور نی رکھیندے۔

ایندے وچ کوئی شک نی جو زبان تے ادب دی ترقی اچ ریاستی سرپرستی دا وی ہک وڈا کردار ہوندے اُتے اساڈے کول اے خلا موجود وی ہے پر ریاست، زبان و ادب دے شعبہ جات دے کم اچ کوئی رکاوٹ تاں نی پئی۔ انفرادی سطح تے او کیہڑی طاقت ہے جیہڑی جدید تے قدیم علوم دے مطالعات

دا رستہ روک رکھیے جو اساں اہم ادبی مطالعات کوں مختلف افکار اتے نظریات دی روشنی اچ نہ پڑھوں؟ تحقیق کیتے وجدانی ذوق بہوں ضروری ہے پر تنقید کیتے ایں ذوق دے نال نال گہرے مطالعے، تاریخی، فنی شعور اتے اپنی علمی، ادبی تے شعری روایت نال جڑت وی بہوں ضروری ہے نی تاں اساں سطحی تے سستے مذاق نال عبارت تنقیدی تبصرے تے تجزیے ای پڑھدے راہسوں اتے اپنی شاعری کوں کوئی وڈی تے جاندار علمی بنیاد نہ ڈے سکسوں۔ ایں تناظر اچ سرائیکی زبان دے تحقیق کاراں اتے نقاداں کوں نہ صرف اپنے تخلیقی ورثے دی حفاظت کرن کیتے اج دی عالمی تنقیدی اصولاں توں روشنی گھنڑی پوسی بلکہ اپنی مشرقی تنقیدی روایت کنوں فائدہ وی چاوناں پوسی۔ ول عالمی تے اپنی روایتی تنقید دے میلاپ نال

Scanned by CamScanner

سرائیکی شعروادب کوں نویں سروں "ڈی کوڈ" کر کے وڈی تخلیقات کیتے نویں حوالے تے اسباب پیدا کرنے پوسن۔ایں "قدر" دے حصول کیتے وڈے علمی اعتاد دی وی لوڑ ہے۔جڈاں وڈیاں شعری تے ادبی تخلیقات سامنے آندیاں ہن تاں وڈی تنقید کیوں نی لکھی ونج سگدی؟

حوالہ جات

۱۔عبادت بریلوی،ڈاکٹر،تنقیدی زاویے،کراچی،اردواکیڈمی،سندھ دوم ۱۹۶۱ ص ۲۰
۲۔اورنگزیب نیازی،پاکستان میں اردو تنقید،ملتان،بیکن بکس،۲۰۱۵ ص ۳
۳۔علی محمد خان،ڈاکٹر،اشفاق احمد ورک،ڈاکٹر،اصناف نظم ونثر،لاہور،الفیصل ناشران،۲۰۱۳،ص ۳۰۶
۴۔آل احمد سرور،ادب اور نظریہ،لکھنو،ادارہ فروغ اردو،۱۹۵۲ ص ۵
۵۔شبلی،محمد صدیق خان،ڈاکٹر،مکالمہ،مشمولہ گفتگو نما،ص ۵۹
۶۔عبادت بریلوی،ڈاکٹر،تنقیدی زاویے،کراچی،اردواکیڈمی سندھ،دوم،۱۹۶۱،ص ۱۴
۷۔آل احمد سرور،نئے اور پرانے چراغ،لکھنو،ادارہ فروغ اردو،۱۹۵۲ ص ۷۶
۸۔مزمل حسین،ڈاکٹر،نثریات،لیہ،آرٹ لینڈ،۲۰۱۵ ص ۷۶
۹۔مزمل حسین،ڈاکٹر،ڈاکٹر عنایت حسین لغاری "سرائیکی تنقید اور اُردو تنقید،مشمولہ مقالہ،تحقیقی جرنل "کارو مجہر" شعبہ سندھ، وفاقی اردو یونی ورسٹی،کراچی جون ۲۰۱۷ ص ۱۲۳
۱۰۔اسلم رسول پوری کا انٹرویو،مشمولہ "پیلوں" مدیر انوار احمد،ملتان،جولائی تا ستمبر ۲۰۱۵ ص ۳۳۱
۱۱۔اسلم رسول پوری کا انٹرویو،مشمولہ "پیلوں" مدیر انوار احمد،ملتان،جولائی تا ستمبر ۲۰۱۵ ص ۳۳۲
۱۲۔علی محمد خان،ڈاکٹر،اشفاق احمد ورک،ڈاکٹر،اصناف نظم ونثر،ص ۳۰۷
۱۳۔مزمل حسین،ڈاکٹر،ڈاکٹر عنایت حسین لغاری،سرائیکی تنقید اور اُردو تنقید،ص ۱۲۶
۱۴۔اسلم اختر ڈاکٹر،تنقیدی اصطلاحات (توضیحی لغت) لاہور،سنگ میل پبلی کیشن،۲۰۱۱ ص ۶۸
۱۵۔مزمل حسین،ڈاکٹر نثریات ص ۷۹
۱۶۔ابوالکلام قاسمی،اردو تنقید اور نوآبادیاتی فکر،مشمولہ مضمون،تنقید کی جمالیات (رجحانات و تحریکات) جلد ۱۷، پروفیسر عتیق اللہ مرتب،لاہور،فکشن ہاؤس،۲۰۱۸ ص ۳۶۱
۱۷۔سید محمد عقیل،پوسٹ کولونیلزم،ایضاً ص ۳۴۰
۱۸۔علمدار حسین بخاری،ڈاکٹر،جدید ادب کا سیاق دا یک پس نوآبادیاتی مطالعہ،لاہور،فکشن ہاؤس،۲۰۱۹ ص ۱۵۔۱۴
۱۹۔گوپی چند نارنگ،ڈاکٹر،مابعد جدیدیت اردو کے تناظر میں،مشمولہ،مضمون،مابعد جدیدیت (اطلاقی جہات) ڈاکٹر ناصر عباس نیر،مرتب یا ملتان،بیکن بکس،۲۰۱۵،ص ۶۶،۶۵
۲۰۔شمیم قریشی،پروفیسر،"امن،محبت اور عدم تشدد کا فروغ"" "کافی" کو زندہ رکھ کر ہی کیا جا سکتا ہے۔مشمولہ بحث،نیا سرائیکی مکالمہ،جاوید اختر بھٹی اور دوسرے،مرتبین،ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ،۲۰۱۲ ص ۴۳
۲۱۔ریاض احمد،علم معانی و بیان،مشمولہ مضمون،تنقید کی جمالیات (تصورات) جلد ۸،پروفیسر عتیق اللہ،مرتب،لاہور فکشن ہاؤس،۲۰۱۸ ص ۱۷

Scanned by CamScanner

PAKISTAN ACADEMY OF LETTERS
99 Upper Mall, Lahore.
Ph: 042-35751714
Email: academylhr@gmail.com

Scanned by CamScanner